

Genero eta Inmigrazioari buruzko monografikoa

EMAKUME MIGRATZAILEAK, BIDAIARI AKIGAITZAK

HARRESIAK APURTUZ

COORDINADORA DE ONGS
DE EUSKADI DE APOYO
A INMIGRANTES

ETORKINEN LAGUNTZARAKO EGGen
EUSKADIKO KOORDINAKUNDEA

Bizkaiko Foru
Aldundia
Diputación
Foral de Bizkaia

EMAKUME
MIGRATZADILEAK,
BIDAIARI
AKIGAITZAK

Genero eta Immigrazioari
buruzko monografikoa

HARRESIAK APURTUZ

COORDINADORA DE ONGS
DE EUSKADI DE APOYO
A INMIGRANTES

ETORKINEN LAGUNTZARAKO EGen
EUSKADIKO KOORDINAKUNDEA

Finantzailea:

Edizioa: Harresiak Apurtuz

Etorkinen Laguntzarako GKE-en Euskadiko Koordinakundea

Bailén 11 bis, behea • 48003 Bilbo

Tel.: 94 415 07 35 • Faxe: 94 415 60 79

harresiak@euskalnet.net • www.harresiak.org

Lege-Zenbakia: BI-2114-06

Euskarazko itzulpena: HORI-HORI S.A.L.

Diseinua eta maketazioa: Marra S.L.

Imprimaketa: Lankopi S.A.

Aurkibidea

Hitzaurrea eta eskerrak <i>Cristina Berlanga. Leyre Trigueros. Harresiak Apurtuz</i>	5
Sarrera. Generoa eta immigrazioa <i>Dolores Juliano Corregido</i>	7
Beste batzuk eraikitzen Batasunekoak ez diren emakume immigranteei buruzko arauak, diskurtsoak eta adierazpenak <i>Sandra Gil Araújo</i>	11
Espetxean dauden emakume atzerritarrak <i>Mª Teresa Martín-Palomo</i>	25
Dea ex Machina Langile migratzaileak eta etxeko lanen berdintasunerako negoziazioa <i>Ruth M. Mestre i Mestre</i>	41
Lan merkatua, generoa eta immigrazioa <i>Emma Martín Díaz</i>	53
“Emakume migrantea” irudiak gizarte ekintzako politiketan Diskurtsoetatik esku-hartzeko praktuketara eta eruedetara <i>Belén Agrela Romero</i>	73
Emakume etorkinek elkartegintzan duten partaidetza <i>Remei Sipi Mayo eta Mariel Araya</i>	91
Emakume immigranteen sexu eta ugalketa mailako osasuna <i>Adriana Kaplan Marcusán</i>	103
Emakume immigranteak Feminismotik emandako iritzi batzuk <i>Begoña Zabala González</i>	115
EAEko emakume atzerritarren ezaugarriak <i>Trinidad L. Vicente Torrado</i>	131
Autoreak	147
Harresiak Apurtuz Koordinakundeari buruzko informazioa	151

Harresiak Apurtuz, sortu zenetik, etorkinen eskubideen zaintzan aritu da. Legeek bazterrean uzten dituzte eta ikuspegi kulturek gutxietsi egiten dituzte. Diskriminazio hori are handiagoa da emakumeen kasuan: jatorriko herrialdean ere pairatzen zuten eta, ondoren, betikotu egiten da bizitza-testuinguru berrian; izan ere, ez dituzte gizonezkoen aukera berberak, eta, ondorioz, erronkei oztopo handiagoekin egin behar diete aurre.

Immigrazioa aztertzean, ez diegu zenbakiei soilik erreparatu behar, nahiz eta kontuan hartu beharko ditugun politikak diseinatzeko orduan. Aitzitik, askoz emankorragoa da alderdi kua-litatiboak aintzat hartzea. Horietan, gaur egun immigrazioak funtsezko zeregina dauka, bai esparru intelektualetan egiten dituen ekarpen zuzenengatik, bai prestakuntza espezializaturik behar ez duten zereginetan egiten duen lanagatik. Zentzu horretan, emakume migratzaileek betetzen duten lekua oinarrikoa eta nahitaezkoa da gizarte-piramidearen maila guztietan.

Harresiak Apurtuz elkartearen iritziz, egokia eta beharrezkoa da elkarrizketak eta interakzioak izatea erakunde, gobernuko instituzio, gizarte-entitate eta alderdi politiko desberdinekin, bere egitekoa betetzeko. Hain zuzen ere, lankidetzaren horren emaitza da *Mujeres migrantes, viajeras incansables (Emakume migratzaileak, bidaiari nekaezinak)* liburuaren argitalpena. Liburua Bizkaiko Foru Aldundiak, Koordinakundean liberatutako langile taldeak eta, jakina, testuak egiten dituztenak emandako laguntzari esker argitaratu ahal izan da.

Liburua pentsalari bikainek eta genero-harremanen aldetaren aldeko langile nekaezinek idatzitakoa da, eta gizarte-ekintza berriro planteatzen laguntzen du, interakzioak eta akats historikoak aintzat hartuta. Era berean, gabezia demokratiko horiek gainditzeko ekimenak proposatzen ditu. Ideiak eta ekintzak eskaintzeko balio izatea espero dugu, beti ere, gizonen eta emakumeen artean ekitate baldintzak sortzeko.

Fernando Cruz Artunduaga
Harresiak Apurtuz elkarteko presidentea

Hitzaurrea eta eskerrak

Cristina Berlanga • Leyre Trigueros
Harresiak Apurtuz

Jende askok pentsatu arren migratzaile gehienak gizonetzkoak direla, biztanleria mugimenduetan gizonak eta emakumeak berdin protagonista dira, bietarik izan delako beti migrazio mugimenduetan. Gauzak horrela badira ere, azken aldian, eta nabardurak nabardura, emakumeak nabarmenago agertzen ari dira bidaiari gisa. Hori argi ikusten da bai Europar Batasunean eta bai Euskal Herrian, non emakume eta gizon migratzaileen kopurua berdintsua den. Halere, kopuru aldetik emakumeen migrazioek daukaten garrantzia gorabehera, emakumeen pisua gutxietsi egiten da beti. Emakumeen alderako begirada itsu horrek, emakumeak migratzeraz bultzatzen dituzten eta lanean nola gizartean integratzeko dituzten genero baldintzak ez ikusi nahi izate horrek, ondorio bat dakar: migrazioaren fenomeno behar bezala ezin aztertua. Oraindik orain gizarte ikerketek gizona hartzen dute gehienbat erreferentziazat, edo familia neutraltasuna zaindu nahi denean, bazterreraz utzirik emakumeek daukaten pisu gero eta handiagoa.

Europarantz lan bila heldu diren etorkinen migrazio mugimenduak aztertu dituzten ikerlari gehienek ados daude esatean mugimendu horiek ekonomiaren internazionalizazioa eragin duten mundu mailako aldaketa ekonomiko eta politikoen testuinguruan aztertu behar direla. Bizkitartean, ez da kontuan hartzen lotura bat dagoela ekonomiaren globalizazioaren eta genero ezberdintasunak sortzen dituzten sistemen artean, eta lokarri horren ondorioz gero eta eten handiagoa

dagoela ez bakarrik eskualde eta gizarte klaseen artean, baizik eta generoen artean ere. Gauzak hala direla erraz ezagutzen da ikusirik pobreziaren feminizazio prozesuak, industria transnazioaletako emakumeen zapalkuntza, zaintza arloko lanaren banaketa edo nazioarteko turismo industriaren eta prostituzioaren arteko loturak. Askotan, emakumeek gizonezkoenak ez bezalako arrazoi pertsonalengatik edo lan arrazoiengatik migratzen dute, eta euren herrialdeetatik ateratzeko eta helmugako herrialdeetan sartzeko bide ezberdinak ere erabiltzen dituzte.

Antolatzen ditugun ikastaro, mintegi eta jardunaldien bitartez gogoeta eta eztabaidarako guneak sortzea da, besteak beste, *Harresiak Apurtuz*, Etorकिन Laguntzarako GKEen Euskadiko Koordinakundearen helburua. Bestalde, lanean hasi ginenetik beti saiatu gara migrazio prozesuen azterketan genero ikuspegia xertatzen. Horretarako, 2001ean mintegi bat antolatu genuen *Generoa eta Immigrazioa* gaiari buruz, bertan ikusi eta aztertzeke, besteak beste, nola eragiten zuten migrazioek emakumeengan, nola atzerriartasun lege-riak indartzen zuen genero bazterketa edo nolako pisua zeukan emakumeen migrazioak lan-merkatuan. Mintegi hari esker konturatu ginen nolako interesa, ardura eta kezka pizten duen genero ikuspegiak migrazioak aztertzen eta ulertzen dihardutenen artean, hala maila teorikoan nola enpirikoan nola gizarte ekintzaren arloan. Orduetik aurrera, urtero sartu genuen "Zubiak" izeneko gure Prestakuntza eta

Sentsibilizazio Egitarau Globalaren barruan *Genero eta Immigrazioari buruzko Ikastaroa*, pentsaturik tresna egokia izan zitekeela errealitatearen ezagupenerako, prestakuntzarako eta, azken finean, migrazioen *errealitateari* egokitutako politika eta estrategiak diseinatzeko, hau da, aintzat hartzeko migrazioei eta migratzaileei buruz ditugun usteak eta migratzaileei ematen diegun tratua, errealitate hori beti ere genero ikuspegitik aztertuta. Ikastaro hori urterik urte egin dugu, beti izan du eskari eta harrera ona gizarte eragileen aldetik, urteen buruan guneak sortu ditugu proposamenak eztabaidatu, zalantzan jarri, birformulatu eta prestatzeko, eta partaide guztiok handizki aberastu gara ikastarootan jasotako irakaspenekin. Horregatik hain zuzen azkenean erabaki dugu ikasketak horiek guztiak liburu honetan biltzea.

EMAKUME MIGRATZAILEAK, BIDAIARI AKIGAITZAK deritzan liburu honetan biltzen ditugu Harresiak Apurtuz taldeak bere prestakuntza egitarauen barruan antolatutako ikastaro eta mintegietan zehar gai honetan adituak diren emakumeek egin dituzten ekarpenak. Liburu honen bitartez tresnak, giltzak eta iradokizunak eskaini nahi dizkiegu immigrazio arloan lanean ari diren lagun, instituzio eta erakundeei. Funtsean, gure asmoa ikerlari horien lan eta gogoetak ezagutaraztea da, lagundu diezaguten gaintitzen migrazio fenomenoaren ulertu eta kudeatzeko erabili ohi ditugun ikuspegi androzentriko eta etnozentrakoak, askotan emakume migratzaileak pairatzen duten bazterketa areagotzeko baino ez direnak. Harro gaude, bestalde, liburu aitzindari bat kaleratzen dugulako, tankera honetako lehenbiziko argitalpena baita hau bai Bizkaian eta bai Euskadiko Autonomi Erkidegoan ere.

Liburuari behako bat emanda ikusiko duzunez, immigrazioaren inguruko hainbat esparru jorratu ditugu, denak ere garrantzitsuak gure ustez baina ez bakarrak, noski. Badakigu gai asko, aurrerantzean aztertzen jarraitu beharko ditugunak, bazterrean utzi ditugula, baina egia baizik ez da ez garelako gauza migrazio prozesuen funtsezko alderdi guztien azterketa sistemati-ko bat egiteko genero ikuspegitik. Nolabait esateko,

horma-irudi baten lehenbiziko pintzel kolpeak baino ez dira liburu honetako artikulua, baina asmoa daukagu datozen urteetan ere lan honi tinko ekiteko, marrazki osoa burutu arte. Horregatik hain zuzen bar-kamena eskatzen diegu proiektu honetan parte hartzen ez duten gure emakumezko lankideei, eta animatzen ditugu jarrai dezaten lanean arlo honetan, euren lana beharrezkoa delako.

Artikulu bilduma hau egiteko adiskide adoretu eta akigaitz askoren laguntza izan dugu. Gure ikastaro, mintegi eta jardunaldietako hizlari izan dira azken sei urte hauetan. Horregatik, eskerrak eman nahi dizkiegu beren laguntza eta sostengua eskaini dizkiguten artikuluen egileei, bereziki Belén Agrela, Sandra Gil eta Ruth Mestreri, gidari apartak izan baititugu liburuaren apailatzean, liburuaren barneko zenbait gorabehera erabakitzean eta gure lepora erori den “edizio” lan honetan arrotz eta ezezagun gertatu zaizkigun hainbat kontu ebazterakoan. Ez da zorte makala halako lankideak izatea, erreferente garbiak baitira immigrazio azterketetan eta euren eguneroko jardunaz argi oroitarazten baitizkigute eurak direla –emakumeak, alegia– migrazioaren bidaia gogor honetako bidaiariak.

Orobat, eskerrak eman nahi dizkiegu Marra Servicios Publicitarios S.L.ko Ana Santamaría eta Iñaki Palmouri, eskaini diguten arretarengatik, liburu honekin egin duten diseinu eta maketazio lan bikainarengatik, eta eurekin lan egitea hain gauza atsegina bihurtzen jakitearengatik.

Ez zaigu ahanzten noski Bizkaiko Foru Aldundia, bere laguntzarengatik izan ez balitz liburu hau ez baitzen argitaratuko.

Azkenik, eta eskerronen atal honekin bukatzeko, aipa ditzagun Soraia Chacón eta Ruth Fernández, Harresiak Apurtuz-eko bulegoko langileak, monografiko hau argitaratzeko baztertu behar izan genituen lanak euren gain hartuz zuzenean parte hartu baitute liburu honen prestakuntzan.

Generoa eta immigrazioa

Dolores Juliano

Generoa immigrazio prozesuen azterketan kontuan hartu beharreko aldagai garrantzitsua izateari buruzko galdera ez da berandura arte planteatu, baina argi dago zalantzarik gabeko garrantzia duela. Eta ez horren garrantzi kuantitatiboagatik bakarrik, emakumeek inmigrante guztien ehuneko ia 50 osatzen baitute, baita sektore oso sentikorra osatzen dutelako ere, gai horretan garatzen diren politikei dagokienez; gainera, aldagai hori sartzearen eraginez, aldatu egin behar dira azterketarako orain arte erabilitako ereduak eta gaiari buruz diseinaturiko estrategiak.

Laurogeiko hamarkadan, emakumeek gai honetan zuten egoerari buruzko atalak modu sistematikoan sartzan hasi ziren, immigrazioari buruzko ikerketetan. Lehenengo ikerketetan, interesa gizonen migrazioak "atzean gelditutako emakumeengan" izandako ondorioetan oinarritzen zen (MEILLASOUX, 1978). Hona hemen UNESCOk 80ko hamarkadan gaiari buruz egin dako bi lan: (UNESCO 1984: *Women in the villages, men in the towns*, eta UNESCO 1985: *Femmes au pays: effets de la migration sur les femmes dans les cultures méditerranéennes*). Apurka-apurka, emakumeek ere emigratu egiten dutela ikusi da; hala eta guztiz ere, aldagai hori ikerketetan sartzan denean, sarritan ikuspegi biktimista hartzen da eta, horrela, eurek jasandako ustiapena nahiz iruzurrak azpimarratzen dira modu sistematikoan, emakumeek garaturiko estrategiak baino gehiago.

Emakumeen migrazio mugimenduaren ikuspegi mugatu hori, bestalde, aurretiazko ideien multzoak sortu du eta ideia horiek eragina dute bai ikerketak egiten dituzten pertsonengan eta bai ikerketen irakurleengan. Ikuspegi androzentrikoa indartuz, biztanleriaren mugimenduz arduratzen diren autore askok emakumeen migrazioan eragina duten alderdi negatiboak nabarmendu dituzte, gizonen migrazio mugimenduetatik bereizteko. Horrela, emakumeen emigrazioaren ikuspegi biktimista ezartzen da eta horrek halako prozesuen alderdi espezifikoko batzuk ezkutatzen ditu. Hala eta guztiz ere, emakumeek gutxienez egoitzako hiru lekualdatze egiten dituzte eta horien irakurketa ezin daiteke egin gizonen migrazio ereduaren arabera; gainera, hiru mota horiek oso garrantzitsuak dira.

Lehenengo eta behin, patrilokalitateak modu estrukturalan eragindako lekualdatzea dago; horren ondorioz, kulturarik gehienetako emakumeek

jaiolekutik kanpo finkatu behar izaten dute ezkondu osteko egoitza. Migrazioari buruzko lan gutxik izaten dituzte kontuan halako lekualdatzeak. Hala ere, lekualdatze espazial horretan oinarrituz, kultura askok atzeritarren estatusa eman diete euren hiritarren amei, eta kategoria legal horretan beste zona batzuetako gizon inmigranteen parean jarri dira.

Bigarrenez, migrazio ekonomikoa daukagu, sexuaren araberrako lanen esleipen sozialean oinarrituz. Kasurik adierazgarriena emakumeek landa ingurua uztea da. Bistan da azken kasu horretan gizonek ere emigratzen dutela, baina sexu bien motibazioak eta eragin demografikoa desberdinak dira. Arrazoi ekonomikoen eta jaraunspeneko loturen ondorioz, gizon asko landa inguruetan gelditzen dira eta emakumeek, berriz, modu masiboan uzten dituzte inguru horiek, hirietan lana (zerbitzu sektorean) eta bizi baldintza hobekak bilatzeko. Joan den mende erdialdetik hona, *neskameek* agerian jarri dute tradizio hori Espainiako estatuan; joera horren eraginez, lehenengo eta behin, mendiko landa inguruak hustu ziren, bertan gizonak bikoterik gabe zahartzen baitira, eta gero, itsasoz bestalderako mugimenduak izan dira, garrantzi demografiko handiko mugimenduak. Fenomeno zabal horren ikusezintasuna, neurri batean, emakume horiek egiten dituzten lanak kontratu gabekak izatearen eta, beraz, askotan dokumentazioan ez agertzearen eraginezkoak dira.

Migrazio espezifikoa hiru gizarren mota, beste alde batetik, jatorrizko gizarreetan baliorik gabeko estatusa duten emakumeek eragindakoa da, edo arau tradizionalerikoa bateraezinak diren helburuak dituzten emakumeek eragindakoa, eta emakume horiek (adiera oso zabalean) generoaren ondoriozko errefuxiatuak direla esan daiteke. Nahi gabeko ezkontzetatik ihes doazenak, ukatuak, prostitutuak, ama ezkongabeak edo eraso sexualen biktimak nahiz mehatxupekoak dira. Gerrek, diktadorek eta, orokorrean, sistema patriarkalerik emakume migratzaileen zerrenda luzeak sortzen dituzte, eta horiek jaiolekuak ez diren tokietan berregiten dituzte euren bizitzak. Sarritan, soldatapeko lanarekin modu autonomoan bizitzeko aukerak generoaren eraginez oso mugatuta daudenean eta jatorrizko gizarreak emakume horientzako eremu legitimoak eskaintzen ez dituenean, emakumeek jaiolekutik kanpo aurkitu behar izaten dituzte irtenbide berriak.

Motibazio horiek ez ezik, emakumeek arrazoi ekonomikoengatik ere emigratzen dute, gizonak bezala, baita familia biltzeko eta sustapen pertsonalerako ere, batez ere ikerketa eta gaitasun proiektuen bitartez.

Baina arrazoiak berberak izateak ez du esan nahi horien gainean egiten diren interpretazioak bat datozenik. Emakumeen migrazioaren kasuan, bertsio mugatua nagusitzen da; horren arabera, emakumeak defentsarik gabeko biktimak dira, eta euren jaioterrietako delitugileek iruzurrak eta zapalkuntzak egiten dizkiete. Kriminalizazio horrek eragin bikoitza dauka. Alde batetik, disimulatu egiten du mafien eta emigratziotik irabazia ateratzen duten legez kanpoko beste talde batzuen oinarria migrazio fenomenoaren legeria zapaltzaileek osatzen dutela, legeria horren ondorioz legezko migrazioa oso zaila izaten baita, eta gainera, eztabaida harrerako gizarreetan egin beharreko politika aldaketetan oinarritzea ekiditen du. Halaber, aurreiritzietan euskarritzen da, eta horrela, ezin daiteke ikusi zapalkuntza eta arriskua gizonak eta emakumeek jasaten dutela.

Gaiari buruzko aurreiritzi nagusiak honako hauek dira:

- Generoko roleri buruzkoak; gizonen erasokortasuna eta emakumeen pasibotasuna nahiz ahultasuna nabarmentzen da.
- Mugikortasun espazialari buruzkoak; gizonak bidaiaritzat nahiz abenturazaletzat ikusten dira, eta emakumeak, ostera, estatikotzat eta etxera lotutakotzat.
- Jardueri buruzkoak; horren arabera, lana gizonak egiten dute, eta emakumeek egindako zaintza eta mantentamendu jarduerak ez dira lantzat hartzen.
- Babesteko gaitasunari buruzkoak; gizonak euren arazoak konpontzeko gauza omen dira eta emakumeek babes behar omen dute, inork iruzurrik edo zapalkuntzarik ez egiteko.

Aurreiritzi horiek batu egiten zaizkie hirugarren munduari buruzko aurreiritzi orokorrei, eta horrela, kazetaritzako hizkuntzan, salerosketa eta esklabotza hitzak emakume emigrantei buruz baino ez dira erabiltzen; gainera, sortzen diren politikek ez dituzte kontuan hartzen emakumeen ekarpenen berezitasunak, eta lan

kontratuak eskatzen dituzte, legalizazioa lortu ahal izateko, nahiz eta emakume inmigranteek egindako lanik gehienak betidanik kontraturik gabeak izan (etxeko zerbitzua, zaharren edo gaixoen zaintza, haurren zaintza, prostituzioa).

Emakume inmigranteek baldintzaturik dituzte euren lan aukerak, harrerako gizarteak konpondu gabe dituen arazoen eraginez. Emakumeen lana txarrago ordainduta dago eta gizartean ospe txikiagoa dauka, gizonen lanak baino; gainera, lege babes txikiagoa dauka eta kasurik gehienetan kontraturik gabe egiten da; halaber, ez dauka baldintza onargarrietan lan egitea bermatzen duen araudirik. Erregularizatu gabeko okupazio mota horixe da (etxeko zerbitzua, haurren zaintza, zaharren edota gaixoen zaintza, orduen araberako garbiketa, prostituzioa, etab.) emakume inmigranteen esku gelditzen den bakarra. Gizartearen irudimenean hori migratzaileen lan eta hezkuntza profil

txikiaren eraginez kotzat ikusten da; hala eta guztiz ere, horien lan eta heziketa gaitasunak kontuan hartuta, prestakuntza handiagoko lanak hartzeko gauza dira. Eskaintzen zaizkien kontraturik gabeko lanek, arlo estrukturalari dagokionez, gainera, lege-urraketa eta eskrupulurik gabeko mafiekiko nahiz bitartekarietako defentsarik eza eragiten dute, eta horrela, zapalkuntza eta, zeharka, estereotipo baztertzailen garapena bultzatzen da.

MEILLASOUX, C. (1978). *Mujeres, graneros y capitales. Economía doméstica y capitalismo*. Mexiko: Siglo XXI.

Beste batzuk eraikitzen

Batasunekoak ez diren emakume immigrantei buruzko arauak, diskurtsoak eta adierazpenak *

Sandra Gil Araújo

Ondoren aurkezten den saiakera, izan ere, beste emakume migratzaile batzuekin batera edukitako eztabaidak, elkarrizketak eta gogoetak sistematizatzearen ondoriozkoa da. Zeharbide honen abiapuntua Emakumeen Kulturaren Campusa izan zen, Italiako Toscana eskualdean 2000n egindakoa. Topaketa horretarako proposaturiko gaia bertako-immigrante erlazioa izan zen. Gero, Punto di Partenza elkarteak (Italiako emakume italiarren eta immigranteen taldea) 2002an antolaturiko mintegi batzuetan, dinamika horien ezaugarri berezietan sakondu zen. Batasunekoak ez diren herrietatik iritsitako emakume migratzaileak gizarteratzeko eta horien ordezkapeneko moduetan eragina duten faktoreak aztertzeke interesa zegoen. ²

Gutariko batzuen ustez, *Batasunetik kanpoko emakume immigrantez* eza-gutzen den kategoria sozial berezi hori sortzeko dinamikak azaltzen dituen gauza bakarrak ez dira generoko erlazioak. Orain arte, ibilbidearen azken geltokia heziketa kulturalari eta lan politikoari buruzko proiektu bat izan zen, Maíz deritzonak 2003an koordinatua: Austriako emakume migratzaileen erakunde autonomoa. Proposamen horrekin batera, autokritika, gatazka eta eztabaida handia sortu zen, immigrazioaren inguruko ikuspegi eta esku-hartze laguntzailearekin, biktimistarekin eta folklorizatzailearekin, migratzaile elkarteek eurek ere batzuetan halako ikuspegia izaten baitute. Emakume horietariko askori esker, agerikoaren desnaturalizazioa, hausnarketa eta nire migratzaile izaeraren onarpena egin dut. Hortik abiatuz idatzi dut testu hau.

Sarrera

Testu honen hasieran, migrazio garaikideak aztertzen dira, nazioarteko erlazioen testuinguru zabalagoan, batez ere Iparraldeko eta Hegoaldeko herrien, ekonomien eta gizartearen arteko erlazioetan. Ikuspegi horren arabera, migrazioak ez dira fenomeno autonomoak, logika independentea edo berezkoa duten fenomenoak; aldiz, estu lotuta daude prozesu historiko, ekonomiko, sozial eta politiko orokorrekin. Historia koloniala, merkataritza erlazioak, gatazka belikoak, garapen eredu nagusiak, turismoa, produkzioa antolatzeke moduak, kapitala-lana bino-

* Lan hau Hezkuntza eta Zientzia Ministerioko Unibertsitate eta Ikerketa Saileko Estatu Idazkaritzak emandako doktoretza aurreko beka bati esker egin dut. Testu honen aurreko bertsioak, berriz, *Inmigrazioari buruzko jardunaldiak eta toki erakundearen eginkizuna* izenekoetan aurkeztu dira (Eusko Jaurlaritzako Inmigrazio Zuzendaritzak Donostian 2004ko ekainaren 23an eta 24an antolatuta), baita *Soziologiako II. Biltzar Nazionala* deritzonean ere (Buenos Aireseko Unibertsitateko Gizarte Zientzien Fakultatea, 2004ko urriko 21-23).

¹ Behin betiko agiria Gil Araújo, 2001ean kontsulta daiteke. Urtebete geroago, partaide batzuen artean landutako eta Nosotras izeneko emakume migratzaileen elkarteak argitaraturiko liburu batek Campuseko eztabaidak berriro hartu eta sakondu egiten ditu (Zenbait autore, 2001).

² Ordezkaritza hitzaren bidez, emakumeek politikak lantzeke prozesuan eta praktika sozialetan duten eraikuntza ideologikoa adierazi nahi da (Lutz, 1997).

mioa eta generoko erlazioak, izan ere, migrazio dinamiken osaketa baldintzatzen duten prozesuetariko batzuk dira.

Biztanleriaren mugimenduak iraunkorrak izan dira gizateriaren historia osoan; hala eta guztiz ere, XVI. mendetik aurrera ezaugarri bereziak hartu zituzten. IOE taldeak dienez, ekonomia apurka-apurka mundu mailakoa izatearen ondorioz, migrazioetarako oinarriak finkatu ziren eta migrazio horiek, berriz, aurrekorrik gabeko dimentsioak lortu zituzten; aldi berean, *"identitateak nazionalitateari loturiko hiritartasun estatutu baten arabera antolatzen hasi zen sistema politiko berri baten eraikuntza sozialak 'atzeritar' modernoak sortu zuen"* (IOE taldea, 2002:39). Bi prozesu horiek garrantzi handikoak dira migrazio mugimenduak aztertzeko orduan; hala ere, ez dira horien eragile mekanikoak. Aldiz, kapitalismoak ez du klaseen arteko gatazkaren logika ekonomikoa soilik eragin: kulturaren, arrazaren, espazioaren eta generoen arabera hierarkizazio sistema ere eragin du. Botere erlazio horiek guztiak nazioarteko migrazioetan inskribaturik daude, batik bat Iparralde-Hegoalde migrazioetan.

Migrazioak, horien aldaera guztietan, sistema kapitalistaren ondorioak eta eragileak izan dira; horren garapenaren etapek ezaugarri desberdineko migrazio mugimenduak sortu dituzte. Europako ekonomietarako lan biziaren transferentzia, izatez ere, kolonialismoaren eta inperialismoaren osagai nagusia izan zen. Esklaboen trafikoaren bitartez, ekonomia kapitalista zona askotan sartu eta eskulanaren derrigorrezko lekualdatzeak sortu ziren. Afrikatik iritsitako hamabost milioi pertsona munduko beste leku batzuetara *esportatu* ziren, batez ere Amerikara, meatzeetan eta landaketetan lan egiteko.

Eskulanaren nazioarteko mugimenduak ere funtsezko faktoreak izan dira mundu mailako merkatu kapitalista sortzeko (IOE taldea, 1999). XIX. mendean, migrazio masiboak funtsezko elementuak izan ziren atlantikoaz gaindiko sistema ekonomikoan; horrek nazioak lotzen zituen, truke ekonomikoen eta gatazka belikoen bidez. 1700 eta 1800 bitartean, Europako biztanleria 80 milioi pertsonatik 123 milioi pertsonara igaro zen. Testuinguru horretan, migrazioak bultzatzeko baldintzak agertu ziren, eta migrazio horietan, gero eta lan-

gile gehiagok hartu zuten parte. Mugimendu hori, orduetik aurrera, Europako historia sozialaren eta ekonomikoaren osagai iraunkorra da (Sassen, 1999).

Bigarren Mundu Gerraren osteko aldian, Ekialde-Mendebaldeko edo Gerra Hotza izeneko gatazkaren logika finkatu zen; horrela, AEBk hegemonia lortu zuen Mendebaldean, eta SESBk, ostera, bloke sozialistatan. Aldi berean, periferiako herrietan deskolonizazio eta askapen nazionalen prozesuak abiatu ziren. Arlo ekonomikoan, industria herriek sustaturiko hazkunde ereduak edo *fordismoak* langile eskariaren gorakada sortu zuen. Testuinguru horretan, Europa erdialdeko eta iparraldeko herri batzuek (adibidez, Alemania, Frantzia, Suitza, Belgika edo Herbehereak) kolonietan edo kolonia izandakoetan eskulana errekutatzeko politika abiatu zuten, edo *Gasterbeiter* edo gonbidaturiko langilea izeneko eredu aplikatu zuten. 1973tik aurrera, eskulana inportatzen ari ziren herririk gehienak immigrante berrientzako neurri murriztaileak ezartzen hasi ziren, eta euren lurraldean zeuden langile atzeritarrak berriro ere jatorrizko herrietara bidaltzeko ahalegina egin zuten.

1. Nazioarteko testuingurua

Biztanleriaren mugimendu garaikideen ezaugarriak, besteak beste, horretan parte hartzen duten herrien aniztasuna eta mugimenduen zergatien konplexutasuna dira. Ekonomia kapitalista hedatzearen ondorioz, jatorri desberdineko migrazioak gora egin du. Beste ezaugarri bat, berriz, apurka-apurkako feminizazio prozesua da. Nazioarteko migrazio korranteetan emakumeek presentzia gero eta handiagoa edukitzea, besteak beste, pobrezien eta lan-indarraren feminizazioari lotuta dago. Emakumeak lan intentsiboaren industrian eta zerbitzu sektorean erabiltzea funtsezko alderdia da, mundu mailako produkzioan eta merkataritzan izandako aldaketetan. Iparralde-Hegoalde migrazioak, horri dagokionez, familiek eta herriek gero eta pobretze eta desoreka handiagoari aurre egiteko estrategia-tzat har daitezke, pobretze eta desoreka hori azken hamarkadetan ezarritako garapen ereduaren eraginezkoak baita. *"Hegoaldeko herri askotan, jaiotzeko eta bizitzeko, gaitasun ekintzaile handia eduki behar da, batez ere haurrei eta zaharrei dagokienez; hau da, merkataritza txikian, txikizkako salerosketan eta*

ezkutuko loterietan ibili behar da (afrikarrek tontine eta indiarrek ciatpan esaten dutena). Herri horietan, ikasteko, norberaren eta familiaren garapena lortzeko gogo handia izan behar da, eta horretarako, ezinbestekoa da familiako beste kide batzuekin itunak, aliantzak, lankidetzak, lehiak eta konplizitateak garatzea.”(Campus delle Culture delle Donne, 2000).

Saskia Sassenek (2003) lotura sistemikoak adierazi ditu garapen bideko herrietan aplikaturiko politika ekonomikoan, herri horiek pobretzearen, mugez gaindiko zirkuitu alternatiboak haztearen eta horien feminizazioaren artean.³ Zirkuitu horiek legez kanpokoak izan daitezke, adibidez, drogen trafikoa edo sexuaren industriarakoak; legalak ere izan daitezke, esaterako, pobreturiko herrietako emigranteek bidalitako dirua. Baina, betiere, ekonomia globalizatuaren osagaiak dira, berori osatzen duten dinamika batzuetan txertaturik baitaude: merkatu globalen eraketa, nazioz zein herriz gaindiko sareen intentsifikazioa eta komunikazio teknologien garapena.⁴

Emakumeek zirkuitu alternatiboetan duten presentzia gero eta handiagoa, bestalde, politika neoliberalen aplikazioari lotuta dago. Pobretze prozesuak emakumeengan izan du eraginik handiena.⁵ Zerbitzuen pribatizazioaren (esate baterako, osasuna edo hezkuntza) eta gastu publikoaren murriztapenaren ondorioz, beharizan horiei familiek egin behar diete aurre, eta etxean nagusi diren emakumeen kopuruak gora egiten du.⁶ Sektore tradizionaletan gizonen eta emakumeen langabeziak gora egitearen ondorioz, areagotu egin da emakumeen gaineko presioa, familien biziraupena bermatzeko bide informalak aurkitu behar izateari dagokionez. Horrela, zirkuitu alternatiboan feminizazioak aditzera ematen du familien edo komunitateen eta herrien biziraupenaren feminizazioa egon dela.⁷ Gaur egun, Hirugarren Munduko herrietako industria

sektorearen eskulanaren herena emakumeek osatzen dute. Emakumeek ordezkaritza dute sektore informalean. *“1980ko eta 1990eko hamarkadetan, garapen bideko herri askotan gora egin du emakumeek sektore paraleloan duten partaidetza, krisi ekonomikoen eta egokitzapen estrukturalaren eraginez sektore estrukturuaren barruko enplegu aukerak behera egin ahala eta familiek diru-sarrerera gehigarriak eduki beharrak gora egin ahala”* (Sassen, 2003: 46). Ekonomia pobretu batzuetan, garapenerako estrategia nagusia turismoa da. Kasu askotan, industria sexuala ikuskizunaren sektorearen zatia da eta biek ere hazkunde paraleloa izan dute. Ere horietan lan egiten duten emakumeak funtsezko faktoreak dira negozioaren garapenean. *“Sexuaren langile legalen, erdi legalen eta ilegalen kopuru gero eta handiagoa zerbitzuen eta merkatuen irismen globalaren alderdi ezaguna da, eta ez litzateke ahaztu behar azterketak egiteko orduan”* (Pearson, 2001:47). Hegoaldeko herri batzuetan, gobernuek emakumeen eskulana esportatzeko politikak garatu dituzte, bai etxeko zerbitzurako, bai ezkontza zerbitzurako eta bai zerbitzu sexualerako, baita haurrak, gaixoak ea zaharrak zaintzeko lanetarako ere. Maiz izeneko emakume migratzaileen erakunde autonomoaren sortzaileetarikoa batek *bagina trafikoa* izena eman dio emakumeen gorputzen transferentzia horri (herri periferikoetatik erdialdeko herrietara egindako transferentzia).

2. Testuinguru komunitarioa

Hirugarren Mundutik iritsi eta EBn finkaturik dauden emakume immigranteen egoeran, aipagarriak dira jatorrizko eta helmugako herrien arteko desoreka estrukturalako erlazioak, lehen aipatu direnak. Desoreka horiek, izan ere, erdialdeetan eta periferietan modu hierarkikoan antolaturiko nazioarteko sistema

³ *“Zirkuitu kontzeptuaren bidez, aditzera eman nahi dut halako dinamiketan nolabaiteko instituzionalizazioa dagoela, eta ez ditut dinamikak aipatzen ez direlako banakako ekintzen eranskin hutsak”* (Sassen, 2003: 45).

⁴ Zirkuitu garrantzitsuenen artean honako hauek daude: lan informala, emakumeen trafikoa sexuaren industriarako, emakumeen esportazioak (zaintzarako, erizaintzarako eta etxeko zerbitzurako) eta emigranteek jatorrizko herrietara bidalitako dirua. (Sassen, 2003).

⁵ Egindako kalkuluen arabera, pobrezia egoeran bizi diren pertsona guztien %70 emakumeak dira. Emakumeen biztanleriak lanorduen bi herenak egiten ditu, munduko diru-sarreraren hamarrena jasotzen du eta munduko aberastasunaren %1 baino gutxiago dauka (Cockcroft, 1998).

⁶ Etxeko nagusien migrazioari buruz, ikusi: Oso, 1998.

⁷ *“Biziraupenaren feminizazio nozioa erabiltzean ez dut esan nahi etxeko ekonomiak (komunitate osoak) emakumeekiko gero eta mendekotasun handiagoa duenik. Esan nahi dut gobernuek mugaz gaindiko zirkuituetan inskribaturiko emakumeen diru-sarreraren menpe daudela, eta enpresa batzuen kasuan ere gauza bera gertatzen da, irabaziak lortzeko legez kanpoko ekonomiara jotzen baitute”* (Sassen, 2003:45).

baten eraginezkoak dira; sistema hori, berriz, garai kolonialaren eraginezkoa da eta, gero, indartu egin da merkataritza erlazio desorekatuak bultzatuz (ekonomia periferikoen liberalizazioa sustatu eta erdiko merkatuak babesten dituzten erlazioak) eta eredu ekonomiko jakinak ezarri, Egokitzapen Estrukturaleko Planen bidez. Nazioarte mailan, eskualdeen eta herrien arteko desoreka hori, adibidez, eremu komunitarioaren barruko zirkulazio askerako eskubidea lortzeko muge-tan ikusten da. Dagoeneko ez da atzerritarren eta nazionalen arteko dikotomia zaharra: nazionalitateak hierarkizatze prozesuan sartu gara, eta horrek herri bakoitzak nazioartean duen boterea/balioa islatzen du. Mugimendu askatasuna (modu desorekatuan banaturiko merkantzia urria), gaur egun, faktore estratifikatzailea da eta, bertan oinarrituz, mundu mailako hierarkia sozial, politikoa, ekonomiko eta kultural berriak eraikitzen eta berreraikitzen dira (Bauman, 1999).

Europar Batasunean zirkulazio askerako eskubidea ez dute pertsona guztiek, izenak hori adierazi arren: Batasuneko hiritarrek soilik dute. Hau da, eskubide hori estatu kideetako hiritarrek soilik daukate. Aldaketa horien eraginez, ardatz bereizle berria sortu da, Batasuneko hiritarren eskubideak parekatzearen eta Batasunaren barruko nahiz kanpoko hiritarren arteko bereizketa indartzearen ondorioz. Aldi berean, legeria berri horren ondorioz, aldaketa batzuk sortu dira immigrante eta atzerritar hitzen edukian. Gaur egun, immigrante hitzaren bidez, herri "pobreetatik" iritsitako pertsona (gizonak eta emakumeak) "pobreak" adierazten dira.⁸ Batzuentzat sarrera-bisak eta mugako kontrolak apurka-apurka ezabatu egin dira; aldi berean, beste batzuentzat immigrazio kontrolak indartu eta ugaritu egin dira. Turistak eta alprojak: estratifikazio sorberriaren metafora (Bauman, 1999). Baina, nola iraunarazten eta sakontzen da desoreka global hori marko nazionaletan?

Europar Batasuneko estatu desberdinen migrazio kontrolerako politikak eta estrategiak hiru ardatzetan euskarritzen dira: egoiliarren kontrolatzeko politikak, irregulartasun egoeran dauden pertsonak kanporatzeko politikak eta mugak kontrolatzeko politikak, immigrante gehiagorik ez heltzeko (Manzanos Bilbao, 1999). Orain arte, EBren eremuan, immigrazioaren arloan lorturiko akordioak hirugarren ardatzean biltzen dira, hau da, mugen kontrolean soilik dute eragina (Gil Araujo, 2003, eta prentsan). Araudi komun hori Schengeneko Itunetik garatu da.⁹ Ordutik hona, eskakizun komunak ezarri dira Batasunetik kanpoko hiritarrek sartzeko.¹⁰ Batasunetik kanpoko atzerritarren sarrera eta geraldia (hiru hilabetetik gorakoa) arautzeari buruzko guztia kasuan kasuko estatuaren jurisdikzioa da. Dokumentaturiko biztanleria immigrantearen eskubideei buruzko jarraibide komunitario bakarrak, izan ere, familiak berriro biltzeari eta iraupen luzeko egoiliarren estatutuari buruzkoak dira.

EB osatzen duten estatuaren historiak eta ibilbideak kontuan hartuta, Europa iparraldeko eta hegoaldeko herrien arteko desberdintasuna ezar daiteke. Hirurogeita hamarreko hamarkadatik aurrera, Alemaniak, Frantziak, Herbehereek edo Belgikak langile atzerritarren kontratazioa eten eta *immigrazio zero* lortzeko politikak bultzatu zituzten. Horri dagokionez, Batasunetik kanpoko hiritarrek sartzeko eta legez gelditzeko bide nagusiak asiloa, heziketa eta familia biltzea dira. Herri mediterranean kasuan, adibidez, Espainiaren eta Italiaren kasuan, Batasunetik kanpoko langileek mugaturik dute lan merkatu formalerako sarbidea, baina lurralde horietan lana oraindik ere sartzeko eta modu erregularrean egoteko (geraldia erregularizatzeko) mekanismo garrantzitsua da.

2.1. Familiak berriro biltzea eta heztea

Migrazio jarioen feminizazioa azken hamarkadotako ezaugarri bereizgarrietariko bat da; hala eta guztiz

⁸ Aldiz, atzerritarrek aipatzen direnean herri "aberatsetatik" iritsitako pertsonak edo herri "pobreetatik" iritsitako pertsona "aberatsak" adierazten dira, hau da, egoera ekonomiko edo profesional jakina duten pertsonak. Adibiderik argiena futbol edo saskibaloio jokalariena da; horiek ez dira jokalarri immigratetzat hartzen, atzerritartzat edo Batasunetik kanpokotzat baizik.

⁹ 1985eko ekainaren 14an Frantziak, Belgikak, Herbehereek eta Luxenburgok Schengeneko Ituna sinatu zuten (bilera Luxenburgoko hirian egin baitzen), barruko mugetako kontrolak ezabatzeke. Itun hori, berriz, Schengen zabaltzeko Hitzarmenak ordeztu zuen, 1990ean. Hitzarmen hori abiatzeko, Schengeneko Sistema Informatikoa (SSI) garatu da; informazio sistema zentralizatu horrek herri desberdinetako datu-baseak bateratzeko aukera ematen du, eta, aldi berean, datuok mugako edozein postutik kontsulta daitezke. Batasuneko migrazio politika eraikitzeke prozesuari buruzko informazioa lortzeko, ikusi Gil Araujo, 2003 eta prentsa.

¹⁰ 2001eko martxoetik aurrera ezabatu egin ziren Schengen estatuaren (Alemania, Austria, Belgika, Luxenburgoko, Herbehereak, Frantzia, Italia, Grezia, Portugal eta Espainia) eta iparraldeko herrien (Danimarka, Suedia, Finlandia, Norvegia eta Islandia) arteko mugak.

ere, ikertzaile batzuek diotenez, lotura estua dago EBko herri batzuetan familiak biltzeko araubideen eta migrazioak mendekotasunekotzat hartzearen joera sustraituaren artean, eta hori, berriz, gizon ekoizleen eta emakume ugaltzaileen arteko dikotomian oinarrituriko ikuspegiak irautearen ondoriozkoa da (Kofman, 1999). Emakume immigrantearen eta familia berriro biltzearen arteko parekatzeak ukitu barik uzten du enpleguari lotu gabeko menpeko emakumearen este-reotipoa. Ingalaterran, esate baterako, britainiarra ez den gizon batekin ezkonduko asiar jatorriko emakume britainiarrek eskaturiko familia bilketarako eskabideek onartuak izateko aukera askoz ere gutxiago dute, jatorri bereko gizonak egindako eskabideek baino, Asiako emakumeek gizonen bati jarraitzeko eskubidea soilik balute bezala (Phizacklea, 1998).

Familia berriro biltzeko baldintzek, bestalde, familiako arauen eraikuntza eta Estatuak generoko erlazioen ezarkuntzan duen rola adierazten dituzte, batez ere ezkontzeko eta ugaltze sozialeko baldintzei dagokienez, eta horiek emakumeen mendekotasuna euskarritzen dute. Familia berriro biltzeko sartzen diren emakumeentzat, legeriak emakumeen mendekotasunaren ulermen tradizionala islatzen du (gizonak araturiko eremu pribatua). Familia berriro bildu nahi duenak, herri askotan, familia taldea diru publikorik erabili gabe mantentzeko gaitasuna duela frogatu behar du. Kasu batzuetan, denboratxo igarotzen da berriro bildutako pertsona lan merkatuan sartu ahal izan baino lehen. Orokorrean, berriro bildutako pertsonak bertan bizitzeko baimenerako, ezinbestekoa izaten da ezkontza edo bikote lotura mantentzea, urtebetetik bost urtera bitartean (estatu bakoitzaren arabera). Testuinguru horretan, dibortzioak deportazioa eragin dezake.¹¹ Familiako buruaren eta menpekoen nozioa familia berriro biltzeko prozesuetan argi eta garbi inskribaturik dago.

Sarritan, atzerritartasun legeria kontrajarri egiten zaio familia legeriari. Herbehereetan hiru urteko harremana behar da bertan bizitzeko baimena lortzeko. Harremana arinago deseginez gero, berriro bildutako pertsona kanporatu egin daiteke, elkarrekin seme-alabak eduki arren, familiari buruzko legearen

printzipioak kontuan hartu barik, horrek lehentasuna ematen baitio haurren ongizateari (Gil Araujo, 2002). Alemanian, EBtik kanpo bizi den Batasunetik kanpoko atzerritarren batekin ezkonduz gero, urtebete igaro behar da familia berriro biltzeko eskubidea izateko, eta beraz, gerta daiteke une horretara arte bizikidetzarik ez egotea. Hala eta guztiz ere, bertako bikote baten kasuan, aldi horretan elkarrekin ez bizitzea nahikoa da egitatezko banaketa lortzeko.

Familia biltzeari buruzko 2003ko iraileko zuzentarau komunitarioak oraindik ere gehiago zailtzen du panorama. Araudi horrek ezarri egiten ditu estatu kideen legeriek familia berriro biltzeari buruz errespetatu beharreko gutxienekoak; hain zuzen ere, bost urteko gehienekoa ezartzen du, berriro bildutako pertsonak bertan bizitzeko duen baimena (hau da, estatusa) berriro biltze hori eragin duen loturaren menpe egoteko. Halaber, eskabidea aurkeztearen eta horren ebazpenaren arteko aldia hiru urtera artekoa izan daiteke, eta, kasu batzuetan, ez dago baimenduta hamabi urtetik gorako seme-alabak berriro biltzea, horiek zenbat eta gazteagoak izan gizarteratze-prozesua hainbat eta errazagoa izaten delakoan.¹²

Ezkontide bat berriro bildu behar duten ezkontzen kontrolaren helburua, izatez ere, halako kontratuen oinarrian egon behar den arrazoiarekin (maitasuna) zerkusirik ez duten ezkontzak ekiditea da. Horrela, halako bikoteek *benetako* harremana dutela erakutsi behar dute, hau da, maitasunean euskarrituriko harremana dutela, euren ezkontza iruzurtzat ez hartzeko. Horrela, ezkontza horiei kontrola eta *kalitate* eskakizun jakinak aplikatzen zaizkie (bertako bikoteei aplikatzen ez zaizkienak), eta, aldi berean, ezkontzaren idealizazio erromantikoa sortzen da. Asiar jatorria duten emakume britainiarrek (britainiarrak ez diren asiarrekin ezkondukoak) familia berriro biltzeko egindako eskabideen ukapenak arrazoitzeko, esaten da ezkontza horren zergati nagusia senarrak bertan bizitzeko baimena lortzea zela (Phizacklea, 1998).

Bestalde, familia berriro biltzeko baldintzek eta talde batzuentzat ezarritako mugek (diru-sarreraren maila

¹¹ Herbehereetan zenbait erakundek kanpaina bat abiatu dute, emakume immigranteek bertan bizitzeko baimen independentea lortzeko, horietariko askok zapalkuntza eta biolentzia egoerak jasaten baitituzte.

¹² Batzordeak 2003ko irailaren 22an emandako 2003/86/EE zuzentaraua, familia berriro biltzeko eskubideari buruzkoa.

jakina, lan egonkorra eta etxebizitza baldintzak, sarritan bertako biztanleek ere betetzen ez dituztenak) zaildu egiten dute familiako bizitza egonkorra egotea. Familia nuklearra hartzen da normaltzat eta edozein desberdintasun, ostera, desbideratetzat edo arazo-tsutzat hartzen da.

Azkenik, familia tradizionalaren ereduak lehentasuna duenez, baterako bizitza ez dago onartuta, estaturik gehienetan, familia berriro biltzeko, eta bikote homosexualak ere ez daude onartuta. Europar Batasuneko Zuzentarauaren kasuan ere gauza bera gertatzen da, eta horrek estatuen esku uzten du eskubide hori onartzeko edo ukatzeko aukera. Erregulaziorik gehienek ezkontza egitera behartzen dute. Ezkontza immigrazio legeen zaindaritzat erabilita, autoktonoen eta immigranteen arteko desberdintasunak ezartzen dira, eta gainera, pertzepzio estatiko bat indartzen da: immigranteak tradizioetara lotuta daude, eta europarrak nahiz bertakoak, berriz, bertan behera uzten dituzte bizikidetzat modu zorrotzak.

Familia berriro biltzearen edo eratzearen beste ondorioetariko bat (Batasunaren barruan gelditzeko bide urriarrikotzat) "postaren bidezko emazteen" industriaren hazkundera izan da. Web orri askok katalogo ugari eskaintzen dituzte, euren jaioterriko hertsapenetatik kanpo dagoen bizitzan sartzeko bermea eskaintzen dienarekin ezkontzeko prest dauden emakumeen argazkiekin (herri pobreetako emakumeak). Ez da banakako irtenbidea eta emakume horietariko askok euren familiak euskarrizten dituzte ekonomiaren alde-tik (seme-alabak, gurasoak, neba-arrebak), horiek jaioterrietan gelditzen baitira. Jakina, halako loturek desberdintasun eta desoreka erlazioak sortzen dituzte, eta gainera, emazte berriek batzuetan baldintza oso gogorrek jasan behar izaten dituzte. Alemaniako *Bild* egunkarian 1991ko urtarrilaren 9an argitaraturiko ohar batean esaten zenez: "Thai bat ez dago prestatuta Alemaniako negu hotzerako -norberak erosi behar dio arropa-, baina poloniar batek bere herritik ekarriko ditu botak eta berokia, eta ohean nahiz etxean bes-teak bezain lan ona egiten du." (Phizacklea, 1998: 31).

Erregulazio horiek guztiek nabarmendu egiten dute emakume batzuen mendekotasuna eta bazterkeria,

mugatu egiten dute emakumeok aukeratzeko duten gaitasuna, eta gainera, zaildu egiten dute gizarte hartzailearekiko erlazioa; halaber, baliabiderik gutxieneko familietako emakumeek irregulartasun eta behin-behinekotasun egoera gogorrean egin behar izaten dute lan; era berean, ezkontzen apurtzeak oztopatu eta emakumeen aurkako biolentzia egoerak sustatzen dituzte; emakumeen ahultasuna eta defentsarik eza areagotu eta indartu egiten dute Batasunetik kanpoko emakume immigranteen estereotipo jakina, hau da, etxe barrura lotuta dauden eta jarraibide tradizionalak (ezkontza) dituzten emakumetzat aurkezten dituen estereotipoa. Horrela, Batasuneko estatu desberdinen legeriaren bidez, Batasunetik kanpoko herrietako emakume migratzaileak mendekotasun eta desoreka handiagoko erlazioetan gelditzen dira.¹³ Kasuan kasuko estatuak "berdintasun politiken" bidez konpondu nahiko ditu mendekotasun eta desoreka hori, politika horiek emakumeen emantzipazioaren eta *empowerment* izenekoaren ustezko sustatzaileak baitira.

2.2. Lan merkatuen sarbidea eta ezaugarriak

Lehen esan dugunez, Europa iparraldeko herrietan Batasunetik kanpoko eskulanaren kontratazioa oso mugatuta dago. Hala eta guztiz ere, garrantzi handiko salbuespenak eta berezitasunak daude emakume immigranteentzat. Herbehereetan, esate baterako, *Aupair* gisa bizitzeko dagoen baimena da migratzaile askok etxeko zerbitzuan sartzeko duten moduetariko bat. Baina, jarduera hori ez dago lantzat katalogatuta, kultura truketzat baizik; beraz, laneko zapalkuntza sustatzeaz gain, emakume horiek irregulartasunera kondenatzen ditu, halako baimenak behin soilik ematen direlako: urtebeterako eta berriztatzeo aukera barik (Gil Araujo, 2002). Austrian, Batasunetik kanpoko emakumerik gehienak lan formalaren merkatuan sartzeko duten instantzia bakarra *dantzaritzat* lorturiko bisa da, eta horrek sexuaren industrian lan egitera behartzen ditu.

Europa hegoaldeko herrietan, Batasunetik kanpoko eskulanaren kontratazioa irekita dago, baina muga gogorrekin. Espainiako estatuan, laneko kuoten edo kupoen politikaren bidez, bertan bizitzeko eta lan egi-

¹³ Ez omen dago *Batasunetik kanpoko emakume immigrantearen* antzeko gauzarik; gainera, estereotipoek bestelakorik badiote ere, denak ez daude egoera laboral edo afektibo berean, eta ez dituzte eskubide berberak eta kapital ekonomiko zein sozial berbera.

teko baimen mugatuak ematen dira, bertako biztanleek betetzen ez dituzten sektore jakinetara. Horrela, langile immigranteak jarduera kopuru mugatuan sartzen dira: etxeko zerbitzua, nekazaritza, eraikuntza, hotelak eta jatetxeak. Aldi berean, lanpostu horietan gelditzen direnez, irudi jakina lortzen dute eta guztiz estigmatizaturik gelditzen dira; horrela, badirudi ez dutela beste ezertarako balio, eta horrek justifikatu eta indartu egiten du bazterkeria. Dinamika horrek gizartean onarturiko irudi jakinak hedatu ditu (marokoar jornalaria, Amerika Latinoko edo Filipinetako etxeko langilea, eraikuntzan lan egiten duen poloniarra, kalerik kaleko salmentan dabilen senegaldarra); hala eta guztiz ere, atzerritarrek onartzeko modu hori itxierako mekanismo bati lotuta dago eta horrek ez du gizarteratzeko beste aukerarik ahalbidetzen (IOE taldea, 1999). Gero, estatistikek esango dute immigranteek lanpostu horietan "kokatzeko joera" dutela.

Nazioarteko 150 milioi emigranteen ia %50 erizaintzan, etxeko zerbitzuan edo sexuaren industrian lan egiten duten emakumeak dira (Europako Elkartearen Batzordea, 2002). Espainian, etxeko lana izan da bertako lurraldean sartzeko bide nagusia, Batasunekoak ez diren immigranteen %63arentzat. Lan egiteko baimena duten langileetatik, %41.6 etxeko zerbitzuan dabil, %6.9 ostalaritzan, %6.4 bulegoetan eta %3.6 garbiketarako egiten (IOE taldea, 2001). Emakume immigranteak lan sektore jakinetan pilatzearen eraginez, lotura bat sortu da etxeko zerbitzuan edo zerbitzu sexuarean enplegatutik egotearen eta emakumea, immigrantea eta gutxiengo jakinetakoa izatearen artean. Horrela, diskriminazioko marko instituzionalak ezarritako baldintzak azkenean berezko ezaugarritzat hartzen dira, hau da, diskriminaturiko pertsonen berezko ezaugarritzat.

Batasunekoak ez diren immigranteak lan merkatuan sartzeko mugatzen duten beste tresna batzuk honako hauek dira: hiritartasun nazionalaren edo komunitarioaren eskakizuna, lanpostu (funtzionarioa) eta baliabide (beka) batzuk lortu ahal izateko derrigorrezko baldintzat; tituluak homologatzeko prozesuak (homologazio zuzeneko nazioarteko akordioak dituz-

ten herrietan ikasitako pertsonak ere halako prozesuen menpe jartzen baitira), eta Batasunetik kanpoko kontratazioaren eta enpleguaren egoera nazionalaren arteko lotura. Araudi horren arabera, Batasunetik kanpoko herrietako immigranteak kontratatzeke, beharrezkoa da kasuan kasuko lan sektoreetan langile nazional edo komunitario erabilgarriak ez egotea, eta horrela, enplegurako aukerak erregulaziorik gutxieneko eta txarren ordaindutako lanetan pilatzen dira: nekazaritza, eraikuntza eta zerbitzuak. Sektore horietan dira prekarioenak, lanaren erregulazio ezari eta malgutasun ezari loturiko apurka-apurkako prozesuaren eta jarduera ekonomiko batzuen informalizazioaren eraginez (hirurogeita hamarrekoko hamarkadaren erdian hasitako prozesua).

Baina, gainera, Batasunekoak diren eta ez diren hiritar immigranteen arteko diskriminazio instituzionaleko eremu hau generoko erlazioekin eta sexuaren arabera lan merkatuekin egituratzen da. Etxeko enpleguaren kasuan, ekonomia informalerako lotura indartu egiten da lan erlazio motaren, berori ezartzeko eremuaren eta sektorean duen erregulazio ezaren bidez.¹⁴ Kontratuak baimena berritzeko duen garrantziak enplegatzailearekiko mendekotasun egoera sortzen du eta horrek urratu egiten du enpleguaren segurtasuna; gainera, laneko zapalkuntza, tratu txarrak eta sexu gehiegikeriak errazten ditu. Konfinamendu horrek, halaber, zaildu egiten du emakume migratzaileek harrerako gizartearekin duten erlazioa eta bertako partaidetza. Era berean, lan sexualaren erregulaziorik ezak eragin handia dauka Batasunetik kanpoko herrietako emakumeengan, lanerako baimenaren eta laneko kontratuaren arteko loturaren eraginez. Immigratioaren kasuan ere, lanaren arloa gizoni begira pentsaturik eta kudeaturik dago, eta horrek ere aditzera ematen du Zuzenbideak generoa sortzen duela (Mestre, 1998).

Espainiako estatuan, emakume immigranteek etxeko zerbitzurako duten kontratazioak agerian jartzen du lan merkatuan bertako emakumeek duten presentzia gero eta handiagoa; hala ere, igarri-igarrian gelditzen da etxerik gehienetan etxeko lanak ez daudela ondo

¹⁴ Espainiako estatuan etxeko zerbitzuaren erregulaziorik ezak berezitasun batzuk ditu eta honek, batez ere, Batasunekoak ez diren emakume migratzaileengan dauka eragina. Halako lanetan ez dago kontratu idatzirik eta enplegatzaileak ez dauka gizarte segurantzaren ordaindu beharrik. Immigranteen kasuan, gizarte segurantzari egindako kotizazioak laneko eta bertan bizitzeko baimena berritzeko duen garrantzia kontuan hartuta, sarritan langileek eurek ordaintzen dute gastu hori. Etxeko lanak kanporatze askea ahalbidetu eta ez du langabezia kobartzeko eskubiderik ematen.

banatuta.¹⁵ Ugalketa lanak amen, emazteen edo zain-tzaileen rolera lotuta daude eta gizarteak emakumeen jardueratzat hartzen ditu; horietan ordaintzen eta balo-ratzen dira gutxienez gizartearen. *Bertako* emakumeek lane-ko eta familiako bizitza "bateratzeko" aukera dute, eta horrela, euren karrera profesionaletan jarraitu ahal dute, etxeko lanak txarto ordaindutako beste emakume ba-tzuen esku uzten dituztelako, eta, sarritan, zapalkuntza-ri buruzko edozein erru arindu egiten da, baliabide eko-nomiko gutxiago duen beste emakumeren bati lan egi-teko aukera eskaintzen ari zaiola pentsatuz.¹⁶ Horrela, emakumeenak omen diren jardueretarako (etxeko zer-bitzuak, zerbitzu sexualak eta, batzuetan, ezkontza zer-bitzuak) eskulanaren eskaria betetzeko, hegoaldeko eta ekialdeko herrietako emakumeak erabiltzen dira. "Emakumeen arteko desberdintasunen aldaketa" horrek (Parella Rubio, 2000) ezkontzaren barruko berdintasuna-ren eta emakumeen emantzipazioaren mitoa ezkututzen du, eta, aldi berean, berdin-berdin mantentzen ditu etxeko eta laneko egitura patriarkalak.

Lanaren nazioarteko banaketa kapitalismoaren sistema globalak egituratzen du; hala eta guztiz ere, aldi berean, eta berori azpimarratzea ezinbestekoa da, sistema patriarkalak ere egituratzen du jatorriko eta helmugako herrietan. Haurrak, gaixoak eta zaharrak zaintzeko lana-ri emandako balio urria ez da eskaririk ezaren edo lanen erraztasunaren eraginezkoa, truke globalaren azpian dagoen kultura politikaren eraginezkoa baizik. Arlie Hochschildek (2001) halako lanen balio urria eta oina-rrizko janariaren prezio baxuak konparatzen ditu. Lehengaien prezioaren ondorioz, Hegoaldeko herriek ez dute ahalmenik nazioarteko komunitatean, eta, era berean, lan horren prezio baxuak balio barik uzten du berori egiten duten emakumeen estatusa, eta, beraz, emakume guztien estatusa.

3. Barruko mugak

3.1. Etnizitatea eta nazionalitatea: diskriminaziorako aldagaiak

Politika beraren ondore desberdinak eta bereizgarriak egiaztatu ahal dira, generoko erlazioak kontuan har-tuta; era berean, pertsonen nazionalitateari errepara-

tuz gero, biztanleria immigrantearen arteko desber-dintasun egoerak gertatzen direla ikusten da. Atzerritartasun araudiek eduki aldaketak eragin dituz-te atzerritar eta immigrante hitzen artean, eta biga-rrinari konnotazio txarrak erantsi dizkiote; aldi bere-an, talde desberdinen arteko sailkapen eta kalifikazio efektua sortu da. Bereizketa hori ez da EBko hiritarren eta "immigranteen" artean bakarrik gertatzen, Batasunekoak ez diren immigrante taldeen artean ere gertatzen da, Estatuko lurraldean sartzeko baldintzen aniztasunaren, nazionalitatea lortzeko baldintzen, laneko baimen desberdinen eta abarren eraginez. Horrela, desberdintasun horren ondorioz, pertsona kategoriak sortzen dira, eta horiek eskubide mota des-berdinak dituzte, euren jatorrizko eremu geografikoa-ren arabera.

Pertsonen mugimendu guztiak ez dira beti migrazio-tzat hartzen eta ez dira modu berean katalogatzen. Atzerrian jaiotako espainolen seme-alabak espainol-tzat hartzen dira, eta, Espainiako lurraldean finkatzen badira, itzultitako emigrantetzat hartzen dira, ordura arte Espainian bizi ez badira ere. Amerika Latinoko edo Europa Ekialdeko futbol edo saskibaloio jokalaria ez dira immigrantetzat hartzen, atzerritartzat baizik, eta euren kontrataziorako ez da kontuan hatzen enple-guaren egoera nazionala. Kolonizazio prozesuaren ostean Herbehereetan finkaturiko indonesiarren komunitatea ez da inoiz ere gutxiengo etnikotzat hartu eta talde horiek ez dira integrazio politiken jasotzaileak, surinamdarren edo antillarren kasuan bezala (Gil Araujo, 2002). Alemanian, Europa Ekialdeko herrietan lau belaunaldietan bizi izan diren aleman emigranteen ondorengoak aleman etnikotzat hartzen dira eta euren egonaldia ez da atzerritartasun legeria-ren bidez erregulatzen. Erresuma Batuen kasuan, arbaso ingelesak (hau da, zuriak) dituzten antzinako kolonietako hiritarrak bertan bizitzea ez dago migra-zio kontrolari lotuta. Arbaso britainiarrak ez dituzte-mentzat, finkapena indargabetu egin zen. Horrela, zuriak ez ziren kolonien garaia osteko immigranteei ukatu egin zitzaizen Britainia Handian finkatzea (Lutz, 1997). Aldiz, Europa mediterraneaneko herrietako immigranteak, Europa iparraldean bizi direnak, dagoe-neko ez dira halakotzat hartzen, euren herriak Europar

¹⁵ Espainian, emakumeen jarduerara tasa 1987ko %30.9tik 1997ko %37.6ra igaro zen, eta 25-29 urte bitarteko emakumeen artean %74.5ekoa da. Bien bitartean, gizonen eta emakumeen lan banaketak ez du aldaketa handirik izan (Parella Rubio, 2000).

¹⁶ Gaiari buruzko nazioz gaindikoa ikuspegia edukitzeko, zenbait autore, 2004.

Batasunean sartu direnetik. Gonbidaturiko langileak izatetik, immigranteak izatera igaro dira, eta gero hiritar komunitario bihurtu dira; horrela, euren egoerak hohera egin du argi eta garbi.

Nazionalitatea lortzeko baldintzek agerian jartzen dituzte komunitate politikoaren zatia izateko behar diren ezaugarriak. Espainiako estatuan, komuntzat hartzen den kultura (hizkuntza, historia, erlijioa) funtsezko elementua da bertakoa izateko. Nazionalizazioa, Batasunekoak ez diren immigranteek hiritartasuna lortzeko bide bakarra, errazturik dago Amerika Latinoko herrietako, Andorrako, Filipinetako, Ekuatore Gineako eta Portugalako hiritarrentzat edo sefardientzat, horiek bertan bi urtetan bizi ondoren berehala lortu ahal dutelako. Gainerako nazionalitate guztietarako, hamar urteko epea behar da. Adibide horiek agerian jartzen dutenez, Batasuneko estatuak jarraibide jakina dute immigranteak onartzeko eta ukatzeko, eta batzuen egonaldia erraztu eta beste zenbaitena zaildu egiten dute. Erregulazio horiek ulermen kulturalekin zeharkaturik daude, eta ulermenok gauza esentzializatutzat hartzen dute kultura. Larruaren kolorea, erlijioa, hizkuntza eta nazionalitatea *desberdintasunaren* adierazletzat erabiltzen dira, hiritarrak nortzuk diren eta nortzuk ez jakiteko. Europarra zer den eta zer ez den jakiteko. Horri dagokionez, *bigarren belaunaldiko immigrante* kategoria erabiltzeak (immigranteen seme-alabei buruz, baita gurasoen finkapen herriaren nazionalitatea dutenei buruz ere) aditza ematen du immigrante estatusa ez dela kategoria juridikoa, batez ere kategoria soziala baita. Estatu nazional batzuentzat, bertako lurraldean jaiotzea eta nazionalitatea edukitzea ez da nahikoa immigrantea ez izateko.

3.2. Aztarna kulturalista

Desberdintasun kulturala, gero eta sarriago, gatazken iturritzat eta immigranteen integrazioarako oztopo nagusitzat aurkezten da, eta horrela, ezaugarri kulturalak jokabide jakinaren eragiletzat hartzen dira. *Integrazio arazoak* lehendik dauden desberdintasunen (immigranteen desberdintasunak) ondoriozkotzat hartzen dira, eta ez dira kontuan hartzen politika instituzionalak derrigorrez ezarritakoak edo eraikitakoak. Eremitan, eztabaida sarritan bateraezintasun kulturalen arloan formulaturik gelditzen da. Bate-raezintasunen eraikuntza horren eraginez, immigra-

zioaren kudeaketa tolerantzia mugen arabera formulatzen da: muga kuantitatiboak (zenbat?), baina baita muga kualitatiboak ere (nortzuk?). Zer jokabide? Irizpide horietan oinarrituz, diskurtsoak landu eta iriztiak ematen dira, eta gainera, politika jakinak inplementatzen dira.

Kulturaltzat harturiko desberdintasun batzuk arazo-tsuak balira bezala aurkezten dira, eta horiei normalizazio edo konpentsazio neurriak aplikatzen zaizkie, bakarra eta homogenea omen den sistema kulturalen integratzeko. *“Modu inplizituan, handicap sozio-kulturalaren ideia (konpentsazioko hezkuntzak legitimatuzko) eta gutxiengoaren edo desbideraturiko subjektuaren kontzeptua kontuan hartuta, bazterkeria fenomenoak hondakinezko edo bazterreko formak dira, antolatua eta egonkorra den gizartearen barruan, eta hori erdiko klaseen balorazio ikuspegitik ikusten da”* (Varela eta Álvarez Uría, 1988:42). Adierazle etnikoak nabarmentzen dira, desberdintasun kulturala adierazten duten elementutzat, eta ez dira aintzat hartzen bertako biztanleen artean dauden desberdintasunak eta aniztasunak. Horrek ondorio bikoitza dauka: alde batetik, dibertsitatea desberdintasun etnikoarekin erlazionatzen du, berezitasunen eta gabezien arteko loturak estutuz, eta bestetik, gizarte hartzaile homogeenaren, berdintasunezkoaren, demokratikoaren eta *tolerantearen* ilusioa sortzen du (“geu”). Kultura desberdintasuna jatorri geografikoari edo etnikoari loturiko gauza ballitz bezala eta klaseko, generoko, adineko eta botereko erlazioekin zerikusirik ez balu bezala. Logika horrek, apurka-apurka, lotura bat sortzen du (etorkizuneari “berezkotzat” hartuko dena) gabezien, zailtasunen nahiz porroten eta gutxiengo jakinetakoa izatearen artean. Beste modu batera esateko: pobrezia eta desberdintasunaren ondoreak desberdintasun/gabezia kulturaltzat hartzen dira.

Espainiako estatuan, sektore batzuek euren kezka agertu dute meskita kopuruak izandako gorakadaren eraginez, hori nortasun katolikorako mehatxutzat hartzen baitute (El País, 2001eko otsailaren 25a). Gobernuak Immigrazioarako duen ordezkari ohiak, Enrique Fernández Mirandak, esan du hizkuntza, kultura komuna eta erlijio katolikoa Espainian atzerritarren integrazioa errazten duten elementuak direla (El País, 2001eko urtarrilaren 12a). Herriaren Defenda-

tzailea den Enrique Múgicak ere antzeko jarrera dauka, eta horrek proposatu du Estatuak Amerika Latinoko immigrazioa erraztea (El País, 2000ko otsailaren 22a). Azken erregularizazio prozesuen zifrek aditzera ematen dute Gobernuak ere horren aldekoa dela. Antonio Izquierdoren hitzetan, *"laurogeita hamarreko hamarkada immigrazio marokoarraren eta, beraz, afrikarraren hamarkada izan da."* (2002:237). Baina XXI. mendearen hasierak fase berriaren hasiera adierazten du, Amerika Latinoko immigrazioaren fasea. Amerika Latinoko immigrante dokumentatuak 1991ko 61.000tik 2003ko amaierako 514.485era igaro dira, eta hortaz, erregularizaturiko immigrazioaren %31,2 adierazten dute. Amerika Latinoko biztanleriaren ikusgarritasun handiago hori, neurri batean, Estatuako politiken eraginezkoa da, azken bi erregularizazio prozesuei buruzko datuek agerian utzi dutenez, horietan Amerika Latinoko immigranteen eskabideek lortu baitute aldeko ebazpenen ehunekorik handiena. Horren adibidetzat, dokumentaziorik gabeko bi talde ugarienen zifrak ditugu: onarpenaren %69 marokoarrentzat eta %87 ekuadortarrentzat. 2000ko erregularizazio prozesuan aurkezturiko eskabideen %23 Amerika Latinoko herriren batekoak izan ziren, eta horietatik %85ek aldeko erantzuna lortu zuten. 2001ean Amerika Latinokoek eskabideen herena aurkeztu eta %84ko onarpen tasa lortu zuten. 2001eko erregularizazio prozesuan, marokoarrak dagoeneko ez ziren ugarietak (lehenengoz); ugarietak ekuadortarrak ziren eta gero kolonbiarrak. Bi nazionalitate horiek onetsitako eskabideen %52 biltzen dituzte. Aukera horretan, ekuadortarren eskabideentzako onarpen tasa %81ekoa izan zen eta marokoarrena %48koa (Izquierdo, 2002). Lehenasunezko tratua horrek berehalako eragina izan du estatistiketan; horren ondorioz, ekuadortarrek Espainian dokumentaturiko atzerriko bigarren biztanleria osatzen dute, eta horien atzetik kolonbiarrak datoz.¹⁷

Immigrazioari eta dibertsitate kulturalari buruzko diskurtso askok emakumeen gorputza dute gatazkarako eremu. Emakumeei buruzko praktikek elementu nagusia osatzen dute, integraturik egoteari ala ez egoteari buruzko eztabaida horretan. Jantzera jakina erabiltzea edo jarraibide batzuk edukitzea integrazioan izandako *akastzat* hartzen dira. Beste modu batera esateko:

zapia erabili eta meskitara doan emakume bat *ez integratuztat* eta, batzuetan, *integratu ezinekotzat* hartzen da.

3.3. Politika publikoak: integrazioaren erabilerak

Estatu modernoan eremuan, politika publikoak funtsezko elementuak dira gizartearen antolaketan: arauak nahiz balio sozialak kodifikatu eta pertsonen jokabidean eragina dute; gainera, gizartearen ereduak dituzte. Eurok sortzen dituen gizartearen prozesu sozio historikoak dira eta inplikazio garrantzitsuak dituzte kulturaren, legearen, moralean eta ekonomian. Gero eta gehiago, pertsonak mota desberdineko politiken bidez sailkatzen eta moldeatzen dira (politika sozialak, espetze politikak, drogakoak, migrazioak, nekazaritzakoak...); horiek eginkizun desberdinak ematen dizkiete pertsonari (hiritarrak, immigranteak, iraupen luzeko langabetuak, gazteak, toxikomanoak, marjina-tuak, presoak), eta gainera, pertsonen nahiz taldeen eta publikoaren zein pribatuaren arteko erlazio berriak sortzen dituzte, hitz horietaz ulertzen dena berriro definituz. Politiken bidez agenda jakinak sortzen dira, arazoak eraikitzen eta zehazten dituzten agendak; gainera, azalpenak landu nahiz ezarri eta soluzioak eskaintzen dira, arazoaren formulazioan aurretiaz jasota dauden soluzioak. Beste modu batera esateko: munduari buruzko ikuspegi eta banaketa jakinak ezartzen dira.

Emakume immigranteak, sarritan, esku-hartze publikoaren sektoretzat hartzen dira. Arlo horretan, integrazio programak gabeziak konpontzeko tresnak baliara bezala agertzen dira: hezkuntza, heziketa, emantzipazioa. Herbehereetan, esate baterako, integrazioa beste bi kontzepturi lotuta agertzen da: emantzipazioa eta partaidetza, tresna horiek baliozkoak baitira desoreka sozialari eta ekonomikoari aurre egiteko. Garrantzizkoa da GKEek halako programak diseinatzeko eta abian jartzean duten eginkizuna. Kasu batzuetan, emakumeek erakunde horiek etxeko zerbitzuaren eta haurren nahiz zaharren zaintzaren arloan eskaintako ikastaroetara joan behar izaten dute, lanposturen bat lortu ahal izateko. Hori, berriz, halako langileen *enplegatze*ko aukeraren barruko hobekuntzat hartzen da. Immigranteen eta emakume immigrante-

¹⁷ Datu gehiago lortzeko, ikusi Gil Araujo, 2004.

en erakundeek eurek ere Herri Administrazioetatik ezarritako definizioak eta sailkapenak berresten dituzte. Horren adibide bat, izan ere, praktika kulturalen eta *jatorrizko kultura* suspertzeko nahiz hedatzeko jardueren folklorizazioa da.

Belén Agrelak (2004) sakon aztertu ditu immigranteak integratzeko politiketan emakume immigranteei buruz dauden ulermenak. Biztanleria immigrantea integratzeko plan, programa eta ekintza batzuk (Gobernuak sustaturikoak) aztertu ondoren, autoreak eskuhartze ereduak bereizi (paternalista, biktimista, balorazio sozial negatibokoa, feminista salbatzailea eta kulturalista) eta halako praktiketan ezkututzen den *emakume immigrantearen* irudi sozialaren ingurua azaltzen du. Enplegurako heziketaren barruko jardueira askoren helburua garbitzen, josten, janaria prestatzen, zaharrak zaintzen eta abar egiten (“...Espainian egiten den bezala”) erakusten da. Integrazioari buruzko praktiketatik eta diskurtsoetatik sortzen diren emakume immigranteei buruzko irudi batzuk honako hauek dira: amak; familia unitatearen egonkortzaileak; jatorrizko kulturaren mantentzearen bermatzailetzat, amatzat duten eginkizunean; jatorriko herriko kulturaren eta helmugako herriko kulturaren arteko bitartekariak, emakumeak izateari soilik loturiko lanak egiteko gaitasunarekin; bazterkeria eta marjinazio sozialerako joerakoak; alteritatearen muturreko irudiak, irudikaturiko kultura europarraren beste aldetzat; susmagarriak (ama txarrak...); “emakume ereduaren” urratzaileak (prostitutak, interesarengatik ezkonduak...); gehiegizko jaiotza-tasa...

4. Irudiak eta adierazpenak

Orain arte, labur-labur eta modu eskematikoan, *Batasunetik kanpoko emakumeen* irudia sortzen eragina duten araudi, politika eta diskurtso batzuk adierazi dira. Horren bitartez, estatu hartzaileek immigranteen presentziaren inguruan dagoen irudi sozialaren eraketan duten garrantzia jarri nahi izan dugu agerian. Izan ere, prozesu horren amaieran badirudi Batasunetik kanpoko emakumeak bi gauza soilik izan daitezkeela: zerbitzariak edo putak.

Emakumeak, euren jokabideak, gorputzak eta eurei buruzko diskurtsoak elementu bereizgarriak dira, integratua izateari eta egoteari dagokionez. Praktika legal

eta diskurtsibo horien bidez, emakume immigranteei buruzko adierazpenak eraikitzen dira: Biktimak (euren kulturaren, senarren, tradizioaren, ezjakintasunaren eta euren buruaren biktimak), Ezgauzak, Menpekoak, Otzanak, Tradizionalak, Azpigaratuak eta Pobreak, euren herrietan bezala. Desbideratzeren bat omen dakarte, Europako feminitateari dagokionez, bertako emakumeak ondoren adierazitakoaren arabera irudikatzen baitira: Gaitasunekoak, Independentek, Modernoak, Garatuak, Hezkuntzadunak, Dinamikoak, Emantzipatuak, EBren kasuan bezala.

Batasunetik kanpoko langile *immigranteak*, horrela, ugalketa sozialari loturiko lanak egiteko gauza baka-riki balira bezala ikusten dira, emakume izateak halako kalifikazio isilekoak eta informalak ematen dizkielako, euren ikasketa maila eta aurretiazko lanbide esperientzia edozein izan arren. Herri pobreetatik iritsitako immigranteak eta, gainera, emakumeak direnez, guztiek antzeko ezagutza kulturala dutela jotzen da, behar bezala baloratzen ez den ezagutza, eta horren izaera tradizionala nahiz azpigaratua kontrajarri egiten omen zaio Europako feminitate emantzipatuari zein modernoari.

Gu/eurak dikotomiaren bi muturrak homogeneousat ikuskatzean, ezkutatu egiten dira bakoitzaren barruan dauden botere erlazioak. Dinamika horren adibide ona, izan ere, emakumeen aurkako biolentzia *euren* kulturaren arazotzat hartzea da. Europako gizonek *euren* emakumeen aurka garatzen duten biolentzia anomaliatzen edo desbideratzen aurkezten da, eta komunitate immigranteen barruko emakumeen aurkako biolentzia, berriz, sistema kultural matxistaren berezotzat hartzen da. Bi kasutan ere, ahaztu egiten da emakumeen aurkako biolentzia erlazio patriarkaletan sortzen dela eta halako erlazioak gizarte garaikide guztietan indarrean daudela. Horren ondorioz, banaketa bitarra mantentzen da, generoko erlazioei dagokienez. Europarrak *vis a vis* Besteekin. Desberdintasun etnikoaren, arrazakoaren eta nazionalaren diskurtso horren bidez (desberdintasun sexualaren bidez baino gehiago), Europako emakumeen eta Besteen arteko antagonismoak nabarmentzen dira (Lutz, 1997). Batasunekoak ez diren immigranteen kategorian bezala, *Batasunetik kanpoko emakume immigranteen* etiketa funtsezko elementua da European horiei buruz dagoen irudia eraikitzeko, *emakume europarraren* ezaugarriei dagokienez.

Baina ez dira irudiak edo pertzepzioak soilik, munduan egoteko moduak baldintzatzen dituzten integrazio/bazterkeria dinamikak dira.

“Etxeko zerbitzua: garbiketa eta laguntza, emigratze-ko erabakia hartzen dutenentzat. Euren gaitasunean edo ahalmenean oinarrituriko lan malgutasuna aurkitzeko aukera gutxi dutelakoan eta probaren bat egiteko aukerarik nekez aurkituko dutelakoan, emakumeek biziraupeneko mekanismoak bilatzen dituzte, esate baterako, apaltasun esfortzu handia, gutxietsita sentitu arren, euren curriculum gaitasunak halako lanak egiteko beharrezkoak ez direla jakin arren. Apaltasuna eta norberaren bizitza nahiz subjektibotasuna birplanteatzea, ezezagunak diren enplegatzaileen etxeetan bizitzeko. Horrela, esperientzia eta eza-gupen multzo osoa tiradera batean gordetzen da, eta beste esfera batzuetakoak (esfera familiarra eta afektiboa) diren alderdiak azaleratzen dira, norberaren lanetik bizitzeko. Beti babespean egoteak, gainerakoen bermea behar izateak (zuri buruzko hitz onak esan ditzaketenen bermea), arriskuan jartzen du emakume helduen autoestimua, horiek bizitzan eta lanean esperientzia oso anitza eta aberatsa dutenean. Norberaren gaitasunekiko konfiantza galdu eta ezer ez lortzeko beldurra areagotzen da” (Campus delle Culture delle Donne, 2000).

Afektuaren gaiak, gehienetan emakumeek egiten dituzten zaintzako lanen gainbalioztat, ezaugarri berezia hartzen du langile immigranteen kasuan. Gero eta pobretze handiagoko prozesuak ezarritako mugei aurre egiteko estrategiaren barruan, Hegoaldeko eta Ekialdeko herrietako emakume askok familiak utzi eta Iparraldeko familiak zaintzera etorri behar izaten dute. Lekualdatze horrek zaintza-kate bat egituratzen du eta horren muturretariko bat herri pobreturen batean egoten da; izan ere, bertan, neskatoren batek neba-arreba guztien zaintzaren ardura izaten du, amak beste emakumeren baten haurrak zaintzen dituen bitartean, Iparraldera emigratu ondoren, azken emakume horrek bere lanbide bizitza garatu ahal izateko. *Amatasunaren globalizazio* prozesu horrek (Hochschild, 2001) afektuen transferentzia sortzen du hegoalde-iparralde eta ekialde-mendebalde norabidean; hori ez da soldata kalkuluetan eta ordainketa balantzan sartzen, baina efektu materialak sortzen ditu. Transferentzia horren eraginez, haur batzuk afektua galtzen dute, beste zen-

baiten mesedetan, katearen mutur baten eta bestearen arteko desorekaren eraginez.

Mugak ez dira fisikoak soilik, praktika sozialetan eta kulturetan ere ikusten baitira, baita legerian, zere-monietan eta beste ikuskizun publiko batzuetan ere (Newman eta Paasi, 1998). Calavitak dioenez (1998), legeriak eta ezaugarri ekonomikoek nahiz estrukturalak modu sistematikoan sortzen dute bazterkeria. Estatuko praktikek atzeritarren biztanleria integratzeko eta baztertzeko parametro bereizgarriak zehazten dituzte, komunitate nazionalean, baita horien eskubideen eta askatasunen mugak ere. Horrela, emakume immigranteei buruzko legeek eta politikak (generoko erlazio desorekatuekin egituratutakoak) estatu nagusietan instalatzen diren emakume langile-*en outsider* izaera birsortzen eta iraunarazten dute. Legeek atzeritar guztien funtsezko eskubideak onartzen omen dituzte, euren administrazio estatusa edozein izan arren. Hala eta guztiz ere, *“gurekin hitz egin duten emakumeek aditzera eman dute, bi munduren artean esekita, etxeko derrigorrezko lanaren eta prostituzioaren arteko existentzia ukatua bizi dutela, emakumeen gorputza nahiz eginkizuna oso ahulak direla, eta legeek nahiz horien interpretazioek hori guztia larriagotzen dutela. Legeek, sarritan, biktimaren paperean sartzen dute emakumea, eta horrela, autonomiarako duen eskubidea ukatzen dute.”* (Campus delle Culture delle Donne, 2000). Italian bizi den emakume egiptoar batek dioenez: “ezin dut igaro babesetik eta karitatetik eskubideetara”.

Bibliografia

- AGRELA, B. (2004): “Las políticas públicas desde una perspectiva de género”, honako mintegi honetan aurkezturiko txostena: *Políticas Públicas de inmigración: estrategias para la integración*, Bilbo, urtarrilaren 23a eta 24a, Harresiak Apurtuz, immigranteen laguntzarako Euskadiko GKEaren koordinatzailea.
- BAUMAN, Z. (1999): *La globalización. Consecuencias humanas*, Madril, Kultura Ekonomikoaren Fondoa.
- COCKCROFT, J. (1998): “Gender Class Analysis. Internationalizing, Feminizing and Latinizing Labor's Struggle in the Americas”, *Latin American Perspectives*, 103; 25. lib.; 6. zenb., azaroa.

- IOE TALDEA (1999): *Inmigrantes, trabajadores, ciudadanos. Una visión de las migraciones desde España*, Valentzia, Valentziako Unibertsitatea.
- IOE TALDEA (2001): *Mujer, inmigración y trabajo*, Madril, IMSERSO.
- IOE TALDEA (2002): "Migraciones internacionales: entre el capitalismo global y la jerarquización de los Estados", Claudia Clavijo eta Mariano Aguirre (ed.ak), *Políticas sociales y Estado de bienestar en España: Las migraciones, Informe 2002*, Madril, FUHEM.
- EUROPAR ELKARTEEN BATZORDEA (2002): *Comunicación de la Comisión al Consejo y al Parlamento Europeo. Integración de las cuestiones de migración en las relaciones de la Unión Europea con países terceros*, 703, Brusela, abenduaren 3a.
- 2003ko irailaren 22ko KONTSEILUA, 2003/86/EE Zuzen taraua.
- http://europa.eu.int/eur-lex/pri/es/oj/dat/2003/l_251/l_25120031003es00120018.pdf
- GIL ARAÚJO, S. (2001): "Diario de un viaje por la Región de Toscana", *OFRIM Suplementos*, ekaina.
- GIL ARAÚJO, S. (2002): *Inmigración y gestión de la diversidad en el contexto europeo. Informe comparado sobre las políticas migratorias en los Países Bajos y el Estado español*, Madril, Herbeheretako Enbaxada/IECHA/TNI.
- GIL ARAÚJO, S. (2003): "Las migraciones en las políticas de la Fortaleza. Sobre las múltiples fronteras de la Europa comunitaria", GIL ARAÚJO, S. eta DAHIRI, M. (ed.ak). *Movimientos migratorios en el Mediterráneo occidental. ¿Un fenómeno o un problema?*, Kordoba, Kordobako Udala.
- GIL ARAÚJO, S. (2004): *Documento de trabajo: Inmigración latinoamericana en España. Estado de la cuestión*, Alcalako Unibertsitateko Ikasketa Iparramerikarren Unibertsitate Institutua/International Florida University, argitalpen elektronikoa. <http://www.reicaz.es>
- GIL ARAÚJO, S. (prentsa): "Muros alrededor del Muro. Políticas y discursos en torno a la integración en el proceso de construcción de la política migratoria comunitaria", MARTÍN, M.T., MIRANDA, M.J. eta VEGA, C., *Delitos y Fronteras. Mujeres Extranjeras en prisión*, Madril, UCMko Ikerketa Feministen Institutua.
- HOCHSCHILD, A. (2001): "Global Care and Emotional Surplus Value", HUTTON, W. eta GIDDENS, A. (ed.ak) *On the Edge*, Londres, Random House.
- IZQUIERDO ESCRIBANO, A. et al. (2002): "Los preferidos del siglo XXI: la inmigración latinoamericana en España", GARCÍA CASTAÑO, F.J. eta MURIEL LÓPEZ, C. *La inmigración en España. Contextos y Alternativas. Volumen II. Actas del III Congreso sobre la inmigración en España (ponencias)*, Granada, Kultura arteko Ikerketen Laborategia.
- KOFMAN, E. (1999): "Female 'Birds of Passage' a Decade Later: Gender and Immigration in the European Union", *International Migration Review*, 2, uda.
- LUTZ, H. (1997): "The limits of European-ness: Immigrant women in Fortress Europe", *Feminist Review* 57, udazkena.
- MANZANOS BILBAO, C. (1999): *El grito del otro: arqueología de la marginación racial*, Madril, Técnos.
- MARTÍNEZ BUJÁN, R. (2003): *La reciente inmigración latinoamericana a España*, Santiago de Chile, CEPAL, Población y Desarrollo 40.
- MESTRE, R. (1999): "Por qué las inmigrantes no trabajan. Breve crítica feminista al derecho de extranjería", *Jueces para la Democracia* 36, azaroa.
- NEWMAN, D. eta PAASI, A. (1998): "Fences and neighbours in the postmodern world: boundary narratives in political geography", *Progress in Human Geography* 22.
- OSO, L. (1998): *La Migración hacia España de mujeres jefas de hogar*, Lan eta Gizarte Arazoetarako Ministerioa, Madril, Emakumearen Institutua.
- PARELLA RUBIO, S. (2000): "El trasvase de desigualdades de clase y etnia entre mujeres: los servicios de proximidad" *Papers* 60.
- PEARSON, R. (2001): "Cambiar las reglas: igualdad entre los sexos y globalización", *Papeles de Cuestiones Internacionales* 73, negua.

- PHIZACKLEA, A. (1998): "Migration and Globalization: A Feminist Perspective", Koser, Khalid eta Lutz, Melma, *The New Migration in Europe. Social Construction and Social Realities*, McMillan, Londres.
- SASSEN, S. (1999): *Migranti, coloni, refugiati. Dell'emigrazione di massa alla fortezza Europa*, Campi del sapere, Milan, Fetrinelli.
- SASSEN, S. (2003): *Contra-geografías de la globalización. Género y ciudadanía en los circuitos transfronterizos*, Madril, Traficantes de Sueños.
- VARELA, J. eta ÁLVAREZ URÍA, F. (1989): *Sujetos Frágiles. Ensayos de sociología de la desviación*, Madril, Kultura Ekonomikoaren Fonda.
- ZZ.AA. (2001): *Prendiamo la parola. Il Campus delle culture delle donne un anno dopo*, Florentzia, Nosotras Firenze.
- ZZ.AA (2004): *Hogares, cuidados y fronteras. Derechos de las mujeres inmigrantes y conciliación. Informe transnacional*, Madril, Traficantes de sueños.
- http://194.224.226.158/pls/portal30/docs/FOLDER/SIT E_CRE/ARBOL_CARPETAS/BB_QUE_HACEMOS/B60_EMPLEO/INFORME+HOGARES,CUIDADOS...PDF

Espetxean dauden emakume atzerritarrak

Maria Teresa Martín-Palomo¹

Testu honetan, espetxean dauden emakume atzerritarrei buruz egindako ikerketa baten garapenean sorturiko gogoeta batzuk egiten dira. Lekua kontuan hartuta, ezinezkoa da Espainiakoak ez diren emakumeen espetxeratzeak izandako gorakadan eragina duten faktoreen arteko elkarreraginean sakontzea eta, beraz, horien ustezko kriminaltasuna sakon aztertzea.

Labur-labur, oraingo segurtasun eta atzerritartasun politikek dituzten inplikazioak aztertuko ditut, atzerritartasun egoeraren eraginez dauden kriminaltasun prozesuei, emakume atzerritarren adierazpen publikoei, emakumeek garaturiko estrategiei eta espetxeen barruko arazoei dagokienez.

Sarrera²

Horrenbestez, hemen ez da espetxean dauden emakume atzerritarren egoera aztertzen; hau da, batik bat, espetxeratze horren inguruko gora-beherak eta espetxetik irten osteko egoera aztertuko ditugu³.

Nolabait ere, testu honen helburua gure gizartean atzerritartasunari eta delinkuentziari buruzko eztabaida eraikitzearen inguruko ezaugarriak aztertzea da; hori arkitektura zaila da, batez ere kontuan hartuta delitutzat hartzen diren egintzak migrazio prozesuekin eta biziraupen estrategiekin nahasita daudela. Hori oso garrantzitsua da Europar Batasuneko (EB) migrazio politika eraikitzearen testuinguruan; izan ere, testuinguru horrek gero eta joera handiagoa dauka lotura zuzena ezartzeko segurtasunik ezaren, delinkuentziaren eta migrazioaren artean. "*Hiritarren segurtasunik eza*" deritzona arazo politikotzat sortu da berriro, azken urteotan, baina orain ez dauka aurreko hamarkadetako

¹ M. Teresa Martín-Palomo soziologoa da, eta ikerketak egiten ari da Zientzia Ikerketen Goi Kontseiluko Ekonomia eta Geografia Institutuan (CSIC): mmpalomo@ieg.csic.es

² M. Teresa Martín Palomok, M. Jesús Mirandak eta Cristina Vega Solísek 2001-2003 bitartean egindako *Mujeres no nacionales en prisión* ikerketa (Madrileko Unibertsitate Complutenseko Ikerketa Feministen Institutuan) Lan eta Gizarte Arazoetarako Ministerioak finantzatu du, I+G+B deritzonerako Plan Nazionalaren barruan. Ikerketa horretan elkarrizketa batzuk egin ditugu, atzerritartasunaren, espetxeen edo bien arloan lan egiten duten pertsoekin. Halaber, gaiari loturiko albisteak bildu eta aztertu egin genituen, ikerketa garatzeko garaian prentsan agertu ziren albisteak, garai horretan atzerritartasunari buruzko arauketa itzela egon baitzen. Bideoa egin eta, bertan, puzzle hori osatzen saiatu ginen (Amparo Navarro, Jazmín Beirak eta Marisa P. Colina); gainera, topaketa bat antolatu eta bertan mundu globalizatuko krimenari, ilegaltasunari eta migrazioari buruz eztabaidatu genuen; bertatik, *Delitos y fronteras: Mujeres Extranjeras en Prisión* liburua sortu zen. Testu hau liburuaren sarrera egiten duen kapituluan oinarriturik dago.

³ Emakumeek espetxean duten egoeraren gaia beste ikuspegi batzuetatik ere aztertu da, emakumeen eta beste talde batzuen delitu-ibilbideetan eta espetxe barruko errealitatean oinarrituriko lehenagoko ikerketetan (Miranda, Martín-Palomo et al. 1998, Miranda eta Barberet 1998, Martín-Palomo, M. T., Barañi taldekoa, 2001; Martín-Palomo, M. T., Miranda, M. J eta Vega, 2003).

esangura berbera. Gaur egun, hautemandako segurtasunik eza ez da hiritarra bakarrik, globala baizik, eta gero eta gehiago erabiltzen da eskubide zibilak eta askatasun publikoak murrizteko (Miranda, 2001b).

Gaur egun, migrazio jarioak gero eta perfilatuagoak diren bi frontetatik aztertzen ari dira. Lehenengoa Europako eta Ipar Amerikako herrietan mugak kontrolatzeko dagoen kanpoko borroka da. Gizartearen irudimenean garrantzi handia duen ikuspegi horretan, borroka mafien, terrorismoaren eta pertsonen nahiz produktuen legez kanpoko trafiko sareen aurka orientatzen da. Fronte honetan adierazitako helburua erakunde kriminalak identifikatzea eta kontrolatzea da. Betalde, kontzeptu horien anibalentziak ("*mafia*", "*ezkutuko sareak*", "*pertsonen trafikatzailak*", etab.) ahaztu egiten ditu biziraupen estrategien eta delituzko erakunde nahiz egintza deritzeguneren arteko loturak. Kriminologia kritikoaeren arloan aspalditik esanenez, proportziorik eza handia dago delituaeren, delitu-eragileen eta horren ondoreen artean. Horrela, aurretiatzko kontratu faltsua egitea, egoera irregularrean dagoen pertsona bat taxian eramatea, pertsona hori kontratu barik enplegatzea edo berori garraiatzea (modu arrisksuan edo gehiegizkoan), eta horretan inplikaturiko eragile guztiak, bildu ere, kategoria berberaren barruan biltzen dira, eta ez da argitzen zein delitu den larriena, edo gizartearentzat zer den garrantzitsuena. Bigarren fronte barrukoa da eta horrek migrazioaren eta delinkuentziaren arteko etengabeko lotura proposatzen du. Politika publikoetatik eta komunikabideetatik egiten den diskurtsoak, sarritan, mugatu egiten ditu beste planteamendu batzuk, esate baterako, integrazioari edo kultura aniztasunari buruzkoak. Lotura horren funtsezko elementua "ilegaltasuna" (egote irregularizat hartuta, eta gogoratu behar da hori irregulartasuna dela administrazio-ondoretarako, estatu-nazio jakinean) eta delitua parekatzea da.

2. Emakumeen migrazioa eta globalizazioa

Emakumeen migrazioak barruan hartzen dituen globalizazioaren testuingurua, egotez ere, dinamika eko-

nomikoekin, sozialekin eta kulturekin zeharkaturik dago, eta horiek beste modu batera egituratu dituzte estatuen eginkizuna eta hiritartasunaren nozioa. Emakume migratzaileen lekualdatzeen eragileak era askotakoak dira; besteak beste, garrantzitsuenetarikoa nazioz gairikoa sareen zabalera, ekonomia informaleko kapital jarioak eta Europako nahiz Ipar Amerikako herrietako eskulan-eskari handia dira.

Gaur egun, *globalizazio* prozesuen barruan, elkarri loturiko fenomenoek multzoa sartzen da; horiek, 70eko hamarkadatik aurrera, eragin desberdina dute lehenengo, bigarren eta hirugarren munduko ekonomietako berrikuntza neoliberaletan (industria jarduera herri pobretuetan kokatzea, egokitzapen estrukturalen planak, merkatuen irekiera periferiako herrietan eta neurri protekzionistak erdialdeko herrietan, etab.) eta kapitalaren eta laneko indarraren arteko erlazioan txertatzen ari den finantza-hedapenean (Beck 1998; Sassen 2001). Aldaketak ez dira ekonomikoak bakarrik, eta estu lotuta daude funtsezko aldaketa politikoekin, sozialekin eta kulturekin: aldaketak gobernuaren arrazionalitateetan eta teknologietan, munduko ordena berriko estatuen eta eskualdeen arteko erlazioetan, komunikazio nahiz teknologia mailako zirkuitu berrien sorreran eta lanari nahiz lekualdatzei loturiko praktika sozialetan.

Globalizazio prozesuen eta migrazioen arteko elkarreaginean oinarrituriko ikuspegi batetik begiratuta, hiru gertaera nagusi azpimarratu behar dira: (1) migrazioen bizkortzea, dibertsifikazioa eta feminizazioa, eta hori Europan eta, hain zuzen ere, Espainian, 90eko hamarkadan buruturiko prozesua da⁴; (2) lanaren aldaketak erdiko nahiz periferiako gizarteetan eta generoko, klaseko eta etniako dimentsioetan; eta (3) mugikortasuna kontrolatzeko mekanismoen etengabeko berrikuntza, migrazio dinamiken eta harrerako herrien beharrezan araberak.

Harrerako gizarteetan, zerbitzuen sektoreak hedapen handia izan du, eta horrela, enplegua gero eta gehiago polarizatu eta segmentatu da; enplegu horrek, gainera, gero eta arauketa txikiagoa dauka eta generoaren, adinaren eta etniaren dimentsioen eragina du. Sassenek dioenez (2000), "bertako emakumeak eta

⁴ Migrazio prozesuetan gizonen eta emakumeen hartu dute parte beti, biek. Gogoratu behar da emakumeak eta gizonak aurrendariak izan direla migrazio ibilbideak irekitzen, egoera historiko guztietan. Ikusi Suárez, 2005; Gregorio eta Agrela, 2002.

immigranteak (gizonak eta emakumeak)“ tandemak ekonomia berriak sorturiko beharrian asko betetzen ditu. ‘Emazterik’ gabeko lanbide-etxeek” enpleguko nitxoak ireki dituzte etxeko lanetan eta zaintzetan, eta herri pobretuetako emakume asko bertan sartzen dira. Horrek nabarmen aldatu ditu generoko erlazioak: bai lanaren nahiz ugalketaren aldetik, bai beste emakume nahiz gizon batzuen identitateari dagokion guztian.

Emigrazioa generoko erlazioen sistema batetik beste batera igarotzen da. Generoko erlazioen egokitzapen berriak (eginkizunen nahiz arduen banaketa, familieren antolaketa nahiz familien artekoa, lanbide zein ugalketa erabakiak, etab.) prozesu konplexu baten barruan daude, eta prozesu horren barruan ez dira migratzaileak bakarrik sartzen. Jatorrizko gizartean dauden generoko erlazioen modalitate desberdinak lagungarriak dira emakumeen emigrazioaren zergatia eta hori egiteko modua azaltzeko, baita bidaia egiteko erabakia emakume horietan eta ez beste batzuek hartzearen zergatia azaltzeko ere. Egoera jatorrian edo diasporan aztertzeak aukera ematen du migratzeko erabakia eta horrek generoko erlazioetan duen eragina ulertzeko. Adibidez, euren arduratan pertsonak dituzten eta bakarrik bizi diren emakumeen abiapuntuko egoera (mundu pobretuko eskualde askotan bizi diren “etxeko buruak”) funtsezkoa da migrazio jario batzuen feminizazioa ulertzeko. Nolanahi ere, egokitzapen prozesu horiek eragina dute harrerako gizarteetan generoko erlazioek izango duten funtzionamenduan (IOE taldea, 1998).

Industria herrietarako azken hogeita hamar urteotako etengabeko emigrazio baten (historikoki kolonialismo-ari loturiko emigrazioa) nazioz gairik loturik ondore jakinak dituzte. Nazioz gairik familia sareei loturiko emakumeen (bakarrik dauden emakumeak) migrazioak, familia berriro biltzeak, joan-etorriko mugaz gairik lekualdatzeak (esaterako, Poloniaren eta Alemaniaren kasuan), “komenigarritasuneko” ezkontzek, Mediterraneotik Europa iparraldera 50-60ko hamarkadetan emigratu zuten familiek sorturiko ondorioek eta turismo sexuala deritzonak, besteak beste⁵, agerian jarri dute hori. Migrazio-kateek, finka-

tu ondoren, ondoreak sortzen jarraituko dute, horiek sortu dituzten politikak aldatu arren edo beste norabide bat hartu arren (Castels 2000: 81). Migrazioekin batera doazen jario ekonomikoek, soziokulturalek eta afektiboek eragin handia dute harrerako gizarteetan eta jatorrizko gizarteetan (Criado, 2000).

Lan-merkatuan 1980ko hamarkadaren erdialdetik izandako aldaketek benetako dei-efektua egiten dute, batez ere emakumeen kasuan. Gizarte aurreratuetatik eskatzen diren zerbitzu pertsonalek eta lan baldintzen narriadurak apurtzeak sortzen dituzte diru-sarreretan, baliabideetan eta negoziatzeko gaitasunean. Migrazioaren zorren eraginez “*mozkorturiko lanak*” (Moulier, 1998), zenbait sektoretan dagoen legeria erdi feudalak (adibidez, etxeko lanean) edo beste sektore batzuetan dagoen alegialitateak (esaterako, sexuaren industrian) mugatu egiten dituzte emakumeak arauturiko enpleguan sartzeko baldintzak: laneratze nahiko erraza, baina lan baldintza oso txarrekin, gehienetan behin-behinekoekin, prestakuntza urriko lanetan, sarritan aldi baterako lanetan eta txarto ordaindutakoetan (Cachón, 2003). Aukerako zirkuituek, barruko mugikortasunarekin eta tokian tokiko eskarietara egokitzeko gaitasunarekin, aldaketa handia sortu dute ugalketa lanean eta hori egiten duten emakumeen lan-indarraren osaketan (Precarias a la Deriva, 2004).

Hegoaldeko eta ekialdeko herrietatik Europar Batasunerantz dagoen mugikortasunaren eta ekonomia kriminalaren arteko lotura, bestalde, seguritatearen inguruko diskurtsoen bidez gogor egituraturik dago. Globalizazioa eta mugikortasuna kriminaltasunera lotzean, beste modu batera lantzen da “*klase arrisku-tsuen*” inguruko hemeretzigarren mendeko erretorika, eta horrela, indartu egiten da Estatuak Barne Segurtasunaren Estatutzat duen eginkizuna, Estatu Sozialtzat duen eginkizunaren kaltetan (Marinis, 2002, Wacquant, 2003). Transakzio ekonomikoak eta finantzakoak gero iragazkortasun handiagok mugitzen dira mugen artean, eta estatu-nazioek galdu egiten dituzte euren eskubideetariko batzuk; horrela, “*migrazio jarioen*” kontrola gero eta handiagoa da, eta zaintza

⁵ Lilita Suárezek, adibide paradigmaticoen bidez, nazioz gairik komunitateen eraketa adierazten du, mugak (geografikoak, kulturalak, politikoak) zeharkatzen dituzten sare sozialak osatzen dituzten immigrante senegaldarren artean, eta praktika horietan estatu-nazio bat baino gehiago omen dago inplikaturik (1998: 41-43).

eta kontrol hori gero eta gehiago euskarritzen da segurtasunik ezari buruzko aipamenetan; horrela, mugak gero eta zorrotzagoak eta iragazgaitzagoak dira pertsonen zirkulaziorako. Estatuaren arauketa eta laguntza jarduketak mugatuagoak dira beste arlo batzuetan, baina indartu egiten da barruko eta kanpoko kontrolean duen eginkizuna.

Nazioz gaindiko kriminaltasunaren eta migrazioaren arteko lotura aztertzen duten ikuspegi teorikoak asko dira, baina gehienak biktimizatzen hartzen dituzte immigranteak (pertsonen trafikoa, nazioz gaindiko mafiak eta abar aipatzen dituzten ikuspegiak), edo protagonismo handia ematen diote agentzialitateari. Moulierrek ahalegina egin du nazioz gaindiko kriminaltasunaren eta migrazioaren arteko lotura jarrera biktimizatuak ("*immigranteak mafien esku daude*") eta individualizatzaileak ("*immigranteek erabaki pertsonalen arabera dihardute eta bakarrik iristen dira*") baztertuz aztertzeko. Autore horrek dioenez, nazioarteko talde kriminalek gizakiaren nahia ulertzeko eta bertatik irabazia ateratzeko gaitasuna garatu dute, eta nahi hori kasu honetan hauxe da: egoera onartezinetatik ihes egin eta zalantza beste batzuen bila joateko nahia. Gainera, nahi hori sortzeko prozesu sozialak sare informalek bidez bideratzen dituzte. Landagizarte tradizioaletako inguru nahiz loturen eza-gupenak eta erlazio informalek garapenak (estatu ustelarekiko edo estaturik ezarekiko eta mekanismo formalekiko mesfidantzaren eraginezko erlazioak) hirugarren munduko herrietako ekonomietan sartzeko eta txertatzeko ahalmen itzela ematen die mafiei⁶. Autore horrek dioenez, mafiek halako indar handia badute (estatuari biolentziaren monopolioa kentzeko indarra, edo biztanleria jakinen bizitza arautzeko eta antolatzeko moduko indarra), benetako ordena sortzen dutelako da, "gizarte" zerbitzu jakinak eskaintzen dituztelako; esate baterako, enpleguak lortu, kontratuak egin, "itxitako" herrietarako bidea ireki, etab. Horrek, berriz, migrazioari eta kriminaltasunari buruzko eztabaidan dauden bi gai nagusira garamatza: alde batetik, talde horien jatorrizko gizartearen erantzukizuna, eta bestetik, immigrazioko edo harrerako herrien erantzukizuna (Moulier, 2000: 9).

Nola agertzen dira emakume atzerritarrak testuinguru honetan? Biktima eta delinkuentetzat dituen kontzeptuak izaera berezia dauka. Emakumeak gehienetan biktimizatzen, emigrantzatzen eta immigrantetzat hartzen dira, jatorrizko edo helmugako baldintzak nabarmentzearen arabera; betiere, pasibotzat hartzen dira eta euren egoera irregularren eraginez ustiapenaren biktimak dira. Era berean, biktima horiek arriskuan jartzen dute biztanleria nazionalaren ongizatea (lanekoa, osasunekoa, hezkuntzakoa, kulturala, etab.). Eskubide zibil demokratikoak eta giza eskubideak aldarrikatzen dira (emakumeen osotasun fisikoa eta sexu askatasuna, adin txikikoen babesa, ongizatea eta arrazaren eraginezko diskriminaziorik eza), eta hori legitimitate iturria da harrerako estatuentzat. Baina "*biktimarik gabeko delitu*" kategoriak, gaur egun, ondore maltzurak dituen eginkizuna dauka, gizabanakoen ezgaitasuna arrazoitzeko orduan, batik bat gizabanako horiek emakumeak direnean eta eginkizun aktiborik ez dutenean, biktimizatzen hartzen direlako; hau da, beste batzuek erabakitzen dute gatazka nola konpondu behar den (Larrauri, 2000: 231). Horrela, diskurtso batzuek diotenez, trafikatzailen biktimak babesteko, emakumeen eskubideak defendatzeko, zorrotasun handiagoa behar da mugen kontrolean. Emakumeen delinkuentziaren irudi-multzo berria prostituta immigrantez beteta dago, emakume pobrez eta orientazio gabeez, eta irudi-multzo horretan biktimizazioa eta kriminalizazioa txandakatzen dira. Biktimizazioa, izatez ere, gobernu emergentzialistaren ezaugarri aipagarrienetarikoa da (Bigo, 2000); halako gobernuak premiazko eta salbuespenezko neurriak inplementatzen dituzte etengabe, kontrolatu ezin dena kontrolatzeko, bai migrazioak eta pertsonen nahiz ondasunen trafikoa, bai nazioarteko terrorista sareak. Mugen kontrolak, hiritarren eskubideak lortzeko mugak eta legalizaturikoaren kudeaketak segmentazioak sortzen ditu eta horiek lagungarriak dira babesik gutxien duten pertsonen ustiapen diferentziala emateko. Horren guztiaren ondorioz, kanporaketak bultzatu, ikusezintasunak sortu eta talde legalen nahiz ilegalen arteko banaketa sinbolikoa indartzen da. Horri dagokionez, Tolerantzia Zeroko edo Indarturiko Europako diskurtsoek ondore produktiboak dituzte,

⁶ Ekonomia legalaren, drogen trafikoen, transferentzia ekonomikoen eta migratzaile-sareen arteko elkarreagin konplexuen adibide bat Guarnidok eta Diazek azaldu dute Cali eskualderako (Kolonbia), 90eko hamarkadan (Guarnizo eta Diaz 1999: 408-409).

barreiatu dagoen beldurra bideratzen baitute, eta beldur hori, berriz, segurtasunik ezaren inguruko diskurtsoek elikatzen dute etengabe.

3. Batasuneko migrazio politika: kriminaltasuna eta immigrazioa EBren eraikuntzan

Joan den mendeko bigarren erdian, Europako herrien migrazio politiken helburuak zenbait alderditan oinarritu dira: eskulana erreklutatu eta langile immigranteen kontrolak nabarmendu dira, 1950-1960ko hamarkadetan; immigrazioaren kontrola eta jatorrizko herrietara itzultzea gertatu da 1970eko hamarkadan; hiriko krisiaren kudeaketa eta ongizatearen mozketak egon dira 1979aren amaieran eta 1980aren hasieran; eta ordena publikoa eta immigrazioaren kontrola nagusitu dira 1980ko hamarkadaren amaieran eta 1990eko hamarkadaren hasieran (Castels, 2000: 85). 2000ko hamarkadaren hasieran, mugen kontrolari, seguritate politikan emandako beste pauso bat ere gehitu behar zaio (Wacquant, 2000). Migrazio fenomenoak produkzio sistemaren beharrezanekin erlazionaturiko ikuspegitik kudeatzetik (batez ere, lanari eta ekonomiari loturiko ikuspegia) immigrazioa nazioarteko segurtasuneko arazotzat hartzera igaro gara. Horrela, migrazio politikak nazioarteko krimenaren eta terrorismoaren aurkako segurtasun politiken barruan gelditu dira. 1992an, Maastrichteko Itunak EB finkatu zuen, pertsonen zirkulazio askearen eskubidea inaurratuz, europar hiritartasunaren irismena zehaztuz: une horretatik aurrera, europarrak izango dira bertako estatu kideetarikoen baten nazionalitatea duten pertsona guztiak. Halaber, une horretatik aurrera, immigrante hitza kanpoko herrietatik iritsitako immigrazioa adierazteko erabiliko da, eta gizabanakoen eta horien eskubideen hierarkizazioa gertatuko da, eta gizabanakoen gaineko kontrola ere areagotu egingo da (Gil

Araújo, 2004: 62-63). EBren eraikuntzan prozesu bikoitza egon da: barruko mugak desagertu ahala, gogor itxi dira kanporako mugak, kontrol juridiko eta polizia zorrotzen bidez, orain "*Batasunetik kanpoko immigrazioetatik*" katalogaturik daudenen aurka, horiek atzeritar arriskutsutzat hartzen baitira (Stolcke, 1994). Mugetan kontrolak areagotu egin dira, Schengen eremuan⁷ eta, beraz, horren barruko herri bakoitzean sartzeko baldintza gero eta gehiago jarriz, zirkulazio askatasunaren kaltetan. "Schengen eremua" eraketak eta merkantzien eta pertsona *batzuen* zirkulazio askearen sustapenak ardatz bereizgarri berriaren sorrera eragin dute, Batasuneko hiritarren eskubideak parekatzean eta hiritar horien eta bertatik kanpokoaren arteko bereizketan sakontzen (Gil Araújo, 2002).

Batasuneko mugak eraikitzeo prozesuak aukera ematen du araubide juridikoen oraintsuko bilakaera ikuskatzeko (lurralde batzuei dagokienez), baita eraikuntza hori euskarritzen duten oinarriak ikuskatzeko ere; horrela, agerian jartzen da nazioz gaindiko erakundeak (Europako Parlamentua, Europako Justizia Auzitegia, etab.), diru bakarra edo pertsonen lurraldearen barruan duten mugikortasunari buruzko kategoria berriak eta horren inguruko eskubideak nahiz betebeharrak sortu direla. Europako itunak berretsita, terrorismoa, narkotrafikoa eta immigrazioa bateratu egin dira, antzeko garrantzia duten arazotzat⁸. Europar segurtasunaren arloan konbergentziarako egon diren azken ekimenek planteatu hori bultzatzen dute: Maastrichteko eta Schengeneko itunak, Europol eta KA4 deritzon komitearen jarduerak (eremu judizialeko konbergentzia bultzatzeko ardura dauka, immigrazioaren eta asilo, polizia eta aduana eskubidearen arloan) euste bateratuko diseinu baten arabera dira (Wacquant, 1998a). 11-S deritzon gertakariak indartu egin dute politika hori; izan ere, nazioarteko terrorismoaren aurkako borrokaren izenean mugetan etengabe indartu dira

⁷ 1985ean Schengen ituna sinatu zuten Belgikak, Alemaniak, Luxenburgok, Holandak eta Frantziak. Italiak 1989an sinatu zuen, eta 1992an Espainia, Portugal eta Grezia sartu ziren barruan. Austria, Danimarka eta Finlandia 1995ean sartu ziren, eta Suedia 1996an. Itun hori, batez ere, immigrazio ilegalaren, sare ilegalen eta pertsonen trafikoaren *aurkako borrokan* oinarritu zen, eta ez zen aipatzen lurraldean finkaturiko immigranteen integrazioa. Amsterdameko Ituna 1997an sinatu zenean (1999an sartu zen indarrean), Askatasuneko, Segurtasuneko eta Justiziako eremua sortzeko helburua jaso zen, eta horren barruan, lankidetzak polizia eta judiziala sartzeko, zigor arloetan (horren lehentasunen artean, aipagarriak dira immigrazio ilegalaren aurkako borroka, iraupen laburreko bisatuen kontrola eta estatistiken nahiz informazioaren trukea, babesaren eta immigrazioaren arloan).

⁸ Dirudienez, etorkizuneko Europako Konstituzioaren testuak (EBko herri batzuetan horren inguruko hauteskundeak daude orain) ez du hobetu Batasunetik kanpoko ez-nazionalen egoera.

segurtasuneko mekanismoak, Laekenetik Salonikara (sareko datu-base horiek herrien artean datuak trukatzeko aukera ematen dute; SIS⁹ deritzona, inpresio digitalen sistema asiloa eskatzen dutenentzat eta ezkutuko immigranteentzat; VIS, etab).

Europako hiritartasuna eraikitzekeo prozesuari buruz Batasunak duen ikuspegia kontrolean eta ordena publikoan oinarritzen da, giza eskubideen errespetuan oinarritu beharrean, gai judizialen eta polizialen eremuan duen jarrerak agerian jarri duenez. Immigrante ilegalaren kategoria arraroaren asmakizunak susmagarri, barruko etsai (Christie, 1997) edo etsai eroso (Wacquant, 1999) bihurtzen du Batasunetik kanpoko immigrantea, eta arautu gabea eta ezegonkorra den lan-merkatuaren eraginezko kezka sozialak immigranteei leporatzen zaizkie; horrela, biztanleriaren sektore hori kriminalizaturik dago Europako eta Ipar Amerikako herri ia guztietan.

Horrela mugaturik dagoen eremua, izan ere, erai-kuntza sozial jakinaren eta historikoaren ondoriozkoa da; horrek banaketa-lerro argia ezartzen du hiritar "integratuen" nahiz "integrazteko moduko" hiritarren eta lurraldean bizi diren gainerako biztanleen artean. Horrela, Batasunetik kanpoko atzerritarrek mugako izakitzat mugaturiko beste zenbait kategoriareren ezaugarri batzuk dituzte, eta testuinguru eta arau berrietara egokitu behar dira (Criado, 2001: 13-14); gainera, euren estatus juridikoak muga jakinak ezartzen dizkie.

Ezkutuko immigrazioaren aurkako borrokaren izenean etengabe higatzen edo ukatzen dira gero eta eskubide gehiago. Ezkutuko immigrazioaren aurkako borrokan oinarrituz, sistema polizialak eta errepresiboak gero eta eskumen gehiago hartzen du, Batasunean eta horren barruko herri bakoitzean bizi diren nazional eta ez-nazional guztien eskubideen kaltetan. "Ilegalak", ezkutukoak edo "egoera irregularrekoak" diren migrazioen aurkako borroka izan da EBko estatu kideek 1975etik garaturiko migrazio politiken helburu nagusia; halaber, agerian gelditu da horren eta Giza Eskubideen etengabeko aipamenaren arteko kontraesana, estatu kideek etengabe

aipatzen baitituzte eskubideok erreferente etikotzat (Moulier, 2001: 2-4).

4. Immigrazio politikak: atzerritartasunari buruzko garapen legala

Migratzaileen mugikortasunaren kontrola intentsifikatzeari dagokionez, Espainian atzerritartasunari buruz dagoen legeria berrira jo daiteke, horrek eten-gabeko berrikuntzak izan baititu azken lau urteotan. Laurogeiko hamarkadako erdialdera arte, atzerritarrak Espainiako lurraldean sartzearen eta bertan gelditzearen arauketa urria zen eta erraz lortzen zen, turista-bisa edukitzea nahikoa baitzen Espainian bizitzeko eta lan egiteko. Migrazioaren gaia ez zegoen arlo instituzionalean, eta une horretan irregulartasun juridikoak ez zuen kezkarik sortzen: 1985era arte, paperik gabeko immigrante askok ez zuten agintari polizialen jazarpenik jasaten, eta Espainiako araudia urratzearen kontzientziarik ere ez zuten. Atzerritarren Eskubideei eta Askatasunei buruzko 1985eko uztaileko Legeak, bestalde, atzerritarrek Espainian egindako egonaldia arautzen du; lege hori jarrioen kontrolean oinarritzen da, Schengeneko itunean oinarrituriko ordena publikoaren ikuspegitik begiratuta; itun hori Europako zenbait herrik sinatu zuten urte horrexetan, eta berori onartzea *sine qua non* baldintza izan zen, Espainia eta Portugal Europar Batasunean sartu ahal izateko. Une horretatik aurrera, migrazioaren gaia beste modu batera planeatu zen, mugen kontrola Europa mailako gai bihurtuta gelditu zenean.

4/2000 Lege Organikoak "Gizartratzea" gehitu dio 7/85 Lege Organikoan jasotako "Atzerritarren Eskubideak eta Askatasunak" deritzonari; formulazio berri horren bidez, atzerritarrak kanpokotzat eta arazotsutat identifikatzen dira. Lege hori 2000ko otsailan sartu zen indarrean eta espainolekiko jarrera "babeslea" dauka, Batasunetik kanpoko herrietatik iritsitako ez-nazionalak dagokienez. 4/2000 Legea onetsi zenetik, Gobernuak legegintzaldian horren barruko puntu batzuk aldatzeko asmoa jakinarazi zuen. 2000ko martxoan, Alderdi Popularrak hauteskundeak irabazi zituen berriro, gehiengo osoarekin

⁹ Europako Parlamentuak berak ere onartu egin du SIS deritzona arriskutsua dela pertsonen askatasunentzat eta eskubideentzat, ez baitago berme nahikorik eraginpeko pertsonen datuen babeserako eta segurtasunerako (Manzanos, 2001: 4).

gainera, eta horretaz baliatuz, Legea aldatu eta are gehiago zorroztu zuen. Berrikuntza horretarako erabilitako arrazoiketak honako hauek izan ziren: (a) Tampereen 1999ko urrian egindako Europako gailurrean harturiko konpromisoak, (b) 4/2000 Lege Organikoaren "dei efektuaren" eraginez izandako ustezko immigrazio jario handia, eta (c) pertsonen trafiko-sareen aurkako borroka. Horren ondoriozko legeak, abenduaren 22ko 8/2000 Legeak, Espainiako Konstituzioan onarturiko eskubide zibil barik utzi zituen erregularizatu gabeko atzerritarrak, eta lanbideari loturiko eskubide guztiak ere kendu egin zizkien (bilketa, elkartzea, manifestazioa, sindikazioa, greba, etab.), nahiz eta horiek Espainiako estatuak sinaturiko nazioarteko akordioetan onartuta egon. 8/2000 Lege Organikoak lotura estuagoa ezartzen du migrazioaren, illegalitatearen eta kriminalizazioaren artean, diziplina araubidea aldatzean, Estatuan bizitzeko baimenik ez duten atzerritarrak espetxeratu edo kanporatu ahal izateko. 2001eko abuztuan, 8/2000 Lege Organikoaren Araudia sartu zen indarrean; bertan, jarioen kontrolari dagokionez, lehenasuna ematen zaio aldi baterako kontratazioa jatorrizko herrian egiteari, salbuespeneko egoerari (erregulazioko arauzko mekanismotzat) eta eskubideen murrizte gero eta handiagoari (familia biltzea, kanporatze-prozesuetako laguntza edo delituen biktimak diren immigranteen babes). Goi Auzitegiak ezeztatu egin zituen (2003ko martxoan) familia berriro biltzeko eskubidea, espainolen edo egoiliarren ezkontideentzako bisatuen salbuespena, espetxeratzea, aberriratzea eta kanporaketak. Baina Gobernuak, Araudia aldatu beharrean, Legearen aldaketa berri eragin zuen (Gil Araújo, 2004: 24). Horrela, 2003ko amaieran, berriro aldatu da azaroaren amaieran onetsitako atzerritartasunari buruzko legea (14/2003 LO), immigrazio ilegalaren eta horren eragilean aurkako borroka indartzeko, eta garraio-konpainiak halako lanetan gero eta gehiago inplikatzeko ahalegina egin da¹⁰. Gainera, Schengeneko eremuko edozein herritan edo jatorrizko herrietan zigor-aurrekariak dituztenei ukatu egiten zaizkie aldi batean egoteko baimenak, baldin eta Espainiako antolamendu juridikoan jasotako delituak egin badituzte. Lege horretan atzerritarrak edukitzeko zentroei buruzko arauak ere

jasotzen dira, eta horien segurtasun neurriak espetxetan erabiltzen diren modukoak dira.

Politika murriztaile hori oso lagungarria izan da maniabrako bitarte legala estutzeko, bai Estatuan bizi diren pertsoneri (paperdunak edo halakorik gabeak) eta bai mugak zeharkatu nahi dituztenei dagokienez.

5. Ez-nazionalak: ilegalak, susmagarriak, delitugileak, arrisksuak....

Espetxean dauden emakume atzerritarrak izeneko ikerketak oinarritzat harturiko aldia, 2000-2003, gertakariz beteta dago, atzerritartasunaren arauketari dagokionez, bai Estatu eta bai Europa mailan. Testu horien azpiko arrazionalitateak sakondu egin ditu 1985eko Legean zeuden mugapen batzuk: alde bategatik, nazionalen eta ez-nazionalen arteko muga, eta bestetik, legalen eta ilegalen arteko muga. Kategoria horiek ez dute zerikusirik irregulartasun egoeran dauden subjektuen, aldi baterako egoiliarren, Estatuan finkatzeko edo nazionalizatzeko erabakia hartu duten oinezkoen, bertatik dabilzan edo egonkortu egin diren atzerritarren edo jatorrizko herrietara itzultzen ari diren immigrante erregularren esperientziarekin. Subjektuen jokabide estrategikoaren konplexutasunak gainditu egiten ditu gobernuen xedapenak eta segmentazioak, azken horien helburua "naturalizazioa" eta lurraldea, subiranotasuna, hiritartasuna eta estatu-nazioa ainguratzea baita.

Nolanahi ere, Encarnación Gutiérrezrek dioenez, muga erregulazioko eta kontroleko tresna da, "ezinbesteko elementua estatu-nazioaren subiranotasuna eta berezitasuna legitimatzeko (...), eta horrela, mugaren barruko berdintasuna eta bertatik kanpoko desberdintasuna sortzen da. Muga, horrela, elementu arautzailea eta tresna egokia da, logika identitario baten barruan" (2001: 86). Mugak nonbaitekoa izatearen, segurtasunaren, egonkortasunaren eta ordenaren ilusioa mantentzeko aukera ematen du, lurralde jakinaren barruan. Estatuaren eta nazioaren arteko lotura juridiko-politikoak mugak sortzen ditu "nazionalen" eta "atzerritarren" artean, hizkuntzan eta ustezko kul-

¹⁰ 2003ko irailaren 29ko 11/2003 LOko (*Hiritarren segurtasunaren, etxeko biolentziaren eta atzerritarren integrazioaren arloko neurri zehatzak*) 318. eta 318 bis eta 188. artikuluetan jasota: "personen trafiko ilegalari aurre egitea, horrek ekidin egiten baitu atzerritarrak harrerako herrietan integratzea". European ere, adibidez, Tampereko Europako Kontseiluan, alderdi hori garatzen ari da, betiere "ezkutuko immigrazioaren aurkako borrokan" eskutik.

tura jakinean oinarrituz (Maquieira et al, 2001). Abdelmalek Sayadek (1996:14) azaldutakoaren arabera, nazioaren barruan "ez-nazionalak" egoteak nahasi egiten du ordena nazionala, ordena hori jatorrian oinarritzen baita. "Ez-nazionalen" kategoriak marka bat eta alteritate irudi bat azaltzen du, eta horrek barruko arriskua sinbolizatzen du: autoktonoen eguneroko bizitzaren segurtasuna arriskuan jartzen duen atzerritarra. Gobernuaren politikek, bestalde, arrazionalitateen, legeen, arauketen, planen, programen eta erakundeen egitura konplexua sortzen dute, eta horiek funtsezko eginkizuna dute identitate sozialen erai-kuntzan eta berreraikuntzan, baita "geure" eta "beste-en" arteko mugak zehaztean ere. Legeria erabiliz, banaketak, sailkapenak eta mugak zehazten dira argi eta garbi (Bauman, 2001: 28). Sailkapen horiek ez dira inondik inora ere neutralak eta ondore bortitzak nahiz hertsagarriak sortzen dituzte (Bauman, 1996: 75). Estatu-nazioak, bere eraketan, barruko benetako subjektu bat dagoela ezartzen du, eta subjektu horrek eskubide eta pribilegioak ditu; horrekin batera, subjektu arrotza eta *faltsua* dagoela dio, eta horren identitate ondo bereizi behar da *benetako* hiritarrari dago-kionez (Doty, 1996; Gil Araújo, 2002). Horrela, hiritartasuna susmo batean oinarritzen da: euren desberdintasunean bertakoak ez direnekiko susmoa; horiek estatu-nazioaren barruan eta, Europar Batasunaren kasuan bezala, estatu-nazio guztietan daude.

Ez-nazionalak,aldi berean, bereizketa sailkapen asko izaten dituzte: immigrante ekonomikoak, errefuxiatuak, ezkutukoak, ilegalak, "paperik gabeak", Batasunetik kanpokoak, etab. Estatuen legerietan eta estatuen artekoetan ezarritako segmentazio horiek, berriz, beste bereizte-iturri batzuekin batera egituratzen dira (adibidez, sexua, jatorria edo arraza). Horien artean, osagai erlijiosoak berebiziko garrantzia hartu du aspaldion, batik bat magrebtar musulmanen kasuan, New Yorkeko eta Madrileko atentatu izugarrien ostean. Arabiarrek, alderdi horretatik, susmagarri nagusiak dira, baina lehendik ere horiek terrorismoarekin eta fanatismo erlijiosoarekin erlazionatzen zituzten este-

reotipoak zeuden, European tradizio luzea zuten estereotipoak¹¹. Alde biko hitzarmenek, bisatuen salbuespe- nek, lehentasun nazionalako klausulek, borondatezko itzultze-akordioek, kontingenteak osatzeko lehentasu- nek eta abarrek estatutu legala ematen diete herri batzuekiko tratamendu bereizgarriari eta "arrazakeria instituzionala" deritzonari (Van Dijk, 2003). Gauza bera gertatzen da, kasu honetan sexuari lotuta, per- tsona batzuk lan sektore jakinetara atxikitzearekin (esate baterako, etxeko lanera), EBko herri askotan, edo lan sexualarekin zenbait herritan (adibidez, Austria), eta berez onartezina da Europako legerian.

Hierarkizazio juridiko hori funtsezko elementuetariko da, ezaugarri susmagarri eta delituzkoak sortzeko orduan. Kriminalizazio prozesuek agerian jartzen dute zigor-sistemak gizarte demokratikoetan duen izaera hautakorra, eta horrela, erantzukizun kriminala eduki- tzeko aukerak handitu edo txikitu egiten dira, kokaleku sozioekonomikoaren, kulturalaren eta jatorriaren nahiz nazionalitatearen arabera (Bergalli, 1995: 86). Horrela, antzeko urratze baten aurrean, talde jakinetako per- tsonek (besteak beste, gutxiengo etnikoetako kideak) aukera handiagoa dute zigor gogorragoa jasotzeko, adibidez, espetxe-zigorra (Barañi taldea, 2001). Gutxiengo etnikoek eta kulturek zigor-ibilbidean eta espetxean duten neurritz kanpoko ordezkariaren zer- gatiaren artean, ikusi da talde horiei espetxe zigor gehiago ezartzen zaizkiela¹². Gutxiengo etnikoek eta kulturek kriminalizazio prozesuetan eta espetxean duten gehiegizko ordezkari- tza errealitate gero eta hedatuagoa da industria herri aurreratuetan, batik bat sektorerik baztertuenetan, horiek aukera gehiago bai- tute atxilotuak, kondenatuak eta espetxeratuak izate- ko, jabetzaren, pertsonen eta osasun publikoaren aur- kako delituen eraginez (Tonry, 1997: 6).

Migrazioari nahiz delinkuentziari buruzko produkzio estatistikoak eta praktika polizialek agerian jarri dute lotura berri hori, batez ere 2001eko udazkenetik aurrera, hau da, New Yorkeko atentatuak gertatu zire- netik aurrera. Erakundeek (Espetxea, Aginte Judiziala,

¹¹ 1994an, Paul Baltak (1994:31) lau estereotipo aipatu zituen, europarrek arabiarrek ikusteko moduari zegokionez: terrorista, langile emigrantea, Golkoko emir abe- ratsa edo integrista fanatikoa (Rodrigo Alsina, 1999:89).

¹² Esate baterako, Herbehereetan, espetxe-zigorra jasotzeko aukera altuagoa da lehenengo urratzean, kondenatua afrikarra edo surinamdarra denean (Tonry, 1997: 257-310). Frantzia, espetxe-zigorra edukitzeko aukera 1,8 eta 2,4 aldiz altuagoa da atzeritar batentzat frantses batentzat baino (Wacquant, 1999: 65). Ingalaterran, biztanleriaren %1,8 diren afrikarrak edo Antillak-Guyanakoak presoan %11ra iristen dira; Frantzia, Batasunetik kanpoko biztanleriak (%) espe- txeraturiko biztanleria osoaren %26 dira (Wacquant, 1999: 63-67).

Polizia... nahiz eta zehaztasun gutxikoak izan -Aranda, 2004-) delinkuentziari buruz emandako zifrek, prentsan behin eta berriro argitaratzen direnek¹³, esaten dute kriminalitateak gorakada ikaragarria izan dutela eta delituek gehienak immigranteei leporatzen zaizkiela. Eraikuntza horren gakoan barruan, honako hau sartzen da: delitu "ezagunen" hautapena, salaketaren sustapena (kanpainen bidez), zirkular polizialak (subjektu batzuekiko esku-hartzea eragiten dutenak), zentzuzko moduak (adibidez, artxibaturiko kasuak, urratzeak, administrazio arazoak, adibidez, dokumentaziorik ez edukitzearen ondoriozko atxiloketa, etab.), zigorren gorakada gero eta handiagoa (esaterako, osasun publikoaren aurkako delituak), zenbaturiko taldeen hedapena eta homogeneousazioa (esate baterako, immigranteen eta atzerritarren arteko nahastea), praktika judizialak eskumenekoak izateko eta talde desberdinek defentsa ona lortzeko dituzten aukerak, etab. Delituen algebrak indartu egiten ditu prozesu kriminalizatzaile baten ondoreak: susmo handiagoa, zaintza handiagoa, atxiloketa gehiago, espetxeratze gehiago...

Migrazioa eta kriminalitatea lotzeko joera hori gero eta handiagoa da. Komunikabideek, azken urte hauetan, eragile oso aktiboak izan dira elkartzeko horien sorreran. Migrazioari edota delinkuentziari buruz prentsan eta telebistan dauden atalak eta albisteak egonkortu egin dira epigrafe oso arazotsuetan ("*migrazio irregularra*" edo "*ezkutuko migrazioa*") edo epigrafe oso anbiguoetan ("*immigranteen arazoa*")¹⁴.

6. Espetxeraturiko emakume atzerritarrak: atzerritarrak eta espetxeratuak

Espetxean dauden emakume atzerritarrei dagokienez, bi gauza adierazi behar dira. Lehenengoa estu lotuta dago ekonomia kriminalean nahasitako emakume atzerritarren inguruko irudi multzoaren aldaketara. Lehen esan dugunez, prentsa funtsezko eragilea izan da irudi multzo horren eraikuntza, eta bertan, biktima eta sasila-guntzailearen eginkizunak bateratzen dira. Bigarren oharra, berriz, interpretatu beharreko datu zehatz batean oinarritzen da: espetxean dauden emakume atzerritarren kopurua gero eta handiagoa da.

Kategoria horietan nolabaiteko arbitrarietatea dagoela onartuta, immigranteak eta atzerritarrak bereizi beharra dago. Espetxeen testuinguruan, emakume "*ez-nazionalak*" aipatzen direnean, harrerako herrian aurretiaz bizi barik sistema polizialarekin, judizialarekin eta penalararekin kontaktuan sartzen diren emakumeak sartzen dira, eta horiek, halako gertaeren ondorioz, kondena luzeak bete behar izaten dituzte Espainiako espetxeetan (Martín-Palomo eta Miranda, 2001). Talde horrek Espainiako espetxeetan duen ordezkartza, nazionalak dutenarekin konparatuz gero, oso altua da, eta, eskuartean ditugun daturik berriek diotenez, azken urteotan gorakada itzela izan du.

Mirandak eta Barberetek 1998an egindako ikerketa baten arabera, espetxean dauden emakumeen %12,6 ez zen Espainiako estatuan bizi, espetxeratu baino

¹³ Atzerritarren aurkako "*sorgin-ehizaren*" adibidetzat, El Mundo egunkariako artikulua bat erabiliko dugu, 2001eko ekainaren 24koa: "*Delitos con denominación de origen*". Ale asko saltzen dituen egunkari nazional horretako artikulua batean, abokatu baten hilketan oinarrituz, atzerritarrak delitu desberdinekiko duten erlazioaren arabera sailkatzen ziren. Sailkapen horren arabera, Espainian bizi diren 60.000 kolonbiarren %10 droga-trafikatzaileak omen dira, eta "narkotrafikoaren" katean bitarteko mailatzat jarduten dute; bitxitegiaren egindako lapurreten %70 ere euren leporatu zitzaizkien; marokoarren eta aljeriarren delitu-jarduerak polsatakirakadan eta aitzoz egindako lapurretan oinarritzen da, gehienbat turistek; Kosovokoak taldeetan antolatutako daude eta pistolarekin egindako lapurreta handiak eta ibilgailuen lapurreta egiten dituzte; lituanierak emakume zurien salerosketan dabilta, eta euren eragiketen erdigunea Almeriako, Murziako eta Alacanteko kostaldean dago; errusiarak espezializaturik daude eskala txikiko droga-trafikoan, eta zuritu egiten dute Italiako negozio ilunetan lorturiko dirua. Orainsuago, 2004aren amaieran, "542 mafias operan en España. 101 nacionalidades distintas componen las organizaciones criminales identificadas por la policía el año pasado" izenburupean (La Razón, 2004ko abenduaren 12a), beste egunkari batek zioenez, Espainiako Krimen Antolatuaren 2003ko memorian jasotako ikusi ondoren (Polizia Judizialaren Komisaria Nagusiak urtero egiten duen memoria), beharrezkoa da "*delinkuentzia antolatua*" aurkako jarduketak indartzea. Delituek jatorrizko nazionalitatearen arabera zehatz azaltzen dira: "*auto-lapur bulgariarrak, trafikatzaila marokoarrak, bahitzaile kolonbiarrak, pirata informatiko txinatarrak, txartel-falsifikatzaile errumaniarrak, iruzurgile nigertarrak, proxeneta albaniarrik, estortsioegile marsellarrak, lanbide-ustiatzaile ghanatarrak, etxe-lapur kroaziarrak*"... Ondoren, hurrengo orrialdean, "*Las mafias extranjeras de la A a la Z. Mafias por nacionalidades, tipos de delito y lugar donde operan*" izenburua duen lauki zehatza agertzen da. Komunikabideetako adierazpen horiek eragin handia dute immigranteak desbideratze sozialarekin eta delituekin erlazioan dituzten estereotipoen eraikuntzan.

¹⁴ Beste adibide bat erabilgarria izango da hori azaltzeko. 2003ko urriaren 21ean, Madrileko Erkidegorako hauteskunde kanpainan bertan, EL PAÍS egunkariak erreportajea argitaratu zuen "Madrileko segurtasunik eza" deritzonari buruz. Bertan, Poliziako Kidego Nazionalak eta Guardia Zibila emandako zifra batzuk jasota zeuden, atxiloketa baten gainean zuten atzealde baten gainean. Estatistikak Poliziaren Goi Burutzak egindako balantze baten arabera ziren (2003ko urtarila/iraila), eta bertan kategoriatu hauek agertzen ziren: "*desegituraturiko migrazio ilegaleko sareak*" (58), "*atzilaturiko pertsonak*" (280), "*kanporaturiko migrante irregularrak*" (515) eta "*ebatzi gabeko kausen ondorioz atxilotuak*" (1.266). Albiste horren eta halakoak diren gainerako albisteek gauzarik garrantzitsuenak, izatez ere, migrazioari zuzen-zuzen loturiko delituen eta uesteko delituen hautapena da. Komunikabideei buruzko ikerketek halako fabrikazioak adierazten dituzte: ikusi Aierbe (2002), Bañón (2002), Martín Rojo et al. (1997), Peñamarín (1997), Santamaría (2002) eta Van Dijk (2003).

lehen (1998: 41-43). Espainiako estatuan, Espetxeko Biztanleriari buruzko 2001eko abenduko Estatistika Orokorrean jasotzen zenez, 47.571 preso zeuden Espainiako espetxeetan; horietatik 43.666 gizonak ziren eta 3.905 emakumeak, eta horietatik laurdena, hau da, %24,10, atzerritarrak ziren. Espetxean dauden emakume "ez-nazionalen" zifra, horrenbestez, adierazgarria da, neurritz kanpoko den neurrian. Espetxean daudenen zifra gero eta progresio handiagoan hazten da: Espainiako espetxeetan 2005aren hasieran zeuden presoek kopuru osoa 59.639 pertsonakoa zen; horietatik %92,2 gizonak ziren eta %7,8 emakumeak; 1993tik 2005era bitartean, espetxeetako biztanleriak %80ko gorakada izan du (33.055etik 59.639ra igaro da)¹⁵. Zorritarrez ez dago oraintsuko daturik, presoek nazionalitate egiaztatzeke.

Espainiako biztanleria immigrantea, 2003aren hasieran, guztizko biztanleriaren %6 ingurukoa zen, baina egoera irregularreko biztanleria immigratuari buruzko kalkulak gutxi gorabeherakoak dira (Arango, 2004:8). Biztanleria "ez-nazionalaren" ehunekoak, Espainiako espetxeetan, egonkorra izan zen 15 urtetan (%19 ingurukoa, 1985 eta 1999 bitartean), eta Atzerritartasunari buruzko 8/2000 Lege Organikoaren aplikazioetik hona gorakada itzela izan du: 1999ko %19tik 2001eko %23,32ra igaro da (2001eko otsailaren amaieran %23,64). 2002an, 51.882 presoetatik 13.413 atzerritarrak ziren, hau da, preso guztien %25,9 atzerritarrak dira. Gorakada hori, berriz, preso guztien testuinguruan txertatu behar da, eta horrek etengabeko inflazio-gorakada izan du; horrela, presoek proportzioari dagokionez, Espainia Europako herri nagusienetarikoa da (Wacquant, 2000: 90-110).

Beste ikerketa batzuek agerian jarri dutenez, espetxean dauden emakume atzerritarrek gehienetan ez dute gizarte bazterkeriaren profilik, narriadura per-

tsionalari eta sozialari dagokionez, euren familietatik urrun egoteak sortzen duen sustrairik ezaren aldetik; gainera, mugaturik dute kondenak betetzeko lekuetan harreman berriak ezartzeko eskubidea (Miranda et al, 1998: Miranda eta Barberet, 1998; Dorado, 1998). Eskura ditugun datuen arabera, kasurik gehienetan, drogen trafikoa loturiko delituen eraginez sartzen dituzte espetxean, eta mugara iristeko unean atxilotzen dituzte, batik bat aireportuetan. Beraz, ez dira Espainian bizi diren immigranteek egindako delituak. Are gehiago, emakume horiek batera lortzen dute atzerritartasun eta delinkuente izaera. 1998an, osasun publikoaren aurkako delituengatik espetxean zeuden emakume guztien %30 "ez-nazionalak" ziren, eta horietatik %36 "kokaren triangulutik" iritsitakoak ziren (Kolonbia, Ekuador eta Peru), eta %10 marokarrak ziren eta gehienetan haxixarekin trafikatzearan inguruko akusazioa zuten. Oro har, espetxean dauden emakume "ez-nazionalen" %68,3 Hegoaldeko herrietatik iritsitakoak ziren (Miranda eta Barberet, 1998). Emakume horiek "mandotzat edo gamelutzat"¹⁶ iristen dira mugara, hau da, drogen nazioarteko banatzailetzat, horren azken mailan, zenbatekorik txikienean" (Miranda, 1997:19).

1995eko Zigor Kodearen berrikuntzak¹⁷ nabarmen gogortu zituen drogen trafikoaren eraginezko zigorrak; horiek erredentzio-aukerako 8 urteetatik erredentzio-aukerarik gabeko 9 urtera (gutxienez) igaro dira. Horixe da preso dauden emakume atzerritarren kopuruak izandako gorakadaren eragileetariko bat. Horrela, droga ilegalekin erlazioaturiko delituetarako zigorrak gogortzeko politika berriek eragin hautakorra izan dute emakumeengan, gaur egun eurak baitira drogen garraiatzaile nagusiak. (Saven eta Boow, 1992, Cf Miranda eta Barberet, 1998).

¹⁵ Ikusi <http://www.mir.es/instipeni/> (2005eko urtarrilaren 28an bisitatu).

¹⁶ Maria Cristina Doradok irudi hori aztertzen du, drogen aurkako gerraren testuinguruan, espezifikoki sorturiko eragileak dituen itxurazko mundua sortu duen bataila abstraktuztat: "Batalla honetako sormen fantastikoen artean, mando/drug courier deritzonaren irudia sortu da, eta pertsona horrek bere zerbitzuak eskaintzen ditu drogen garraioan" (1998:79). Horrek kriminalitateari eta arriskuari loturiko konnotazioak ditu, eta beraz, horren arabera zigorra jasotzen dute.

¹⁷ 1995eko Zigor Kodeko 89. artikuluan hauxe ezartzen da: "1. Askatasuna kentzeko zigorraren ordez (legez Espainian bizi ez den atzerritar bati ezarritako sei urtetik beherakoak), lurralde nazionalako kanporaketa eragin daiteke. Era berean, epaileek edo auzitegiek, Fiskaltzak eskatuta, sei urteko edo hortik gorako espetxe zigorra duen atzerritarra Espainiatik kanporatzeko erabakia har dezakete, baldin eta kondenaren hiru laurdenak beteta baditu. Bi kasuetan ere, beharrezkoa izango da zigortua alde aurretik entzutea. 2. Atzerritarrak ezin izango du Espainiara itzuli hiru eta hamar urte bitarteko epean, kanporatzen denetik zenbatzen hasita, ezarritako zigorra bete ondoren. Hori baino lehen itzuliz gero, bete egingo ditu ordezturiko zigorrak. 3. Hala eta guztiz ere, Espainiara itzultzeko berriazko debekua duen kanporaketa-erabakia hautsi nahi duen atzerritarra, mugan harrapatuz gero, gobernuko agintaritzak kanporatu egingo du." 11/2003 LOK eta 14/2003 LOK indartu eta arindu egiten dute kanporaketarako orientazioa.

Oraintsu, 2003an, aldatu egin da Zigor Kodea; bertan delitu berriak sartu dira, esate baterako, mozketa genitala, eta gainera, hori 6-12 urte bitarteko espetxe zigorrarekin zigortzen da. Halaber, aldatu egin dira prostituzioa eta droga-trafiko ilegalak edo pertsonen ezkutuko immigrazioa sustatzearen delituei buruzko artikulua. Halako jarduketan aurreko zigorra handiagoa da: pertsonen trafiko ilegalak 4-8 urte bitarteko espetxe-zigorra dauka.

Delituarekin erlazionaturiko kategorien izaerak garrantzi handia hartzen du, orain Espainiako espetxe-etan dauden emakume atzerritarren kasuan. Horri dagokionez, berrikuspena egin behar da, atzerritarrak edo immigranteak izateari, kategoria horiek nahasteari eta azken horrek eskubideen iturria eratu ahal izateari dagokienez. Bi kategoria horiek bereizi barik erabiltzeak nahaste asko eragin ditu, batik bat eremu kuantitatiboan eta estatistikoan (García Sainz, 2001; Spire, 1999). Immigrazioak egoitza-eremua adierazten du; beraz, *stricto sensu*, kontzeptu demografikoa baino ez da eta horren barruan ez dira iritzi juridikoak, politikoak edo ekonomikoak sartzen. García Sainzek dioenez (2001), bi kontzeptu horiek (immigrazioa eta atzerritartasuna) nazioarteko dimentsioan egiten dute bat, modu arazotsuan. Izan ere, atzerriko immigrantetzat hartzen dira beste herri batetik iritsi diren eta herri hartzailearen nazionalitatearik (kasu honetan, nazionalitate espainola) ez duten pertsona guztiak. Atzerritar kategoriak jatorri juridikoa dauka, eta, horrenbestez, legeak arautzen du. 8/2000 Atzerritartasun Legean ezarritakoaren arabera, *atzerritarra nazionalitate espainola ez duena da* (1. art.). Atzerritartasuna, baldintza juridikotzat, beste alderdi juridiko batzuei lotuta dago: nazionalitatea, subirantartasuna eta hiritartasun eskubidea.

Beraz, "atzerritarrak" edo "ez-nazionalak" aipatzean, bizilekuaren inguruan egiten den bereizketa hartzen da oinarri. Espetxean dauden emakume ez-nazionalik gehienak (gehienetan aireportuan droga-trafikoagatik atxilotuak) ez dira lehenago Espainiako lurraldean bizi izan. Batzuk, aldiz, modu erregularrean edo irregularrean bizi ziren Espainiako estatuan, eta, une jakinean,

bidaia egiteko erabakia hartu zuten edo bidaia hori zenbait aldiz egin dute, atxilotuak izan baino lehen.

Espetxean sartzean hartzen duten estatutua apur bat zalantzazkoa da. Emakume horiek Espainiako estatutuan bizi dira, espetxean, baina atzerritarrak eta espetxeratuak direnez, atzerritartasunari eta espetxe zuzenbideari loturiko egokitzapen berezia dute: ez dituzte gainerako espetxeratuen eskubideak eta, orokorrean, kondena luzeagoak bete behar izaten dituzte; epaitu baino lehen, modu sistematikoan espetxeratuak dira, prebentzio moduan. Gainera, ez dute modu sistematikoan irteteko baimenik izaten, Espainian sustrairik edota familia loturirik ez edukitzearen eraginez (Aguilera, 2005). Gainera, eurentzat, hirugarren gradurako progresioa ez da (gainerako preso nazionalen kasuan bezala) erdi askatasuneko erregimena, Espainiako berehalako kanporaketa baizik, eta Estatura ezin izango dute itzuli gutxienez hamar urtetan; izan ere, baldintzapeko askatasuna lortzeko, euren herrietara itzuli eta kondena bertan bete behar dute. Horrela, espetxean dauden emakume atzerritarrei ez zaie onartzen harreman pertsonalik (familia, lagunak, etab.), lan-harremanik (nekez lortzen dute lan eskaintzarik), ez tratamendurik (espetxe barruko jokabide ona, etab.) eta sei urte egon daitezke espetxe-hobariarik gabe. Horrek guztiak neurri asko egituratzen ditu emakumeek espetxeak egiten duten eguneroko bizitzan: biztanle gune handietatik urrunago dauden espetxeak, baliabide gutxiago eta produkzio nahiz okupazio tailer gutxiago duten espetxean, komunikazioetarako zailtasunak, bidalketak eta laguntza, espetxe barruan eta kanpoan ezarritako loturen onarpen eza (adibidez, espetxean egon diren eta dagoeneko kanpoan dauden emakumeekin), etab.¹⁸

Izan ere, tratuan dagoen bereizkeria horrek agerian jartzen du emakume ez-nazionalen kondena bikoitza jasaten dutela; gainera, berriro ere zalantzan jartzen du honako hau dioten filosofia: zigorraren helburua (espetxe-zigorraren edo tratamenduaren helburua) zigortua berriro gizarteratzea edo hezteka dela, loturak bultzatuz eta espetxeratzea askatasuneko bizitzarantz orientatuz.

¹⁸ Hori EBko beste herri batzuetan ere gertatzen da, adibidez, Italian, Celina Frondizik Erromako Citavecchia espetxean dauden emakume atzerritarren egoerari buruz egiten duen azterketan (Frondizi, 2005).

Espetxeko paradigmaren apurtzea eta horren zigorizaera zorrotza ondo arrazoiturik gelditu dira¹⁹. Hala eta guztiz ere, hausnarketa kritiko horiek sarritan kriminologiaren eta soziologia kritikoaren arloan gelditu dira, eta ez dute gainditu iritzi publikoaren iragazkia, iritzi hori erreprezioko neurriak aplikatzearen aldekoagoa baita gero eta gehiago²⁰. Hortaz, ez da zalantzan jarri sistema juridiko demokratikoaren zutabeetarik baten eraginkortasuna eta justizia: zigorraren helburua presoak berriro gizarteratzea dela.

Bestalde, delituek hartu duten dimentsio globalak ez ditu desegin estatu-nazioak zigorrak ezartzeko orduan dituen eskubideak, kanporatze zigorrak ere barne. Horrenbestez, espetxe eta atzerriartasun politiken egokitzapen diferentziala egon da eta horrek generoizaera nabaria dauka.

7. Espetxea eta emakume espetxeratuen bizi-ibilbideak

Ondorioak baino gehiago, galdera asko gelditu dira erantzun barik, 2000 eta 2003 bitartean garaturiko ikerketan. Lehenengoa hauxe da: ea nola integratzen diren espetxea eta, orokorrean, arrisku handiko estrategiak atzerriko emakumeen eta horien familien bizi-ibilbideetan; hau da, ezagutu egin behar da ea espetxea biziraupen estrategia baten barruan egon daitekeen ala ez. Bigarren galdera, berriz, espetxean egoiteak alferreko bidaiarekin galdutako diru-sarrera urriak lortzeko modurik sortu ahal izateari buruzkoa da. Produkzio-tailerrek sorta batzuk sortzen dituzte, eta horiek baldintzatu egin dezakete emakumeek erdi askatasuneko erregimena ez hartzea, batik bat kon-

tuan hartuta enplegua edo senarra lortzeko zailtasunak (espetxetik kanpoko bizi-erregulartzeko bide bakarrak), batez ere horiek baimenek dirauten bitartean lortu behar direla aintzat hartuz²¹.

Hirugarren galdera hauxe da: ea espetxeko egonaldia (ezein erakundek onartzen ez duen Espainian egoteko modalitatea) edo bertatik kanpoko egonaldia (erdi askatasuneko erregimena) nola erabil daitezkeen migratzeko erabaki batean, preso dagoen emakumeari laguntzeko etor daitezkeen edo lehendik ere Espainiako estatuan bizi diren beste pertsona batzuei dago-kenez. Hala ere, espetxe barruko egonaldian, emakume atzerriarrek sustraitzea frogatzeko aukera ematen duten erlazioak garatzen dituzte, baina funtzionarioek eta epaileek gehienetan hori ez dute onartzen.

Aipatzeko moduko laugarren galdera estu lotuta dago gorago aipatu diren kontraesanekin. Espainian gelditzea erabakitzen duten emakumeak klandestinitatera igarotzen dira, legezko linbo antzeko batera, irregular-tasun administratiboko egoerara. Beste batzuk aldi batean gelditu edo euren herrira itzultzen dira. Deportatuak kasuan, kanporaketaren eraginez, ezin dute Espainiako estatuan gehiago sartu, ezta Schengen eremuan ere, autore batzuek *double peine* deritzen araberako (Sayad, 1996). Izan ere, sare informatikoen sistema bat dago, Schengeneko Sistema Informatikoa (SIS); gobernu artekoa da eta, bertan, krimen organizatua inplikaturiko pertsonen zerrendak daude, eta gainera, eremu horren barruko edozein herritako mugan bisatua edo onarpena ukaturik izan duten atzerriar guztiak ere agertzen dira.

Amaitzeko, egoera etengabe aldatzen ari dela esan behar da. Ekonomia kriminala malgua izan behar da

¹⁹ M. Jesús Mirandari egindako elkarrizketa (*Extranjeras en prisión* bideoa, Mirandak, Martin Palomok eta Vega Solsek ekoiztua, 2003). Halaber, ikusi Miranda 2002; Almeda, 2002.

²⁰ CISen barometrorik berriek inkoherentzia batzuk jarri dituzte agerian. 2003ko ekaineko barometroan, 2.528 ikerketan, hiritar segurtasunik ezari buruz dagoen ideari buruz galdetuz, elkarrizketaturiko %1,8k uste du segurtasun eza horren eragile nagusia immigrante atzerriarren presentzia dela, beste 1,8k bigarren postuan jartzen dute hori eta %3k hirugarren postuan. 2003ko maiatzeko Barometroan, 2.511 ikerketan, "zure ustez, orokorrean, pertsona guztiek askatasuna eduki beharko lukete edozein herritan bizitzeko eta lan egiteko, herri hori euren izan ez arren?" galderari, %88,5ek baietz erantzun zioten: %54,1ek uste du Espainian langile immigranteak behar direla, eta %43,9k uste du immigrazioa gehienbat positiboa dela immigranteak jasotzen dituzten herri garatuentzat. Hala eta guztiz ere, elkarrizketatuen %85ek uste du langile immigranteekiko politikarik egokiena lan-kontratuarekin datozenak soilik sartzen uztea dela, eta %7,54k uste du langile guztiak utzi behar zaiela etortzen, legezko oztoporik jarri barik. Espainian gaur egun hiritar segurtasunaren eta immigrazioaren artean erlazioa egotearekin ados ote dauden galdetu zaienean, %58,10ek esan dute horrekin ados daudela (%13,9 oso ados eta %44,2 nahiko ados).

²¹ Espetxean dauden emakume askok Espainian gelditu nahi dute, zigorra bete ondoren, eta bertakoan espetxe-eskubide berberak lortu nahi dituzte. Baimenetan urratzeko izandako gorakadak nahi hori jartzen du agerian. Atzerriko emakume espetxeratu askok irteera urriak erabili dituzte loturak ezartzeko, lehendik zituztenak indartzeko, abalak nahiz lan-eskaintzak bilatzeko, lan egiteko eta, ahal den neurrian, lagunaren sareetan konektatzeko. Espetxean dauden emakume batzuek nahiago dute espetxean egoteko denbora luzatu.

nahitaez, eta horrela, profil eta subjektu susmagarriak aldagarriak dira eta zirkuituak ere aldatu egiten dira, aukera ekonomikoak eta praktika juridikoak nahiz polizialak aldatu ahala. Integrazioa ahalbidetuko duten prozesuek garatu barik jarraituko dute, harik eta espetxeen eginkizuna eta atzerriartasunaren kriminalizazioa zalantzan jarri arte.

Bibliografía

- Aierbe, P. (2002): «Inmigrantes delincuentes, una creación mediática», *Mugak*, 19. zenb.
- Aguilera, M. (2005): "Situación jurídica de las mujeres inmigrantes presas". Martín-Palomo et al (2005).
- Agustín, L. M. (2005): "Cruzafronteras atrevidas: otra visión de las mujeres inmigrantes". Martín-Palomo et al (2005).
- Agustín, L. M. (2000): "Trabajar en la industria del sexo", OFRIM/Suplementos, ekaina.
- Almeda, E. (2002): *Corregir y castigar. Ayer y hoy de las cárceles de mujeres*. Barcelona: Bellaterra.
- Aranda, J. (2004): "Los inmigrantes y la delincuencia", *Economistas* 99. zenb., 108-115. or.
- Arango, J. (2004): "La población inmigrada en España", *Economistas*, 99. zenb., 6-14. or.
- Bergalli, R. (1995): "El sistema penal español como el ámbito menos conocido del control social", Melossi, D. (ed.), *Social Control, Political Power and the Penal Question: For a Sociology of Criminal Law and Punishment*, Vitoria-Gasteiz: Oñati Proceedings, IISL.
- Belucci, S. eta M., Mónica (2003): *Gobalizzazione e criminalizá*, Erroma: Laterza.
- Bigo, D. (2000): "Sicurezza e immigrazione. Il governo della paura" *I confini della globalizzazione*. ed. Mezzadra eta Petrillo. Manifestilibri, Erroma.
- Bort, E. (2000): "Illegal Migration and Cross Border Crime: Challenges at the Eastern Frontier of the European Union" EUI Working Paper RSC no. 2000/9. European University Institute, Florentzia.
- Bauman, Z. (2001): *La postmodernidad y sus descontentos*, Madril: Akal.
- Bauman, Z. (1996): "Modernidad y ambivalencia", Josetxo Beriain (Comp.), *Las consecuencias perversas de la modernidad*, Bartzelona: Anthropos, 73-119. or.
- Cachón, L. (2003): "La inmigración en España: los desafíos de la construcción de una nueva sociedad", *Revista de Migraciones*, 14. zenb., 219-304. or.
- Castles, S. (2000): *Ethnicity and Globalization: From Migrant Worker to Transnational Citizen*. Sage Publications, Londres.
- Christie, N. (1994): *Crime, Control as Industry. Towards Gulags, Western Style?*. 2. edizio handitua. Londres: Routledge.
- IOE taldea (2003): *Inmigración y ciudadanía. España en el contexto de las migraciones internacionales*, Madril, Fundamentos.
- IOE taldea (2001): *Mujer inmigración y trabajo*, Madril, IMSERSO-Lan eta Gizarte Arazoetarako Ministerioa.
- IOE taldea (1998): "Mujeres inmigrantes en España. Proyectos migratorios y trayectorias de género", OFRIM/Suplementos, abendua, 11-37. or.
- Corso, C. eta Trifirò, A. (2003): *...E siamo partite! Migrazione, tratta e prostituzione straniera in Italia*, Giunti, Firenze.
- Criado, M. J. (2001): "Los testimonios personales en el campo de la migración: sentido y práctica", OFRIM/Suplementos, 8. zenb., 13-34. or.
- de Marinis, P. (1999): "Gobierno, gubernamentalidad, Foucault y los anglofoucaultianos (o un ensayo sobre la racionalidad política del neoliberalismo". Ramos, R. eta García Selgás, F. (ed.). *Globalización, riesgo, flexibilidad*, Madril: CIS.
- Dorado, M. C. (2005): "Desventajas del castigo penal 'exclusivo' a las colombianas, mensajeras de drogas en Europa". Martín-Palomo et al (2005).
- Dorado, M. C. (1998): "Mujeres latinoamericanas detenidas en Europa: el caso de Colombia", del Olmo (koordinatzailea), *Criminalidad y criminalización de la mujer en la Región Andina*, Caracas: PNUD/Nueva Sociedad, 75-101. or.

- Doty, R (1996): "The Double-writing of Statecraft: Exploring State responses to Illegal Immigration", *Alternatives* 21. zenb., 1996.
- Barañi taldea (2001): *Mujeres gitanas y sistema penal*, Madril: METYEL.
- Frondici, C. (2005): "CANDELARIA: La condición de los extranjeros y de las extranjeras detenidos en Italia. Una experiencia de «mediación cultural» en la Sección Femenina de la Cárcel de Civitavecchia, Roma", Martín-Palomo et al.
- Fernández Cordón, J. A. (2004): "Demografía e inmigración", *Economistas*, 99. zenb., 16-27. or.
- García Sainz, C. (2001): "Inmigrantes y extranjeros. Fuentes estadísticas aplicadas a la Comunidad de Madrid", OFRIM, Inmigratorako Eskualde Bulegoaren Aldizkaria, 45. zenb.
- Garland, D. (2003): "Lucha contra el crimen y modernidad tardía en Estados Unidos y Gran Bretaña", *Archipiélago* 55. zenb., 101-108. or.
- Gil Araújo, S. (2004): *Inmigración latinoamericana en España. Estado de la cuestión*, Laneko Agiria, Ipar Amerikako Ikerketen Unibertsitate Institutua -Alcalako Unibertsitatea/International Florida University.
- Gil Araújo, S. (2002): "Políticas públicas como tecnologías de gobierno. Las políticas de inmigrantes y las figuras de la inmigración", *Políticas sociales y Estado de Bienestar en España: las migraciones*. C. Clavijoren eta M. Aguirreren edizioa. Madril, Hogar del Empleado fundazioa, 147-190. or.
- Gregorio, C. eta Agrela, B. (ed.) (2002): *Mujeres de un solo mundo: Globalización y multiculturalismo*, Granada: Granadako Unibertsitatea.
- Guarnizo, L. E. eta Díaz, L.M. (1999): «Transnational migration: a view from Colombia», *Ethnic and Racial Studies*, 22. liburukia, 2. zenb., martxo.
- Gutiérrez Rodríguez, E. (2001): "Deconstruir la frontera o dibujar nuevos paisajes: sobre la materialidad de la frontera", *Política y sociedad*, 36. zenb., 85-95. or.
- Gutiérrez Rodríguez, E. (1999): "Deconstruir género y etnicidad en las entrevistas biográficas narrativas", G. Gatti eta I. Martínez de Albéniz (ed.), *Las astucias de la identidad. Figuras, territorios y estrategias de lo social contemporáneo*, Bilbo, EHU.
- Izquierdo Escribano, A. eta López de Lera, D. (2000): "La política de extranjería y el control de los flujos migratorios en España", *Economistas* 86. zenb., 82-95. or.
- Janssen, J. (2001): "¿Mulas o chivos expiatorios?", *Mujeres y ejecución penal: diagnósticos y alternativas* workshopen aurkezturiko txostena IISJ, Oñati.
- Larrauri, E. (2000): *La herencia de la criminología crítica*, Madril: Siglo XXI.
- Manzanos, C. (2001): "Apuntes sobre las redefiniciones del concepto de seguridad en Europa y sobre la ¿nueva? Policía europea. Especial incidencia en el caso de las restricciones a la 'extensión del derecho a la ciudadanía'". *Soziologia Juridikoko Nazioarteko Institutuan aurkezturiko txostena*, Oñati, mimeo.
- Maquieira, V., Gregorio, C. eta Gutiérrez, E. (2001): "Políticas públicas, género e inmigración", Pérez Cantó, P. (zuz.), *También somos ciudadanas*, Madril: Emakumearen Ikerketen Unibertsitate Institutua (inprentan).
- Martín Palomo, M. T., Miranda López, M. J (2001): *Mujeres "no nacionales" en prisión*. Oñatiko Soziologia Juridikoko Nazioarteko Institutuan aurkezturiko txostena, mimeo.
- Martín-Palomo, M. T., Miranda, M. J. eta Vega, C (2005): *Delitos y fronteras. Mujeres extranjeras en prisión*. U. Complutense, Madril (prentsan).
- Martín Palomo, M. T., Miranda López, M. J. eta Vega Solís, C (2003): *Mujeres extranjeras en prisión. Articulación de las políticas penitenciarias y de extranjería en el contexto de la Unión Europea*, Ikerketa Feministen Institutuko Lan Koadernoak, 3. zenb.
- Martín Rojo, L. et al. (1997): *Hablar y dejar hablar. Sobre sexismo y xenofobia*, Madril: Madrilako Unibertsitate Autonomoa.
- Barne Ministerioa (2005): <http://www.mir.es/oatpp/index.htm>

- Miranda, M. J. et al (1998): *Mujeres en prisión con sus hijos*, Mimeo.
- Miranda, M. J. eta Barberet, R.M. (1998): *Análisis de la eficacia y adecuación de la política penitenciaria a las necesidades y demandas de las mujeres presas*. Mimeo.
- Miranda, M. J (1997): "Mujeres en prisión", Revista, martxoaren 8a, 27. zenb., 19-21. or.
- Miranda, M. J (2002a) «Cárceles ¿para qué?, *Política y Sociedad*, 39. liburukia, 2. zenb., 377-397. or.
- Miranda, M. J (2002b) «Economía criminal, inmigración e inseguridad ciudadana», *Viento Sur*.
- Moulier Boutang, Y. (2000): "Migrations internationales et criminalité organisée: changer sérieusement de point de vue et de pratiques", 'I crimini della globalizzazione' jardunaldietan aurkezturiko txostena, 2000ko abenduaren 15a, Palermo.
- Palidda, S. (1999): "La criminalisation des migrants", Actes de la Recherche en Sciences Sociales 129, iraila.
- Peñarín, C. (1997): "El análisis de textos en una nueva clave. Discursos e imágenes sobre la inmigración en EL PAÍS" *CIC*, 3. zenb. Unibertsitate Complutense, Madril.
- Sassen, S. (2001): *¿Perdiendo el control? La soberanía en la era de la globalización*. Ediciones Bellaterra, Bartzelona.
- Sassen, S. (2003): *Contra-geografías de la globalización. Género y ciudadanía en los circuitos transfronterizos*, Madril, Traficantes de Sueños.
- Santamaría, E. (2002): *Incógnita del extraño: una aproximación a la significación sociológica de la inmigración no comunitaria*, Bartzelona, Anthropos.
- Sayad, A. (1996): «L'immigration et la "pensée d'État – Reflexions sur la double peine», Palidda, *Délit d'immigration. La construction sociale de la déviance et de la criminalité parmi les immigrés en Europe*, Bruxelles : COST A2 Migrations, CE.
- Spire, A. (1999): "De l'étranger à l'immigré. La magie sociale d'une catégorie statistique", *Actes de la Recherche en Sciences Sociales* 129, iraila.
- Suárez, L. (2005): "Género, inmigración y cambio. Una perspectiva transnacional", Martín-Palomo et al.
- Suárez, L. (1998): "Los procesos migratorios como procesos globales: el caso del transnacionalismo senegalés", OFRIM/Suplementos, abendua, 38-63. or.
- Tonry, M (1997): *Ethnicity, Crime, and Immigration*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Vega Solís, C. eta Gil Araújo, S. (2003): «Contra-geografías: circuitos alternativos para una ciudadanía global», Sassen (2003).
- Tournier, P. (1996): «La population des prisons est-elle condamnée a croite», en *Sociétés et Représentations*, 3. zenb.
- Van Dijk, T. (2003): *Dominación étnica y racismo discursivo en España y América Latina*, Bartzelona: Gedisa.
- Wacquant, L. (2003): "Penalización de la miseria y proyecto político neoliberal", *Archipiélago*, 55. zenb., 61-74. or.
- Wacquant, L. (2000): *Las cárceles de la miseria*. Buenos Aires: Manantial.
- Wacquant, L. (1999): «Des"ennemis commodes". Étrangers et immigrés dans les prisons» d'Europe. *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 129. zenb., 63-67. or.
- Wacquant, L. (1998): «La tentation pénale en Europe». *Actes de la Recherche en Sciences Sociales*, 124. zenb. 6. or.

Dea ex Machina

Langile migratzaileak eta etxeko lanen berdintasunerako negoziazioa¹

Ruth M. Mestre i Mestre

Orain dela gutxi, artikulua batean irakurri nuen (Ehrenreich 2003, 89. or.) Ipar Amerikako etxe askotan, etxeko lanen bidezko banaketaren arazoa konpontzeko, lan hori “ezabatzea” erabaki zutela. Dea ex machina, etxeko langilea, soluzio egokia da egoera tragiko horretarako². Espainiako estatuan ere, bikote gazte askok “ezabatu” egin dute etxeko garbitasunak egitearen arazoa (etxeko gauzak mantentzeko baterako erantzukizuna eta berdintasuna), langile bat kontratatuz, eta horrela, etxeko lan guztia egituratzen duten aginte erlazioak hirugarren pertsona bati (emakumea) eman zaizkio, baina horiek berriro definitu edo aldatu barik.

1. Sarrera

Ondo begiratuta, etxeko langilea soluzioa (tragikoa) da geure gizartean txarto konponduta dauden arazo askorentzat, batez ere sexuen arteko berdintasunari dagokionez. Egoera zaila da eta, horri erantzuna emateko, menpeko subjektuak sortzen dira: hegoaldeetik iritsitako emakumeak.

Etxe batzuetan *zerbitzuaren* kontratazioa estatusari lotuta dago, baina kasurik gehienetan ez da horrela (Herranz 1998, 72.or.). Etxeko langileen eskariak izandako gorakada azaltzeko, bi zergati nagusi aipatzen dira: emakumeak lan formalean hasia eta biztanleria zahartzea. Etxeko lanetan emakume imigranteak modu *masiboan* sartzeak aditzera ematen du aldaketa sozialekin batera, arlo *publikoan*, ez dela aldaketa pribaturik egon. Hau da, emakumeak etxetik kanpoko soldatepeko lanetan hasiak ez du eremu pribatua edo etxekoa aldatu, eta gainera, etxearen arloa oraindik ere emakumearekin identifikatzen da. Beste alde batetik, ongizate estatuaren garapen urria kontuan hartuta, beharrezkoa da *mendekotasuna* duten pertsonen ia ikusi egiten ez diren kontratu pribatuak edukitzea. Espainiako estatuan “familiarako babesean” egiten den gastua BPGren %0,4koa da eta Europako batez bestekoa, berriz, %2,2koa (UGT, 2003). Gainera, zaharren arreta eta zaintza familiak egin behar du; nire ustez, ez horretarako bali-

¹ Artikulu hau 2004an argitaratu zen *Cuadernos de Geografía* aldizkarian, 72. zenb., 2002, 191-206. orr.

² Hortik dator artikulua honen izenburua. *Deus ex Machina* adierazpenaren bidez, Greziako antzerkian, ezusteko soluzio azkarra eskaintzen zuen pertsona edo gertakaria aipatzen zen; horrek irtenbidea aurkitzen zion zailtasunen edo egoera tragikoren bati, eta hori goitik behera aldatzen zuen. Jaungoikoa ezustean eta modu harrigarrian agertzen da, eta gertaerak aldatzen ditu; antzezpenean, gainera, tramankulu konplexu batekin agertzen zen (makina batetik sorturiko jaungoiko bat). Adierazpide hori, gaur egun, autoreak egoera zailen batetik irteteko baliabide arraroren edo “barregarriren” bat erabiltzen duenean aplikatzen da. Ikus. *Petite Larouse*, Expressions Latines, Paris, 1962.

bide publikorik ez dagoelako, baita familiaren eta gurasoekiko erantzukizunen esangurak oraindik ere garrantzia duelako ere. Familiek (hau da, emakumeak) ugalketa lana eginkizun nagusitzat eta bakartzat onartzen ez dutenean, etxeko zerbitzura jotzea beharrianak (baita afektiboak ere) betetzeko bitarteko bidea da, etxearen eta familiaren arloan. Horrela, pribatutasunaren-ikusezintasunaren eraginez, ongizate estatuaren porrota ez da argi eta garbi zalantzan jartzen, batez ere mendekotasuna duten pertsonen zaintzaren arloan, zaintza hori batik bat emakumeek egiten baitute. Izan ere, etxeko langileen kontratazioaren helburua ez da emakume autoktonoek etxetik kanpo lan egitea, gizonak etxe barruan lanik ez egitea baizik (Ehrenreich eta Hoschschild 2003, 9). Mendebaldeko gizartearen porrot hori (nire ustez ez da feminismoaren porrota bakarrik), mundu aberatsean, gizarte pobreetatik iritsitako emakume migratzaileek ordaintzen dute. Horrela, "soluzio tragikotzat" aurkezten dena ikusezintasunarekin mozorroturiko porrota baino ez da.

Izan ere, *ikusezintasuna* porrot hori ezkutatzeko gehien erabili den hitza izan da. Esate baterako, emakume migratzaileen eta horien lanaren ikusezintasuna aipatzen da, arrazoi osoarekin, *etxekoandreek* egindako etxeko lanaren ikusezintasuna aipatzen zen bezala, baina dirudienez orain dela hamarkada bat garrantzitzakoak izandako eztabaida asko dagoeneko ez dira garrantzitsuak eta interes handia dago lana eta langilea ez ikusteko moduan mantentzeko, batez ere imigranteen kasuan. Hori dela eta, nire iritzian, ikusezintasuna behin eta berriro aipatzeak ikusteko gaitasuna kentzen du. Etxeko lana ikusezina izateko, hori egiten duen langilea ere ikusezina izan behar da, eta, aldi berean, pertsona ikusezinak berebizikoak dira halako lanak egiteko. Itzalez beteriko eszenatoki honetan, magiaren bidez balitz bezala, etxeko langile migratzailearen irudia agertu da, gauzak ikusezintasunetik konpontzeko. Baina, izan ere, hegoaldeko emakumeak iparraldean emakumeen lantzat hartzen diren lanak egitera datoz iparraldera, eta gainera, lanok ikusezinak izateaz gain horiek egiten dituzten langileak ere ikusezinak dira. Ikusezintasun hitzaren barruan aginte erlazio asko ezkutatu eta isiltasuna legitimatzen dugu.

Hala eta guztiz ere, ezkutu edo ikusezintasun hori batzuetan emakumeek eurek erabili, sustatu eta elikatzen dute, euren migrazio proiektua helmugako herrian eskainitako aukeretara egokitzeko estrategiatzat. Dena den, beste zenbait kasutan, ezarritako ikusezintasuna zalantzan jarri eta horren aurka egiten da, batik bat horrekin batera eskubiderik eta babesik eza dagoelako, ikusezintasunak errealtate jakinaren eta gizatasunaren ukapena dakarrelako.

Nire lan honen helburua bikoitza da. Alde batetik, ikusezintasunerako interesa aztertzea, helmugako gizartearen ikuspegitik, bai etxeko lanari eta bai langile migratzaileari dagokionez. Ikusezintasuna etxeko lanaren eta emakume imigrantearen berezko gauzatat erakitzen duen testuingurua eta eremua (soziala, arauzkoa, politikoa) ezagutu behar da. Lau oihaleko eszenatokia daukagu. Beste alde batetik, nire helburua emakume migratzaileek etxean garatzen duten ikusgarritasun eta negoziazio estrategiak adieraztea da, ikusezintasunaren eta ikusgarritasunaren arteko tentsioa emakumeen ikuspegitik adieraztea baino gehiago. Hemen aipatuko ditudan estrategiak, berriz, boluntario talde batek 1998-2000 urteetan ACUDE-VIMAR de València izeneko elkartean egindako lanetik ateratakoak dira.

Azkenik, ondorioetan ikusiko dugunez, berdintasuneko gizartea sortzean porrota ikusgarria izan arren, *Dea ex Machina* horretatik gauza asko ikas daiteke, zantzuak, baliabideak eta soluzioak eskaintzen baititu, ez etxea garbitzen duen pertsonari buruz, etxe barruko aginte erlazioen arazoari buruz baizik.

Eszenatokia

Lehenengo oihala: etxeko bizitza

Emakume imigranteen ikusezintasunari buruz hitz egitea zentzuzkoa da, *etxeko gauzetan duten bizipenei* eta horrek ikusezintasunean (soziala, ekonomikoa eta arauzkoa) duen eraginari dagokionez, bai emakume langiletzat eta bai emaztetzat. LOEk³ emakume migratzailearen *eraikuntza juridikoa* egiten du publiko/pribatu banaketan oinarrituz, eta esfera horiei

³ LOE atzerriartasun legea da. L.O. 4/2000, L.O. 8/2000 (atzerriarrekin Espainian dituzten eskubideei nahiz askatasunei eta horien gizarteratzeari buruzkoa) eta L.O. 14/2003 legeen bidez aldatua.

dagokienez duen posizioak emakume horien eskubide eza, mendekotasuna eta ezkutatzea eragiten du. Ezarritako ikusezintasun horrek erlazioa dauka estatu hartzailean eremu publiko/pribatua eta etxea *kudeatzeko moduarekin* eta horrek hiritarrekin duen erlazio estuarekin. Ordena sozio-politiko *moderno*a publiko/pribatuaren arteko banaketan oinarritzen da, eta hamarkada askotan feministek horren kritika gogorra egin dute. LOEk banaketa hori berregin eta emakumei berriro ere etxe barrukoa esleitzen die, horrek dakarren guztiarekin.

Etxekoa publiko/pribatuaren banaketa da eta gehienguan ezkutaturik egoten da *malestream* deritzen azterketa politikoetan. Modernitateak emandako interpretazioaren arabera, pribatua esku-sartzerik gabeko eremu positiboa da, *norberaren eskuratze* eremua (Murillo 1996, XXVI. or.). Etxekoa eremu pribatu femeninoa da, negatiboan, *norberaren gabetze* eremua (Murillo, *ibid*), eta bat dator Arendt-ek aipaturiko eremu pribatu klasikoarekin⁴. Arendtek dioenez (1958–1998-), eremu pribatuaren ezaugarri bereizgarria bertan gizakiak nahitaez batera biziitzea da. Pribatua beharizanaren, mantenamenduaren eta norberaren nahiz espeziearen biziraupenaren eremua da. Barruko lanaren banaketa sexuala (gizonak janaria lortu eta emakumeak ugalketa lanak egiten ditu) berezkitzat eta aurrepolitikotzat hartzen da: beharizanei emandako erantzuntzat. Familia justifikatzearen zergatia (hau ere aurrepolitikoa, filosofo greziarrentzat), bestalde, espeziearen mantenamendurako hornidura eta lankidetzaren eginkizunetan oinarritzen da. Beharizana etxeko antolamenduaren ezaugarria da eta eremu horretan indarra zein biolentzia justifikaturik daude, beharizana menperatzeko eta aske izateko bitartekoak direlako (Arendt 1998, 43. or.): eremu pribatuan ez dago askatasunik, aske izateak beharizanaren menpe egotea esan nahi duelako. Aske (hiritar) izateko, beharrezkoa da beharizanaren eremu pribatua gainditzea: etxeko-familiako unitateak *gobernatzen* dituzten familia buruak.

Hala ere, eremu publikoan askatasunik ez zuena (emakumeak eta morroiak/esklaboak) ez zen guztiz gizakia, *giza espezieko animalia*ren *espezimena* baizik (Arendt 1998, 56. or.), beharizanaren eremuan zegoelako, *benetan gizatiarra* zen eremu publikoa gainditzeko gauza ez zelako. Eremu pribatua gertakizunaren eta beharizanaren eremua da, izakiaren *erabateko gabetzea*, eta hori hiritarrak soilik dauka arlo juridikoan eta politikoan. Arendtek dioenez, *erabateko bizitza pribatua* bizitzeak gizakiaren benetako bizitzarako funtsezkoak diren bi gauzaren gabezia dakar: besteek ikusteko eta entzuteko errealitatek ez edukitzea, gainontzekoekiko erlazio objektiborik gabe egotea, eta hori *etxetik kanpo* soilik gerta daiteke, mundu komun-publikoan, mundu sozialean. Erabateko bizitza pribatua bizitzea, izan ere, norberaren bizitza eta biziraupena garatu gabe egotea da. Beharizanaren eremua ez gainditzea, edozein animalia kasuan bezala (Arendt 1998, 67. or.).

Feminismoak dikotomiari egindako kritikaren zati bat, bestalde, emakumei eremu pribatua/etxekoa hierarkia eta mendekotasun ordenan esleitzea izan da. Emakumeok, mendebaldeko tradizioan, beharizanaren, askatasun ezaren, mendekotasunaren, *banaezintasunaren* eremua daukagu esleitura, gizonen mundua, ordena maskulinoa eta bizitza publiko ahalbidetzeko. Esleipeneko/erreklusioko estrategiak, lehen bezala orain ere, era askotakoak dira; bideak, oraingo lanbide hiritartasuna finkatzeko ibilbideak, estrategia horietariko batzuk eta euren mantenamendua adierazten ditu.

Bigarren oihala: lanbide hiritartasuna

Hiritartasunaren oraingo eraketara lanbideari dagokionez iristeko egindako bidea berreginez gero, ondo ulertuko dugu emakumeek hiritartasunarekin eta eskubideekin duten erlazioa oraindik ez-osoaz izatearen arrazoia. Hiritartasuna finkatzeko estrategiak baztertzailak izan dira emakumeekin (eta ez eurekin bakarrik): langilea den hiritarraren ideia finkatu da, hiritar hori alde aurretik gizonatzat eta familia buru-

⁴ Arendtek eremu pribatu moderno eta pribatitate positiboa identifikatzen ditu, etxekoa ahaztuz; hala eta guztiz ere, Grezia klasikoan publiko/pribatua dikotomiari dagokionez egindako bereizketari buruz egiten duen azterketa oso erabilgarria da feministek publiko/pribatu dikotomia modernoari egiten dioten kritika ulertzeko. Arendten ustez, modernitatearen kontrapuntua *antzinakoak* dira, *polis*en Grezia, horiek modu guztiz desberdinean interpretatu baitzuten publiko/pribatu dikotomia. Izan ere, modernitatearen azpian banaketa horren interpretazio berria ezkututzen da, eraikuntza klasikoa ia berdin-berdin mantentzen da eta kritika feministaren zati handi bat horrexetan oinarritu da.

tzat hartuta. Izan ere, lanbide hiritartasuna eraikitze-ko eta garatzeko, beharrezkoa izan da emakumeen lana ez ikustea eta horiek baloraturiko mundutik (publikoa) kanpo mantentzea, baita eskubideak eskatzeko aukeratik kanpo mantentzea ere, ezarritako plataformetan oinarrituz (izaki arrazionalak, independenteak edo langileak). Langileen borroka sexu/genero sistemaren ardatzetan eta publiko/pribatu banaketan oinarrituz egituratu dira. Esate baterako, langileen boto eskubidearen aldeko borrokarako, lana (eta ez errenta) oinarri nahikotzat hartu zen eskubideen titularrak izateko. Gizonen *zentsu bidezko* sufragioa izate-tik gizonen sufragio *unibertsala* izatera igaro zen batez ere langilearen autonomia/independentzia berretsita, *bigarren mailako* beste izaki batzuen mendekotasunari dagokionez (Fraser eta Gordon 1996, 73. or.). Horretarako, beharrezkoa zen, alde batetik, emakumeak menpeko izakiak zirela berrestea eta hori legitimatzea (Ilustrazioan hasitako bideari jarraituz eta emakumeei berriro ere etxeko eremua esleituz); bestetik, emakumeek lanetik baztertzeko aukera eta langileak eta, beraz, hiritarrak izateko aukera legitimatzea⁵ (H. Taylor 1856, 402-404. or.).

Lana babesteko lehenengo legeek beharginari edo langileari buruz emandako definizioaren arabera, "langileak etxetik kanpoko eskularen bat egiten duten guztiak dira, inoren kontura lan egiten dutenak, soldatarakin edo halakorik gabe"; beraz, lana, lan izateko, etxetik kanpoko izan behar zen (Martinez Veiga 1995, 25. or.). Emakumeek etxean eta lantegietan egindako lana, beraz, estrategia horretatik kanpo gelditzen zen, eta etxeko enplegatuen lana ere bertatik kanpo gelditzen zen. Hala eta guztiz ere, hasieran *lantokia* garrantzitsua izan arren, apurka-apurka etxetik kanpoko lana azaldu beharrik ez zuen gorabehera izan zen (jakina, emakumeek euren etxean egindako lana ez zen benetako lana), eta ezaugarri bereizgarri berria lana soldatapekoa izatea ala ez izatea zen. Lana etxetik kanpoko soldatapeko lantzat identifikatuta, etxeko lana deskalifikatu egiten da, bi arrazoiengatik: etxe barruan egiten delako (etxekoa, beharrianei lotua) eta soldatapekoa ez delako; baina ez da soldatapekoa etxe barruan egiten delako. Horrela, lanbide hiritarta-

sunera eraikitzeko prozesua egiteko, etxeko lana ikusezin bihurtu zen eta ez zen lantzat hartu, eta jakina, langileari ukatu egin zitzaizkion eskubide guztiak. Konplizitate horrexek azaltzen du etxeko lana oraindik ere benetako lantzat ez hartzearen irizpideak; Langileen Estatutuan jasota dago, baina lan harreman berezizat. Neurri handi batean, *berezitasuna ikusezintasunetik* dator, eta, aldi berean, indartu egiten du ikusezintasun hori.

Ikusezintasunaren lehenengo adiera hau nekez hartzen da kontuan edo gutxitan aipatzen da; hori dela eta, Herriaren Defendatzaileak, 2000. urtean, etxeko langile migratzaileak modu erregularrean sartzeko bide bereziren bat pentsatzeko eskabidea egin zuen. Argitara atera behar zen (ikusgarri egin) etxeko lanaren *espezialitatea*, eta gainera, migrazio araurako salbuespen bat ezarri behar zen. Baina horixe da neurriaren arazoetariko bat: berori betetzeko, indartu egin behar da lanaren eta langilearen, eremuaren eta migrazioaren espezialitatea eta ikusezintasuna: etxeko lana ez da lana, beste gauza bat da, langileen migrazio ekonomikoari egindako salbuespena da (migrazio eta lan araua).

Hirugarren oihala: ganapana

Familiaren soldataren aldeko borrokarako, indartu egin zen familia buruak *ganapantzat* zuen eginkizuna; hau da, horrek menpeko familia unitatearen mantentze ekonomikoaren ardura dauka, baita emaztearen mantentze ekonomikoaren ardura ere. *Proletarioek* ituna egin zuten kapitalarekin, *familia buruak* sortzeko (Amorós 2000, 34. or.). Emazteek (*zaintzaileak*) laneko indarraren ugalketa (oraingoa eta etorkizuneko) bermatzen zuten, kapitalarentzat kostu txikian, eta gainera, soldatarik gabeko lanaren bidez, langilearen existentzia ahalbidetzen zuten (Hartman 1980). Publiko/pribatu banaketak, horrela, eremu publikoa ez ezik ekonomikoa ere egituratzen du. Emakumeek, pribatutik, arretako eta zaintzako (materiala, emozionala eta sexuala⁶) oinarritzko beharrikanak beteko dituzte berriro, baita bizitza sortzeko eta birsortzeko beharrikanak ere.

⁵ Nire ustez, adierazgarria da Cadizeko Konstituzioak (1812) morroiei, etxeko langileei, eskubide politikoak ukatzea, horiek gizonak edo emakumeak izan.

⁶ Positiboko feminitate eredu hori sortzeko, beharrezkoa da negatiboko feminitatea ezartzea, emakumeak banatzeko eta diziplinatzeko, mehatxutatz erabilitzeko: prostituta eta horren estigma.

Horrela, lana = eskubideak ekuazioa ez ezik (borroka sozial eta politiko asko egituratzen duen ekuazioa), emakumeak eskubide barik gelditzea ere finkatu zen. *Lanbide hiritartasunak* murrizketa hori egitea dakar, eskubideak lanarekin identifikatzea (ez soldatarekin) eta etxetik kanpoko soldatapeko lan formalik ez duena eskubiderik gabe uztea.

Izan ere, emakumeak hiritartasunean sartzeko, aldatu egin da adskripzio sistema, eta gainera, zalantzan jarri da hiritartasun eredua, hau da, eremuen arteko hierarkiak eta eskubideen titularra izateko oinarri nahikotzat hartzen dena. Gizonen esperientzia gizatasunaren parametrotzat finkatu da; horrela, emakumeak esperientzia hori zalantzan jartzen ez duten neurrian edo gizonenak ez diren ezaugarrien nahiz esperientzien araberrako hiritartasunik eskatzen ez duten neurrian dira hiritarrak.

Hau ez da desberdintasunaren aldeko kantua, baina egiaztatu egiten du hiritartasuna ez dela aldatu hiritarraren eredutzat etxeko erantzukizunak dituen edo ugalketa gaitasuna duen norbait jartzeko. Eta, horrela, amatasunak oraindik ere arazoak jartzen dizkio estatuari, baita ongizate estatuari ere. Eredu unibertsalizatuan, eskubideen subjektua oraindik ere, zentzu askotan, eredu maskulinoa da eta eskubideen titularitate-rako oinarria oraindik ere estu lotuta dago lanbide hiritartasun maskulinoarekin sorturiko eredura.

Hori dela eta, emakumea eremu publikoan sartzeko, batez ere soldatapeko langiletzat, mundu pribatuan bizi diren beste subjektu batzuk *sortu behar* izan dira; hain zuzen ere, eremu publikoaren (baloratua) eta etxeko eremuaren (beharrezkoa bakarrik) artean banaturiko sistema aldatu edo berregituratu ez delako. Sistemak, oraindik ere, bizitzarako (baloraturiko eremutik kanpo) beharrezkoak diren lanak egiten dituen norbait behar du. Orain bi *ganapan* ditugu eta zain-tzaile bat behar dugu, emakume bat, *beste emakume bat*. Fraserrek eta Gordonek diotenez (1996), emakume kopuru gero eta handiagoak gizonen antzeko independentzia lortu ahala, menpeko beste izaki talde bat sortu da, izaki anomaloak, estigmatizatuak eta *etniko-ki* sailkatuak, baina feminizatuak, eta horrela, gaur

egun *praktika generizatzaileak eta etnifikatzaileak lotuta daude bigarren mailako subjektuen sorreran.*

Langileek/ganapanek euren emazte/zaintzaileen ikusezintasuna mantendu nahi eta mantendu ahal izan duten moduan, orain soldatapeko langileen lanaren ikusezintasuna mantentzen dute. Horri dagokionez, enplegatzaileak ere laguntzaileak dira ikusezintasun horretan. Ez ohiko praktika, Quesadak salatu zuenez (1991), kontraturik ez sinatzea delako soilik, independentzia gure gizarteko baliorik preziatuenetarikoa delako baizik. *Emakume bat*, arrakastako pertsona izateko, ama bikaina, emaztea eta langilea izan behar du, eta *ez du ahalegin horretan hil behar*; izan ere, ez da onartzen hori izateko *emakume batek beste pertsona baten* lanaren menpe dagoela eta azken horrek ere ez duela ahalegin horretan hil nahi. Baina berriro diot: etxeko langileen kontratazioari esker, gizonak oraindik ez dira inplikitzen eta ez dute lanik egiten etxean, beharriaren eremuan, eta aginte erlazioak lekualdatu egiten dira, baina oraindik ere ezkutuan, isil-isilik eta aldatu barik daude.

Laugarren oihala: etxeko zerbitzuaren arauketa

Etxeko lana ez da inoiz ere benetako lantzat hartu eta horrek halakotzat hartu arte izan duen historia gorabeheratsuak argi eta garbi adierazten du hori. Arauen bilakaerari buruzko azterketa sakon batek agerian jartzen du morrontzatik formalki askea den lan harremanerako *igarotze amaigabea* (Quesada 1991)⁷. KODE ZIBILAK (1889) bizitza osorako zerbitzuen errentamendua debekatzen du (1583. art.), eta 1931n, lan kontratuari buruzko legeak berariaz onartu zuen jarduera horren lan izaera. LANGILEEN ESTATUTUAK (1980), azkenik, lan erlazio berezizat jaso zuen (lan erlazioaren ohiko ereduarekin zerikusirik ez duena), eta beraz, arauketa berezia behar du (abuztuaren 1eko 1424/1985 ED, etxeko zerbitzuaren izaera bereziko lan erlazioa arautu duena).

Lanaren espezialitatea, EDK azaltzen duenez, etxe barruan eta familiarentzat egindako jarduera izatean oinarritzen da. Hori dela eta, *langilearen oinarrizko*

⁷ Autoreak arauen bilakaeraren azterketa egiten du, etxeko zerbitzua lehenengoz lantzat hartu zenetik (hau da, esklabotasuna edo morrontza ez zenean), kodifikazioaren aurreko alditik 1424/1985 EDra arte.

eskubideak orekatu egin behar dira beharrezko malgutasunarekin, enplegatzaileak eta langileak zerbitzua adostasunez emateko baldintzak zehazteko. Lan erlazioa akordioan eta *konfiantzan* oinarritzen da. EDK *gehiegizko espezializazioa* ematen dio lan erlazioari, horren *familia izaera* nabarmenduz, hau da, izaera pribatua, eta bertan, enplegatzailearen borondate askea estatuaren esku-sartzearen arlotik ateratzen da.

Lan erlazioa arautuko duten arauak erabakitzeke autonomia onartuta, EDK legitimitatea eman die etxeko zerbitzuaren ohiko lan baldintzei: zehaztugabetasuna, mendekotasuna eta bizikidetzeta. Baina *ituna* ez da berdin artean egiten, eta itunaren eremuak ez dira antzekoak edo konparatzeko moduak bi alderdientzat: langilearentzat lana da, ez dira bere familia eta familia horren beharrianak bete behar direnak, langilearentzat ez da etxeko eremua, etxetik kanpokoa baizik. Aldiz, familiarentzat ez da langile bat, adierazitako beharrianak betetzen dituen pertsona bat baizik; mundu pribatuan/etxean bizi den izakia da, oinarritzko beharrianek (batik bat materialak) erantzuna emateko dagoen pertsona bat.

1424/85 EDK bere aplikazio eremutik kanpo uzten ditu langile baten eta pertsona juridiko baten eta familian arteko lan erlazioak. Hiru modalitate ezartzen ditu: barrukoa (lantokian bizi eta familia buru bakararen menpe dagoena); kanpokoa (familia buru batentzat edo gehiagorentzat -gehienez hiru- lan egiten duena); autonomoa (familia buru askorentzat -hiru baino gehiago- lan egiten duena, orduka). Egoerarik arriskuetsua barneko langileena da. EDK aukera ematen du (langileak eta enplegatzaileak elkarri erakutsitako konfiantzan) kontratua idatzizkoa edo ahozkoa izateko (ahozkoa bada, urtebetekoa izango da, luzatzeko aukerarekin). Asteko lanaldiari (40 ordu) enplegatzailearen esku egoteko *presentzia aldia* gehitzen zaio, alderdi bien artean itundutakoa. Horrela, *benetako laneko* eguneko bederatzi ordu (barneko langileak egindako lanaldia) etxean *egoteko* beste bost ordu gehitu ahal zaizkio, enplegatzaileak

behar dituen gauza guztietarako. Lanordu baten eta hurrengoaren artean, 8 orduko atsedenaldirako eskubidea dauka, eta, guztira, bi ordu ditu otorduetarako. Horrela, lanaldia eguneko 14 ordukoa izan daiteke⁸, hori bai, *itundutakoak*. *Konfiantza* eta *adostasun* horrek, kontratu idatzirik ez egotearekin batera, egin beharreko lan zehaztugabetasuna eragiten du, eta langilea familiaren beharrianetara egokitzen da (EDko 1.4 art.). Langileak, *edozertarako neskameak* (Herranz 1998, 68), etxea garbitu, janaria prestatu, arropa garbitu, haurrak zaindu, zaharrak zaindu, etab. egiten du. Batik bat *etab*.

Gutxieneko ordainketa lanbide arteko gutxieneko soldata da, baina EDK dioenez, mantenu edota ostatu ematearen kasuan (batez ere barneko langileak), enplegatzaileak soldataren %45 deskontatzeko aukera dauka, espezieetan egindako ordainketaren kontzeptutan. Langileak aparteko bi ordainketa erdi izan ditzake (uda eta negua), eta hilabeteko oporraldia ere bai.

Quesadak dioenez, ia ez da kontratu idatzirik egiten, eta sarritan, gertatzen diren egoerek arriskuan jartzen dituzte langileen eskubideak, are gehiago kontuan hartuta lan baldintzarik gehienak adostasunean eta konfiantzan oinarritzen direla. Lan erlazioa malgutu beharriaren eraginez (famiaren beharrianek erantzuna emateko), langilea segurtasunik ezari lotutako egoeran gelditu da. EDK mantendu egiten du etxeko lanaren behin-behinekotasuna, eta gainera, instituzionalizatu egiten du langilearen ezegonkortasuna, lan zuzenbideak langilea babesteko duen joera tradizionalari bizkarra emanez. Familiako/etxeko eremua nabarmentzean, jarduera bertan garatzen baita, indartu egiten da lan erlazioaren *espezialitatea*: akordioak eta ez eskubideak (adibidez, lanaldia). EDK pribatizatu egiten du lan erlazioa, eta eremu pribatua/etxekoa (enplegatzailearena) eskubideetatik eta esku-hartze publikotik baztertzen du⁹.

Langileen eskumenekoak diren prestazio sozialak nahiko mugatuak dira, kotizazioa baxuenetarikoa de-

⁸ Martínez Veigak (1997, 192. or.) inkesta bat egin zien emakume dominikarrei, lan baldintzei eta orduetaz buruz, eta lan egindako batez besteko ordu kopurua 11,9 izan zen. Inkestaturiko guztien %84,4k barneko langileentzat egiten zuten lan. Autoreak dioenez, inkestatuek esan zuten lanaldia 16 ordukoa izan daitekeela. Ekuadorreko langileekin izan nituen elkarrizketek berretsi egiten dituzte datu horiek.

⁹ Lan ikuskapenaren esku-hartzea mugatuta dago, "etxearen bortxa-erantzun eskubideak eta intimitate pertsonalaren nahiz familiarren errespetua" zaintzeko (1424/1985 EDko 11. art.). Lanaren eskubideak eta emakume langileen eskubideak *atetik kanpo* soilik dute zentzua, eta ez *atetik barrura*.

lako (140 euro inguru): langilearentzako eta menpeko familiarentzako osasun laguntza; aldi baterako ezgaitasunerako prestazio ekonomikoak (gaixotasuna: gaixotasunaren 29. egunetik aurrera); amatasuna (gainerako langileentzat bezala: 16 aste, baldin eta 180 egunetan kotizatu bada); elbarritasun iraunkorrerako, erretirorako eta abarrerako prestazio ekonomikoak; seme-alaba bakoitzeko prestazio ekonomikoak, baldin eta diru-sarrerak lanbide arteko gutxieneko soldataren bikoitza gehi erdi ez bada; laguntza soziala eta zerbitzu sozialak, baina langabeziaren eraginezko prestazio barik, ez baita gertakizun horretarako kotizatzen. Gizarte segurantzian alta hartzeko, inprimaki bat bete behar da, baina kontraturik edo lan baldintzei buruzko adierazpenik aurkeztu gabe. Etxeko *titularrak bere erantzukizunpean aitortzen du* enplegatua inprimakian adierazitako egun eta ordu kopuruan egiten duela lan. Itundutako lan baldintzak (akordioak) ez zaizkio estatuari interesatzen, ez baita lan erlazio arrunta, pribatuaren barruko akordio pribatua baizik.

Emakume ekuadortarrak Valentzian¹⁰

Langileekin eta enplegatzaileekin batera, hirugarren eragile/egile garrantzitsu bat dago: bitartekariak, eta eragile horiek (irabazi askoarekin edo halakorik gabe) sarritan nahasi egiten dira lan erlazioan, eta erlazio hori zehaztu, ahalbidetu eta mugatu egiten dute. Eskariak gora egitearen eraginez, kolokazio agentzia pribatuak sortu dira, baina antzinako egiturak ere biziberritu egin dira: *neske lan duina lortzen laguntzeko* ordena erlijiosoak. Emakume imigranteek zabaldu egiten dituzte euren sareak, horietan lehendik dauden egiturak sartuta eta zerbitzuak suspertuta (Cortina, 2000). Behintzat horixe da Religiosas de María Inmaculada de València (RMI) izenekoaren kasua. Erlijioso horien lana, ordena 1876an sortu zenetik, *etxeko enplegatu gaztearengana* bideraturik dago eta *zentro sozialean* gauzatzen da, hau da,

etxeko zerbitzurako lanpostuak sortzeko zentro antzeko bat. Orain dela hamar urte ingurutik hona, zentroran lan bila doazen pertsonarik gehienak imigranteak dira, batez ere Amerika Latinokoak, eta, hain zuzen ere, Ekuadorrekoak. Bi urtetan, laguntzaile talde bat komentuan lanean ari da mojekin eta emakume imigranteekin¹¹.

Mojetan fitxa irekitzea, sarritan, emakumeen lehenengo pausoa da Valentzian iristen direnean, eta gizarteratzeko lehenengo pausoa ere bada. Iristen diren berriak, lagunak eta familiako informazioari esker (migrazio sarearen bidezko informazioa), komentura joaten dira euren lan proiektua hasteko. Komentua, halaber, topaketarako lekua da: asteburuetan heziketa ikastaroak, jarduera ludikoak, era askotako informazioa eta, noizetik noizera, jaiak egiten dira, eta bertan, Valentzian bizi diren ekuadortarren komunitatea biltzen da; beraz, lagunekin eta ezagunekin biltzeko balio du. Komentua, gaur egun, erreferentziako puntua da hiriko mapa ekuadortarrean.

RMIen zentro sozialak enpleguko eskariak eta eskaintzak jasotzen ditu. Mijek enplegatzaileekin adosten dituzte, gutxi gorabehera ezarritako irizpideen arabera (lanorduak, mota, kokalekua...), gutxieneko lan baldintza batzuk. Eskaintzak eskariekin lotu eta, berriro ere, gutxi gorabehera ezarritako irizpideak kontuan hartuz (itxaroteko eta langabeziako aldia, beharrezana, familia egoera, lehenagoko lan esperientzia, komentura joaten den ala ez...), lanak esleitzen dira. Langile batek onartzen duenean, etxearen norabidea ematen zaio *elkarrizketa* baterako. Lan baldintzak mojek ituntzen dituzte eta elkarrizketa baliozkoa da langilea *aukeratzeko* eta egin beharreko lanak zehazteko. Hori dela eta, RMIk oso garrantzitsuak dira lan erlazioan; izan ere, erlazio hori *zehazteaz* gain, erlazioaren garapenean ere parte hartzen dute: alderdiren batek arazorik edukiz gero, RMIetara joaten da, horiek *bitartekaritzat jarduteko*.

¹⁰ Oraingoan ez ditut aipaturiko beste lan batzuetan azaldutako erregularizazio arazoak (esaterako, Mestre 2003). Valentzia hirian etxeko lana garatzeko eremu soziala aipatu nahi dut, nire eskerrik beroenak dituen boluntario talde batekin batera egindako lan baten ondorioz, eta boluntario horiengandik asko ikasi nuen.

¹¹ Jandorra iritsi ginenean (ni 1998ko irailan) "Etxeko enplegatuentzako elkarte soziokulturala" sortu berria zen (azkenean ACUDE-Vimar izena jarri zioten); bertako kideak Ana (presidentea), Isa eta Ramona (etxeko laguntzaileak), Carmen (psikologoa), Fani eta Lola (Ekuadorreko etxeko langileak) ziren. Nuria eta Mª Eugenia zentro sozialaren ardura zuten mojak ziren; horiekin harremanak izan, jarduerak antolatuta eta abar egiten genuen. Handik gutxira Gloria etorri zen. Gloriak, Jandrok eta hirurok emakume imigranteen "paperen eta arlo legalen" ardura genuen. Hiru hilabetetan, Jandro lanaldi osoko dinamizatzailetzat eta informatzailetzat ibili zen lanean komentuan, kultura arteko bitartekari ikastaro bateko praktiken barruan, eta horrela, informazio eta hausnarketa honen zati handi bat berari eta masterrerrako egin zuen lanari zor diot (A. Cortina: *Quien trabaja en nuestras casas? Ecuatorianas en el servicio doméstico en Valencia*, Masterreko Tesina, Comillas, Madril, 2000, argitaratu gabea). Kontingentea 1999an egin genuen, eta erregularizazio prozesu berezia 2000n. Ekintza proiektu orokorragoa aurkeztu genuenean, *probitziakoak* laguntzaileak ez erabiltzea erabaki zuen eta elkartea deseginda gelditu da, mojen moduan lan egin arren.

Etxeko zerbitzua prestakuntzarik gabeko lantzat hartu arren, asteburuetan antolatutako jarduera nagusiak lanerako heziketara bideraturik daude: sukaldaritza, geriatzia, garbiketako produktuak (helburua ez baita beharrezan materialak betetzea soilik, *bertako moduan egitea* baizik¹²). Arlo materialarekin batera, arlo sinbolikoa, esangurak eta ikurrak ere lantzen dira. Langileek, zentrorra joanez, zenbait beharrezan betetzen dituzte: zentroak lanerako sarbidea eta lanari loturiko heziketa nahiz informazioa ematen die. Mojek baldintzak ituntzen dituzte, baina emakumeek, lanen bat onartu baino lehen, lanei eta enplegatzaileei buruzko informazioa jasotzen dute (lagunek emandakoa, *ilaran* komentatzen dena); halaber, eskatu beharreko edo eskatzeko moduko baldintzei buruzko informazioa ere jasotzen dute, ea hiritik kanpoko etxe batera joatea edo adineko pertsona bat zaintzea hobea den... Horrela, *komentura ikustera joateak* informazioak eta baliabideak eskaintzen zituen, baita bestela nekez lortzeko modukoak ziren beste lan baldintza batzuk ere. Gainera, *bertakoek ikustea* funtsezkoa da enplegua lortzeko, eta beraz, noizean behingo bisitaldia egiten da komentura.

Komentuan egon ginen bitartean, sartzeko ohiko bidea (orain bezala) turista bisatua zen eta kontingenteak aprobetxatzen ziren egoerak erregularizatzeko. Hasieran, emakume imigranteek nahiago dute etxeko zerbitzuan lan egin, barneko langileen modalitatean, eta horren alde onak soilik ikusten dituzte, baina ez alde txarrak: etxea eta janaria ematen die, eta horrela, aurrezteko gaitasun oso handia dute; baina, horren orde, etxe barruan sartuta egon behar izaten dute, ezegonkortasun handiarekin gainera. Asteburuetan, *irteteko aukera* dutenean, lagunekin eta familiakoekin partekatzen dute etxebizitza. Aurrezteko praktika horiei esker, urtebetean zorra ordainduta edukitzen dute, gutxi gorabehera, familia batean edo enpleguan mantendu badira. Horixe da ikusezintasunaren estratagetariko bat. Halako emakume askok ez dute papeirik, baina polizien edo lan ikuskapenen begiradatik "babestuta" sentitzen dira, eta beraz, oraingoz ez dute kanporatuak izateko arriskurik edo bestelako arazorik. Lehenengo etapa horren ostean, egoera erregularizatzeko edo aurrezteko ahalegina egingo dute, euren

jaioterrira dirua bidali eta familiako kideren bati *etortzeko esanez* (ahizpa, alaba). Horrela, etxeko taldearen diru-sarrerak bikoiztu egiten dira, familia lanean hasien denean (bien bitartean, bera arduratzen da). Gehienetan, bigarren urtetik aurrera etxeko zerbitzuetik irteten edo erregularizatzen saiatzen dira. Ibilbiderik ohikoenetariko bat hau da: barneko langilea, kanpoko (familia batentzat edo batzuentzat), eta, ahal denean, ostalaritza sektorerako aldaketa: garbiketa, sukaldaritza eta lanposturik gogokoena: zerbitzaria. Horrela, azkenean ez dira ikusezinak, beste pertsona batzuekin harremanak izaten dituzte, ez daude ezkutuan eta gainerakoek erabateko pertsonatzat ikusten eta entzuten dituzte.

Elkartean lanari buruzko beste heziketa mota bat eskaintzeko ahalegina egiten dugu: alderdien eskubi-deak nahiz betebeharrak eta egoera erregularizatzeko modua. Helburua langileek lan erlazioan duten posizioa indartzea da, lanari buruzko informazioa eta baliabideak eskainiz, *gaitasuneko* langiletzat hartzeko, etxe barruko lana lortzeagatik pozik egon behar duten emakume pobretzat hartu beharrean. Emakume langileak euren lanpostuan eroso daudenean, eskari zehatzak egiten has daitezke. Gure lehenengo lana, esate baterako, lan kontratuaren eta erregularizaziorako enplegu eskaintza izendunaren arteko desberdintasuna azaltzea izan zen. Aldi batean, *profesionalen/ boluntarioen* estrategia emakumeen erregularizazioa lortzea izan zen, emakume langileen euren itxaropenak eta planak aintzat hartu barik. *Besteek* ikuspegiarik ez edukitzearen edo horiek garrantzirik ez izatearen pentsamendua nagusitu egin zen hasieran. Bestearen ikuspegiak egokiak ez direnean edo zuzenbideak guztiz jasotzen dituenean (adibidez, egoera irregularrean gelditzea), gure ustez hori arrisku handiegia zen eta emakumeak horretaz *jabetu* behar genituen. Hala eta guztiz ere, emakume imigranteek ez dute inolako *jabetzerik* behar, behintzat horri dagokionez.

Izan ere, estatuen trafiko ikuspegiaren eraginez, emakumeen imigrazioa autonomoagoa da, baina kriminalizatuagoa ere bada (Azize, 1998). Trafikismoak trafikora bideratzen ditu estatuak ordenatu/bideratu gabeko migrazio guztiak; halako migrazioak ukatu eta

¹² Sukaldaritza ikastaroak eskatzen ziren gehien: emakumea izateak ez du esan nahi janariei buruzko jakituria unibertsala dutenik, eta, bertara iritsi zirenean, bakar batek ere ez zekien paella egiten.

kriminalizatu egiten dira; estatuak migrazio ekonomikoaren erregulazioa du batik bat, gehienbat gizonena den lan merkatuan oinarrituz eta gizonen lanen irizpideak edo baldintzak betez. Emakumeak emaztetzat agertzen dira arauetan (familia berriro biltzea), baita salbuespeneko langiletzat (etxeko lana, sarbide "bereziarekin" 2001etik) edo trafikatzailen biktimatzat ere. Bide horiek, neurri handi batean, ikusezinak dira eta ikusezintasunera daramate, bai emakumeak etxeko lanetara mugatzen direlako, bai sektore informalean lan egiten dutelako (lan sexuala), bai emakumea bera subjektutzat ukatzen delako (salaketaren eraginezko saria), bai migrazio subjektutzat edo eskubideen subjektutzat agertzen ez direlako¹³.

Erregulazio arrunteko bideak murriztu direnetik eta kontingenteak kupo oso hertsia direnetik, emakume langileen egoera erregularizatzeko zailagoa da. Etxeko lana eskatzen dutenak sartzeko bide bereziak eta erregularak porrot egin du, zenbait arrazoiren eraginez, eta oraingo LOEk, uste zenaren aurka, asko zaildu du irregularren egoera; gainera, ikuspegi trafikistaren eraginez, emakumeak *irregulartasun luzea* dute. Guztiarekin ere, orduan garatu genituen estrategia batzuk, nire ustez, oraindik ere baliozkoak dira.

Estrategia zehatzak egon daitezke, bazterturiko taldeek baliabide juridikoak erabiltzeari dagokionez; horiek garrantzitsuak dira eta oharkabean gelditzen dira. Lucie White autorearen "Subordination, Rhetorical Survival Skills and Sunday Shoes: Notes on the Hearing of Mrs. G." artikulua (1991) oso interesgarria da; bertan esaten denez, subjektuek ez dute nahi euren burua kategoriatan estatikoetan eta itxietan sartu, eta erresistentziako estrategia iraunkorrak izaten dituzte, bai *sistemaren* eta bai Mrs.G deritzona ordezkatzen duen abokatuaren aurka, hori sistemaren zatia baitzen. *Profesional boluntariook* ez genuen ulertu *geu ere sistemaren zati gizona*; izan ere, erantzunak emakumeak baztertzeko zituen eta euren ukatzen zuten sistematik bertatik aurkeztu genituen. Horrenbestez, RMI komentuan egindakoa azaltzen jarraituko dut, Whitek emandako arrazoiketetan oinarrituz (taldearen bilakaera azaltzeko balio duten arra-

zoiketak). L. Whitek Mrs. G deritzonak garaturiko estrategia buruzko teoriak egiten zituen, eta horiek benetako ekintza aukeratzat aurkeztu zituen, hierarkizazio eta bazterkeria prozesu konplexuekiko konplizitatearen aurrean. Horren ondorioen harira, emakumeek eta elkarteak 1998-2000 aldian garaturiko estrategia batzuk aurkeztuko ditut:

- (1) Biktimizatzeak ez du ezer konpontzen. Emakumeak ustiapen eta mendekotasun sistemen biktimatutzat aurkeztean, kasurik gehienetan, ukatu egiten da protagonista nagusia eta bera zapaltzen duen gurpilean sartzen da. Aldiz, *ekintza aukerak* aipatzen baditugu, gizabanakoei ahalmena ematen diegu, solaskidearekiko eta gainerako hiritarrekiko berdintasunean jarrita.

Emakumeek ez zituzten *paperak erregutu nahi* eta eurentariko askok jatorrizko herrira itzultzeko asmorik ere ez zuten, bisatua hartzera. Eta, hala eta guztiz ere, beste erantzun batzuk behar zituzten, lanari loturiko premiako arauetarako. Hileroko informazio aldizkaria egitea eta enplegatzaileen etxetara bidaltzea erabaki zuten (erabaki genuen). Aldizkariaren bidez, zenbait gauza gelditzen ziren agerian: alde batetik, langileak antolatuz zeudela adierazten zen; bestetik, zentroaren komunikazio orria zen eta horren barruan *informazio legala* sartzen zen, baita *baliabide sozialei*, komentuko jarduerari eta abarri buruzko informazioa ere. Langileak ez ziren biktimak eta emakume gaixoak, hau da, taldeko proiektu sozialean eta laborean parte hartzen zuten, eta beraz, plano askotan ikusgarri bihurtzen ziren. Ez ziren barneko langile isolatuak (ezkutukoak), eta euren egoera laboralaren eta pertsonalaren arduraz zuten elkarte bateko kideak ziren (esfera zibila, *publikoa*). Emakumeek prestatzen zituzten zenbakiak eta aztertu beharreko arazoak ere euren aurkeztu zituzten. Emakumeek, horrela, ikusi zuten ez zeudela enplegatzaileen borondatearen menpe, aldizkariak agerian jartzen baitzuen euren informazioa eman eta arlo publikoan eskaeri egiten zituen laguntza sarean barruan zeudela¹⁴.

¹³ Gai honi buruz, ikusi Mestre 2001 eta 2003.

¹⁴ Esate baterako, manifestazio edo beste jardueraren motaren batera elkartetzat joaten ginenean, aldizkarian ACUDE-Vimarraren pankartaren argazkia agertzen zen (haurrek komentuan larunbat askotan egindakoa), baita bertara joandako elkarteko pertsonak ere.

Bazterturiko pertsonen agentzia eta horren aukera berresteak ate gehiago irekitzen du. Ekimena sustatu zuten emakumeentzat, ideia nagusia hauxe zen: enplegatzaileen etxeetan langileen eskubideei buruzko informazioa sartuta emakumeek errazago negoziatuko zituztela lan baldintza batzuk.

(2) Menpeko taldeek era askotako estrategiak zituzten (errespetua merezi duten estrategiak) euren esperientziak, nahiak eta itxaropenak balioztatzen. Hori dela eta, beharrezkoa da euren itxaropenak entzutea, gu geu eta eragileak euren testuinguruan kokatzeko. Emakumeek esaten zuten oraindik ez zutela bidaiatu nahi bisatua hartzeko eta oraindik ez zutela paperik lortu nahi, baina osasun babesak eskatzen zuten¹⁵; hori egitean, aukera berdintasunean erabaki nahi zituzten euren oinarriko beharrezkoak eta eurok betetzeko lehentasuna. Pribatuan egindako kontratuak ziren eta ez zuten guztiz agerian jartzen osasun babesik ezaren arazoa. Hala eta guztiz ere, langilearentzat eta lan erlazioarentzat aldaketa nabaria eta salaketa zen. Gainera, negoziazio garrantzitsua zen emakume langilearen lan baldintzei eta babesari buruz (eskubideak dituen langile izaeraren onarpena).

(3) Mendekotasuna eta biktimizazioa itxuraz ezinbesteko dituen sistema baten aurrean ere, eraginpeko pertsonak horri aurre egin eta sistemari erronka egiteko estrategia zehatzak dituzte. Zuzenbidea gizakien arteko elkarreaginean *nahita alde batera* gelditzen denean ere, ahulek estrategia juridikoak garatzen dituzte sistemari aurre egiteko. Horrenbestez, estrategia aldatu eta RMI zentroan aldi batez kontratua sinatu beharra azpimarratu genuen (lanak, eginkizunak eta arauak jasotzen zituen kontratua), emakumearen egoera administratiboa edozein izan arren: osasun laguntza bermatu behar zen, emakumea egoera irregularrean egon arren, eta emakumeek eurek itundu behar zituzten gutxieneko baldintzak, ez bakarrik lanekoak (presentzia aldia/astialdia, adibidez), baita bizikidetzakoak ere (familiako gainerako kideekin batera jaten

zuten ala ez, euren arropa garbitzeko aukerarik zuten, bisitarik eduki ahal zuten ala ez). Lanak nahiz lan baldintzak eta arazoak agerian utzi eta negoziatu behar ziren, bizikidetzaren eta elkarreaginaren arloan. Langileak indartu egin behar ziren, euren eragin zuzena zuten gaiak negoziatzeko baliozko solaskide bakartzat. Batzuen-tzat etxea dena besteentzat lantokia da, eta logikak ez dira beti berberak. Gai horietan guztietan, mojak ez ziren sartzen, eta emakumeek, alderdi horretatik, langileentzat berresten hasteko aukera zuten, enplegatzaileen aurrean¹⁶. Arlo publikoaren barruko ikusgarritasun estrategia bat bakarrik hartu beharrean (erregularizazioaren bidez), hori arlo pribatuan eraman zen batik bat: bi alderdien lanak, eskubideak eta betebeharrak onartzeko eskabidearen bidez, eta *gehienetan eremu pribatukoak ziren eta eztabaidatu, itundu, azaldu nahiz onartu behar ziren* gai garrantzitsuen bitartez.

Ondorioak.

Ikusezintasuna publikoan ala pribatuan?

Nire iritziz, mahai ganean sakonago eztabaidatzeko moduko gaiak daude, baina nik bi azpimarratu nahi nituzke, eta gaiok porrotaren dimentsioei buruzkoak dira.

Alde batetik, nire ustez, Fraserrek eta Gordonek (1996) esaten zuten, generoak eta etniak markaturiko azpisubjektuen sorrera gero eta handiagoa eta kezgarriagoa da; izan ere, *harrikoa egiten duen eskua* kolorekoa eta emakumezkoa da (Ehrenreich, 2003), eta horrela, sexuen arteko desberdintasunak birstortzeaz eta indartzeaz gain, *intimitateko* arrazakeria elikatzen ari gara, harreman sozialen erdigunean bertan. Ez gara gauza izan esferen esangurak eta erlazioak beste modu batera formulatzeko, eta gainera, oraindik ere sistema mantentzeko behar diren azpisubjektuak sortzen ari gara. Gure gizarteak oraindik ere bazterkerian eta ezkatutzean oinarrituz sortzen du aberastasuna, baita ikusezintasunean eta etxeko laneko ustiapenean oinarrituz ere. Gainera, halako lanak sortzeko subjektu

¹⁵ 4/2000 LOEa arte, irregularrek ez zuten osasuna babestuta.

¹⁶ Handik gutxira zentroa uzteko esan ziguten, eta horrela, jarduketok geldiarazita gelditu dira.

egokiak sortzen ditu, sistema zalantzan jarri barik. Azpisubjektuak betikoak dira: *beste batzuk* (emakumeak eta gizonak). Hori dela eta, nire iritzian, funtsezkoa da beharrezko ordena egituratzeko *daukagun* modua zalantzan jartzea, eta hori nork eta nola bete behar duen aztertu behar da: nork hori generoko kontua da, argi eta garbi: ez da emakume bat, subjektu femenino bat baizik, hau da, bigarren mailakoa eta menpekkoa.

Beste alde batetik, ez da egia subjektu horiek zalantzarik ez edukitzea. Izan ere, azaldutako estrategia asko zalantza eta beharrezko baten eraginezkoak dira, hau da, arlo pribatuan (esku-hartze publikotik kanpo) gertatzen diren gauzak eta egoerak argitara atzeratzeko eta eztabaidatzeko beharrezko eraginezkoak. Langileek negoziatzen dutena *pribatu/etxekoan duten ikusgarritasuna* da, hain zuzen ere, lan handiz ikusezin bihurtu dugun zerbait. Feminismoak, bestalde, arlo pribatuaren barruko agente erlazioak argitara eta eztabaida publikora ateratzeko eskatu du beti, eta horixe da emakume migratzaileak euren enplegatzaileekin, gizonekin eta emakumeekin negoziatzen ari direna. Negoziazioaren zati handi bat *ate barruan* egin bada ere, ez dira gai pertsonalak, banakakoak edo familia bakoitzarenak: pertsonala politikoa da.

Emakume asko, beraz, arlo pribatuan duten ikusezintasuna ari dira zalantzan jartzen, horrek eragina baitu arlo publikoan duten ikusezintasunean. Ekintzarako eta erabakirako gaitasuna duten langileak direla diote: ez dira *gizakiaren espeziemenak*, eta eurak ikustea eta entzutea eskatzen dute, arlo pribatuan. Nire ustez, migratzaileen eta horien lanen ikusezintasuna nabarmendu baino gehiago, orain arte azaldutako estrategiak eta arlo pribatuan/etxekoan sortzen ari diren aldaketak nabarmetzen eta sustatzen hasi behar da. Emakumeek ez dute loturarik, mendekotasunik eta zehaztugabetasunik, *guk geuk* etxeko arloan esleitzen dizkiegunik. Era askotako estrategien bidez, zalantzan jartzen dute lanaren definizioa eta eskubideak edukitzeko lan formala, etxetik kanpokoa nahiz soldatapekoa eduki beharra. Euren lana izatez lana da hobari soziala, familiarra, pertsonala eta ekonomikoa sortzen duelako, bai enplegatzaileentzat eta bai emakume langileentzat; gainera, amaitu gabeko eztabaida asko garatu eta, halaber, handitu egin behar da emakume-

ok lehen bezala orain ere gizarteari egiten dizkiegun ekarpenen balioa.

Lan handia dago egiteko, jakina. Gure ustez, *Dea ex Machina* eszenan sartu ondoren, gertaeren norabidea aldatu egingo da.

Bibliografia

- AGUSTÍN, L. (2003): "Trabajadoras migrantes en la industria del sexo", *Tráfico y prostitución, experiencias de mujeres africanas*, Bilbo: Likiniano elkarte.
- AMORÓS, C. (2000): "Presentación (que intenta ser un esbozo del status questionis)", C. AMORÓS (ed.), *Feminismo y Filosofía*, Madril: Thémata, Síntesis.
- ANDERSON, B. (2003): "Just another Job? The Commodification of Domestic Labor", EHRENREICH, B. & A. R. HOCHSCHILD, (ed.), *Global Woman. Nannies, Maids And Sex Workers In The New Economy*, London: Granta Books, 104-114. orr.
- AÑÓN ROIG M.J. (2000): "El test de la inclusión: los derechos sociales", A. ANTON (koord.), *Trabajo, derechos sociales y globalización. Algunos retos para el siglo XXI*, Madril: Talasa.
- ARENDET, H. (1958) (1998): *La condición Humana*, Madril: Tecnos.
- AZIZE, Y. (1998): "Empujando fronteras: mujeres y migración internacional desde América Latina y el Caribe", ALIANZA GLOBAL CONTRA EL TRÁFICO DE MUJERES (koord.): *Amerika Latinoko eta Karibeko eskualde tailerreko memoriak. Emakumeen giza eskubideei buruz, trafikoaren eta migrazioaren testuinguruan, Dominikar Errepublikan*, 8. eranskina.
- CASAL, M. ETA R. MESTRE (2002): "Migraciones femeninas", Lucas, J. eta F. Torres (ed.): *Inmigrantes, ¿cómo los tenemos?*, Madril: Talasa.
- CHANT, S. & C. McILWAINE (1995): *Women of a Lesser cost. Female Labour, Foreign Exchange & Philippine Development*. London: Pluto Press.
- COLECTIVO IOÉ (2001): *Mujer, inmigración y trabajo*, Madril: Imsero.

- CORTINA, A. (1999): *¿Quién trabaja en nuestras casas?* Masterreko tesina. Comillas, Madril.
- COUTIN, S.B. (1996): "From refugees to migrants: The legal strategies of Salvadorian Immigrants and their Advocates". *The Ralph and Goldy Lewis Center for Regional Policy Studies, Working Paper Series*. Paper 16.
- EHRENREICH, B. & A. R. HOCHSCHILD, ed., (2003): *Global Woman. Nannies, Maids And Sex Workers In The New Economy*, London: Granta Books.
- EHRENREICH, B. (2003): "Mail to Order", EHRENREICH, B. & A. R. HOCHSCHILD, (ed.), *Global Woman. Nannies, Maids And Sex Workers In The New Economy*, London: Granta Books, 85-103. orr.
- FRASER, N. eta GORDON, L. (1996): "Contrato versus caridad, una reconstrucción de la relación entre ciudadanía civil y ciudadanía social", *Isegoría*, 6. zenb., 65-82. orr.
- HARTMANN, H. (1980): "Capitalismo, patriarcado y segregación de los empleos por sexos", Z. EINSISTEIN (ed.), *Patriarcado capitalista y feminismo socialista*, Madril: Siglo XXI, 186-221. orr.
- HERRANZ, Y. (1998): "Servicio doméstico y feminización de la inmigración en Madrid", OFRIM, 1998ko abendua, 67-83. orr.
- MARTÍNEZ VEIGA, U. (1997): *La integración social de los inmigrantes extranjeros en España*, Madril: Trotta.
- MARTÍNEZ VEIGA, U.(1995): *Mujer, trabajo y domicilio. Los orígenes de la discriminación*, Bartzelona: Icaria.
- MESTRE I MESTRE, R. (2003): "Trabajadoras por norma", S. PEÑA (et al), *Trabajadores migrantes*, Alcira: Germania.
- MESTRE I MESTRE, R. (2001): "Puntos de partida para una crítica feminista al derecho de extranjería", *Jornadas Feministas. Feminismo.es... y será*, Kordoba: Kordobako Unibertsitatearen argitalpeak.
- NARAYAN, U. (1997): "Towards a feminist vision of citizenship, rethinking the implications of dignity, political participation and nationality", M.L. SHANLEY ETA U. NARAYAN (ed.), *Reconstructing political theory. Feminist perspectives*, Cambridge, Oxford: Polity Press, 48-67. orr.
- QUESADA, R. (1991): *El contrato de servicio doméstico*, Madril: La Ley.
- RIVAS, M.L. (2003): "Invisible Labour. Caring for the Independent Person", EHRENREICH, B. & A. R. HOCHSCHILD, (ed.), *Global Woman. Nannies, Maids And Sex Workers In The New Economy*, London: Granta Books, 70-84. orr.
- TAYLOR, H. (1854) (1984): "The enfranchisement of women", *Collected works of John Stuart Mill*, XXI. liburukia, University of Toronto Press, Routledge & Kegan Paul, Apendice C.
- UGT (2003): "La protección a las familias es algo más que la protección a las familias numerosas", *La Cerca*, Gaztela-Mantxa, 2003ko maiatzaren 19ko egunkari digitala.
- VALIENTE, C. (1998): "Género, mercado de trabajo y Estado de bienestar: el caso de España", *Sociología del Trabajo*, Negua (1997-98), 53-79. orr.
- WHITE, L. (1991): "Subordination, Rhetorical Survival Skills and Sunday Shoes: Notes on the Hearing of Mrs. G. (1990)", K.T. BARTTLET ETA R. KENNEDY (ed.), *Feminist Legal Theories, Readings in Law and Gender*, Colorado, Oxford: Westview Press. New Perspectives on Law, Culture and Society.

Lan merkatua, generoa eta immigrazioa

Emma Martín Díaz

Barne Ministerioaren datuek egiaztatu egiten dituzte immigrazioaren feminizazio gero eta handiagoa dagoela dioten iritziak. Oraintsu argitaratu den Atzerriartasun Urtekarian jasotako datuen arabera, 2003ko abenduaren 31n 1.647.011 atzerriarrek indarrean zuten bertan bizitzeko txartela edo baimena; horietatik 739.153 emakumeak ziren (guztizkoaren %44,97) eta talde horren batez besteko adina 35 urtekoa zen, gizonen kasuaren antzean (34).

1. Immigrazioa Espainian

Oraingo eszenatokia

Hala eta guztiz ere, errealitatea ez dator bat datu ofizialekin. Garai horretan, adituek egindako kalkuluaren arabera, Espainian milioi erdi eta milioi bat pertsona bitartean bizi zen, bertan bizitzeko inolako baimenik gabe. Gero frogatuko dugunez, irregulartasun administratiboak eragin handiagoa dauka emakumeengan gizonengan baino, emakumeak hartzen dituzten lan merkatuen erregulartasun eza handiaren ondorioz. Beste alde batetik, lan arloko politika eta jarduera batzuek eragina izan dute migrazioen feminizazio prozesuan, bai jatorrian eta bai helmugan. Horrela, jatorrian egindako kontratuen nagusitasunak aldaketa garrantzitsuak sortu ditu eta horien artean aipagarria da nekazaritzako lan merkatuen feminizazioa. 2004an 20.000 lan kontratu baino gehiago sinatu dira marrubien kanpainarako Huelvan, guztiak Poloniarekin eta Errumaniarekin (laster Europar Batasunean sartuko diren herriak), eta horrek aldaketa handiak eragingo ditu, herri horietako pertsonak araubide komunitarioan sartzen direnean. Bestalde, beste probintzia batzuetan ere nekazaritzako lan merkatuen feminizazioa gertatu da; hori ez da datu ofizialetan agertzen, sektore horren informalizazio maila handiaren eraginez, eta bertan, emakumeek alderik txarrena daramate, euren lanaren ikusezintasunari dagokionez.

Feminizazio hori zenbait faktorek eragiten dute, eta horietatik lehenengoa jatorriko herrietan emakumeen emigrazioak izandako gorakada da. Globalizazio prozesuek planeta mailako desoreka ekonomikoen hazkundea eragin ahala, emakumeen migrazioak funtsezko zutabeak dira tokian toki-

ko taldeen estrategian. Aldi berean, etxeko buruak diren emakumeen eta kide bakarreko familien kopuruak ere gora egin du; horren eraginez, gizon immigranteen kopuru handi batek nekez onartzen ditu emakume horiek hartzen dituzten lanak eta lan baldintzak. "Prestutasun" handiago horren ondorioz ("gatazka" gutxi, laneko, gizarteko eta banakako eskubideak errebindikatzeko orduan), emakume immigranteak pertsonarik "egokienak" dira lan-nitxo batzuetan.

Era berean, egokitasun horrek "dei efektua" sortzen du, harrerako herrietan dauden beharrianen arabera. Nekazaritzako lan merkatuaren kasuan, zonetan falta den eskulanaren beharra etengabea da; gainera, eska-riaren "inflazio" prozesua dago, segmentazio hirukoi-tza ezarri ahal izateko: etnikoa, generokoa eta juridikoa, eta hori estrategia erabakigarria da produktio-ko kostuen minimizazioan. Segmentazio hori mekanismo eraginkorra eta errentagarria da produktio eredu-ko lan indarraren beharrianetarako; izan ere, eredu horretan langileak txandako prozesu baten menpe daude, lan malgutasunaren enpresa eskakizunak onartzeko prest dauden taldeak agertzen diren neurrian. Txanda horrekin batera, eskulanaren lehentasun- hierarkizazioa ("diferentziaren naturalizazioan" oinarrituz) justifikatzen duen diskurtsoa sortu da, eta hori, adibidez, generoaren lehentasunean edo horren "kulturizazioan" (esaterako, etniaren kasuan). Lan informalaren erabilera oso hedatuta dago nekazaritzako lan erlazioetan; atzerriko langileen egoera irregularra- ren edo erregularren aldetik dauden desberdintasun- ak aprobetxatzen dira, eta horrela, gutxien errebindi- katzen duten taldeen erregularizazioa ahalbidetzen duten lan baimenak sustatzen dira, eta gainera, lan antolaketarik handiena dutenei baimenak ukatzen zaizkie. Horri dagokionez, emakumeak balio handiko elementuak dira, baina ez da euren onarpen ekonomi- korik edo sozialik egiten (paradoxa hutsa).

Emakumeen lana = txarto ordaindutako eta onarpen sozialik gabeko lana deritzon ekuazioa gero eta age- riagokoa da, immigranteak etxeko lanetan sartu dire- netik. Horien presentzia ezinbestekoa da, eta, horrek bideragarritasun ekonomikoa edukitzeko, beharrezkoa da eurek (eta ez beste batzuek) etxearen, haurren eta zaharren ardura hartzea. Autonomia erkidego batzue- tan, esate baterako, Andaluzian, etxeko lanak egiten dituzten emakume autoktonoen kopurua oraindik ere

handia da, baina egun osoko lana egiten duten ema- kumeen eskari gero eta handiagoa dago, eta horrela, sektore horretan ere, segmentazio etnikoa dago eta, horren eraginez, emakume andaluziarrak lehenengo postuan daude ordukako lan erlazioetan eta emakume immigranteek barneko langileen azpisektorea modu eskusiboan okupatzen dute. Lan horren ikusezintasu- naren ondorioz, gehiegikeriak eta gehiegizko ustiape- nak nekez ikusteko modukoak dira.

Beste alde batetik, emakume immigranteek autokto- noak ordeztu dituzte prostituzioaren negozioan, batik bat jarduera horren barruko segmenturik baxuenetan; bertan, prostituzioaren estigmari sarri- tan "paperik ez" edukitzearena gehitzen zaio, eta horrela talde horretako emakumeak oso ahulak eta mendekotasun handikoak dira, sexuaren merkatuan dauden sareei dagokienez.

Etorkizuneko eszenatokia

Mundu "globalizatuan", azterketa teorikoak egituratu egin behar dira leku oso anitzetatik inplementatzen diren jarduera eta adierazpen sozialen ikerketarekin, eta horretarako, lehenengo eta behin, onartu egin behar dira gauzak aldatu egin direla bai "munduan egoteko" moduari eta bai mundua pentsatzeko moduari dagokionez. Planeta, inoiz baino gehiago, leku bakarra da, baina desorekaz eraikita dago. Pertsonak "munduan euren lekua" egiteko erabiltzen dituzten mekanismoak kontuan hartuta, partaidetza sozialeko modu berriak behar dira eta horiek zuzen lotuta daude elkarreraginaren arlo guztietan gerta- tzen diren jarioen gorakadarekin. Arlo horretan, aniz- tasunaren kudeaketa funtsezko erronka da eta, horri aurre egiteko, tresna egokiak behar dira.

Migrazioek erronka egiten diete estatuek eta nazioar- teko finantza erakundeek ezarritako mugei eta truke eredu-ri. Pertsona askok planetako lekurik pobreenetan jasaten dituzten bazterkeria egoerak gainditu behar izatearen ondoriozkoak dira. Erronka horri dagokionez, arau, tratatu eta mekanismo judizial, polizial eta sozial guztiek (fenomenoa murrizteko sortutakoak) ez dute eraginkortasunik. Historian zehar, gizakiak gaitasun handia izan du bere burua subjektutzat berresteko, onarpenerako dituen aurkako baldintza guztien gaine- tik. Bestalde, jario horiek testuinguru globalean erre-

gulatzen saiatzea (lan merkatuen erregulaziorik eza handiarekin) boluntarismoko ariketa baino ez da, eta hori, dirudenez, estatu nazionalen iritzi publikoari begira egiten da, eta ez legeek markaturiko lan baldintzak benetan betetzeko. Egoera horretan, immigranteak gizarte hartzaileetan integratzea estatuen eta hiritarren erronka da, eta zuzen lotuta dago euren lurraldeetan bizi diren gizakien eskubideen onarpenerako neurriak inplementatzearekin.

Horri dagokionez, beharrezkoa da ikuspegi eta planteamendu biktimista batzuk zalantzan jartzea; izan ere, halakoek, asmo onekoak izan arren, immigranteak estatuen migrazio politiken objektu pasibotzat egituratzen dituzte. Giza Eskubideen logikarekin arauturiko mundu baten aldeko apustua egiten dutenek frustrazioz eta bidezko suminduraz ikusiko dute logika horrek eskubideon aurka egitea; egin-eginean ere, gizakien kopuru handiaren heriotza egoerek gora egin dute, ez heriotza fisikoari dagokionez bakarrik, baita heriotza politikoari eta kulturalari dagokionez ere. Immigranteek aurre egin beharreko egoera askoren larritasuna ukatu barik, gogoratu behar da horiek gaitasun handia dutela hasieran guztiz txarra den egoera baten hobariak ateratzeko. Horrela, estaturik gehienetan migrazio politikak gogortu egin dira, eta, horren eraginez, estrategia berriak inplementatu dira; horietan migratzaileen komunitateen translurraldetasunak funtsezko eginkizuna dauka. Migrazio jarioak ez dira amaitu, baina forma berriak hartu dituzte, harrerako gizarteetan ezarritako sareetan gero eta gehiago euskarrituz (jatorrizko gizarteekin estu lotuta). Horren ondorioz, migrazio ereduetan aldaketa handiak egon dira; izan ere, eredu horien helburu nagusia dagoeneko ez da erregulaziorako agiriak lortzea: legeek sorturiko ikusezintasunean oinarrituz, mugikortasunean (nomadismoa) eta jarduera ekonomikoan aniztasunean oinarrituriko mekanismoa sortu da.

Oraingo migrazio ereduaren ikerketa ezin daiteke banandu ekonomia mundu mailako bihurtzeko dinamiketarik eta estatu nazioaren forma espezifikoak berriro formulatzeko merkatu eremuen eraketarik, eta hori guztia, berriz, lehen aipaturiko aldaketa guztien oinarrian dago. Errealitate horiek estu lotuta daude, eta, horien eraginez, transnacionalizazio eredu berriak sortu dira; ereduok alderdi kualitatibotik desberdinak dira lanaren nazioarteko banaketan (eredu fordista)

daudenetatik. Prozesu multzo horrek migrazio prozesuek hartzen dituzten formetan duen eragina gutxitan hartu da kontuan migrazio politiken formulazioan eta hiritartasunaren lorpenean. Aldiz, ikusten denez, inplementaturiko jardueren helburua jarioak erregulartzatzea da, murriztapen gero eta handiagoko dinamikan; bertan, estatuek lan merkatuak erregulatzeko testuinguruan indarrean dauden planteamendu ideologikoak erabiltzen dituzte, Ongizate Estatuaren (desegituratze prozesuan) inguruko ereduaren oinarrituz. Testuinguru horretan, nagusitzen den joera bi helburu ditu: *Gasterbeiter* ereduaren indartzea, jatorrian egindako kontratuari lehentasuna emanez, eta hiritartasuna lortzeko gero eta oztupo gehiago jartzea, hau da, immigranteen eskubideak murriztea. Hori guztia, gainera, migrazioaren ulermen manikeoekin egiten da, eta ulermen horretan, immigrante *onak* edo *beharrezkoak* (estatuan bizitzeko eta lan egiteko baimenak lor ditzaketenak) eta *txarrak* bereizten dira, eta azken horiek delitugiletzat hartzen dira, *arriskuko gizartearen* testuinguruan (Beck, 1998); hori legitimazio-elementutzat erabiltzen da desberdintasun juridikoa, gizarte bereizkeria eta lanaren barruko gehiegizko ustiapena eraikitzeko.

Gure ustez, migrazio politikak gogortuta, jarioen murriztapena eragin beharrean, jario horiei ezaugarri berriak ematen zaizkie: feminizazioa, mugikortasun geografikoaren gorakada eta jarduera ekonomikoaren dibertsifikazioa (ikusezintasunaren, gizarteratzeko zailtasunen, xenofobiaren eta delinkuentziaren hazkundeak). Testuinguru horretan, autoktonoen eta immigranteen arteko erlazioetan, baldintza jakinak egonez gero, arrazakeria sor daiteke eta horren ondorioek oztopatu egiten dute kulturen arteko elkarbizitza. Izan ere, une honetan *bateragarritasun kulturalaren* ideia nagusitu dela dirudi, lan merkatuen segmentazio etnikoa eta immigranteak gizarteratzean dagoen desoreka juridikoa nahiz soziala justifikatzeko elementutzat; izan ere, horiek talde jakinekoak izatearen etiketa dute eta hori euren banakako existentziari nagusitzen zaio; dena den, existentzia hori ez da inoiz guztiz onartu, Atzeritartasun Legeek betidanik ezarri duten eskubideen desberdintasuna kontuan hartuta.

Horri dagokionez, Modernitatean hiritartasunari buruz orain dagoen eredu globalizazioaren garaiko gizarteetan baliozkoa ote den galdetu behar diogu

geure buruari; bestela, gizartean parte hartzeko modu berriak bilatu beharko dira, erabakiak hartzeko prozesuak aldi horretakoak ez diren lekuetan gertatzen direla aintzat hartuz. Premiazkoa da gaiari buruzko eztabaida egitea, dibertsitate kulturalaren tratamenduari dagokionez. Horretarako, eztabaidako arlo batzuk mugatu behar dira:

- Hiritartasunari buruzko eztabaiden oraingo egoeraren berrikuspena; horrek nabarmendu egingo ditu desberdintasunaren finkapen juridikoaren eredu onorio maltzurak, eta gainera, desberdintasun kulturalen eginkizunari buruzko eztabaida piztuko du berriro.
- Generoko desberdintasunari buruzko ikuspegi kritikoa, hiritartasuna lortzeari dagokionez; eremu legala ez ezik, gizon-emakume immigra-teen gizarteratzea eta laneratzea ere aztertuko da, baita familia berriro biltzeko mekanismoek eta legeek nahiz jarduera legalek desberdintasun horren mantenamenduan eragiteko moduak ere.
- Migrazio ereduetan gertatzen ari diren aldaketei buruzko hausnarketa: estrategia berriak, sarrerako bide berriak eta lan-nitxo berriak, migrazio jarioak kontrolatzeko eta erregulatzeko politikei dagokionez.

Beste leku batean idatzi dugunaren arabera (Martín, 2003), Europako estatuetan atzerritartasun legeak aplikatzearen ondorioz, eskubideak murrizten dira, eta gainera, migrazio politikak terrorismoaren aurkako borrokari eta hiritarren segurtasun ezari lotuta daude; hori ez da eremu egokia integrazio politika baterako. Aldiz, horrela bazterkeria politikoa, gizarte bereizkeria eta atzerritarren aurkako biolentzia sinbolikoa gartzten eta legitimatzen da. Hala eta guztiz ere, globalizazio prozesuen eraginez euren jatorritik eta bizimoduetatik atera behar izan duten (batzuetan betiko) milaka pertsonen etorkizuna ez ezik, geure gizarte eredu ere jokoan dago.

2. Emakumeak oraingo migrazio prozesuan

Generoa eta etnizitatea migrazio prozesuetan

Alienazio sozialeko forma berrietan erabilitako tresnek eta diskurtsoek identitateari buruzko eztabaida oso kulturalizatua eragin dute, polemista asko horretaz

jabetu ez arren. Gaur egun, identitateak globalizazioaren ondorioei aurre egiteko mekanismotzat planteatzen dira. Hona hemen identitateak Castells-entzat zer diren: "*Globalizazioari eta kosmopolitismoari berezitasun kulturalaren eta jendeak bere bizitzaren nahiz inguruen gain duen kontrolaren izenean aurre egiteko talde-identitateko adierazpen indartsuen multzo handia*". (1997, II. lib., 24. or.) Bestalde, Tourainek galdera hauxe egiten dio bere buruari: "*Nola bizi gaitzke elkarrekin, gure mundua bata bestetik gero eta urrunago dauden bi kontinentetan banatuta badago: komunitateen kontinentea (kanpotik iritsitako pertsonak, ideiak eta ohiturak sartzearen aurkakoa) eta globalizazioaren ordaintzat jokabide pertsonalen nahiz taldekoen gaineko eragin ahula duen kontinentea?*". (1996: 11) Bi iritzi horiek argi uzten dute era askotako planteamenduak daudela identitateari buruzko adierazpenek gizarte garaikideetan duten esangurari buruz.

Identitate desberdinen prozesu elkarreragilean eta negoziatzailean, taldeko identitateek berebiziko garrantzia hartzen dute; izan ere, gure ustez, identitateak identifikazio prozesuen inguruan eraikitzen dira eta prozesu horiek, sortu ere, taldeak oinarrian komunak diren esperientzietan duen partaidetzarekin sortzen dira. Taldeek garatzen dituzten identitate-elementuak euren posizioari eta beste talde batzuekin nahiz gizarte "globalaren" testuinguruan duten egitura motari buruzkoak dira. Horrela, aldaketa kulturala ez da bizimodu desberdinetan oinarrituz ulertu behar: talde horiek adierazle kulturalak modu kontzientean eta berariazkoan erabiltzean oinarrituz ulertu behar da; izan ere, identitateak topaketa eta egoera sozialen bidez hartzen du garrantzia (jendeak bizitzaren eskariei eta erronkei aurre egiteko duen modua).

Kulturaren definizioaren arabera, gure geneetan ez dauden gauza guztiak ikasitakoak dira, eta beraz, indibidualizazio prozesua akulturazio prozesuaren barruan soilik uler daiteke; hortaz, gizabanakoaren nozioa ulertzeko, jakin behar da testuinguru kultural bakoitzean gizakia izatea zer den. Horrek ez du esan nahi gizakia kulturaren menpe dagoenik, baina gizakiak ezin du kultura alboratu: gizabanakoa dela egiaztatzen (espezieko beste kide batzuekiko dituen eskubideak eta betebeharrak), modu kulturean emandako defi-

nizioak behar dira. Horrela, ilustrazioaren ondoriozko gizabanakoa eta fededun musulmana ez dira kategoria berekoak, baina unibertso kultural horien barruan gizabanakoaren nozioa (komunitate hiritarraren edo erlijiosoaren kidea denari eta ez denari buruzko nozioa) taldea osatzen dutenek behintzat sinbolikoki partekatzen duten nozioa da.

Hortaz, ezin ote da egon gizakiaren izaerari buruzko adostasun unibertsalik?, ezin ote da hitzik egin planetako gizonen eta emakumeen berdintasunari buruz? Horren erantzuna ez da erraza eta itxurazko kontraesan baten bidez soilik erantzun ahal da. Berdintasunaren eta dibertsitatearen arteko erlazioak jorratzeko modua hartu behar da aintzat. Nolanahi ere, gizakiaren izaera bakarra berretsi arren, ez da ahaztu behar batasun horren ezaugarriak bereizgarriena Kultura dela, hitz hori adierarik zabalenean ulertuta (hau da, gizakiak edozein unetan eta lekutan sorturiko gizarte guztietarako sistema unibertsala).

Nire iritzian, berdintasunaren eta dibertsitatearen arteko erlazioaren arazoa ez da gizakiaren kultura desberdinen gauzapean espezifikotik sortzen (kultura horiek garai eta inguru jakinari erantzuna emateko modutzat hartuta), kultura horiek unitate itxiztat, iragazkortzat eta homogeneousat hartzetik baizik, hau da, horien erreifikaziotik, horrek elkarren aurkako "komunitate" askotan "harrapaturiko" gizabanakoen ikuspegia sortzen baitu. Historiak, hala eta guztiz ere, ikuspegi hori eta errealtatea elkarrengandik oso urrun daudela frogatu du; ez bakarrik kultura partikularrek aldatzeko eta egokitzeko duten gaitasun handia kontuan hartuta, baita ikerlari askok ezagutu baina oraindik behar bezala teorizatuta ez dagoen gauza bat aintzat hartuta ere: gizabanako bat kultura desberdinetakoa izatea eta horrek ondorio bikoitza sortzea: alde batetik, kulturen arteko mugak gainditzeko eta kasuan kasuko testuingurura ondoen egokitzen den moduan aurkezteko gaitasun teorikoa (nire kasuan, emakumea, antropologoa, Europar Batasuneko hiritarra...), eta bestetik, kultura horiek (modu kontzientean eta, sarriago, barneratze prozesu ezkutu baten ondorioz) ezartzen dizkieten hertsapenekiko identifikazioa (akulturazio prozesuaren eraginezkoa), talde kultural horietako kidegiztat duen existentziatik sortzen diren itxaropenei dagokienez.

Hala eta guztiz ere, modu desorekatuan eraikitako mundu honetan, gizabanakoek euren erreperitorio kultural anitza erabiltzeko duten gaitasuna baino garrantzitsuagoa da kulturaliki eraikitako taldeek (unibertsaltzat agertu arren) elkarrengana egiteko tresnak eta eszenatokia zehazteko gaitasuna edukitzea, edo, beste modu batera esateko, eremu honetan baliozkoa dena eta ez dena zehazteko gaitasuna edukitzea.

Horren garrantzia, izan ere, erreifikazioak kultura guztietan eragin berbera ez edukitzearen ondoriozkoa da. Esaten ari garenen adibidetzat, "mendebaldeko" gizarte eta gizarte "musulmanen" genero-kulturen arteko konparazioa egin daiteke, emakumeen gorputzen gaineko hertsapenei eta horien aurkako biolentziari dagokienez. Horrela, lehenengo gizarte kasuan, etxeko biolentzia esaten denean, kultura ez da inoiz arrazoiketatzat erabiltzen. Ematen diren zergatiak banakakoak dira, edo, gehienez ere, bazterkeria sozialaren eraginezkoak: ugarienak langabezia, alkoholismoa eta nortasunaren nahasteak dira, gizon erasotzaile askok emakumea euren jabetzakotzat hartu arren. Aldiz, tratu txarrak ematen dituena musulmana izanez gero, horren aukera erlijiosoa arrazoi nahikoa izaten da. Izan ere, Koranak (inoiz irakurri ez arren) menpeko giza-kizat aurkezten omen du emakumea. Ahaztu egiten ditugu eliza Katolikoaren doktorea izandako Akinoko Santo Tomasek emakumearen aurka egindako diatribak, sei mende geroago formulatu zirenak, edo ez dugu uste gure gizartean erlijioa arrazoiketa sinesgarria denik. Era berean, emakume batek bere gorputza estaltzen badu, erlijioak emakumearengan ezarritako esklabotza aipatzen da, beraren gorputza alienatu egiten duelako; baina, emakumea "berebiziko pisua" lortzeko dieta oso gogorrekin torturatzen denean, zelulitisa kentzeko kirurgiako ebakuntza zailak eta mingarriak egiten badi-tu, edo bere gorputzeko zona batzuk kolagenoz betetzeko nolabaiteko obsesioa edukiz gero, eta, hala eta guztiz ere, bere irudiarekiko poztasun eza nabaria badu, inoiz ere ez da aipatzen merkatuak emakumei (eta gizonei ere gero eta gehiago) ezartzen dien esklabotza. Berriro ere osasunari, estetikari edo, jakina, nortasunaren nahaste oso erabiliei buruzko aipamenak egingo ditugu, eta ahaztu egingo dira teknika basati horiek emakumeen gorputza kontrolatzeko eta erreprimitzeko erabiltzen direla, kultura guztietako teknika basatien kasuan bezala, arrazoiketa estetikotzat eta, batzuetan, osasuntsutzat agertu arren.

Gorputzen gaineko hertsapenen pertzepzio desberdinak agerian jartzen du kultura desberdinen aurkezpenean nahiz kategorizazioan dagoen desberdintasuna, baita gutxiengo taldeak kasuan kasuko gizartearen barruan posizio nagusia dutenen arabera aurkezteko joera ere. Horrela, gizarte arabiarretan edota islamiarretan duten egoerari buruzko azterketa askotan, emakumeak minorizazio prozesu bikoitzaren menpe gelditzen dira: musulmantzat eta emakumetzat. Lehenengo prozesuan, kultura etnikoa estigmatizatzen da, eta bigarren kasuan, berriz, euren ahotsa isildu egiten da, izaki pasibo eta gaitasunik gabekotzat aurkeztuta, ez omen dutelako euren mendekotasun egoera adierazteko gaitasunik; beraz, mendebaldeko elkartasuna behar omen dute, mendekotasun horretatik atera ahal izateko. Herri arabiarren "askapenerako" egin ditugun ekarpenak kontuan hartuta, kontu handiagoz jokatu beharko genuke, elkartasun hori Mendebaldeak ekialdeko herrietan esku hartzeko modutzat eskatzeko orduan.

Nolanahi ere, orain egin dugun konparazioak agerian jartzen du "kulturak" bloke itxiztat, komunitate homogeneotzat eta interes berberak dituzten komunitate-tzat hartzearen arriskua. Generoaren aldagaiak dibertsitateari loturiko alderdi bat sartzen du, kultura desberdinak aztertzeko orduan erabiltzen den gehiegizko homogeneizazioaren aurka. Gizabanakoaren eta horren erreferentziako kulturen arteko egituraketak presentzia eduki behar du hiritartasunari eta Giza Eskubideei buruz egin behar den berrikuspenean, kultura aniztasunaren teorikoek oraintsu esan dutenez. Berrikuspen hori, berriz, kultura aniztasuneko egoera guztien ezagupenean eta errespetuan oinarritu behar da, eta horretarako, alde batetik, agerian jarri behar dira minorizazio prozesuak, eta bestetik, berriro hasi behar da eskubideak lortzeko nahiz betetzeko bermerik onena ematen duten mekanismo legalei buruzko eztabaida.

Gure gizarteak oso urrun daude aniztasuna adierazteko berdintasuneko mekanismoen garapenetik, eta ez bakarrik hiritartasun kontzeptuak berak nazionalen eta atzerritarren artean ezartzen duen bereizketarengatik, baita lorpen asko atzerakada prozesu nabarian daudelako ere, lan erlazioen behin-behinekotasunari eta bazterkeriaren zein biolentziaren gorakadari dagokionez.

Kultura anitzeko testuinguruak onartzea beharrezkoa da subjektu askeen eskubideak garatzeko, bai talde erreifikatuen barruko subjektuak izateari eta bai euren banakotasunak duen ustezko berdintasun fikzioari dagokionez. Ezinbestekoa da kulturen arteko elkarrizketa ezartzea, bide politikoan eta teorikoan adostasuna bilatzeko, berdintasunaren eta aniztasunaren oreka zaila bide horretan adierazi behar delako. Oreka hori, beraz, beharrezkoa da, baina oraindik ere urrun dago, gero eta globalizatuagoa eta, aldi berean, zatikatua den mundu batean. Planteamendu batzuei atxikita, dibertsitatearen balioa nabarmendu egin behar da, gizarte zatiketaren eta bazterkeriaren oinarrian dauden bereizte prozesuei aurre egiteko, egiaztaturik baitago berdintasuna hiritartasunaren, mailaren edo generoaren arabera neurtzen duten planteamenduak izandako porrota; izan ere, hiritartasuna, maila eta generoa funtsezko elementutzat planteatu dira, eta batzuetan, gainera, bigarren mailakotzat agertu dira, funtsezko aurkaritzatzat hartzen denari dagokionez. Testuinguru horretan, dibertsitatearen balioa nabarmenduta, gizabanakoa ez da identitate bakarraren barruan sartzen; baina, aldi berean, onartu egiten da erreferentziako talde desberdinen barruan dagoela, eta gizabanakoaren existentziak talde horietan hartzen du zentzua. Gure eguneroko existentzia osatzen duten egoeren aniztasunak esperientzia anitzak sortzen ditu eta horiek prozesu desberdinak eratzen dituzte; hori onartzeak aukera ematen du gizabanakoen eskubideen onarpenean euskarrituriko kultura arteko proiektua bultzatzeko, gizabanakoek talde desberdinetako kideztzat dituzten posizioak defendatzeko. Azken batean, berdintasuna dibertsitatea onartuz lortzeko ahalegina da, guztiok ere anitzak garelako onartzea ezinbestekoa baita elkarrekiko desberdinak garelako pentsatzeari uzteko.

Arrazakeria eta sexismoa globalizazioaren gizarteetan

Dibertsitatearen balioa areagotzeko, garrantzi handiko oztupo objektiboak daude. Lehen ikusi dugunez, ideologia globalistarentzat mundua leku bakarra da eta arau berberak arautzen dute, praktikan arau horiek testuinguru desberdinetan eta eremu geografiko desberdinetan gauza oso desberdinak adierazi arren: pentsa ote daiteke Amerikako Estatu Batuetako presi-

denteak Irakeko inbasioa "Askatasun iraunkorreko"¹ esku-hartzetat kalifikatzen duenean hitz horiek Amerikako Estatu Batuetako eta herrialde arabiarreko biztanleentzat gauza bera adierazten dutenik? Txinako agintari bat merkatuak irekitzeaz ari denean eta Alemaniako gobernuko ekonomia ministroa horri buruz ari denean, biek ere gauza bera esan nahi ote dute? Markismoarekiko obsesioak ondorio berbera ote ditu Italiako gizartean eta Kenyako gazteen artean? Errusian orain dagoen demokraziak eta Frantzia errepublikarrean dagoenak gauza bera adierazten dute? Sinplifikazio onartezina izango litzateke pentsatzea jendeak hitz berberak erabili arren jarduera eta adierazpen ideologiko berak erabiltzen dituela. Hala eta guztiz ere, arrazoiari eta aurrerakuntzari baliozkotasun unibertsala eman nahi dietenek ahaztu egiten dute Modernitatearen ideien errepertorioak planetan hedatzeko prozesuan hartzen dituen esanguren aniztasuna, baita horrek jatorrizko lekuetatik oso urrun dauden errealtate ekonomikoetara eta kulturaletara hedatzeko duen aukera ere.

Errezeta unibertsalen eraginkortasunik ezaren fenomeno, oraingo "Modernitate berantiarraren" testuinguruan, beraren bidezkoatasunaren indartze ideologikoarekin batera doa. Egoera paradoxiko horrek zentzu berria ematen die bereizkeriarekin erlazionaturiko ekintzei eta planteamenduei. Alferrekoa da aurrerakada genetikoek izaki bizidunen arteko desberdintasuna arraza desberdinetakoak izatearen ondoriozkotzat azaltzea. Gaur egun, arrazakeria berri batek (oraingotan oinarri kulturalakoa) XIX. mendeko arrazakeria zientifiko zaharra ordeztu du.

Zenbait lanetan (1999tik 2002ra), arrazakeriari buruzko azterketa Foucaulten (1992) azterketa genealogikoarekin lotu dugu. Ikuspegi horretatik begiratuta, arrazakeria zuzen lotuta dago agintearekin, eta hori, berriz, "normalizazioarekin"; normalizazioa izaki bizidunen bizikidetzara arautzeko parametroak ematen dituzten kontrol sozialeko teknikekin lotuta dago. Ikuspegi horretatik begira, arrazakeria agintearen erabilera da, eta, ikusten denez, testuinguru nahiz forma askotan garatzeko modukoa da, eta garapen hori, ostera, eragile sozial askok gauzatzen dute.

¹ Hasieran, aukeraturiko esamoldea Justizia Mugagabea izan zen; hala ere, gerrako irudi aholkulariek (halako esku-hartze militarretan, logistika militarra bezain beharrezkoa edo beharrezkoagoa den elementua) antza denez erabaki zuten esapide horrek agian haserretarazi egingo zituela erlijio askotako fededunak, horientzat Jainkoak baitauka justizia mugagabea.

Gainditu beharreko arazoa kultura aniztasuna dela dioen ideiarekin aurka, errealtateak agerian jartzen du gutxiengoaren arazoak estu-estu lotuta daudela gizarte osoaren arazoekin, maila guztietan: herria, estatua eta mundua. Horren adibide bat jartzeko, immigranteek "harrerako" gizarteetan sartzeko dituzten arazoak ikusiko ditugu.

Immigrazioaren ikuspegi arazotsua ideologia globalista baten hegemonian oinarritzen da, eta ideologia horrek, berriz, merkatuko "beharrizanen" arabera ikusten du immigranteen integrazioa. Hegemonia horretatik abiatuz, diskurtsoak jarduera ekonomikoak ugaltzeko eta pentsioen sistemak mantentzeko behar diren immigrante kopuruetan oinarritzen dira, eta hori berebiziko modua da errendimendurik handiena kosturik txikienekin lortzeko (eskulana erreklutatzeko modalitateak), baita immigranterik "errentagarrienak" aukeratzeko ere (immigranteen jatorri etnikoaren arabera gatazka sozial handiagoa edo txikiagoa eratzkitzen duen arrazakeriazko dinamika batean). Planteamendu horietan oinarrituz, pertsonen euren subjektibotasuna galdu eta merkantzia bihurtuta gelditzen dira, eta inplementatzen diren politikek indartu egiten dute immigranteak merkatuko beharrizanen arabera ordeztzeko moduko merkantziak izatearen planteamendua. Praktika eta diskurtso horiek ez dute zerikusirik gizaki guztien arteko berdintasun balioekin, halako balioek Giza Eskubideetan oinarrituriko politikak eta planteamenduak behar baitituzte, elkarreragin soziala legitimatzen duen eremutat.

Beste alde batetik, ezin dugu ahaztu "ordena mundial berria" "arrazakeria kulturalaren" eraikuntzak duen garrantzia; horrek "mundu askearen etsaien" bertsio berria proposatzen du. Orrialde hauetan ez dugu halako teoriak egin eta hedatzen duten autoreen propagandarik egin nahi; izan ere, gure ustez, edozein irakurlek edo komunikabideen edozein ikuslek informazio nahikoa dauka "kultura aniztasunaren arriskuei" eta "zibilizazioen arteko talkaren" arriskuei buruz, komunikabideei arreta apur bat jarritz gero, bere iritzia politikoa edozein izan arren. Diskurtso horren aurrean, autore batzuek (Martínez Montávez, Martín Muñoz, Bolado, Moreras, etab.) aditzera eman dute komunis-

moaren mamua desagertzean beste mamu bat sortu dela, islamismoa. Hori Islamaren bertsio erreifikatua da, kategoria "arrotza" balitz bezala (gure balioetatik urrun dagoen eta balio horiekiko bateraezina den kategoria), kategoria itxia, iragazgaitza, ez-historikoa eta mugiezina, burua itxita duten pertsonak hertsatzen dituen (ekintza eta pentsamendu aserik gabeko pertsonak); beraz, Koranaren ortodoxiari itsu-itsuan jarraitzen dioten pertsonak omen dira. Bertsio horren aurrean, pertsona askeek eta berdinek osaturiko blokea eraiki da; pertsona horiek sekularizatuta daude eta berezko gaitasuna dute desberdintasunak negoziazioaren bidez konpontzeko, edo behintzat, gizaki guztien askatasuna eta berdintasuna bermatzen duten erakunde batzuen bitartekaritza onartzeko.

Mundu mailako geoestrategia berri horren estaldura ideologikoa bat dator estatu-nazioen krisiarekin, hain zuzen ere, *welfare* deritzen politikari dagokienez; hau da, lanaren segmentazioa, bereizkeria soziala eta bazterkeria politikoa "kulturalismoz" hornitzen dira. Eremu horretan, "arriskuko gizartean" bizi den biztanleriaren haserrea immigranteek jasaten dute, batik bat etniaren eta generoaren araberrako kategoria jakinen barruan dauden talde estigmatizatuek.

Izan ere, globalizazioak eragindako arazoek ez dute eragin berbera gizonengan eta emakumeengan. UNFPAk, "Munduko biztanleriaren egoera, 2002" izeneko txostenean, 1995ean egindako "Emakumeari buruzko Laugarren Mundu Konferentziaren" ondorioak jaso ditu, eta bertan esaten denez, "*Nazioarteko komunitateak eta Nazio Batuen sistemak kezka gero eta handiagoa dute pobrezia ezabatzeko, baina emakumeen pobrezia ezabatzeko neurriak ez dira hain sistematikoak*". Txosten horren arabera, "*pobreen artean gero eta handiagoak dira generoaren arabera dauden desorekak osasunaren eta hezkuntzaren arloan, eta desorekak handiagoak dira herrialde pobreetan gainerakoetan baino*".

UNIFEMek egindako ikerketa batean esaten denez, "*Oraindik ere generoko aurreiritzi asko daude erakundeetan, merkatuetan eta prozesu ekonomikoetan sustaturik, eta aurreiritzi horiek, berriz, politika makroekonomiko batzuen eta garapeneko zenbait estrate-*

giaren bidez indartzen dira. Horren ondorioz, emakume asko eskubide barik eta aginterik gabe gelditzen dira".²

Testuinguru horretan, ez da harrizkoa migrazioen feminizazio fenomenoaren gertatzea, prozesu horrek bazterkeria egoerei irtenbidea ematen dien neurrian. Lehen esan dugunez, atzerriartasun eskubideak gizar-tean parte hartzeko aukerak eta eskubidea lortzeko diferentziaren sormen juridikoa bada, lege hori generoko ikuspegi batetik begiratzeak aukera ematen du neurri horiek gizonengan eta emakumeengan eragin desberdina zein neurritan duten ikusteko.

"Emakumeen migrazioak" artikuluan (2002), Casalek eta Mestrek ondorio batzuk atera dituzte, Espainiako Estatuko oraingo Atzerriartasun Legean jasotako erregulazio mekanismo nagusiek emakume immigranteengan duten eragina aztertuta: lan kontratua, familia berriro biltzea eta justiziarikiko lankidetzarako baimen berezia. Autore horiek diotenez, ekonomia formalean sartzearen eta eskubideen lorpenaren arteko identifikazioak ondorio txarrak ditu migrazioarako, baina batez ere emakumeen kasuan, horiek lortzen dituzten lanak feminizaturik, pribatizatuta, erregulazio barik, soldata txikiekin eta onarpen sozial urriarekin daudelako, eta beraz, baliabide sozialen lorpen desberdina ezartzen da. Migrazioaren ikuspegi trafikistaren eraginez, beste alde batetik, prostituzioan dabilzan emakumeak biktimatza edo delitugiletzat agertzen dira, eta ukatu egiten da migrazio mota horren lan izaera. Autoreak nabarmendutakoaren arabera, pertsonen trafikoaren biktimak babesteko neurriak emakumeen mugikortasuna nahiz sexualitatea, morala eta mugak kontrolatzeko tresnak dira. Azkenik, eskubideak familia berriro biltzearen bidez lortzeak agerian jartzen du emakumeak arlo pribatuko zain-tzailatzat nahi ditugula, ez-subjektutzat, hau da, gizonarekiko mendekotasun ekonomikoa, soziala eta juridikoa duten gizakitzat.

Emakume immigranteak estatu demokratikoetan gizarteratzean horiei generoko bereizkeria ezabatzeko mekanismoak ezagutzeko aukera ematen zaiela dioen ideiatik urrun, Casalek eta Mestrek hauxe nabarmen-tzen dute: "*emakume immigranteak erabili eta etxe*

² Floro, M. (2001) "Gender Dimensions of Financing for Development Agenda", UNIFEMek 2002an agindutako lan-agiria.

barruko eremua esleitzen diegu; horrela, eremu publikoaren eta pribatuaren arteko banaketa tradizionalaren inguruko bizitza soziala antolatzeke dugun eredu birsortzen dugu. Eredu hori egituratzen duen erlazioaren oinarriko zutabeak ganapana (eremu publikoan eta produktiboan duen partizipazioaren arabeko eskubideak dituen) eta zaintzailea (ez-subjektua, menpekota eta ez-produktiboa eremu pribatuan) dira; eremuen eta eginkizunen arteko banaketa horren arabera eraikitzen dira gizonen hiritartasuna eta emakumeen mendekotasuna". (164. or.).

Azkenik, galdera hauxe egin behar diogu geure buruari: ea mendebaldeko emakumeen "askapena", gero eta gehiago, herrialde pobreetako beste emakume batzuek mendebaldekoen rolak onartzearen arabera izango ez ote den. Gainera, Lucasek aipaturiko "Atenaseko sindromearen" arriskuak gogoratu behar dira, giza eskubideen globalizazioan oinarrituriko logika baten eraikuntzarako. Hausnarketa horiek hurrengo ataletan garatuko ditugu.

3. Emakume immigrantei lan merkatuan enplegua emateko aukera

Etxeko Langileen Erregimen Berezia: babesik eza eta behin-behinekotasuna

Etxeko zerbitzuak abiapuntu oso negatiboa dauka, lan jardueratzat onartua izateko. Lanaren indarra sortzeko nahiz ugaltzeko eta, beraz, gizartea ugaltzeko ezinbesteko eginkizuna da; hala eta guztiz ere, sarritan ez da lantzat hartzen.

Horrenbestez, etxeko zerbitzua emakumeen "berezko" jardueratzat hartzen da, euren soziabilitatearen berezko eremua ugalketarena delakoan. Ugalketaren gertaera biologikoa eta etxeko lana identifikatuz, onartu egiten da emakumeek, sexu femeninokoak direnez, etxeko lanetarako gaitasuna ematen dieten jakintzak eta trebetasunak dituztela.

Gaur egun, familia unitateen barruan aldaketa batzuk egon dira, eta, horren eraginez, sektore horretan soldatapeko lan gero eta gehiago behar da: emakumeak lan merkatuetan sartu dira, etxeak beste modu batera osatu dira (berreraikitako familien gorakadarekin), bizi-itxaropenak gora egin du eta, beraz, bakarrik bizi

diren zaharren kopuruak ere gorakada handia izan du. Aldaketa horiek eragina dute etxeko zerbitzuaren sektorean egon den gorakadan, eta horrela, sektore hori etorkizunik handienetarikoa duen enplegu-iturria izan daiteke, baina behin-behinekotasunari eta gizartearen onarpen ezari loturiko baldintzetan.

Langile autoktonoek ezin dute bete eskariaren gorakada, batez ere lanaldi osoko arduraldia behar denean. Emakume immigranteak iristearen eta migrazioen feminizazio gero eta handiagoaren eraginez, aldaketa batzuk sortu dira sektore horretan, eta arlo batzuetan ordezen prozesua egon da, batez ere barruko langileen sektorean. Lan merkatu horretan sartu ondoren, jardueraren "etnifikazioa" gertatzen da eta horrek eskaria beste sektore batzuetara zabaltzen du: kanpoko langileak eta ordukakoak.

Lehenengo ondorioa etxeko zerbitzuak onarpen sozialik ez edukitzea da, eremu pribatuan garatzeak ezkutatatu egiten baitu horren lan dimentsioa. Egoera horrek zerbait gauza eragiten ditu:

- Soldata txikiak.
- Lan baldintza oso gogorrak eta oso anbiguoak; horrek eragina dauka ordutegian, oporretan eta eginkizun jakinetan.
- Lege guztiz diskriminatzaileak, jarduera ekonomikoaren barruko beste sektore batzuen aldean.

Emakume langileentzat, onarpen sozialik ezak honako pertzepzioak eragiten ditu:

- Etxeko lana ez dute lanbidetzat hartzen, hobeto ordainduta dauden eta gizarteak lanbidetzat hartzen dituen beste enplegu batzuk lortu bitarteko jardueratzat baizik.
- Lanarekiko lotura eza horrek eragina dauka profesionalizatzearikiko interes urriarekin.

Ikusten denez, errealitate bikoitzaren aurrean gaude:

1. Jarduera hori *lantzat* hartzeko tradizio urria; horrekin batera, Gizarte Segurantzaren sarritan ez da altarik ematen.
2. Jardueraren erregulazio legala, espezifikoa, sektore horretan lan egiten duten pertsonak gainerrako langileen multzotik isolatu eta babesik

gabe uzten dituen; hori konparazio-irain handia da, jarduera ekonomikoaren barruko beste sektore batzuei dagokienez.

Bestalde, egoera hori gertatzeko bi faktore erabakigarri daude:

1. Batez ere emakumeek egindako jarduera izatea.
2. Lantokia (etxea) eremu pribatutzat hartzea; hortaz, lan erlazioetan legalitatea bete egiten dela nekez bermatzen da.

Eremu publikoaren eta pribatuaren arteko banaketa ez da errealitate unibertuala eta denborarik gabea, eta une historiko jakinean zehaztuta dago; une horrek, berriz, kapitalismo industrialaren ereduaren garapena eta, hain zuzen ere, langileria helburuen garaipena adierazi du. Emakumeak etxeko lanetan soilik ibili ahal izateko, beharrezkoa zen familiaren soldata gizonen soilik irabaztea; horrela, produkzio erlazioetan lanak soldataren bidez onarpena lortuta, lan hori etxetik kanpo egin behar zen, horretarako berariaz diseinaturiko eta eraikitako eremuetan. Familia garaikidearen barruan ezartzen den lanaren banaketa sexualak dikotomia oso handia dauka *familia buruaren* eta *etxeko andrearen* artean. *Berebiziko* eredu eta, beraz, hegemonikoa izan arren, errealitateak aniztasun handia dagoela erakusten du; gainera, jokabide horren nagusitasun ideologikoak ezkutuan utzitako alderdiak erakusten ditu. Eredu idealaren eta errealaren arteko lotura eza, berriz, honako gogoeta hauek uzten dute agerian:

Eremuen banaketaren eta rol dikotomikoen eratzikipenaren eraginez (sexua-generoa sistemaren arabera), gizonen eta emakumeen modu desberdinean lortu zuten hiritartasuna; halaber, adierazpen sozial espezifikoaren multzoa sortu zen bi talde horientzat. Eremu publikoa ospearen eremua zen eta hori gizonen esku uzten zen; horrenbestez, jarduera horien zama sinbolikoa euren balorazio altuarekin batera dator. Gizonari erabakiak hartzeko, kudeatzeko eta aginteko gaitasuna eskatzen zaio, eta beraren eginkizun nagusia etxeko taldeari bizitzeko baliabide nahiko eskaintzea da.

Emakumeen espazioa pribatuaren eremua denez, beste mota bateko gaitasunak eskatzen zaizkie: euren jarduera nagusiak (esklusiboak ez badira ere) etxearen zaintza eta seme-alaben arreta dira.

Horrenbestez, emakumea batik bat ama eta emazte ona izan behar da, eta gainera, familiaren eguneroko beharrezko ardurak eduki behar du. Eroapena eta sakrifizioa (balio *pasiboak*) dira, besteak beste, etxeko andrearen rola ondoen zehazten duten balioak, eta horiei kontrajarri egiten zaizkie gizonei eskatzen zaizkien balio *aktiboak*.

Sexua-generoa sistemen adierazpen sozialen garapen hegemonikoak markatzen duen rolen diferentziak, une historiko jakin honetan, etxe barruko jarduera ekonomikoaren balio-galtzea eragiten du, eta batzuetan, gainera, ez dira jarduera ekonomikotzat hartzen. Lana, horrela, etxetik kanpoko baina ez da, eta etxe barruko jarduerak naturalizatu eta sexu jakinaren berezko lantzat hartzen dira. "*Bere eginkizunak*" esaldi ospetsua, Francoren garaian Espainiako emakumeen Nortasun Agiri Nazionalen agertzen zena. Gaur egunean ere, norberaren konturako etxeko jardueren onarpena arazoz beteta dago; izan ere, oraintsu gertatu denez, familiei laguntzeko neurriak etxetik kanpo lan egiten duten amantzeko dirulaguntzetan oinarritu dira. Gizakien biziraupenerako eta bizi-kalitateko funtsezko eta ezinbesteko eginkizuna duten lanak ez onartzeko, testuinguru berezia behar da, eta bertan, publiko-pribatua dikotomia jarduera ekonomiko guztien merkantilizazioarekin batera doa.

Lehenengo eta behin, publiko/pribatu dikotomiak etxe barruko lanei buruz sorturiko pertzepzioaren arabera, lanok emakumeenak dira berez; gainera, horien balioa gutxietsi egiten da, eta batzuetan, etxe barruko lanen izaera ekonomikoa ere ez da onartzen.

Berezkoa izatetik urrun, eredu ideologiko hori "Ongizate estatuaren" garapenarekin batera iritsitako kapitalismoaren fasean sortu da, eta horren ezarkuntza praktikoa biztanleriaren erdiko mailetan garatu da. Goiko mailek ("etxeko zerbitzariekin") eta beheko mailek (emakumeen etxetik kanpoko lana ezinbestekoa) ez zuten praktikan parterik hartu eredu horretan, baina horren hegemonia nagusitu egin zen adierazpen sozialetan, "*familia eredu idealtzat*".

Lan jarduera eremu pribatuan garatzearen eraginez, "egiten jakitearekin" batera beste gauza batzuk ere baloratzen hasi ziren, adibidez, enpleguak moral nagusiarekiko zeukan egokitzapen maila eta, barruko

langileen kasuan, emakume gazteak aitaren agintea-
ren zati bat bera "hartzen" zuen etxeari lagatzen zion.

Etxeko lanaren ezaugarri bereziak (orain arte azaldu
ditugunak) jarduera hori arautzen duen legerian jaso-
ta daude. Gogoratu behar da, gizon batzuek (autono-
moak eta immigranteak) sektore horretan lan egin
arren, jarduera hori batez ere emakumeek egiten dute-
la eta generoaren aldagaiak presentzia handia duela
(modu inplizituan gutxitan bada ere) legegintzaren
garapenean.

Etxeko zerbitzuari buruzko legeriak agerian jartzen du
eremu pribatuan eta publikoan garatzen diren jarduera
ekonomikoen arteko desberdintasuna, eta, horren ara-
bera, lana eremu publikoan garatzen dena baino ez da.
Etxeko zerbitzua lan jardueratzat onartzeko prozesua
zailtasunez beteta egon zen. 1985ean 1.424 Errege
Dekretua promulgatu zen, eta horrek, lan erlazioa onar-
tu arren, "izaera berezia" ematen dio. Izaera berezi hori
estu lotuta dago jarduera egiteko erabiltzen den eremu-
ra: etxea, eta horrek estatutu juridiko berezia dauka,
intimitatearekin erlazioaturiko funtsezko eskubideen
eremu pribilegiatua baita: pribatutasunerako eskubidea,
modernitatearen tradizio liberalean sakratua baita. Lan
arloko legeria batek dimentsio "publikoa" eman behar-
ko lioke eremu horri. Hori dela eta, jardueraren erregu-
lazioan alderdien arteko "konfiantza" aipatzen da, eta,
aldi berean, esaten da Lan Ikuskapena egiteko zaindu
egin beharko direla etxea ez bortxatzeko eskubidea eta
intimitatearen errespetua.

Bestalde, alta bidezkoa izateko, beharrezkoa da hilero
gutxienez 72 orduko zerbitzua ematea, hilabete
bakoitzean 12 egunetan edo gehiagotan banatuta.
Enplegatzaileak langilea kanporatzeko aukera dauka,
20 egun lehenago horretaz ohartarazita (erlazioa
urtebetetik gorako denean, bestela aurretiazko ohar-
tarazpen hori 7 eguneko baita). Gutxienez hiru kasu-
tan, lan erlazioa diskriminaziorikoa da: kontratua egin
behar ez izatean, horren indarraldian (urterokoa eta
ez-mugagabea dela jotzen baita, hori berariaz adiera-
zita egon ez arren) eta kanporatzean.

Lanaldia asteroko 40 ordukoa da eta egunerokoa ezin
daiteke 9 ordutik gorakoa izan. Muga horren barruan,
ordutegia alderdien artean adosten da. Lanaldi osoko
emakume langileen kasuan, asteroko atsedendaldia 36

ordukoa da eta horietatik gutxienez 24 batera izan
behar dira; oporrak urtero 30 egunekoak dira.
Horietatik, gutxienez 15 batera izan behar dira.

Soldata, bestalde, Lanbide arteko Gutxieneko Soldata
da, lanaldia osoa denean, baina hortik gorako soldata
hitzartzeko aukera ere badago, edo bestela, deskontu
proportzionala egiten da, lanaldia laburragoa izanez
gero. Bestalde, arauak soldataren %45 ezartzen du
mantenu eta ostatu gastuetarako, OITek emandako
gomendioaren aurka %20).

Erregimen horrek langabeziaren eraginezko prestazio
gutxiak salbuesten ditu, eta gainera, ez du lanbide gai-
xotasunaren kategoriarik onartzen. Gaitasunaren
eraginezko baxak hogeita bederatzigarren egunetik
aurrera gauzatzen dira, eta, elbarritasun iraunkorra
lortzeko, beharrezkoa da aurreko 10 urteetan gutxi-
enez 60 hiletan kotizatzea.

Nolanahi ere, esan behar da langile autoktonoen ehu-
neko handi batek ez duela altarik Gizarte Segurantzari.
Neurri handi batean, lanaldi osoan lan egiten dutenak
gutxi direlako eta orduko kontratazioa nahiago izate-
n dutelako. Emakume horietatik gehienak senarra-
ren txartelaren bidez lortzen dituzte osasun zerbi-
tzuak, eta euren zerbitzua erregulatu nahi dutenak
batik bat senarrarengandik banandutakoak dira. Alta
hartzen dutenean, sarritan kotizazioa kendu egiten da
langilearen soldata osotik.

Emakumeak lan merkatuetan gero eta gehiago sartze-
aren ondorioz, etxeko zerbitzuan eskariak gora egin
du, batez ere hiri handietan. Hala eta guztiz ere, ezin
daiteke esan emakumea etxetik kanpoko lanean has-
tea faktore erabakigarri bakarra denik. Beste faktore
aipagarri batzuk ere badira:

Etxetik kanpo lan egiten duten emakume asko bere
familiarren bizilekutik kanpo bizi da, eta horrela,
zailagoa da etxeko lanetan ahaidetasun sareak
erabiltzea, batik bat haurren zaintzari dagokionez.

EBko beste herri batzuetan gertatzen denaren
alderantziz, Espainian ez dago familiarren eskubi-
deak babesten dituen lan legeriarik, etxeko lanak
eta etxetik kanpokoak aldi berean egiteko aukera
eskaintzen duenik. Errealitate horrek ere etxeko
zerbitzuaren eskari handiagoa sortzen du.

Beste alde batetik, bakarrik bizi diren zaharren kopuruaren gorakadak ere eragina izan du eskari horrek izandako hazkundean.

Eskariaren hazkundean eragina duten faktoreei, bestalde, eskaintzaren hazkundea eragiten dutenak gehitu behar zaizkie. Argi dago migrazio berriek soluzio garrantzitsua ekarri dutela, etxeen zaintzaren arazoei aurre egiteko, eta leku batzuetan, esate baterako, Madrilan edo Bartzelonan, Gizarte Segurantzaren alta duten immigranterik gehienak emakumeak dira eta etxeko zerbitzuan egiten dute lan. Gainera, kontuan hartu behar da migrazio politikak izandako garapena, baita generoko desberdintasunak gizonei eta emakumei gizartearen barruan emandako eginkizun desberdinak ere. Horrela, immigranteek eta emakumeek ordezkari handia dute ekonomia informaleko sektoreetan. Lan merkatuetara sarbide desberdina edukitzearen ondorioz, emakumeen migrazioa erregulatzeko zailagoa da. Immigranteen eskubideak onartzeko baliozkotzat aurkezten den ereduak, beste alde batetik, immigranteak eta euren funtzionalitate ekonomikoak lotzen baditu, eta migrazio "ordenatua" harerako gizartearen beharrezko ekonomikoaren ondoriozkoa bada, migrazioa gertatu aurreko zailtasunak (etxeko zerbitzua lan jardueratzen onartzeko daudenak) langile immigranteek sektore horretan dituzten arazo espezifikoak eragingo dituzte.

Immigrazioa baliabide ekonomikotzat ikusten duen pertzepzio horren barruan, 8/2000 Lege Organikoak lanbidearen bidezko erregularizazioa lortzeko bi mekanismo ezartzen zituen funtsean: kontingentia (7/85 Legean jasota zegoen irudia) eta migrazio presio handiko estatuekin sinaturiko alde biko hitzarmenak, eskaria kasuan kasuko herriko efektiboekin bete ezin dituzten lanetarako.

Etxeko zerbitzuaren sektorea izan da sartzeko gehien erabili den mekanismoa, familia berriro biltzarekin batera, emakume immigranteen erregularizazioari dagokionez. Erregularizazio hori, gehienbat, kontingentearen bidez gertatzen zen, Lege berria indarrean sartu arte gertaturikoaren moduan: langileak betetzen zuen enpleguaren eskaintza onartuz. Hala eta guztiz ere, etxeko zerbitzuan pertsona ezezagunen bati nekez eskaini ahal zaio konfiantzako lanposturen bat. Arazo hori konpontzeko, baldintzaturiko eta aldi baterako

sarbidea ahalbidetzen zen, enplegua bilatzeko. Eskaintza hori enplegu bulegoen bidez kudadzen saiatzeak ez dauka zentzurik, halako kudeaketatik kanpo dagoen lan merkatua baita.

Amaitzeko, honako puntu hauek aipa daitezke:

- Etxeko lana ez da "benetako" lantzat hartzen. Ez da produktiboa, ekonomia neoklasikoak hitz horri ematen dion adiera kontuan hartuta; izan ere, zerbitzua den neurrian, gainontzekoen merkatua bidertuta dagoela jotzen da. Horren emaitzak ez dira irabaziak, irabazle bakarrik aberastasuna sortzearen arabera ikusten dituen logika baten barruan. Eremu pribatuan egiteak eta lan horren emaitza "familiarrek" edo sozialek aditzera ematen dute onarpen maila urriko lana dela, eta gainera, kontuan hartu behar da emakumeek egindako lana dela. Hori argi eta garbi jasota dago sektore horretako lan legerian bertan.
- Emakume immigranteek, etxeko zerbitzuan sartzaren diren neurrian, mugaketa bikoitza dute: immigrantez (eskubideen murriztapen handia) eta etxeko langilez (jardueraren beste sektore batzuei dagokienez diskriminaziorikoa den lan legeriaren menpe). Erregularizazioak ez du aukerarik ematen diskriminazioko egoerak gainditzeko, eta gainera, emakume langileen mendekotasuna areagotzen du, euren lana eremu pribatuan eta, hortaz, legalitatea betetzeko mugaketa handiekin egiten den neurrian.

Prostituzioa: esplotazioaren eta biziraupenaren artean

Azken egunotan komunikabideetatik Espainiako prostituzioari buruzko albiste pilo itzela iristen ari zaigu: dokumentalak nahiz eztabaidak telebistan, prentsako artikulak eta irratiko mahainguruak; horietan, ikuspegi eta sentsibiltate oso desberdinetatik, gaia aztertzen ari dira. "Informazio pilo hori estu lotuta dago jardura horren lan izaerari buruzko epai polemikoak jasaten ari diren zabalkundearekin. Horri dagokionez, prostituzioaren inguruko guztia iritzi publikora iristen ari da, eta horrela, gizarteak sexuaren merkatuaren inguruan zuen isiltasuna apurtu eta eztabaida ateratzen ari dira feminismo lazarri batzuen jarrera erregulazionisten nahiz abolizionisten artean. Hala eta

guztiz ere, interesa sortzen duena ez da zerbitzu sexualen inguruko jardueren garrantzi ekonomikoa, edo mendebaldeko herrietan eskariak gora egitea, sexu askatasuna finkatzearekin bat etortzea, edo prostituten bizi-baldintzekiko kezka: interesa sortzen duena, izan ere, emakumeen immigrazioaren eta prostituzioaren arteko ageriko erlazioa da, iritzi-inkesten arabera biztanleria nazionalaren %85ak Espainian finkatzeko eskubidea lan-baimena edukitzearekin lotzen baitu. Horrela, prostituzioaren estigmari gainjarri egiten zaio irregulartasun administratiboko egoeran egindako immigrazioaren estigma. Espainian ilegala den pertsonak ez dauka eskubiderik (Lucas, 1994), baina "ilegala" eta "puta" izanez gero (pertsona horiek halako gordintasunarekin ikusita baitaude), egoera horretan dagoen pertsona defentsa eta bazterkeria juridikoaren eta sozialaren mailarik altuenean dago. Atal honetan, neurrien irismena eta ondorioak aztertuko ditugu; baina, batez ere, lege-egituraren azpian dagoen filosofia guztia ikusiko dugu; izan ere, ikuspegi trafikista argiarekin, bazterkeria egoera bi horien konbinazioaren zailtasunak aztertzen saiatuko gara, horren inguruko planteamenduak sarritan kontraesankorrak izaten baitira. Gure asmoa emakume horiek jasaten duten ikusezintasun eta minorizazio prozesua azpimarratzea da, prostituzioaren tratamenduari dagokionez hartzen den jarrera edozein izan arren.

Testuinguru honetan, migrazioen feminizazio gero eta handiagoa "sare-gizartetik" deskonektaturiko herrietatik eta muturreko bazterkeria-egoeretatik irteteko estrategia kontzientetzat eta nahita egindakotzat hartu behar da. Migrazio proiektua, beraz, kasurik gehienetan, banakako edo taldeko (familia) erabakiak hartzearen eraginezkoa da, eta hori gizon eta emakume immigrantearen kasuan aplika daiteke. Hori dela eta, diskurtso nagusiei dagokienez, esan beharreko lehenengo gauza hau da: ez dago pertsona bati emigratzeko erabakia harrarazteko gaitasuna duen talde antolatuturik, familiaren kasua alde batera utzita, eta emigratio hori "legez" egiteko ezintasunak pertsonen trafikorako sareak (antolaketa handiagokoak edo txikiagokoak) erabiltzera behartzen du.

Hala eta guztiz ere, migrazio proiektuaren barruan berezkoa den erabaki-hartze prozesua ukatzea elementu nagusia da migrazioak kriminalizatzeko estrategia. Immigranteei euren subjektu izaera kentzen

zaien neurrian, migrazio jarioak kontrolatzeko politikak euren bizitzak babesteko tresnatzat aurkezten dira, errealtatea goitik behera aldatuz. Horretarako, testuinguru globalean komunikabideetan behin eta berriro egiten diren oinarri gabeko akusazioek "legitimatatu" egiten dute gobernariaren jardura, baita gerra adierazpenen moduko ekintza oso konplexuetan ere, Iraken aurkako gerraren kasuan ikusi denez. Baina, batez ere, sinesgarritasun aukera handiagoak daude immigranteak emakumeak direnean, horiek sarritan adin txikikoekin lotzen baitira, gero ikusiko dugunez.

Immigrazioari buruzko ikuspegi trafikistak ibilbide garrantzitsua eta trinkoa dauka, eta horren barruan, emakumeak XIX. mendean Amerikara eta Australiara egindako migrazioak sartzen dira: "emakume zurien salerosketa". Zuzen lotuta dago mugimendu abolizionistara eta hori Ingalaterran sortu zen, XIX. mendeko bigarren erdian; lehenengo arrakasta politikoa 1904an lortu zuen, Parisen "emakume zurien salerosketari" buruzko Nazioarteko Lehenengo Akordioa sinatu zenean; horren atzetik 1910eko, 1921eko eta 1933ko akordioak etorri ziren. *Pertsonen salerosketaren eta prostituzioaren ustiapenaren errepresiorako konbentzioa* 1949ko abenduaren 2an onartu zuten Nazio Batuek, Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsala egin eta urtebetera, esklabotzaz edo antzeko jardueraz arduratzen diren Giza Eskubideei buruzko nazioarteko tresnen artekotzat. Ikuspegi abolizionista hegemonikoa izan zen, erakunde horren barruan, eta ondorio garrantzitsuak izan zituen Giza Eskubideekiko konpromisoa zuten erakunde eta pertsona guztiengan.

Guri dagokigun gaien, prostituzioaren eta immigrazioaren arteko loturari dagokionez, Konbentzioak planteaturikoaren arabera, prostituziora bideraturiko salerosketari aurre egiteko, estatuak immigranteak babesteko neurriak hartu behar dituzte, "*batik bat emakumeak eta haurrak* babesteko neurriak, bai irteerako eta bai harrerako lekuan, baita bidaian bertan ere" (17.1 artikulua). Halaber, salerosketaren arriskuekin erlazionaturiko prebentzio programak antolatu (17.2 artikulua), leku publikoak, geltokiak nahiz aireportuak zaindu (17.3 artikulua) eta neurriak hartu behar dituzte agintari eskudunek konplizeak edo errudunak iristeari buruzko informazioa edukitzeko, baita salerosketaren biktimei buruzko informazioa edukitzeko ere. Ikusten denez, orain dela ia mende erdi baino

gehiago formulatuta egon arren (beste helburu eta interes batzuekin, Europako oraingo gobernuak dituztenei dagokienez), agerian dago neurri horiek egokitu egiten direla migrazio jarioak kontrolatzeko interesera, EBko estatuen legeriek interes hori eduki baitute Maastrichteko akordioetatik Europako Konstituzioaren proiektura arte.

Dinamika horiei dagokienez, datuek adierazitakoaren arabera, sexuaren merkatua gero eta handiagoa da, horren jardueraren arlo guztietan, testuinguru anitzaren barruan; bertan, estatu batzuek debekua aldeko legeriak eduki eta prostituta nahiz bezeroa zigortzen dituzte (adibidez, Irlandaren kasuan). Beste estatu batzuek, bezeroari isunak jarri nahiz espetxean sartzen dute, eta gainera, prostituzioaren ustiatzaileei zigor gogorrak ezartzen dizkiete (esate baterako, Suediaren kasuan). Legeria erregulazionistak dituzten estatuak ere badira, esaterako, Alemania edo Holanda. Beste estatu batzuek jarduera horren forma batzuk erregulatzen dituzte, gainerako formak toleratuz edo debekatuz. Zenbait estatutan tolerantzia nagusitzen da, eta ez dago ez erregulaziorik ez debekurik. Espainiaren kasuan, gaur egun, jarduera horri loturiko sektore ekonomikoek (hain zuzen ere, harremanak izateko lokalak) argitara irten eta gizartearen onarpena lortu nahi dute. Atzerritartasun legeak eta nazioarteko xedapen abolizionistak konbinatuz, prostituzioa delitu-jardueren arloan dago, eta egitura horren barruan, negozioek gero eta irabazi handiagoak lortzen dituzte eta prostitutek, berriz, ez dute euren eskubidek bermatzeko baliabide legalik.

Komenigarria da azken arrazoiketa horretan sakontzea. Patronalaren interesen arabera, ez da komeni prostituzioa lan jardueratzat onartzea, eta horretan bat datoz jarrera abolizionistekin; hain zuzen ere, patronalak ostalaritzako negoziotzat aurkeztu nahi ditu lokalak. Horrela, prostitutak hoteleko maizterrak izan eta bikoitza ordainduko lukete, ostatuarengatik nahiz mantenuarengatik eta gelak euren jardueretarako erabiltzeagatik ere bai. Horrenbestez, helburua ez da prostituzioaren erregularizazioa, negozioaren onarpen soziala eta "normalizazioa" baizik, eta, horretarako, beharrezkoa izango litzateke poliziaren esku-hartzeak eta lokalak ixteko etengabeko mehatxuak amaitzea.

Enpresaren logikatik begiratuta, koherentea da prostituta "hoteleko maiztertzat" agertzea, erlazio horrek maximizatu egiten baitu establezimenduaren irabaziak; gainera, murriztu egiten ditu lokalaren, gelen eta taberna-zerbitzuaren mantenamenduaren kostuak. Ez da harrizkoa, hortaz, enpresaburuak haserre egotea Andaluziako Justizia Auzitegi Gorenak eman duen epaiarekin; izan ere, horren arabera, Kordobako "eróticas Goya" klubaren jabeak Gizarte Segurantzaren alta eman behar die lokalean 2001ean prostituzioan zebiltzan hamabi neskei, lan-ikuskapenak egindako bisitaldi baten ondorioz.

Epai hori interesgarria da. Izan ere, kontraesanek betetako gai baten konplexutasuna legeriaren eremuan txertatzen du, eta konplexutasun hori, berriz, prostituzioak Espainian duen tratamendu ambiguoaren eraginezkoa da. Enpresaburuaren planteamenduak, lokalen jabeen eta maizterren erlazioaren lan izaeraren onarpenak proxenetismoaren onarpena eragiteari dagokionez, badauka bere logika, baina *hori ez onartzeak ez du esan nahi halakorik ez dagoenik*. Epaiaren ondorio nagusienetariko bat, izatez ere, gai konplexu hori iritzi publikoaren bistan uztea da; egin-eginean ere, debekua eta tolerantziak dakarren onarpenaren artean dagoenez, era guztietako gehiegikeriak egiten dira.

Prostituzioaren egoeraren ondoriozko zailtasunei (erregulaziorik ez, baina tolerantzia, hertsapena frogatuz gero debekua, baina "harremanak izatearen" faze-tan –lan jardueratzat– onarpena), beste konplexutasun bat ere gehitu behar zaie; hau da, zigor Kodean eta lan legerian indarrean dauden xedapenak nahiz araudiak Atzerritartasun Legeekin bateratzeko ahalegina. Halako lokaletan egiten diren sarekadek agerian jartzen dute emakume horietariko askok ez dutela Espainian egoteko baimena ematen duen dokumentaziorik.

Prostituzioa lan jardueratzat ez onartzeak ondorio larriak ditu immigranteentzat, prostituzioan jarduteko modalitate guztietan, ez baitu lan baimenaren bidezko erregularizaziorako aukerarik ematen. Egoera horren aurrean, bi aukera daude: edo kontratu faltsuak lortu (kalkulatu ezin den ehunekoa altan daude Etxeko Langileen Araubide Berezian eta, neurri txikiagoan, Nekazaritzako Araubide Berezian)³, edo, sarritan

³ Erreferentzia bat daukagu Sevillaren kasuan; bertan, enpresaburu batek nekazaritzako lanetarako jatorrizko kontratuak erabili zituen hamaika neska erreklutatzeke; neska horiek, bertara iritsi ondoren, harremanak izateko lokalean hasi ziren lanean.

egiten denez, "legaltasunik ezan" gelditu, eta horrela, ahultasun handiagoa dute eta esklabotzaren antzeko ustiapen egoerak jasan behar izaten dituzte.

Egoera horri irtenbidea aurkitzeko, indarreko atzerri-tartasun araudiko 41.3 artikuluko d) atalean ezarritakoaren arabera, aldi baterako bizitzeko baimena emango zaie, kasu bakoitzeko salbuespenezko egoerak kontuan hartuta, Espainiako agintari administratiboekin eta judizialekin lankidetzan diharduten pertsonen. Hain zuzen ere, antolaturiko sareen aurkako Lankidetzari buruzko 94. artikuluan ezartzen denez, atzerriarren batek zehapen espedienterik edukiz gero, izapidegileak "bertan aipaturiko pertsonen erantzukizuna salbuesteko eta pertsona horiek ez kanporatzeko proposamena egin dezake, agintariekin edo horren agenteekin lankidetzan ibili badira, funtsezko datuak emanez edo kasuan kasuko prozesuetan aitopenak eginez, biktimatzat, kaltetutzat edo lekukotzat, edo gizakien legez kontrako trafikoen egileak zein laguntzaileak agintari eskudunen aurrean salatuz... Hori horrela bada, atzerriarrak berak aukeratuta eta horren gizarteratzea errazteko, estatuan aldi batean bizitzeko baimena emango zaio (salbuespenezko egoeretan), baita lan egiteko eta bertan bizitzeko baimena ere, edo bere jatorrizko herrira itzultzeko erraztasunak emango zaizkio. Hala eta guztiz ere, dokumentazio hori ematea ezeztatu egin daiteke, baldin eta titularrak (biktimatzat, kaltetutzat edo lekukotzat duen prozedurak dirauen artean) agintari polizialekin edo judizialekin lankidetzan jarduteari uzten badio".

Hala eta guztiz ere, eta ez gai honetan bakarrik, lege horren elementurik garrantzitsuena migrazio jarioak kontrolatzeko elementuen nagusitasunean oinarritzen da, integrazioko neurrien kaltetan. Errealitate hori eta 2001eko irailaren 11ko atentatu terroristen ondorioz mundu osoan sorturiko eszenatokia estu lotuta daude. J. de Lucasek planteatzen duenez (2002:24), "irailaren 12tik aurrera, eta terrorismoaren aurkako "gerra" horren erabateko lehentasuna ikusita, immigrazio politikak desagertu egin dira (behintzat lehentasuntzat) Europako agenda politikotik, *home policy* deritzenekin erlazionaturiko gaiekin duten loturaren kasuan izan ezik (edo, argiago eta zehatzago esateko, segurtasunaren eta ordena publikoaren dimentsioarekin duten loturaren kasuan). Gainera, hauxe ere planteatu du: "Horren guztiaren ondorioz, immigrazioa

politika instrumentaltzat eta defentsakotzat kudeatzen da berriro, hau da, mugako poliziak erabili eta lan merkatuaren egokitzapena egiten da" (25. or.).

Lehentasun hori argi ikusten da kasu legeletan egiten ez diren migrazio jarioei buruzko iritzian ikuspegi trafikistak duen garrantzian; horiek, gero eta gehiago, kontingenteko eta, batik bat, jatorrizko kontratuko ereduera murrizten dira. Horrela, atzerriartasunaren arloko urratzei eta bertako zehapen araubideari buruzko III. tituluko 54. eta 59. artikuluetan, hori azpimarratzen da. 54. artikuluko (urratze oso larriei buruzkoa) b) atalean hauxe esaten da: "pertsonen ezkutuko immigrazioa Espainiako lurraldera bideratzeko edo pertsona horiek bertan gelditzeko sutapena egitea edo horretarako erraztasunak ematea (dirua irabazteko), gertaera hori delitua ez denean". Gainera, prostituzioaren arloan, 59.1 artikuluan hauxe ezartzen da: "Espainiako muga baimen egokirik gabe zeharkatu duen atzerriarrak, edo sarrera hori aitortzeko betebeharra bete ez duen eta Espainian modu irregularrean dagoen atzerriarrak, baimenik nahiz dokumentaziorik gabe edo dokumentazio irregularrekin dagoen atzerriarrak (gizakien legez kontrako trafikoen edo immigrazio ilegalaren edo eskulanaren legez kontrako trafikoen edo prostituzioaren ustiapenaren -beharrizan egoera aprobetxatuz- biktima, kaltetua edo lekukoa), erantzukizun administratiborik gabe gelditzeko aukera dauka, eta ez da Estatutik kanporatuko, baldin eta trafiko horren egileak edo laguntzaileak agintari eskudunen aurrean salatzen baditu edo atzerriartasunaren arloko funtzionario polizialekin lankidetzan jarduten badu, funtsezko datuak emanez edo egileen aurkako prozesuan lekukotzat agertuz.

Prostituzioa emakumeentzako lan-nitxo berezia sortzea (handitzeko joerarekin) eragiten duen errealitatez aztertzei urrun, neurri horiek emakume horien estigma soziala areagotzen dute. Izan ere, horren eraginez, emakume immigranteak kiribil batean sartuta gelditzen dira, eta bertan, euren jardueraren gaineko zentsura moralari antolaturiko nazioz gaindiko delinkuentziarekiko identifikazioa gehitzen zaio. Prostitutak edo delitugileak, edo delitugileen biktimak, baina betiere delitugileei lotuta. Berriro gizarteratzeko (arlo moralean eta legalean) irtenbide bakarra salaketa da.

Gizakien trafikoa ekiditeko neurriek batez ere trafiko horren errepresioan oinarritzen dira, biktimen babesean baino gehiago. Abiapuntutzat hartzen dituzten gertaeren izaera askoz ere konplexuagoa da, eta izaera horren barruan gizabanako eta talde desberdinak biltzen dira, eta horiek euren estrategiak ezartzen dituzte. Izan ere, alderdi horien arteko interesen konbergentzia proposatzen da, estatuek migrazio lege murriztaileak diseinatzearen eraginez, eta lege horiek antolaturiko igarotze-sareen erabilera sortzen dute. Gainera, migrazio proiektua abiatzearen zailtasuna ez da bidaiara mugatzen; izatez ere, horren barruan, gero eta gehiago, harrerako gizarteetako gizarteratzea eta laneatzea ere sartzen da. Horren guztiaren ondorioz, igarotze-sareekiko mendekotasun gero eta handiagoa dago, eta horien eragin-aldea jatorritik finkapenera hedatzen da; izan ere, enpresaburuekin eurekin edo bitartekariekin egituratzen dira, azken horiek bideratu egiten baitute eskariaren eta eskaintzaren arteko desfasea.

Irregularitasun administratiboa duen immigrantea inguratzeko duen zirkulutik irteteko aukera, testuinguru honetan, sarea desegiten laguntzearen baldintzapean jartzea zaila eta arriskutsua da. Zaila da, kasurik gehienetan immigranteak gauza gutxi dakielako sare horiei buruz (sareko nodo bat edo batzuk, bitarteko elementuak eta elementu baztertzailak, igarotzeko edo lanearako bitartekaritza jarduten dutenak); erlazio zuzenki proportzionala dago sarearen antolaketa mailaren eta bertako zuzendariak ezkutuan nahiz babestuta gelditze gaitasunaren artean. Bestalde, arriskutsua da, migrazioa antolaturiko sarera lotuta dagoen neurrian sare horrek presio handia egiten duelako immigranteengan, eta batzuetan, gainera, euren nahiz familiakoen biziaren aurkako mehatxuak ere jasotzen dituzte. Horrenbestez, bisaturiko salbuespenaren bidezko erregularizazioa eta Estatuan aldi batean bizitzeko baimeak agintariekin edo horren agenteekin lankidetzari lotzea (lankidetzara amaituz gero immigrantea dokumentazio barik gera daitekeela kontuan hartuta) pertsona hori aramu-sare batean harrapatzea da, eta bertan, gauza txar biren arteko bat aukeratu behar izaten du: alde batetik, kanporaketa, eta bestetik, bere nahiz familiako biziaren arriskuan gelditzea.

Bestalde, neurri horrek bi helbururen arteko bateraezintasuna eragin dezake: antolaturiko nazioz gaindiko delinkuentziaren aurkako borroka eta immigranteen

legez kontrako trafikoaren aurkako protokoloa sinatzearen eraginezko betebeharra; izan ere, azken horren ondorioz, estatuek babesa eskaini behar diete immigranteei, pertsonak edo taldeek euren egin dezaketen edozein biolentzia motaren aurka, emakumeen eta haurren beharrezko aintzat hartuta.

Salaketaren arriskua, gainera, ez da neurri horren zailtasun bakarra. Ez salatzea ere arriskutsua da prostituzioarengat; izan ere, kasu horretan zehapen espedienteak ezarri ahal zaio eta, beraz, kanporatu egin daiteke, edo delitu-taldearen kidetzat auzipetua izan daiteke. Legezko kasu horren barruan ez dira kontuan hartzen emakumeek prostituzioan jardutea aukeratzeko kasuak, eta horrekiko alternatibak ere ez dira eskaintzen. Legezko kasu hori aukeratu duten emakumeen taldea oso txikia da eta, iturri batzuek salatzen diren arabera, talde horren barruan kanporaketa kasuak egon dira. Neurri horiek lorturiko oihartzun urria aintzat hartuz, horiek berriro planteatu behar dira, emakume horiek errazago gizarteratu ahal izateko.

Lehen esan dugunez, legearen erreformak eremu politiko zabalago batean txertaturik daude, eta bertan, segurtasunari eta ordena publikoari loturiko neurriek erabateko hegemonia dute, eta gainera, ondorio garrantzitsuak eta larriak dituzte eskubideen arloan. M. Jiménezek⁴ (2003) dioenez, Espainiako estatura bakarrik iristen diren adin txikien arazoak aztertzean, lehenengo eta behin, immigrante izatea azpimarratzen da, adin txikikoak izatearen aurretik; hala ere, prostituzioan dabiltzan adin nagusiko emakumeei buruzko xedapenetan, "minorizazio" joera ikusten da, horien egoera babesik ezari lotutako egoerarekin asimilatuta. Emakumeen eta haurren arteko identifikazio hori zuzen lotuta dago adierazpen sozial patriarkalen ikuspegi paternalistara, emakumeen prostituzioari buruzko eztabaidan dirudienez ikuspegi hori nagusitzen baita. Lege eremua, beraz, koherentea da anbiguotasunez eta iritziz moralez nahiz ordena publikoari buruzko iritziez bateriko eztabaida sozialarekin, eta horrela, prostitutak ez dira funtsezko alderdi bitan onartzen: alde batetik, migrazio proiektuaren protagonizatzaile, eta bestetik, prostituzioan dabiltzan emakumeak direnez eskubidedunak diren subjektutzat.

Bistan da prostituzioa irabazi handiak sortzen dituen jardura ekonomikoa dela. Errealitate hori ikusita, gal-

detu egin behar da ea nork edo nortzuek ateratzen dituzten irabaziak eta galerak jarduera hori ez onartzetik. Jakina, horren erantzuna ez da erraza, gaiaren inguruko errealitatea konplexua baita eta ñabardura asko baititu. Prostituzioan jarduteko eredu desberdinek erantzun desberdinak behar dituzte. Kaleko prostituzioak neurri jakinak behar ditu eta klubetako prostituzioak, berriz, beste neurri batzuk; modalitate biok, gainera, ez dute zerikusirik etxebizitzetan garatzen den prostituzioarekin. Baina prostituzioan jarduteko modalitate desberdinen barruan ere egoerak desberdinak dira. Iritzi moralen nagusitasunari esker, eragile sozialak eztabaida faltsuan nahasten dira, baina hori onartezina da ikuspegi etikotik begiratuta, berorren azken emaitzak, abiapuntuko posizioa edozein izan arren, subjektu sozialak gauza bihurtzen dituelako. Prostituzioan oinarritzean, horren aldeko edo aurkako iritzia eman eta prostitutak albo batera utzi behar dira. Prostitutetan oinarritzean, aldiz, onartu egiten da funtsezko gaia horien eskubideen onarpena dela. Egin-eginean ere, gizaki guztien berezko duintasuna onartu behar da, horren egoera edozein izan arren; horrela, onarpen horretan oinarrituz, denon artean eraikitzeke eredu sozialei buruzko eztabaida sor dezakegu.

Azken hori, berriz, ez da emakume horien aurka egiten diren eskubide-urraketa larriak saihesteko ahalegina. Aldiz, gure ustez, prostituten onarpenak prostituzioko testuinguru askotan dagoen bidegabekeria agerian jartzeko aukera ematen du, horren aurka borrokatzeke mekanismo eraginkorrak sortzeko aukera egoteke. Agintarien eta euren eragileen lehentasuna, Nazio Batuen Konbentzioan eta horren eraginezko protokoloetan jasotakoaren arabera, pertsonen eskubideen babesean eta zaintzan oinarritzen da, eta beraz, halako egoeren aurka borrokatzeke bideak irekiko dira. Bestela, orain arte egin den bezala, lehentasuna migrazio jarioen kontrola eta, batez ere, murriztapena izanez gero, alderantzizko emaitza lortuko dugu: immigranteen kriminalizazioa eta euren eskubideen murriztapena edo ukapena. Testuinguru horretan, ustiapen egoeren aurkako borroka ezinezkoa da, baldin eta hori oraingo Atzerritartasun Legearen berrikuntza bati lotzen ez bazaio, lege horretan orain jasotzen den eskubideen desberdintasuna ezabatzeke.

Laburdurak

UNFPA: United Nations Population Fund. NBEko organismo horrek Munduko Biztanleriaren Egoerari buruzko urteroko txostena egiten du.

UNIFEM: United Nations Development Fund for Women. NBEko organismo hori 1976an sortu zen, enpoderamiento politiken ardura duten emakumeen elkarleen ekimenez.

Bibliografia

ALVARO, M. (1996): *Los usos del tiempo como indicadores de la discriminación entre géneros*. Madril, Emakumearen Institutua.

BECK, U. (1998, a): *¿Qué es la globalización?*, Bartzelona, Paidós.

BECK, U. (1998, b): *La sociedad del riesgo*, Bartzelona, Paidós, Oinarritzko Bilduma.

BÉJAR, H. (1990): *El ámbito íntimo. Privacidad, individualismo y modernidad*. Madril, Alianza Universidad.

BORDERÍAS, C., CARRASCO, C., eta ALEMANY, C. (1994): *Las mujeres y el trabajo. Rupturas conceptuales*. Bartzelona, FUHEM-ICARIA.

BOURDIEU, P. (2000): *La dominación masculina*. Bartzelona, Anagrama.

CASAL, M. eta MESTRE, R. (2002): "Migraciones femeninas", de Lucas, J. eta Torres, F. (2002) *Immigrantes: ¿Cómo los tenemos? Algunos desafíos y (malas) respuestas*, Madril, Talasa, 120-165. orr.

CASTELLS, M. (1997): *La era de la información*, Madril, Alianza, (hiru liburuki). I. liburukia, *La sociedad Red*, II. liburukia, *El poder de la identidad*, III. liburukia, *Fin de milenio*.

CEESA/CC.OO USM-R (1993): *Estudio del sector del servicio doméstico en Madrid*. Madril, GPS.

CLAU CONSULTORS (2001): "Estudio sobre la situación laboral y perfil de los empleados y las empleadas de hogar y de su demanda en Andalucía".

Emakumearen Andaluziako Institutua (argitaratu gabeko txostena).

COLECTIVO IOÉ

-1996: *Tiempo social contra el reloj*. Madril, Emakumearen Institutua.

-1998: "Mujeres migrantes en España. Proyectos migratorios y trayectorias de género", *OFRIM, Suplementos*, diciembre de 1998, 11-38. orr.

-2001: *Mujer, inmigración y trabajo*. Madril, MTAS/IMSERSO, Inmigración y refugio bilduma.

ANDALUZIAKO BATZAKO GOBERNAZIO SAILA

-Andaluziako Inmigratorako Plan Integrala, 2001-2004.

DURÁN, M. A. (1987): *De puertas adentro*. Madril, Emakumearen Institutua.

FERNÁNDEZ ENGUITA, M. (1991): *Hágalo usted mismo. La cualificación del trabajo doméstico, la crisis de su aprendizaje y la responsabilidad de la escuela*. Madril, MEC.

FLAQUER, L. eta SOLER, J. (1990): *Permanencia y cambio en la familia española*. Madril, CIS.

FOUCAULT, M. (1992): *Genealogía del racismo. De la guerra de las razas a la guerra del Estado*. Madril, La Piqueta.

GALLARDO, G. (1995): *Buscando la vida: dominicanas en el servicio doméstico en Madrid*. Santo Domingo, Cipaf-Ilepala.

GREGORIO, C. (1998): *Migración femenina, su impacto en las relaciones de género*. Madril, Narcea.

ANDALUZIAKO ESTATISTIKA ERAKUNDEA

-2002: Mujeres andaluzas. Datos básicos.

-2002: El mercado de trabajo en Andalucía. Datos estructurales.

IZQUIERDO, J. et alii (1996): *La desigualdad de las mujeres en el uso del tiempo*. Madril, Emakumearen Institutua.

JIMÉNEZ, M. (2003): *Buscarse la vida. Análisis transnacional de los procesos migratorios de los menores marroquíes no acompañados en Andalucía*. Cuadernos Fundación Santa María, 2. zenb.

JULIANO, D. (1998): *Las que saben...Subculturas de mujeres*. Madril, Horas y horas.

De LUCAS, J. (1994): *Europa: ¿convivir con la diferencia? Racismo, nacionalismo y derechos de las minorías*, Madril, Tecnos.

De LUCAS, J. eta TORRES, F. (2002): "Introducción", en *Inmigrantes. ¿Cómo los tenemos? Algunos desafíos y (malas) respuestas*, Madril, Talasa.

MARTÍN, E. (2003): *Procesos migratorios y ciudadanía cultural*. Sevilla, Mergablum.

MARTÍN, E., CASTAÑO, A., eta RODRÍGUEZ, M. (1999, a): *Procesos migratorios y relaciones interétnicas en Andalucía. Una reflexión sobre el caso del Poniente almeriense desde la antropología Social*. Sevilla, Andaluziako Batzako Gizarte Arazoetarako Saila/MTAS, OPI bild.

MARTÍN, E. eta de la OBRA, S. (1999, b): *Repensando la ciudadanía*, Sevilla, Fundación El Monte.

MARTÍN, E. MELIS, A. eta SANZ, G. (2001): *Mercados de trabajo e inmigración extracomunitaria en la agricultura mediterránea*, Sevilla, Andaluziako Batzako Gizarte Arazoetarako Saila.

MARTÍN, E. eta CASTAÑO, A. (2003): "Mujeres inmigrantes en el servicio doméstico en Sevilla. Género, migración y redes sociales" Andaluziako Batzako Gizarte Arazoetarako Sailerako txostena.

MARTÍNEZ, U.

-1995: *Mujeres, trabajo y domicilio. Los orígenes de la discriminación*. Bartzelona, ICARIA.

-2000: "Evolución y clasificación del trabajo doméstico inmigrante", *OFRIM Suplementos*, 2000ko ekaina, 75-96. orr.

BARNE MINISTERIOA

- 2003: Atzeritartasun Urtekaria.

Autore horrek dioenez, "Talde horren espezifikitateak talka juridikoa sortzen du, emigranteak eta, gainera, adin txikikoak direlako. Alde batetik, eskubideak dituzte eta haurtzarora babesteko neurriak aplikatu behar zaizkie (estatu bakoitzeko legeetan jasotako neurriak); bestalde, modu irregularrean sartu diren inmigranteak dira eta legeria murriztailea da euren funtsezko eskubideei dagokienez. Bi logika horiek elkarren aurkakoak dira".

LAN ETA GIZARTE ARAZOETARAKO MINISTERIOA

- Lan estatistiken urtekaria.

MOORE, H. L. (1996): *Antropología y feminismo*.
Madrid, Cátedra.

OSO, L. (1998): *La migración hacia España de mujeres jefas de hogar*. Madrid, Emakumearen institutua.

RAMOS, Mª D., eta VERA, M^a T (Eds.) (1996): *El trabajo de las mujeres. Pasado y presente*. Emakumearen Diziplina arteko Ikerketen Mintegiaren Nazioarteko Biltzarreko Aktak. Malaga, Probintziako Diputazioa.

RAMOS, R. (1990): *Cronos dividido*. Madrid, Emakumearen Institutua.

TOURAINÉ, A. (1996): *¿Podremos vivir juntos? La discusión pendiente: el destino del hombre en la aldea global*. Buenos Aires, FCE.

UNFPA. El estado de la población mundial (2002): "Las mujeres y la desigualdad de Género".

“Emakume migrantea” irudiak gizarte ekintzako politiketan

Diskurtsoetatik esku-hartzeko praktiketara eta eredueta

Belén Agrela Romero^{1/2}

Generoari eta Inmigratioari buruzko liburu honen barruko eztabaidan, testu honen bidez, hausnarketa batzuk eskaini nahi ditut politika publikoetatik emakume inmigranteak eraikitze eta antolatze moduari buruz; eraikuntza eta antolaketa horiek generoaren, inmigratioaren eta kulturaren aurkezpen jakinetan oinarrituz egiten dira, eta horiek, batzuetan, emakumeek munduan duten posizioa bereizteko eta hierarkizatze erabiltzen dira. Gure helburua zenbait gogoeta egitea da, eremu publiko eta instituzionaletik biztanleriak eta, hain zuzen ere, emakumeak sailkatzen eta urruntzen dituzten mekanismoei buruz; sailkatze eta urruntze hori hiriritasunari, etniari, arrazari, kulturari edo gizarte klaseari loturiko arazoietan euskarrituz egiten da. “Beste emakumeak” eraikitze erabiltzen diren sailkapen eta estigmatizatzeko prozesuen bidez, arruntaren eta susmagarriaren arteko mugak indartzen dira, baita garatuari eta azpigaratuari edo zuzenari eta delituzkoari buruzko ideiak ere.

Gure ustez, “emakume immigrantetzat” hartzeko erabiltzen diren kategoriak lagungarriak dira desberdintasunak indartzeko, eta, horren eraginez, aurkaritza eta desoreka planoan kokaturik gelditzen dira, “emakume espainolaren” ereduari dagokionez, eta azken eredu hori ere sarritan irudimenezkoa, irreal eta estereotipatua izaten da. Biztanleria immigrantea “gizarte bazterkeriako taldetzat” irudikatzen garamatzaten mekanismoak jakin nahi ditugu, baita politika publikoa eta Gizarte Zerbitzuak horien inguruan egituratzeko modua ere. Hain zuzen ere, “emakume immigrante” kategoriari buruzko diskurtsoak eta praktikak aztertu nahi ditugu; izan ere, horien bidez, errealitatea antolatu, halako emakumeen gizarte bazterkeria eragin eta esku-hartze ereduak proposatzen dira.

1. “Emakume immigrante” kategoriaren sorrera

la laurogeita hamarreko hamarkadara arte, Europar Batasunetik kanpoko inmigratioa ez zen “arazo publikotzat” hartzen Espainiako estatuan; izan ere, garai hartan agenda politikoetan (Agrela 2004) sartzen hasi zen, lehenengo Atzeritartasun Legea egindakoan; lege horrek egoera jakinak arautu eta espainiarrak ez zirenak (luzaroan Espainian bizi arren) “atzeritar” bihurtu zituen. Hasieran kezka tekniko-administratibo hutsa izan arren (sarreraren eta irteeraren kontrolan soilik arduratzen zena),

¹ Autorea Jaeneko Unibertsitateko Gizarte Lanaren Unibertsitate Eskolako irakaslea da, baita Granadako Unibertsitateko Emakumeari buruzko Ikerketen Institutuko ikertzailea ere.

² Eskerrak eman nahi dizkiet Cristina Berlangari eta Leyre Triguerosi, liburuki honetan parte hartzeko gonbidapena egin didatelako; bi horiek, euren lana, ahalegina eta profesionaltasuna eskainiz, fronte oso desberdinetatik lan egiten dute beti, migratio prozesuei, horien ondorioei eta prozesuoi aurre egiteko moduari buruzko azterketak eta eztabaidak ezartzeko.

apurka-apurka, politizatze prozesua eta berrikuntza politiko nahiz instituzionaleko fasea abiatu zen (Zapata et al. 2002). Biztanleria immigrantea ordezkatu duten irudiak gizonen profileen eta esperientzietan oinarrituz eraiki badira ere, 2000ko hasieran abiatutako esku-hartzearen testuinguruan hartu zuen protagonismorik handiena emakume immigrantearen irudiak, neurri handian “estatistikak agertzearen” ondorioz, baina batez ere emakumeei etxe barruan eta komunitatean ongizatearen bermatzailetzat ematen zaien eginkizunaren ondorioz.

Euren kopuru handia agerian gelditu zenean, emakumeen immigrazioari buruzko ikerketak ugaritzearen eraginez, emakumeok ikuskatzen hasi eta berezko nortasuneko subjektutzat ikusten hasi ziren (euren mugikortasuna gizon baten mugikortasunari lotuta egon edo ez). Horrela, kategoria sozio-politiko berria sortu zen, “emakume immigranteak”, eta horrek ordeztu egin zuen emakumeen migrazioak betidanik izan duen ikusezintasuna; horren ordeztu, horien *hiperikusgarritasuna* sortu zen eta horrek arretaren erdigunean kokatu zituen emakumeok (Juliano, 2002): migrazio prozesuei eta emakumeek horietan duten edo izan behar duten rolari buruzko diskurtsoetan, programetan, praktiketan. Egoeraren erabateko isiltzetik, *bereziko protagonismora* igaro gara, eta horrek lehentasuneko helburutzat jartzen ditu berdintasun planetan, Europako fondoekin finantzaturiko programetan, heziketa ikastaroetan, gizarte laneko praktiketan, GKEen ekintzetan, etab.

Ekintza horiek emakumeok gizarteratzeko/baztertzeko eragin handia duten neurrian, ikertzailetzat eta gizar-te eragiletzat dudana ibilbidearen eta esperientziaren ostean, hausnarketa sakona egin behar izan dut emakume horien integrazioa (prozesu politikoetan eta praktika profesionaletan) eraikitzeko oinarritzat hartzen diren irudiari edo irudiei buruz. Programa politikoetan eta gizarte ekintzako praktiketan horiek irudikatzen eta izendatzeko moduari buruzko “diskurtso eragiketak” aztertzeko interesa izan nuen. Nire ustez, emakumeok behatzeko eta pentsatzeko moduek baldintzatu egiten dituzte eurok tratatzeko era. Hori dela eta, politika publikoak sortzeko zentroetan generoari

eta immigrazioari buruz sartzen diren esanguretan sakontzeko erabakia hartu nuen, baita emakume horien bazterkeria azaltzeko eta euren integrazioa justifikatzeko erabiltzen diren arrazoiketetan sakontzeko erabakia ere. Azken batean, gizartetik eta politikatik eraikitzen diren kategoriak aztertu nahi nituen; kategoria horiek eragile sozial batzuk irudikatu eta (berriro) asmatzen dituzte, horiei jokabide, jarrera, balio, beharrian eta abar jakinak emanez. Irudi edo adierazpen sinboliko horiek, aldi berean, praktika sozialen eta immigranteekin ditugun elkarreagin zuzenaren bidez ere eraikitzen eta eratzen dira.

Boterearen teknologiatzat hartuta (Foucault 1992), politika eta esku-hartze horiek erabilgarriak dira mendekotasun jarrera jakinak sortzeko moduak ulertzeko eta horietan sakontzeko; halaber, baliozkoak dira gizarte taldeen arazoak eta horiek emakume immigranteak integartzeko edo baztertzeko prozesuetan dituzten ondorioak zehazteko moduak ulertzeko eta horietan sakontzeko ere.

Nire ikerketaren begirada (galderaz beterikoa), besteak beste, honako galdera hauek osatzen dute: Biztanleria immigrantearen kasuan, nola antolatzen dira generoko erlazioak? Emakume immigranteek politika publikoetan dituzten beharrian egoeren azterketa, zer diskurtso-eremutik egiten ari da? Berdintasun politikan eta praktiketan nola gauzatu dira genero, atzerriartasun eta kulturako kategoria jakinak? Politika publikoak zein neurritan dira lagungarriak generoko desberdintasunak eragiteko?³

2. Politika publikoak, errealitatea eraikitzeko tramankuluak

Politika publikoak, gaur egun, estatu modernoek funtsezko tresnak dira gizarte antolatzearen. Aldi berean, batez ere migrazio politikoaren kasuan, biztanleriaren arteko sailkapenak eta bereizketak sortzen dituzte; pertsonak horien subjektutzat eta objektutzat eraikitzen dituzte, euren bizitzak erregulatzen dituzte, eta gainera, gu lotzen edo baztertzeko gaituzten talde desberdinei buruzko esangurak sortzen dituzte.

³ Horri dagokionez, niretzat oso erabilgarria izan zen Virginia Maquieirak, Carmen Gregoriok eta Elena Gutiérrezrek egindako lana (2000), politika publikoari, generoari eta immigrazioari buruzkoa. Horiek eskaini zituzten gakoak baliozkoak izan ziren nire esperientzian sakontzeko, politika publikoetara hurbiltzeari dagokionez; horrela, definizioek “beste emakumeak” eraikitzen eta “berdintasunen” nahiz “desberdintasunen” arteko mugetan duten ahalmena aztertu ahal izan nuen (Agrela 2002a, 2002b).

Cris Shorek eta Susan Wrightek (1997), politikaren antropologiaren ikuspegi batetik, esaten dute politika publikoak gizartearen esangura desberdinak antolatzeko balio duten testutzat irakurri behar direla, horrela erretorikak eta integratzeko nahiz baztertzeko ikurrak sortzen baitira. Politikak hizkuntzaren barruan zabaltzen dira eta arrazoitzeko modu berezi batean oinarrituz eraten dira; modu berezi horrek eragina dauka izendatzeko eta sailkatzeko moduan, eta horrek testuinguru sozialak eta kulturalak lotzen ditu. Horrela, biztanlerien arteko sailkapenak eta bereizketak sortzen dira, eta pertsonak horien subjektutzat eta objektutzat eraikitzen dira; euren bizitzak erregulatu eta gu lotzen edo bereizten gaituzten taldeei buruzko esangurak asmatzen dira.

Sailkapen sistema horren helburua, Pierre Bourdieu (1994) dioenez, eragin sozialak sortzea da; egitura sozial baten barruan sailkatzen gaituzte, estatus jakinaren arabera, eta batzuk besteetatik bereizten gaituzte, mota desberdineko sailkapenen eta politiken bidez; horien arabera, rol eta eskubide desberdinak ematen gaituzte subjektutzat. Horrela, talde edo kategoria sozialak sortzen dira (“ama ezkongabeak”, “immigrantek”, “Europar Batasunekoak”, “elbarriak”, “hirugarren adina”, “prostitutak”, “drogazaleak”, etab.), eta horiek esangura desberdinak hartzen dituzte eszenatoki sozial eta politiko desberdinetan. Zatikatzeko eta hierarkizatze horrek bereizketak eragiten ditu pertsonen artean, eta sarritan, gainera, desberdintasunaren eragilea izaten da. Sailkapen horiek, sarritan, itxuraz deskribatzen dutena birstortzen dute.

Munduaren ikuspegi jakina egituratzen duen prozesu konplexu honetan, politika publikoek garrantzi handia hartzen dute, errealitatea deskribatzen duen diskurtso instituzionala eraten dutelako. Horrela, agenda poli-

tikoak sortzen dira, hau da, talde jakinei esleituriko “arazoak” modu berezian eraikitzen eta zehazten dira, azalpenak landu nahiz ezartzen dira, eta arazoaren formulazioan inplizituak diren soluzioak eskaintzen dira (Ibáñez 1998).

Gure arreta diskurtso instituzionalean edota gobernuaren diskurtsoan oinarritzearen arrazoia (horrek errealitate mota jakina eraikitzen duela jakin arren, errealitate mota partziala eta nahiko itxuragabetua), izan ere, diskurtso hori *nagusia* izatea da, berori hedatzeko bide pribilegiatuak daudelako eta pentsaera alternatiboak salbuesten dituelako;⁴ gainera, *legitimoa* da, sinesgarritasun handia ematen zaiolako, teoria objektibotzat eta ofizialtzat hartzen baita.⁵ Bi alderdi horiek erretorika instituzionalari gaitasun handia ematen diote, errealitateari buruz egiten duen deskribapena eta interpretazioa beste batzuk baino zorrotzagoa dela sinestartzeko. Baina, oraindik ere garrantzitsuagoa dena, erretorika horretan oinarrituz esangura jakinak eraikitzen dira, eta, horietan euskarrituz, praktika arautu, gizarte beharizanak interpretatu, erantzuteko modalitateak asmatu eta gizarte ekintzako politikak egituratzen dira.

Espainiako politika sozialak Gizarte Zerbitzuen sistema publiko baten bidez gauzatzen dira, bizi kalitateko eta gizarte ongizateko maila hobea lortzeko, gabeturiko pertsonen nahiz taldeen prebentzioko, laguntzako eta gizarteratzeko jarduketan bitartez.⁶ Hori, berriz, Espainiako babes sozialeko sistemara sartzeko atea da, hiritarren eskubide subjektiboa baita. Autore horiek diotenez, Gizarte Zerbitzuek “*Gizarte Politika dagoela adierazten diete hiritarrei*”. Eskubide sozial horiek, gero, hedatu egin ziren Espainian modu erregularrean bizi diren “Batasunetik kanpoko biztanleengana”.⁷

⁴ Parte hartu nuen “*Análisis de las políticas públicas y su impacto en la reproducción y cambio de las desigualdades de género: acción social, inmigración y cooperación al desarrollo*” (45/01) izeneko proiektuan, Carmen Gregorioren zuzendaritzapean, eta horrek halako gaietan sakontzeko aukera eman zidan; proiektu horrek Emakumeak eta Generoa deritzon ikerketa programa sektorialaren eremuan (Lan eta Gizarte Arazoetarako Emakumearen Institutua) izan zuen dirulaguntza.

⁵ Ez dut ukatzen menpeko talde batzuek landutako alderantzizko diskurtsoak daudenik, baina boteretik eta politiken kudeaketaren eremutik landutako diskurtsoek duten eragin handia azpimarratu nahi dut, “errealitate” nagusia aztertzeko ereduari eta horren gaineko diskurtsoari dagokionez. Diskurtso hori hedatzeko bide pribilegiatuen erabilera eta, batez ere, horri ematen zaion legitimitatea (teoria ofizialtzat hartzen delako) kontuan hartuta, erretorika instituzionalak gaitasun handiagoa dauka praktika arautzeko erabiltzen diren esangurak zehazteko. Gaiaren bat eztabaida publikoaren erdigunean dagoenean, adibidez, migrazioen kasuan, diskurtsoan hierarkia prozesua gertatzen da, eta, horren bidez, hitz batzuk besteak baino garrantzitsuagoak izaten dira (Laclau & Mouffe 1985, Halkierren aipatuak 2003).

⁶ Politika publikoek *errealitatea deskribatzeko* modua teoria ofizialtzat har daiteke: 1) Kasuan kasuko egoera sozialaren gertaerak eta oinarritzko errealitateak deskribatzen eta kontzeptualizatzen ditu (*epistemological claims*), 2) Esku-hartzeen bidea teorizatu eta prozesu politikoen eta sozialen arteko kausaltasunak ezartzen ditu (*explanatory claims*), 3) Politiken helburua den balio-gune motaren bat gauzatzen du, eta hori, berriz, horren azpiko justifikazio filosofikoa izango da (*normative claims*). (Gil 2002).

⁷ Gehiago garatzeko, ikusi Mª Luisa Setién eta Mª Jesús Arriola (1998).

Espainiako babes sozialeko sistemaren funtzionamendua modu zatikatuan eta eraginkortasun urriarekin garatzea alde batera utzita, hori lortzea, berez eta modu formalean, gizakiaren eskubideak eta hiritararen eskubideak parekatzea da; pertsona guztien banakako eskubideak eta hiritarrek Estatu nazio jakinaren kideztat dituen eskubideak parekatzea.⁸ Beraz, oso garrantzitsua da politika sozialei, ekintza sozialari eta Gizarte Zerbitzuei erreparatzea: eskubide sozialak bermatu behar dituzte, sistemak sortzen dituen desorekak konpentsatzeko, eta horrela, biztanleria immigranteak eta, batez ere, emakume immigranteek halako zerbitzuak zein neurritan eskuratzen dituzten jakin behar da, baita arreta sozialaren barruan dauden esangurak ere.

Hori dela eta, agiri politikoetatik landutako diskurtso-eraketetan euskarritu gara batik bat, baina baita horiek inplementatzen dituztenen diskurtsoetan eta euren praktika profesionaletan ere. Gure ustez, emakume horiek behatzeko eta pentsatzeko moduek baldintzatu egiten dute horiei emandako tratua. Foucaultek dioenez (1970), diskurtsoak ez dira "esaten diren gauzetara" mugatzen; izan ere, euren estu, tentsio eta modu kontraesankorrean lotutako adierazpenekin eta praktika sozialekin osaturik daude. Gobernazio prozesuen bidez (Vallespin, 2000), subjektuen ekintzaren eta subjektibotasunaren *gainean* eta *horren bidez* jarduten da; horrenbestez, beharrezkoa da gizarte ekintzako praktiken bidez (sarritan errutinakoak) garaturiko birsortze sozial eta sinbolikoari loturiko prozesu horietan sakontzea.

Politika publikoak eta generoaren nahiz immigrazioaren esangurak aztertzea funtsezkoa da emakumeen bazterkeria prozesuak eta desorekak ulertzeko eta horiek sakonago aztertu ahal izateko. Are gehiago, genero kategoriaren konplexutasuna beste prozesu batzuekin batera aztertu behar denean, adibidez, kultura, etnia, atzerriartasuna, erlijioa, adina edo egoera zibila (Gregorio, 2002); hori, emakume immigranteen kasuan gehiegi dimentsionatzen da eta, horrela, indartu egiten da gizarte eredu bakoitzaren arabera ezarritako hierarkizatze sozialaren sistema.

2. Emakume immigranteekiko esku-hartze sozialari buruzko diskurtsoak eta praktikak

Azken urte hauetan, emakume immigranteekin esku-hartze praktika ugari eta era askotakoak egin dira. Lehenengo eta behin, ekintza sozial ugarienetarikoak aipatu nahi ditut, gero horien azpiko genero edo immigrazio irudiei buruzko hausnarketa egiteko.

Gizarte eragileek familia immigranteak gizarteratzeko bultzatzen duten jarduera ohikoenetariko bat alfabetatze ikastaroak antolatzea da, eta bertan, sarritan, emakumeen partaidetza sustatzeko interes handia egoten da. Izan ere, familien oinarrizko beharrianak mantentzen eta betetzen dituztenez, horien inplikazioaren eta heziketaren hobariek eragin biderkatzailea dute, amak eta emazteak direla kontuan hartuta. Horrela, esate baterako, Immigranteak Gizarteratzeko 1995eko Planean (biztanleria immigrantearekin egindako politika administratiboak eta gizarte ekintzako nahiz esku-hartzeko politikak garatzeko lehenengo eremu arautzailea eta erreferentziakoa), hauxe esaten da: *"Emakumearen alfabetatzeak eta egokitzapen kulturalak garrantzi estrategikoa dauka, ez kopurua aintzat hartuta bakarrik, baita emakumeak familia osoa testuinguru sozial berrira egokitzea lortzeko duen funtsezko eginkizuna kontuan hartuta ere"* (1995: 60). Oso antzekoak izan ziren, besteak beste, nik elkarrizketaturiko eragile sozialek emakume immigranteekiko esku-hartze berezia justifikatzeko erabili dituzten arrazoiketak. Horrela, esate baterako, ama atzerriarrentzako heziketarako ikastetxe bateko zuzendariak hauxe esan zidan: *"... espainola ez bada-kite ez dira ikastetxera irakasleekin hitz egitera eta euren seme-alabek huts zertan egiten duten jakitera etortzen; gainera, seme-alabei ezin diete laguntzarik eman euren lanetan, eta ikastetxearen eta hezkuntza sistemaren funtzionamendua ere ezin dute ulertu (...)* Emakumeak hezi ezean, familiekiko kontaktua galdu eta familiok hezkuntza instituzionalarekin, beste gura batzuekin eta abarrekin lotura gabe gelditzen dira (...) Amak bere hezkuntza eta guk beste bat ematen diegu, eta horrela, bien bitartean hutsune handia gelditzen da" (Almeriako ikastetxe bateko zuzendaria).

⁸ Espainiaren kasuan, Gizarte Zerbitzuek ongizatearekin eta laguntza sozialarekin izandako lotura estuari esker, paperik gabeko immigranteek ere larrialdi sozialeko neurri batzuk jaso dituzte. Hori ohikoa da tradizio erlijioso handiko herrietan, adibidez, Espainian eta Italian, eta hori kontrajarri egiten zaie Ongizate Estatu gara-tuagoa duten herriei, adibidez, Danimarkari, Suediari edo Norvegiari.

Gizarte eragileek behin eta berriro esaten dute oso garrantzitsua dela emakumea amaren rolean oinarrituz kontuan hartzea, hau da, gizarteratzearen eragileztat eta familia unitatearen barruko harmoniaren bermatzailetzat. Horrenbestez, ez da kasualitatea agiri politikoek eta planek atal bereziak edukitzea, emakume immigranteek gizarteratze prozesuan duten funtzioa aztertzeke.⁹ Halaber, emakumeen arretarako zerbitzuen ebaluazioan (Immigrazioari eta Gizarte Lanari buruzko II. Txostena) hauxe esaten da ondorioztat: *"Sarritan, emakume immigranteekin egindako lan sozialean emakumea amatzat hartzen da eta seme-alabak sozializatzeko eginkizunaren ikuspegitik egiten da lan, eta etxearen zaintzailetzat duen eginkizuna ere kontuan hartzen da"* (1997: 449).

Gizarte Zerbitzuetan itxuraz formakoa den gaia honako hau da: *"orokorrean, Zentrora emakumea doa, bai bere kabuz edo bai familiako kideren batek eskatuta, eta berorrek dauka kontakturik handiena gizarte hartzailearekin, eta integraziorako funtsezko tresna ere emakumea da"* (Jaeneko Gizarte Langilea). Hori dela eta, integraziora bideraturiko jardueren "helburu nagusia" emakumeak dira. Hala eta guztiz ere, ondo-reak harago hedatzeko asmoa dagoela dirudi, eta horrela, emakumeak haurrak inguru berrian sozializatu eta etxeko zaintzailearen eginkizunearan orientatu nahi dira.¹⁰

Sarritan garatzen diren beste praktika batzuk *kulturen arteko jarduerak* dira. "Espainiako kulturaren" eta "immigranteen kultura desberdinen" arteko truke eta elkarren ezagupena sustatzeko, emakumeak berebiziko protagonismoa hartzen du; izan ere: *"familia taldea inguru berrira egokitu eta euren jatorrizko kulturaren barruko tradizioak nahiz ohiturak zaindu behar izaten dituzte"* (Immigrazioarako Eskualde Plana, 2001-2003, Madrileko Erkidegoa, 102-103. orr.). Horrela, zenbait ikuskizun antolatzen dira, esate baterako, jaiak, ipuin-kontaktak, dantzak, janari gastronomiko-

ak edo kontzertuak, eta horietan emakumeei protagonismo berezia ematen zaie.

Oso ugariak dira *"eskualde bakoitzerako, bertako hizkuntzarako eta musikarako hurbilketa"* lortzeko antolatzen diren ekintzak¹¹. Hona hemen Eguneko Zentro baten zuzendariak inguruko ikastetxeetako seme-alaben amei begira antolaturiko kultura arteko jardunaldi batzuen ospakizunari buruz azaldu zidana: *"(jardunaldien helburua) elkar ezagutzea, esperientziak trukitzea, sukaldaritzako errezetak ikastea... eta, horrela, aurreiritziak desmitifikatzea da; gainera, kultura desberdinak edukita ere elkarrekin bizitzeko eta elkar ulertzeko aukera dugula ikusteko ere balio dute... Eta horretarako egokienak amak dira, hau da, seme-alaben heziketaz arduratu eta balioak, ohiturak eta kultura jakinarazten dizkietenak (...) Hori dela eta, konturatzeko bazara, amekin lan eginez zure mezua familiako kide guztiengana iritsiko da"*. "Amaren kultura" amek eurek hedatzen dute belaunaldiz belaunaldi, teknikari sozial batek dioenez, eta beraz, zentzuzkoa da gure esku-hartzeak amei zuzenduta egotea.

Diskurtsoetan eta praktketan behin eta berriro sortu den beste iritzi bat, izan ere, *inguru berrira egokitze behar diren aldaketen sustatzaileak* emakumeak izatea da (Immigrazioarako 2002-2003 Eskualde Plana, Madrileko Erkidegoa, 124. or.). Hori, batzuetan kontraesankorra dela pentsa daiteke, ekimena sustatzeko praktika askori, antolatzeke moduari eta hezkuntzari nahiz lan heziketari dagokienez. Sarritan, gizarteratzeke gabeziak eta zailltasunak azpimarratzen dira; gizarte bazterkeriaren arriskua eta *kulturizazio prozesuaren* barruko arazoak nabarmentzen dira¹²; hori dela eta, besteak beste, Gizarte Zerbitzuen biztanleria-dianatzat hartu ziren¹³. Halaber, hauxe esaten da: *"emakume immigranteek modu berezian jasaten dituzte kultura aldatzearen ondoreak (...) eurentzat atzerriko herri bateko immigrante izatea zaila da, arlo ekonomikoan eta pertsonalean"* (2001: 102).

⁹ Gogoratu behar da hiritartasun kontzeptua kategoria baztertzaitzat sortuta dagoela; izan ere, komunitate bateko eskubide osoko kideek soilik dituzten pribilegioak indartzen ditu, eta arrotzek edo immigranteek ez dute halakorik (Carrio 2003).

¹⁰ Ikusi, besteak beste, Andaluziako Gizarte Zerbitzuen Ebaluatzeko Plana (1998); Immigranteak Gizarteratzeko Plana (1995); FEMP (Udalerrien eta Probintzien Espainiako Federazioa) (1995).

¹¹ Alderdi hau ere Immigrazioari eta Gizarte Lanari buruzko II. Txostenean agertzen da (1997).

¹² Granadako Udalak 2003ko ekainean antolaturiko "Kultura arteko Jardunaldietan" planteaturiko helburua.

¹³ Immigranteak Murtziako Eskualdean Gizarteratzeko Plana (2002, 38-95. orr.); Madrileko Erkidegoak Immigrazioarako duen Eskualde Plana (201, 102. orr.); Kataluniako Generalitatearen Immigrazioarako Eskualde Plana (215. orr.), besteak beste.

Arriskuko taldetzat hartzen dira eta esku-hartzean lehenasuna dute; beraz, arakapen ikerketa asko sus-tatzen dira, "euren errealtatea eta beharrianak" zein diren jakiteko; halaber, gizarte trebetasunen hezkun-tza tailerrak bultzatu edo euren gabeziak "konpentsa-tzeko" informazio liburuxkak argitaratzen dira.¹⁴ Izan ere, batzuetan itxuraz gehiegi dimentsionatzen da euren bazterkeria egoera eta ezgaitasuna, beste "arazo" eta talde estigmatizatu batzuekin lotzean. Horrela, esate baterako, Gizonen eta Emakumeen arte-ko Aukera Berdintasunerako III. Planean (1997-2000), Lan eta Gizarte Arazoetarako Ministerioko Emakumearen Institutuak sustatuan, emakume immi-granteak "Gizarte bazterkeriako egoeran dauden emakumeen" arloan sartzen dira, hauxe adierazita: "Emakumeen immigrazioak, ijitoen herrikoa izateak, prostituzioan jarduteak (batzuetan drogen kontsu-moari eta lhesari lotuta), espetxeetan sartuta egote-ak eta kide bakarreko familiakoa izateak bazterkeria maila desberdinak eragiten dituzte" (1997: 83).

Tratu txarrena ere immigranteekin erlazionatzen den beste "arazoetariko bat" da, euren gizarte patriarkalen eta kulturen berezko ezaugarria balitz bezala, belaunaldiz belaunaldi hedatzen den gaitza balitz bezala. Horrela, sarritan, emakumeok honako honetaz aska-tzeko gauza ez diren pertsonatzat hartzen dira: "jato-rrizko kultura batzuetan gizonarekiko mendekotasun mekanismoak" (Madrileko Erkidegoak Immigrazioarako duen Eskualde Plana, 2001-2003, 126. or.). Era berean, jakintzat hartzen da talde horiek, euren "mendekotasun kulturaren" eraginez, *isilago gelditzen* direla, eta beraz, azken urteotan gero eta informazio bilkura gehiago dago, batez ere emakume immigranteei zuzenduta.¹⁵

Berezitasun kulturala nabarmentzea, emakumeon mugak eragiten dituen elementutzat hartuta, baita

"Espainiako kulturara"¹⁶ egokitzeko oztopo nagusi-tzat hartuta, alderdi nagusietarikoa da, eta horren inguruan jarduera asko kudeatzen dira. Batzuetan, desberdintasun kulturala ardaztat hartuta, *berezita-sun kulturaletan*¹⁷ oinarrituriko programa bereziak sustatzen dira, esate baterako, arretako ordutegiak, arreta hori eskaintzen duen pertsonaren profila eta prestazioak kudeatzeko lekuak. Biztanleria immi-granteari emandako arreta "euren kulturara egokitu-riko" zerbitzuen bidez garatzeko joera dago, hori aukerarik egokiena delakoan. Horren adibidetzat, esan daiteke immigranteekin egindako esku-hartze guztietan arreta zerbitzuek kultura arteko bitartekari-ria eduki behar dutela (bitartekari atzerritarra, jaki-na). Era berean, adibidez, sarritan, emakume atzerri-tarrei zuzendutako osasun arreta Gurutze Gorriaren bidez gauzatu da, beti sendagile batekin eta gaueko ordutegian; izan ere, pertsona arduradun batek azal-dutakoaren arabera, "immigranteak errazago etor-tzeko, gehienetan emakumea zen eta senarra ere berarekin batera etor zitekeen (...), eta horrela, euren kultura eta ohiturak errespetatzen ditugu". Eztabaida hori iraunkorra da gizarte ekintzako politikaren disei-nuan, batez ere gizonen eta emakumeen arteko ber-dintasun planen diseinuan.

Lan merkatuaren barruko integrazioa errazteko, gara-turiko beste jarduera batzuk hezkuntza praktikak eta jarduera kulturalak dira. Zenbait elkartetatik gauza asko erakutsi dizkiete, esate baterako, "garbitzen, jos-ten, zaharrak zaintzen, janariak prestatzen... Espainian egiten den bezala, emakume espainolaren moduan lan egiten ikasteko eta, horrela, barneko enplegatutzat edo ordukakotzat lana aurkitu ahal izateko", emakume immigranteekin lan egiten zuen Andaluziako etxeko andreen elkarte bateko presiden-

¹⁴ Gizarte ekintzak jarduketa jakinen baterako proiektua diseinatzeko duenean, helburuak, metodologia edo finantziarioa zehazteaz gain, zati nagusietariko batek "biztanleria-diana" aztertzen du, hau da, jarduketa horren jasotzaile nagusiak izango diren pertsonak (gehienetan, pertsona horiek taldetzat hartuta). Horrela, esku-hartzearen helburua, biztanleria onuraduna eta emaitzak ebaluatzeko erabiliko den eragina mugatzen dira.

¹⁵ Horri dagokionez, gizarte trebetasuneko tailer asko egin dira, eta horietan, helburu nagusia "euren egokitzapenerako eta integrazioarako oinarritzko ezagupenak eta trebetasunak eskaintzea" da (Emakume immigranteen integrazioarako programa, 2002, Granadako emakume elkarte batek sortutakoa). Halako heziketa, berri-z, honako hau lortzera bideratu da: ohitura osasuntsuak, etxeko trebetasunak, pertsonen arteko harremanetarako trebetasunak, adin txikiak laguntzekoak edo adineko pertsonak zaintzekoak lortzea eta hobetzea.

¹⁶ Egindako landa-lan guztietan, bai Almerian eta bai Granadan eta Jaenen, beti eskatzen zidaten emakume immigranteek prostituzioan jarduteko baldintzak eza-gutzeko, baita horrek tratu txarrekin eta drogamenpekotasunarekin zeukan erlazioa ere.

¹⁷ Kontzeptualizazio hori modu esplizituan edo implizituan agertzen da agiri-rik gehienetan, kulturen arteko ezaugarriekin, "talka kulturalarekin" edo "harrerako gizartearen" gizarteratzearekin erlazionaturiko gaietan: "kultura katalana", "norberaren kultura eta kultura hartzailea", "harrerako biztanleria osoaren kultura". Ikusi, esate baterako, Immigranteak Gizarteratzeko Plana (1995); Murtziako Immigranteak Gizarteratzeko Plana (2002-2004); GRECO (2000-2004) edo Pla Interdepartamental d'Immigració (2001-2004).

teak esan zigunez. *"Ulertu egin behar dute gauzak hemen ez direla euren kulturetan bezala egiten, jokatibidearen aldetik gutxieneko jarraibide batzuk ikasi behar dituztela, itxura fisikoa zaindu behar dutela, hezkuntza izan behar dutela, errespetua eta formalitatea, hori eurek gutxiago ezagutzen baitute, garapen urriagoko Hirugarren Munduko herrietatik datozelako"*, esan zuen amaitzeko.

Lan merkatuan sartzeko, okupazio heziketako praktikak egiten dituzte, eta Europako Gizarte Fondoak indarrez sustatu du hori; izan ere, ekimen komunitario batzuen bidez (esaterako, Horizon, Integra, Equal edo Now), zenbait jarduera finantzatu ziren, adibidez, laneratzeko aholkularitza ikastaroak, orientazioak, enplegua bilatzeko teknikak edo gizarte trebetasunen heziketa, eta horietan, María García-Canok dioenez, *"ardatz nagusitzat 'gizarte hartzailerearen arauetako eta jokabideetako sozializazioa' hartuta (diseinatu ziren)"* (2002: 335).

Testu honen helburua ez da emakume immigranteen laneratzeari lortzeko erabiltzen ari diren programetan eta moduetan sakontzea. Hala eta guztiz ere, gauza garrantzitsu bat adierazi nahi dugu, sarritan agerian gelditzen baita halako emakumeek lan merkatuan parte hartzen dutenean eta horretarako ekintzak aipatzen direnean. Horretarako, horretan dabilen lan-eragile batekin izandako elkarrizketa baten zatia sartuko dut, lan eskaintzak esleitzeko erabiltzen diren irizpideei buruzkoa: *"Lan batzuk oso argiak dira... ba ez dakit... etxeko enpleguarena edo zaharren nahiz umeen zaintza... Baina beste batzuetan, sexua ez da hain erabakigarria, esate baterako... ba ez dakit, taberna edo jatetxeren bateko langilea, azkenean senarrari ematen baitiozu, zeren, tira, lana batek bakarrik egin ahal izatekotan, ez da senarra etxean haurrak zaintzen geldituko, zelan egin ere ez daki eta... Gainera, gizonek ere horixe erabakitzen dute, tira, ez pentsatu, euren pentsaeraren eta kulturaren eraginez nahiago dute eurek lan egin, emazteak lan egin baino (...) eta agian hobe izaten da emakumea hor egotea, familia zaintzearen eta haurren hezkuntzaren ardurarekin"*.

Batera nahiz bestera, arrazoiketa eta kontraesan horiek behin eta berriro agertzen dira, emakumeak lan merkatuan sartzeari buruzko gaia aztertzen denean. Alde batetik, immigranteen "emantzipazioa" sustatu nahi da, ordaindutako lana lortuta; baina, beste alde batetik, gizarte eragileek zalantza dute, lehentasuneko alderdiei buruz: lana edo seme-alaben zaintza, horiek *"babesik gabe gelditzeko arrisku argia"* baitute¹⁸. Are gehiago, immigranteen kasuan bezala, horien lan merkatuan sartzeari senarraren diru-sarreretarako laguntzat edo osagarritzat hartzen dela kontuan hartuta.¹⁹ Beste alde batetik, euren bazterkeria murrizten eta Espainiako emakumeekiko eskubideekin parekatzen lagundu nahi da, baina emakume emigranteak hezita eta euren gaitasunaren edo ezaugarri biologikoen arabera lanak emanda, esate baterako, haurren arreta eta zaintza, garbiketak eta etxeko beste lan batzuk.

Beste praktika batzuk inguru berrira egokitzeko ahaleginarekin erlazioz daude. Ekintza horiek euren egoera *"normalizatzeko"* egiten dira; hori, Gizarte Zerbitzuek adierazitakoaren arabera, esku-hartzea homogeneizatu beharra da, euren kulturaren eraginez dauden desberdintasunak eta urruntasunak handiak izan arren. Hain zuzen ere, goian aipaturikoaren aurkakoa den ikuspegi batetik. Immigranteentzako zerbitzu berezien sorrera ekidin nahi da, Gizarte Zerbitzuen gainerako erabiltzaileen taldetik kanpo dagoen taldeztat hartu nahi ez direlako. Gizarte langile batek esan zigunez: *"Hemen pertsona guztiei normalizazio printzipioa azaltzeko ahalegina egiten dugu, guztiak berdinak garelako, kultura, arraza edo kolore desberdina eduki arren. Baina, hori lortzeko, emakume horiek bertoko funtzionamendura 'egokitu' behar ditugu: zerbitzuen eskabidea, ordutegiak, senar barik etorri beharra, seme-alabak zaintzeko modua, gutxieneko eskubideen errespetuan oinarrituz... (...) Hori dela eta, beste leku batzuetan immigranteentzako Eguneko Zentro berezietan egoten diren bitartean, hemen Gizarte Zerbitzuen Zentrotik bideratzen dugu guztia"*.

Hedapenik handieneko jardueretariko bat, sarritan immigranteekin eurekin egiten ez bada ere, immigrazioari buruzko mahai-inguruen antolaketa da, hemen-

¹⁸ Gizonen eta Emakumeen arteko Aukera Berdintasunerako III. Plana (1997-2000), Lan eta Gizarte Araozetarako Ministerioko Emakumearen Institutuak egindakoa (98. or.).

¹⁹ Murtziako Eskualdeko Immigranteak Gizarteratzeko Plana (2002-2004), 39. or.

go telebistetan, baita ikastetxeetako informazio kanpainak edo manifestazioak ere, eta horien helburua hemengo biztanleria emakume horien bazterkeriaz jabeaztea da. Ekintza horietan oinarrituz, sarritan hedatzen den ideiak joera nabaria dauka euren ikur kultural asko atzerakadatzat, garapen urritzat, mende-kotasuntzat edo ez-egokitzapentzat interpretatzeko (adibidez, beloaren edo txadorraren kasuan).²⁰ Emakume elkarteko presidentek mahai-inguru batean (ni bertako moderatzailea nintzen) horri buruz esandakoa adierazgarria da: "... *Espanian emakumeak askatasuna dauka eta du zertan ezkutatu edo emakume izateaz lotsatu (...) eta immigranteek ondo ikasi behar dute hori: herri zibilizatuan gaudela*".

Horri dagokionez, Generoen arteko Berdintasunerako probintzia plana diseinatzeko ardura zeukan gizarte teknikari batek hauxe esan zidan emakume immigranteak gizarteratzeko moduari buruz: "*Berdinak izan nahi dugu, baina zaila da... ez baita gauza bera Granadako emakume bati hitz egitea, horrek nahitaez bide luzea eginda duelako, gizarte demokratikoan bizi delako eta kanpoko emakumeek ez duten "ibilbidea" duelako (...) Kanpoko munduak ez dauka zerikusirik geurearekin, guk orain dela berrogeita hamar urte genuen egoerarekin (...) (emakume immigranteak) herri atzeratuetatik datoz, bertan emakumeak ez dira pertsonatzat tratatzen (...) eta hori guztia bertako kulturaren ondoriozkoa da, bertan izateko eta emakumeak tratatzeko modu berezia baitute, eta emakumeek eurek ere horixe erakusten diete euren alabei, hori aldatzea ez baita erraza (...) Garrantzitsuena desberdintasun horiek ikustea eta laguntza eskaintzea da, emakumeok aurrera egiteko eta euren oraingo egoera gainditzeko*".

Diskurtso hori eta gizarteak ikuspegi eboluzionistatik nahiz aurrerakuntza linealeko ikuspegitik interpretatzeko modu hori, kulturak ranking jakinaren arabera antolatuz, euren "garapen egoera" kontuan hartuta (Yuval-Davis 1997), behin eta berriro agertzen da.

Bartzelonako Diputazioak immigrante atzeritarrentzat argitaraturiko informazio koaderno batzuetan, Gizarte Zerbitzuen jarduketa eremuie zegokienez, eta emakume immigranteen berdintasuna sustatzeko asmoz, hauxe esaten zen: "*Emakumeen eskubide berdintasuna errespetatu egin behar da gure gizartean, kultura desberdinetara egokitzeko murriztu edo erlatibizatu ezin den balio unibertsala delako*" (Bartzelonako Diputazioa, 1997: 41).

3. Generoaren eta migrazioaren adierazpenak

Emakume immigranteekin izan beharreko esku-hartzearen mota desberdinak azaldu ondoren, atal honean diskurtsoetan eta praktikan jasotako generoaren eta migrazioaren irudi desberdinak zehazten saiatuko gara. Hau da, "*immigranteak behatzeko, pentsatzeko eta tratatzeko moduak*" (Santamaria 2002a), baita ekintzen, erretoriken, jarraibideen eta politiken konbinazio horrek emakume horiekin izandako esku-hartzean duen eragina ere (plan politikoetan, gizarte zerbitzuetan edo ikerketa akademikoetan oinarrituz egindako esku-hartzeak).

Identitateen arteko elkarreraginaren eta sorreraren testuinguruan²¹ emakume immigranteak "eragile simbolikotzat" hartu nahi izan ditugu, "atzeritartzat" (hitz horren adierarik zabalenean) eraikitze erabiltzen diren prozesuak aztertuz.²² Emakume immigranteak gizartean kategoria sozialtzat sortzeko erabiltzen diren moduak interesatzen zaizkigu, baita horien inguruan sortzen diren adierazpenak ere, horien bidez euren identitatea eta bereizketa naturalizatzen baita.

Kontzeptualizatzeko moduak konplexuak, ambiguoak, orokorrak eta abstraktuak dira. Nabaritutako zenez, batzuetan osagarriak eta besteetan baztertzailak diren diskurtso eta praktika horiek agerian jartzen dituzte migrazioen tratamenduaren kontraesan handiak (ekonomikoak, politikoak, ideologikoak...), esku-hartzeko

²⁰ Esaterako, Immigranteak Gizarteratzeko Planean (1995) esaten denez, beharrezkoa da emakumeak berriro biltzen saiatzea, etxeko ekonomian laguntza handia eskaini ahal dutelako.

²¹ Bazterkeria prozesuak determinismo kulturalaren eraginezkotzat interpretatzeko lerroan, oso adierazgarria da Murtziako Immigranteak Gizarteratzeko Planak (2002-04) adierazitakoa: "Emakumeen migrazioari ez zaio garrantzi handirik ematen, emakumeek 'ikusgarritasun' txikiagoa dutelako; izan ere, oraindik ere bigarren mailako posizioa dute gure gizartean eta horrek garrantzi handiagoa hartzen du, kontuan hartuta euren jatorrizko herri gehienetako arau kulturalak" (38. or.)

²² Altitateak sortzeko prozesuak aurkako identitateetan oinarrituz (zentzua elkarreragineko testuinguruan hartzen duten identitateak) sortzen badira, "bestearen" edo atzeritarraren irudia hasierako unean baino ez da agertzen. Norbera zehazteko prozesu horretan ("gainontzekoekiko" aurkaritzat zehazteko prozesua), identitate eta atzeritartasun asko sortzen dira.

politikek eta eragileek halako kontraesan asko egiten baitituzte. Immigrazioari buruzko irudi anitzen multzo hori agerian gelditzen da emakume immigranteei buruzko diskurtsoetan; horietan, sarritan, begirada eta aurreiritzi etnozentrikoak, androzentrikoak, feministak edo kontserbadoreak erraz eta modu zolian nahasten dira, eta horrek ondorio maltzurak sortzen ditu.

Kontrako irudi horiek (esate baterako, batzuetan, subjektu ahultzat eta ingurura egokitzeko zailtasunak dituen subjektutzat aurkezten dute; beste zenbaitetan, berriz, gaitasunik handiena eta integrazioarako –bera eta familiarena– trebetasun handiak dituen subjektutzat), bestalde, abiapuntutzat harturiko jarrera teorikoak adierazten dituzte, baita beste desberdintasun modu batzuekin egituratzearen arabera aplikatzen diren esangura desberdinak ere. Dolors Comasek dioenez, *“sexuan oinarrituriko desberdintasunak beste desberdintasun sozial batzuk sortzeko prozesu orokorrean soilik ulertu ahal dira”* (1995: 14). Planteamendu batzuk eta besteak aplikatzeko beharrianen eta testuinguruaren arabera, arbitrariotasun horrek *“ondorio desberdinak sor ditzake inplikaturiko subjektuentzat”* (Maquieira et al. 2000: 421). Baina, gainera, desadostasun horiek agerian jartzen dituzte pertsonen pentsaeren nahiz euren *“arazoen”*²³ eta jarduteko moduaren artean (testuinguruaren konplexutasunen eraginpean) sarritan egoten diren kontraesan nabariak.

Hemendik abiatuz, nire azterketan identifikatu ditudan generoko eta immigrazioko irudiak aurkeztu nahi ditut, baina horiek ez dira kategoriatzat eta baztertzailatzat hartu behar, emakume immigranteetan oinarrituriko agerietan, diskurtsoetan eta praktiketan dauden irudietariko batzuk berreskuratzea eta azterzea eragiten baitute.²⁴

Emakume immigranteengan pentsatzean nabarmentzen den gauzetariko bat *familia unitatearen egonkortzailatzat* duten rola da. Emakumeak integrazioarako tresnatzat hartzen dira, generoaren arabera modu tradizionalan esleiturik duten eginkizunean oinarrituz, eta horrela, barne orekako eta ordenako eginkizuna hartzen dute (arlotan afektibotik hasi eta familia unitatearen elikaduratik edo higienetik igarota), eta eginkizun hori emakumeari egotzi zaio betidanik, ama den neurrian.²⁵ Emakumearen presentzia oreka emozionalaren ardura duntzat, *“gizartearen normalizazioztat”* eta hezkuntza eragiletzat ulertzen da.²⁶ Horri dagokionez, oso adierazgarria da Andaluziako udal bateko emakume zinegotzi batek kontatu diguna: *“Emakumeek mesede egiten diote immigranteen gizarteratzeari, eguneroko bizitza antolatu, familia batuta eduki, seme-alabak kontrolatu eta immigranteek Espainiako ereduaren arabera goa den familia unitatea edukitzea ahalbidetzen dutelako”*.

Emakume immigranteak irudikatze moduan, Espainiako testuinguruko familia ikuspegitik begiratuta, batik bat *familiaren ongizatearen zaintzailatzat eta sustatzailatzat* ikusten dira, eta familia unitateko mendekotasuna duten pertsonen (seme-alabak, gaixoak, zaharrak...) zaintza eta ardura eurengan euskarritzen da. Agiri politikotetan ere (nahiz eta lan hori zuzen-zuzenean eratziki ez) *“susmagarria”* da hezkuntzari, osasunari edo zaintzei buruzko gaiak aztertzen direnean emakumearen irudia agertzea, eta ez gizonarena. Dirudienez, jakintzat ematen da familia eginkizunen antolaketaren ereduaren emakumeek eginkizun horien ardura dutela. Horrenbestez, esate baterako, familia adiskidetzako planak itxuraz Espainiako emakumeentzat pentsaturik daude, eta ez emakume

²³ Atzerriartasuna ez da ulertu behar barrukoa/kanpokoaren arteko dikotomiatzat; izan ere, hitz horrek, Santamariak dioenez (2002), barneratze eta kanporatze, antolatze eta menderatze maila desberdinak konbinatzen dituen eremu konplexura eta anbiguora garamatza.

²⁴ Azken urteotan, gizarte ekintzako eremuetatik, batez ere langile sozial batzuen aldetik, *problematika* hitza erabiltzen da, gizarte talde horri loturiko arazoaren multzoa adierazteko (arazo anitzak eta, batzuetan, zehaztugabeak). Kontzeptu hori modu errepikarian eta anbiguoan erabiltzen da, gizarte talde jakinaren egoera aipatzeko, eta horrek ondorio maltzurra dauka; horren eraginez, pertsona horiekin zerikusirik duten gauza guztiak arazotzat interpretatzen dira. *“Immigrazioaren problematika”* esapidearen barruan era askotako arazoak sartzen dira, eta horiek beste *“arazo sozial”* batzuei lotzen zaizkie. Horregatik jarri dut azken hori kaxotxen artean, immigranteei buruz hitz egitean askotan erabiltzen den kontzeptu horren erabilerekin zailtasunak, ez bainago batere eroso horren esan-gurarekin.

²⁵ Adierazpenen azterketa-lerro beretik doa Virginia Maquieira et al. autorearen lana (2000), baita Carmen Gregorioren lana ere (2002).

²⁶ Almerian egindako ikerketan argi ikusi nuen senar-emazteek (seme-alabekin edo halakorik gabe) osaturiko familia unitaterik gehienak hirigunearen barruan bizi zirela; emakumerik gabeko familia unitaterik edo gainontzeko unitaterik gehienak, berriz, negutegien artean barreiatuta bizi ziren. Auzo-elkarteekin egindako elkarrizketetan egiaztatu egin nuen horren arrazoiak emakumerik gabeko etxebizitzek ukapena sortzea zela; izan ere, bakarrak bizi ziren gizonekin erlaziozaturik zegoen, etxea ardura barik zuten gizonekin, etxera kanpotar gehiago ekartzeko aukera zuten gizonekin eta, azkenik, emakume barik egonik euren seme-alabentzat (espainolak) arrisksutsuak izan zitezkeen gizonak herriatik urruntzeko estrategiarekin.

atzeritarrentzat, azken horientzat antza denez ez baitago banaketarik laneko bizitzaren eta bizitza pertsonalaren nahiz familia bizitzaren artean.

Badago emakume immigranteak irudikatzeko beste modu bat ere, hain zuzen ere, *jatorrizko "kulturaren" bermatzailetzat, amaren eginkizunean*.²⁷ Hori lotuta dago immigranteen seme-alabek euren ohiturak mantentzeko kezkekin, horrek teoriarik behintzat "bigarren belaunaldiaren" integrazioa errazten baitu,²⁸; eginkizun hori emakumeari ama delako ematen zaio. "Ama hizkuntza eta kultura" eurek transmititu behar dutela jotzen da, eta horrela, familia unitatearen arduradun eta sustatzaile bakartzat hartzen dira.

Emakume immigranteak, alde batetik, euren ohiturak nahiz "jatorrizko kultura" mantentzearen arduradun-tzat hartzen dira, eta bestetik, testuinguru berrira egokitzeko eta gizarteratzeko "tresna" pribilegiatutzat; neurri horretan, *"jatorrizko herriko kulturaren" eta "harrerako herriko kulturaren" arteko bitartekariak* dira. Horrela, immigrazioko eta identitate kulturalen berreraikuntzako testuinguru batean, emakumeak "gu-bertokoen" eta "besteak-kanpokoen" arteko banaketaren erdibidean kokaturik gelditzen dira; horrela, bitartekaritzaren protagonista nagusiak dira. Politikak eta praktikak, itxuraz, emakumeengana zuzenduta daude, *bi kulturen arteko bitartekariak* diren neurrian (Gregorio 2002b); horrela, itxuraz elkarren aurkakoak diren *bi kulturen* arteko trukeak eta negoziazioak kudeatzen dituzte, eta beraz, ikastetxeek, Gizarte Zerbitzuek eta abarrek antolaturiko kultura arteko topaketetan zati garrantzitsuak dira. Alde batetik, onartu egiten da sortzaile-mantentzailetzat eta "euren kulturaren" aditutzat duten eginkizuna; bestetik, "beste kulturaren" lekukoa biltzeko nahiz zabaltzeko gaitasuna ere onartzen da, emakumea taldearen hezkuntzaren, sozializazioaren eta akulturazioaren arduraduna baita.

Lanaren arlotik, beste autore batzuek agerian jarri dutenez²⁹, migrazio politikak garatzen dituzten testuetan "gizon langileak" kontzeptua erabiltzen da.

Emakumeak ia ez dira aipatu ere egiten, eta, aipatzen direnean, etxeari eta familiari lotuta agertzen dira beti. Etxetik kanpoko arloa familiaren ekonomiari egindako ekarpenentzat hartzen da³⁰, eta hortaz, emakumeen lana "*laguntzat*" hartzen da. Horrenbestez, familia unitatearen barruan amatzat eta zaintzailetzat duten eginkizunari lehentasuna ematen zaio.

Oraintsuagoko agiri batzuetan, berriz, emakumeak *langiletzat* agertzen dira, eta onartu egiten da lan merkatuan eta ordaindutako enpleguan sartzeko duten eskubidea. Hala eta guztiz ere, gorago esan dugunez, horrek ugalketa lanetan eta familiaren oreka emozionalean eragin dezakeen gabezia susmo handigoarekin ikusten da emakume immigranteen kasuan espainolen kasuan baino. Horrela, gizarte eragileen artean, emakumeen laneratzearen *versus* haurrak arreta barik uztearen arteko dilema sortzen da.

Era berean, emakumeak laneratzea adierazpen ideologiko batzuen bidez baldintzaturik dago; izan ere, emakumeak direnez, *generoari loturiko lan jakinak egiteko baino ez dutela balio* pentsatzen da, eta horrela, lan merkatua generoko desberdintasunen arabera banatzen da. Batez ere, zaintzei loturiko jarduerekin erlazionaturiko lan-elkarrizketetarako deia egiten zaie edo horren inguruko (zaintzak, garbiketa, sukaldea edo ehungintza) okupazio tailerretarako heziketa jasotzen dute. *Hogares, cuidados y fronteras* deritzonari buruzko ikerketak (2004) agerian jarri duenez, etxeko lanetan transferentzia gertatzen ari da, eta lanok emakume espainoletatik emakume immigranteetara igaro dira. Bai kanpoko langiletzat eta orduka kobratuz edo bai barneko langiletzat, emakume immigranteak neurri handian lan-nitxo horretan sartzen dira, lan horretarako "berezko" gaitasuna dutela ulertzen delako; izan ere, emakume espainolek dagoeneko ez dute halako lanik egin nahi, baina euren errebindikazioetan ez dira kexatzen lan hori beste emakume batzuek egingo dutelako, ezta emakume horiek lana baldintza txarretan hartzen dutelako ere³¹.

²⁷ Immigranteak Gizarteratzeko Plana (1995: 60).

²⁸ Carmen Gregorio (2002) eta Antonio Izquierdo (2004) alderdi horretan ari dira lanean.

²⁹ Bigarren belaunaldiari, alde kulturalari eta integrazioari dagokionez, oso interesgarriak dira Adela Franzék eskolaren arloan egindako ikerketak (2002).

³⁰ Ikusi, besteak beste, Carrasco (1997) Mestre (s/f); Rivas (1998) Maquieira, Gregorio eta Gutiérrez (2000); ZZAA (1998)

³¹ Ikusi, esate baterako, Biztanleria Immigrantearekin egindako Plan Integrala (1995).

Egindako elkarrizketetan, sarritan, Gizarte Zerbitzuek "eremu pribatura bazterturiko" emakumeen irudia edukitzen dute, emakume immigranteei dagokienez. Lehen esan dugunez, emakumeok ugalketaren eta familiaren zaintzaren lanak egiten dituzte, eta gizonek, berriz, familia unitatea mantentzeko baliabide ekonomikoak hornitzen dituzte. Hala eta guztiz ere, Gizarte Zerbitzuetara (publikoak nahiz pribatuak) joan behar denean, rol hori alderantziz gelditzen da, eta *gizarte laguntzen "berezko eskatzaileak"* emakumeak dira. Immigranteek eurek ere erabili eta indartu egiten dute egoera hori (ardurapean pertsonak dituzten emakumetzat gizonek baino aukera gehiago dutela jakinik), baita gizarte langileek ere (elkarrizketetan berretsitakoaren arabera, "*euren aldeko nolabaiteko diskriminazio positiboa egiten dugu, gizonen kaltetan, gure ustez seme-alaben kontua emakumeena baita*").

Subjektu sendoak, sortzeko gaitasunekoak eta aldatetara egokitzeko ahalmenekoak direla dioten irudiari kontrajarrita, *gizarte bazterkeriarako eta marjinaziorako joera duten emakumeen* irudia detektatu dugu. Immigrazio planik gehien-gehienetan, horien egoera "gizarte bazterkeriaren arloan" aztertzen da, eta bertatik, politiketik "subjektu ahultzat" irudikatzen dituzte³², gabeziaz beteriko subjektutzat eta zaurgarritasun handiko subjektutzat. Euren mugak, horrenbestez, ez dira generoari lotuta aztertzen (egoera jakinean eta botere erlazio jakinekin dagoen emakumea), immigrantea izateari lotuta baizik; horrela, sortzen duen irudiak "*nahasi egiten du emaitza pertsonen eta taldeen berezko egoerarekin, eta hori, gure gizartearen irudimenean, desbideratze sozialari edota subjektuen ardurari lotuta gera daiteke*" (Maquieira et al. 2000: 422). Nahaste horrek oraindik ere gehiago hutsaltzen du halako emakumeen egoeraren azterketa, irudi *miserabilista* eta bazterkeria egoera estigmatizaturiko beste talde edo praktika batekin batera jartzen denean.

Gorago esan dugunez, diferentzia kulturala gehiegi azpimarratzearen ondorioz, nabarmendu egiten dira

integraziorako distantziak eta zailtasunak, eta gainera, horren eraginez, emakume immigranteak *alteritatearen muturreko iruditzat* agertzen dira, eta (irudikaturiko) "Europako kulturaren" beste aldetzat hartzen dira. Enrique Santamaría dioenez, immigranteen presentziak irudimenak asaldatzen ditu eta irudikeria sozial itzela sortzen du (2002b:154). Horrenbestez, sarritan, bazterkeria prozesuak "euren kulturaren" eta horrek sortzen duen inposizioaren nahiz determinismoaren ondorioz interpretatu dira. Euren sinbolo kultural asko, horrela, mugapen "etniko" bihurtzen dira, eta horiek "*gizonen zapalkuntzari men egitetzat interpretatzen dira, eta beraz, euren "kultura" aldatzearen aurkako erresistentziatzat, baita sexuen arteko berdintasunean oinarrituriko gizarte demokratiko baten "integrazioari" aurre egiteko modutzat ere*" (Gregorio 2002b: 10). Hortik ateratzen denez, euren alabengan mendekotasun ikur horiek mantentzen eta birsortzen saiatzen direnean, jarrera hori generoko kontzientziarik ez edukitzearen eta emakumeen otzantasunaren eraginez kotzat baloratzen da; hau da, esaten da emakumeok ez dutela "Europara egokitu" nahi eta ez dituztela Espainia bezalako herri garatuetan (ustez) dauden eskubide guztiak lortu nahi. Horrela, pertsona otzanak eta autonomia urrikoak direlakoan, pentsatzen da beharrezkoa dela eurei laguntza ematea emakumea askatzeko prozesuetan.³³

Euren distantzia kulturala eta mugapen etnikoak desberdintasunaren eta marjinazioaren justifikatzailetzat eraikitzen diren neurrian, emakume immigranteak sarritan emakume ijitoen ondoan sartzten dira, kategoria berberaren barruan, hau da, "gutxiengo etnikoen" barruan, eta gizarte ekintzako programak "beste kulturalak" deritzen artean diseinatzen dira (Agrela 2002a). Sarritan, irudi kultural horiek aurrez sortutakoak dira, euren atzerakuntzaren eta azpigarapenaren adierazletzat, baita gure nagusitasuna adierazteko ere, eta beraz, euren bazterkeriaren eta mendekotasunaren erruduntzat eta erantzuletzat irudikatzen dira, "bilakatu" nahi ez dutelakoan.

³² Etxeak, zaintzak eta mugak... deritzonari buruzko txosten horrek (2004) agerian jartzen duenez, balioa galdu duen eta txarto ordainduta dagoen sektore bateko integrazio baldintzen eta irregularitasun juridikoaren eraginez sortzen den egoeran, emakumeek ahultasun handia dute zapalkuntzaren aldetik, eta sarritan, euren gain biolentzia simbolikoa eta materiala gauzatzen da (2004: 58).

³³ Julia Varela eta Fernando Álvarezek, "subjektu ahulak" deritzon formulazio ospetsuan, halakotzat aurkezten dituzte: "aldi berean zorrotza eta malgua den *logika sozial nagusiak (...), gizartearen barruan bazterkeriatik bikaintasunera doazen aurkako poloen eraketak (...) eta oraingo gizartearen izaera hierarkikoak nahiz agintekeriazkoak eragindako tentsio gogorren adierazpenik handiena osatzen duen taldea*" (1989: 10).

Emakume immigrantearen irudia diskurtso eta agiri politikoetan sortzeko beste adierazpenetariko bat estu lotuta dago eurekiko mesfidantzari eta susmoari³⁴. *Emakume gaiztoen, susmagarrien eta trabesen* estigmatizatze hori zenbait mailatan erabiltzen da, eta modu desberdinean adierazten da, kasuan kasuko gizartearen eta testuinguruaren arabera (Juliano 2002). Horrela, sarritan euren jarduerak edo beharrian pertsonalak karga sexual gogorarekin erlazionatzen dira, eta deseroso sentiarazten dira, dirua irabazteko interesa dutelako. Emakumeen jokabide batzuk gizartearen zehapen handiagoa dute (batzuetan zigor-zehapena ere bai) jokabide horiek gizonenak direnean baino, baldin eta senarrekin nahiz seme-alabekin dituzten harremanak edo lanbide-okupazioak "normaltasunaren" barruan gelditzen ez badira, eta halako kasuetan, jokabide horiek "emakume ereduaren" haustetzat hartzen dira, euren kulturari, egoera pertsonalari edo estatus sozialari dagokionez. Generoko diskriminazio hori nabarmendu egiten da emakume immigranteen kasuan eta horrek distorsio fenomeno bat sortzen du, euren irudia prostituzioarekin³⁵, ilegalitatearekin, drogamenpekotasunarekin, "senar espainolaren ehizarekin" edo seme-alaben babesik ezarekin erlazionatzen denean.

Politiketatik immigranteak eta *prostituzioaren arazoa* aztertzen direnean, sarritan, desbideraturiko jokabideekin erlazionatzen dira behin eta berriro, adibidez, drogamenpekotasunarekin, immigrazio ilegalarekin, lapurretarekin, transexualitatearekin edo eskrupulurik ezarekin³⁶, eta irudi nagusian immigranteak kriminalizatu egiten dira³⁷, sexuaren langileak direlakoan. Horrela, jarduera hori emakume batzuek askatasunez aukeratzen duten beste edozein lan-aukeratzat hartzen ez denez, horrek sortzen duen ukapenaren, ilegala-

litatearen eta estigmatizazioaren ondorioz, agiri politikoetan emakume horiek bazterkeriaren eta marjinalizazioaren eremuan kokatzen dira beti, integrazio planetako eta programetako lanbide-eremuetan kokatu beharrean. Prostituzioak sortzen duen irainak, Dolores Julianok horri buruz egindako ikerketan dioenez, *"bigarren mailan uzten du lan sexualaren azpian dagoen arrazionaltasun ekonomikoari loturiko alderdia, jarduera hori alde psikologikotik eta moraletik emakumearentzat iraingarritzat hartzen den neurrian"* (2002: 12).

Era berean, Gizarte Zerbitzuak kezkatuta ibiltzen dira emakume immigranteen *"jaiotza tasa handiaren-gatik"* (Gregorio 2002b); dirudienez, horiek seme-alaba kopurua handitzen dute, prestazio sozialen eskari handiagoa egin ahal izateko. Horien gehiegizko ugalketarekiko kezka dago, eta zalantzak sortu dira hori, ama baten sentimendu "zintzoen" eraginez izan beharrean, gai ekonomiko edo kultura baten ondorioz ez ote den. Era berean, lanaldi luzea dutenez eta euren seme-alabak zaintza barik gelditzen direnez, euren lehenetsuen inguruko eztabaida sortu da: ama baino gehiago emakume langileak ez ote diren. Horri dagokionez, adierazgarria da lehen aipaturiko lan-eragilearen iritzia, eta horrek justifikatu egiten du lan eskaintza bakarra egonez gero hori gehienetan senarrari eman behar izatea: *"(...) agian hobea izan daiteke emakumea hor egotea, familiaren eta seme-alaben hezkuntzaren arduraren (...) Batzuetan garrantzizkoa izaten da garrantzitsua zer den eta lehenetsuna zeri eman behar zaion ez ahaztea, edozein amak egingo lukeen bezala, ezta?".* Dikotomia hori emakume immigranteentzat planteatzen da, eta emakume espainolentzat, ostera, familiako eta laneko bizitza adiskide-

³⁴ Letitia Volpkek Estatu Batuetako Feminismoa versus Kultura Aniztasuna deritzonari buruz egindako ikerketa interesgarrian (2001), emakume immigranteak "euren kulturaren biktimatzat" hartzeko modua aztertzen da. Autore horrek agerian jartzen du Amerikako biztanleriaren irudimenean Hirugarren Munduko emakumeen ikuspegi *miserabilista* sortzeko modua, eta emakume amerikarrak, ostera, sendotzat eta liberalizatzen dira. Hirugarren Mundua eta Ekialdeko herriak biolentzia bortitzeko lekutzat hartzen dituen nozioan oinarrituz landutako irudiak dira: gizarte horiek Amerikakoa baino askoz ere sexistagoak direla eta biolentzia sexualeko gertaera asko dituztela esaten da.

³⁵ Murtziako Eskualdeko Immigranteak Gizarteratzeko Planearan bertan onartzen denez (2002-2004), arazo nagusienetariko batzuk "emakume immigranteen aurka-ko aurreiritzi sozialak dira (*"zikinak eta prostitutak dira, eta ez dira inondik inora ere fidatzeko modukoak"*)" (39. or.)

³⁶ Amnesty International erakundeak Espainiari buruz oraintsu egindako ikerketa batean ("Estatuko agenteek arrazakeriaz eragindako tortura eta tratu txarrak") salatutakoaren arabera, emakume immigranteek (batik bat, Amerika Latinokoak) prostituzioari loturiko susmagarritasuna dute. Horrenbestez, sarritan, polizia agenteek leku publikoetan geldiarazi eta dokumentazioa eskatzen diete; gero, komisariara eroan edo mugan geldiarazten dira, euren herrian sartzeko arazoetarako mesfidantzaren ondorioz (Amnesty International).

³⁷ Horren guztiaren eraginez, medikuntzaren eta osasunaren arretaren erdigunean daude, baita zigor arloan ere. Are gehiago, prostituzioa sexu-ustiapenarekin eta generoko biolentziarekin ia zuzen-zuzen lotzeko joera dagoenean. Horri dagokionez, esate baterako, Andaluziako Immigrazioari I. Plan Integraleko eremu sozio-sanitarioan, hauxe esaten da: *"Generoko biolentziaren kasuan, ezin da ahaztu haurrei eta neskatu gazteei genitalen mozketak errituala egiten dizkietela, ezta ustiapen sexualerako esklabuzaren menpe dauden emakume immigrante askok jasaten duten egoera ere"* (2001: 97).

tzako politikak garatzen dira, emakumeok lan merkatuan partaidetza gero eta aktiboagoa edukitzeko.

4. Adierazpenetatik eta praktiketatik esku-hartze ereduetara

Lehen esan dugunez, gure ustez, emakume atzerritarak, horien arazoak eta beharrianak behatzeko eta pentsatzeko moduek baldintzatu egiten dute horiei ematen zaien tratua. Pertsonak sailkatzeko eta tipifikatzeko moduak gizarte harremanetako ereduak eskaintzen ditu, horren inguruko arau guztiekin, baimenduta edo debekatuta dagoen guztiarekin (Goffman 1989). Sailkapen horiek gure ekintza orientatzen dute, eta hori, eguneroko jardueran "ohiko praxi" bihurtuta gelditzen da (Dietz 2003); horrek sortzen dituen esku-hartze ereduak modu sistematikoan birsortzen dituzte "emakume immigranteen taldearekiko" eta horien arazoekiko" ekintza espezifikoak".³⁸

Gure iritziz, "esku-hartze eredu" honako honi buruzko pentsamenduen eta kontzeptuen multzo koherentek osatzen du: biztanleria kategoriatan batzuetan oinarrituz eraikitako teoriak, sentimenduak, jarrerak eta ekintzak; kategoriatan horiek gizarte esku-hartzeko gida marrazten dute, arazo jakin batzuen inguruan. Ereduak, beraz, errealitatearen eraikuntza sinplifikatuak eta eskematikoak dira; horren azalpena eman eta praktika gidatzeko erreferentziako eskema osatzen dute.

Emakume immigranteak helburu dituzten diskurtsoei eta praktikei buruz egin dugun azterketan, gutxienez gizarte ekintzako lau eredu nagusi identifikatu ditugu. Ez dira elkarren aurkako eredu itxiak: gure iritziz, praktikan sarritan aldi berean eta elkarrekin nahasita erabiltzen dira. Eredu bataren edo bestearen aplikazioa, berriz, gizarte egoera bakoitzak unetik unera eta testuinguru jakinean hartzen dituen esanguretan eta eraginkortasun sinbolikoan oinarritzen da. Esku-hartze bakoitzeko eredu mota zenbait faktoreren arabera da (Hill 1982); esate baterako: arazoaren zergatiak ulertzeko modua; gizarte teknikarien laguntza;

balioak nahiz etika interpretatzeko modua; arazoa bizi duen emakumea ikusteko modua, edo gizarte eragilearen eta emakume atzerritarren artean ezarritako erlazioa.

Praktikan eredu bakarra lerrokatzeko zailtasunak egon arren, horietariko bakoitzean emakumeen egoera, horien arazoak eta eurok konpontzeko modua deskribatzeko modu jakina eta eremu analitiko jakina nagusitzen da, eta horrek guztiak generoko adierazpen batzuk agerian jarri eta esku-hartze jakinak proposatzen ditu. Lekurik ezaren eraginez, labur-labur azalduko ditugu.

Eredu pertsonalista-biktimista. Lehen esan dugunez, emakume immigranteak irudikatzen dituzten ohikoekinetarikoaren arabera, horiek babesik gabeko subjektuak, zaurgarriak eta gabeziak beterikoak dira; gainera, ez dira gauza euren bizitza gobernatzeko eta arazoei aurre egiteko. "Gizarte bazterkeriako talde" bihurtuta, ahultzat eta "adin txikikotzat" hartzen dira, eta esaten da ez direla gauza eurenaz gobernatzeko edo erabakiak hartzeko. Marjinaziorako joera dutela uste izatearen ondorioz, biktima modura ikusten dira eta euren erroki sentimendua sortzen da (Dolores Julianok dioenez -2002-, hori estigmatizatzen eta gizarte bazterkeriako beste modu bat da), baita babes sentimendua ere.³⁹

(Ustezko) azpigarapen egoera, kultura atzeratua, mendekotasuna, defentsarik eza eta egokitzapenik eza arazoiketa legitimotzat eta "logikotzat" hartzen dira, emakumeok laguntza eta orientazioa behar izatean oinarrituriko esku-hartze praktikak garatzeko. Horrela, sortzen den esku-hartze planteamenduak, gizarte ongizatearen ohiko ulermen paternalistetan euskarrituz, laguntzako eta karitatezko praktikak sortzen ditu, esate baterako, dirulaguntza jakinak, arropa edo janariak.

Halaber, gabeziak beteriko emakumeak direla pentsatzen denez, neurririk ohikoenak heziketa ekintzak izaten dira, euren gabeziak, ikasketarik eza edo inguru berrira egokitzeko trebetasunik eza konpontzeko,

³⁸ Emakume immigranteen kriminalizazioaren gaia eta "delituaren aurpegi berriaren" ideia modu interesgarrian aztertu dute Mª Jesús Miranda, Teresa Martín eta Cristina Vega autoreek, "Emakume immigranteak espetxean" liburuan (2003).

³⁹ Badakit beti ez dagoela lotura zuzenik politikak adierazten dutenaren, gizarte eragileek emakume immigranteei buruzko diskurtsoa lantzeko moduaren eta azkenean gauzatzen diren praktiken artean. Nire ustez, prozesu konplexu horretan, esangurak, testuinguruak eta ekintzako benetako aukerak kontuan hartu beharreko faktoreak dira. Hala eta guztiz ere, gogoeta bat egin nahi dut aztertutako kategoriatan batzuei, diskurtsoei eta esangurei esleitzen zaien garrantziari buruz; horiek nagusitu egiten dira gizartearen irudimenean eta talde batzuk ikusteko ditugun eskemetan.

euren gizarteratzea eta laneratzea horrexek oztopatzen duelakoan.⁴⁰ Eredu horren arabera, emakume horien arazo sozialak eta bazterkeria eurei lotuta daude, eta azterketa horretan ez da dimentsio sozialik aintzat hartzen. Era berean, osasuneko eta gaixotasunen prebentzioko ohiturekin erlazionaturiko alderdien heziketa da gehien nabarmentzen den beste arloetarikoa bat,⁴¹ horrek banakako nahiz familia osoko ondoreak dituelako, emakumeak emazte-ama-hezitzailetzat hartzen baitira.

Balorazio sozial negatiboaren eredia. Eredu horretatik begiratuta, emakumeen migrazioa sarritan susmo handiz ikusten da. Gizartearen irudimenean, mugikortasun oso gutxiko emakumetzat ikusten dira (Juliano 2002), eta horrela, migratzen dutenean anomalo gisa agertzen dira, jatorrizko gizarteetako kontroletik kanpo "ihes" egiten duten emakume gisa, bai *biktimatza* (lehen esan dugunez) edo bai *urratzailetzat*, eta hori gauza peioratiboa balitz bezala hartzen da, eta ez ausardiaren edo "hobekuntzaren" seinalea balitz bezala.

Emakume horiekin batera doan balorazio negatiboan multzo hori, dirudinez, estu lotuta dago era askotako alderdiei; esate baterako, sexuaren langileak izateko susmoari, gaixotasun benerekoak eta HIESa edukitzeari, ama txarrak izateari (seme-alabak euren jaioterrian uzteagatik edo euren biziak arriskuan jartzeagatik, itsasartea zeharkatuz), nazionalitatea familia ekartzeko soilik lortu nahi duten pertsonak izateari, iraganean sustraituriko kultura baten transmisoreak izateari, edo jaiotza-tasako estrategiak garatzeari (dirulaguntzak lortzeko). Horrekin guztiarekin, lehen esan dugunez, *euren irudiaren distorsio fenomeno*a gertatzen da (Juliano 2002), eta hori emakume guztiengana hedatzen da; horren eraginez, gizarte hartzailearen misoginiaren jasotzaileak izaten dira (Santamaria 2002). Are gehiago euren miserien arduradun bartzat hartzen direlako (prostituzioa, gaixotasunak, jaiotza-tasa altua, generoko biolentzia...), eta horrela,

euren inguruko pobrezia eta bazterkeriaren errua egozten zaie.

Planteamendu hau, bestalde, euren marjinazioa zuzendu beharreko okertzetat interpretatzen duen eredu klinikoari lotzen zaio. "Emakumeok bide onean" jartzeko jarraitzen diren esku-hartze praktikak era askotakoak dira; adibidez, zapalkuntza (euren jarduera sexualak) edo euren jokabideak "normalizatzeko" moduari buruzko heziketa nahiz hezkuntza (integrazioa hobea lortzeko nahiz arduragabekeriez jabetzeko). Berritoki ere, euren arazoa banakako ikuspegi batetik aztertzen da eta gizarteratze aukeren erantzukizuna emakumeen gain jartzen da. Diagnostikoa, beraz, emakumeen zailtasun eta arazo pertsonaletan oinarrituz lantzen da. Emakume prostituta berritoki gizarteratzeko programak oso ugariak dira, baita osasun hezkuntzako programak (lehen aipaturikoak), familia planifikaziorako heziketa ikastaroak edo ezkontza misto- en gaineko kontrola ere.

Eredu salbazionista. Emakume immigranteei buruzko diskurtsoko topikorik ohikoenetarikoa, izan ere, emakumeok euren gizarte patriarkalean preso dauden subjektutzat aurkeztea da; horrela, bertako kultura matxistako martiriak omen dira eta matxinatzeko gaitasuna kentzen dien mendekotasuna omen dute. Horrek guztiak eragina dauka gizartearen irudimenean, eta horrela, emakumeon irudi ahula, ezjakina eta otzana sortzen da, eta euren zorigaitzoko patua modu apati-koan onartzen dutela pentsatzen da. Mendekotasunaren eta modernitatearen aurkaritza gogorraren ikurtzat aurkeztuta, itxuraz aukera bakarra "euren loturetatik salbatzea" da, jatorrizko gizarte gaiztoek ezarritako loturetatik, eurek bakarrik ezin baitituzte lotura horiek apurtu.⁴² Sentimendu horiek oraindik ere gogorragoak dira emakume arabiarren eta musulmanen kasuan; badirudi horiei ez zaiela ematen euren aldaketaren eta berrikuntzaren eragileak eta protagonista izateko aukerarik.

⁴⁰ Horrenbestez, ez da kasualitatea migrazio planetan eta programetan emakume immigranteak eta euren egoera haurrekin batera aipatzea. Murtziako Eskualdeko Immigranteak Gizarteratzeko Plana (2002-2004) hartuko dugu adibidetzat: bertan, emakume horiek babestu beharra azpimarratzen da: "emakumeek eta adin txikiak arreta berezia merezi dute. Bi kasutan, immigrante izateari, adinaren edo generoaren faktorea batzen zaio, eta horrek babesik ezari loturiko egoera larriak sortzen ditu; egoera horiek batzuetan ustiapenera iristen dira, delitu-sareen bidez" (9. or.)

⁴¹ Heziketari dagokionez, oso interesgarria da Garcia-Canoren ikerketa (2002), Espainian generoko okupazio-heziketari eta berdintasunaren sustapenari buruz, Elkartetik kanpoko migrazioari dagokionez; bertan, halako programen ondorioak eta laneko segmentazioaren sorrera (generoak, etnikoa eta klasekoa) aztertzen ditu, horrek presentzia handia baitauka Espainiako lan-merkatuan.

⁴² Ikusi, adibidez, GRECO programak (2002) "Osasunerako eta gaixotasunen prebentziorako hezkuntza-ikastaroak" deritzonari buruz egiten duen aipamena (immigranteentzako ikastaroak), edo Andaluziako Immigrazioako I. Plan Integrala (2001): "osasun ohiturak nabarmendu behar dira, emakumeek gaixorik jartzeko arrisku handiagoa dutelako" (101. or.).

Horrela, "herri garatuetako" joera feministarik gehienek azpigarapen egoeran laguntzeko beharrezantzat interpretatu dute emakume immigranteenganako esku-hartzea, eta euren jarrera, berriz, prisma etnozentriko batetik aztertu da, hau da, emakume espainolak "Hirugarren Munduko emakumeen" aurretik jarzen dituen prismatik, eskubideei, demokraziari eta modernizazioari dagokionez. Emakume horiek, ikuspegi horretatik begiratuta, pasiboak eta anakronikoak dira; mendebaldeko emakumeek gairatutako etapa batean daude, eta azken horiek, berriz, uste dute euren mundu demokratikoan berdintasuneko eta gizarte onarpeneko estatusa lortu dutela. Beraz, "arrisku taldeak" omen dira eta horiek zaindu nahiz gidatu egin behar dira demokraziarako bidean.

Baldintza horietatik abiatuz, jarraitzen diren esku-hartze praktikan emakumeon heziketa eta irakaskuntza sartzeko dira, oraindik ezjakinak baitira gauza askotan, adibidez, errendikazio politikoan eta generoko kontzientziaren eraketan. Harrigarria bada ere, Mª Angustias Parejok dioenez (2002), diskurtso feministak "eraginpeko" emakumeen partaidetza barik lantzen dira, eta horrela, baztertu egiten dira euren ekarpen feministak.⁴³ Era berean, sarritan, jarduketan planetan (independentsia, analfabetismo politikoa eta "pentsaera feminista" ez dutelakoan) euren autonomia sustatzen duten ekimenak bultzatzen dira⁴⁴, baita integrazioa errazten duten foroetan nahiz plataformetan parte hartzea eragiten duten ekimenak ere.⁴⁵

Eredu kulturalista. Lehen esan dugunez, emakume immigranteen marjinazioa eta desoreka eragiten dituzten zergatiak aztertzean, hori azaltzeko dimentsio bakarra kultura izaten da, gizartearen dauden eta emakume immigranteen egoera baldintzatzen duten beste dinamika, prozesu eta faktore estruktural batzuen kaltetan. Emakume immigrantearen "arazo sozialaren" eragileak, izan ere, emakume espainolarekiko

distantzia eta desberdintasun kulturalaren eraginezkoak omen dira, eta gainera, euren ("beste kulturakoak") eta geure ("mendebaldeko kulturakoak") arteko bateraezintasun kulturala nabarmentzen da.

Kulturak, horrela, aldaezinaren ahalmen sinbolikoa hartzen du; hori, berriz, desberdintasun asko euren jatorriaren eta kulturaren eraginezkoak direla azpimarratzea da. Gizarte bazterkeria kulturaren eta "kulturaren arteko talka" ondo erabiltzeko ezgaitasunaren ondoriozkoak direla pentsatzean, euren integrazioa praktika bikoiztetik igaro behar da. Alde batetik, euren kultura desberdinetara egokituriko programa bereziak landu behar dira, eta bestetik, akulturazioa edo egokitzapen kulturala behar da⁴⁶, baita "Espainiako kulturaren ezagupena" ere, gizarteratzea ahalbidetu ahal izateko. Halaber, kultura arteko jarduerak proposatzen dira eta, horietan, "hain urrunekoa omen denaren hurbiltzea" eragiten da.

"Kulturen arteko talka" hori erabiltzeko, instituzioek sarritan "immigranteen jatorrizko kulturaren eta ohituretan" trebatzeko eskatzen diete gizarte eragileei⁴⁷, horrela euren jokabideak eta "benetako beharrezan" hobeto ulertuko dituztelakoan.

5. Amaitzeko asmorik gabe...

Testu honetan agerian jarri nahi izan dugu emakume immigranteak irudikatze eta aurkezteko dagoen modua, baita gizarte politikek eta praktikek irudi horiek jasotzeko eta sortzeko duten modua ere. Nire iritziz, hausnarketa sakona egin behar da immigranteak ulertzeko moduari eta irudi sinboliko horiek erabiltzeko moduari buruz, emakume immigranteentzako programak edo esku-hartzeak ondo diseinatu ahal izateko. Eraikuntza horien ahalmena, kategoria sozialak, kognitiboak eta politikoak diren neurrian, era askota-

⁴³ Ikusi, esate baterako, GRECO (2002) programak emakume immigranteentzako "osasunaren eta gaixotasunen prebentzioaren heziketarako ikastaroak" deritzenei buruz egiten duen aipamena, edo Andaluziako Immigrazio I Plan Integrala (2001): "beharrezkoa da osasun ohiturak nabarmentzea, emakumeek gaixotasuna hartzeko arrisku handiagoa dutelako" (101. or.).

⁴⁴ Nire ustez, oso adierazgarria da gizarte langile batek emakume immigranteekiko esku-hartzeari buruzko jardunaldi batean horri buruz esandakoa: "Oso urrunetik datoz, seme-alabekin, senarrik gabe, 'espainola jakin barik', ikasketak gabe... eta jakina, egoera horretan ez diezu eskatuko burua argi edukitzeko eta euren bizitzarekin zer egin behar duten jakiteko!".

⁴⁵ Plá interdepartamental d'immigració 2001-2004 deritzon haur proposatzen da: "Promoció de la donna immigrant: aspectes relacionats amb processos i dinàmiques d'interrelació, de participació i de interrelació, per tal que es potenciïn iniciatives que promoguin l'autonomia de les dones immigrants i les seves capacitats i potencialitats" (151. or.).

⁴⁶ Murtziako Eskualdeko Immigranteak Gizarteratze Plan (2002-2004), 42. or.

⁴⁷ Immigranteak gizarteratze plan (1995).

ko egoerek har dezaketen indarrean eta esanguretan oinarritzen da; horiek batzuetan kontraesankorrak izan daitezke, euren gizarteratze/bazterkeria prozesuei dagokienez. Beraz, beharrezkoa da etnozentrismoak, androzentrismoak, moralismoak eta "mendebaldeko feminismoak" dakartzaten zamak askatzea, "emakume immigranteak" halako aurreiritzietan eta estereotipoetan euskarriz eraikitzen baititugu.

Politika publikoek eta immigrazio politiketako kategoria politiko homogeneoa osatuko balute bezala tratatzen dituzte emakume atzerritarrak. Familia erreferentetik soilik ikusita, ama/emazte/alabatzat (hezitzaileak, familia ongizatearen hornitzaileak, integrazioaren bermatzaileak, kulturen transmisoreak eta bitartekariak ere badira), pertsona gisa dituzten beharizanen eta generoko desberdintasunen (beste desberdintasun modu batzuei dagokienez) azterketa itsua egiten da.

Euren bazterkeriaren eta marjinazioaren zergatiak aztertzean, emakumeak eurak azpimarratzen dira, eta, banakako ikuspegitik, euren egoeraren erantzule bakarrak direla pentsatzen da, eta beraz, euren arazoak konpontzearen ardura leporatzen zaie. Horrela, generoko berdintasunarekin konpromisoa omen duen Estatutik eta "europarrak" nahiz "modernoak" izateaz harro gauden une honetatik (autonomia eta independentzia koto handiak lortu ditugulako), emakume atzerritarrak etxeko eta familiako gaiekin identifikatzen ditugu, eta euren zein geure generoko eta ongizateko funtzioak egiteko eskabidea egiten zaie. Amatzat duten eginkizuna baino ez da indartzen, eta horrela, mendekotasuna duten pertsonak zaintzeko eta horien ardura edukitzeko lanetara mugatzen ditugu.

Euren egoerarako egiten dugun azterketa sinplista ez da nahikoa euren errealitatearen konplexutasuna ulertzeko, ezkutatu egiten baitira emakume immigranteen

"beste errealitateak". Marjinaltasunarekin erlazioztatzen ditugunez, agiri politikoetan eta esku-hartze agirietan jasotzen direnean, "logikotzat" hartzen da ahultasunari, sustrairik ezari, babesik ezari eta halako alderdien inguruko gaiei buruzko ataletan soilik aipatzea, eta horrela, antzeko ezaugarriak omen dituzten beste "talde" batzuekin erlazioztatzen dira. Eurekiko irudi *miserabilista* horren bidez, arazoengatik inguruan eraiki eta esku-hartzea behar duten "arriku taldeak" agertzen dira⁴⁸. Ahaztu egiten da emakumeek eurek beti ez dutela barneratzen euren buruari buruzko irudi biktimizaturik eta sarritan autobalorazio eredu positiboak garatzen dituztela. Frantziako emakume arabiarren mugimenduak sorturiko esloganarekin gelditzen gara, horrek bikain adierazten baitu emakume horietariko askoren sentimendua: "*Ez putak ez otzanak*".⁴⁹

Amaitzeko, hausnarketarekin jarraitzeko orrialde irekiak utzita, ideia pare bat azpimarratu nahi ditut. Emakumeak pentsatzeko eta adierazteko modu sinplisten eta dikotomikoen eraginkortasun sinboliko handia dute, eta horrek eragin zuzenak ditu ekintza sozialean eta eurak gizarteratzeko prozesuetan. Emakume horien inguruan sarritan sortzen ditugun pertzepzio eskemak berriro planteatu behar dira, eta ez da ahaztu behar dibertsitatea (baita dibertsitate kulturala ere) ez duela biztanleria immigranteak soilik sortzen; gainera, gogoratu behar da pertsonak ez direla beti euren jatorri kulturalen gatibuak, eta ez dituztela esperientzia berberak, kategoria beraren barruan sartzen baditugu ere. "Esku-hartze subjektuak" ezagutzeko interesean (sarritan interes konpultsiboa), agian, komenigarria izango da "ikertu beharreko subjektuak" gu geu eta geure erakundeak izatea, desberdintasunak eta diferentziak sortzeko prozesuak eta emakume atzerritarrek munduan duten lekua (eurentzat aukeratzen dugun lekua) hobeto ulertu ahal izateko.⁵⁰

⁴⁸ Madrilgo Erkidegoko immigrazioarako eskualde plana (2001).

⁴⁹ "Arriku taldea" kontzeptua, gizarte kategoriatzat, asko erabiltzen da gizarte ekintzaren arloan; lan sozialak kontzeptu hori biomedikuntzaren arlotik atera du, diagnostiko edo tratamendu kontzeptuen kasuan bezala. Kategoria horiek gizarte ekintzaren arloan sartu dira, neurri handi batean euren jatorrizko erreferententak galduz; hala eta guztiz ere, nolabaiteko lotura dute talde arazoengatik ideiarekin erlazioztatzen dituzten esangurekin ("arriku jokabideak" edukitzeagatik - berarekiko edo gizartearen gainerako kideekiko - bazterkeriarako joera duen taldea). Ezabatu beharreko gaixotasuna duten taldeak, ustezko gabeziak, desbideratzeak edo desberdintasunak berriro ere naturalizatuz. Horrengatik erabiltzen ditut kakotzak, kontzeptu arrikuak horiek behin eta berriro erabiltzeak sortzen dizkidan zalantzenegatik.

⁵⁰ Oraintsu, bertako presidentea den Fadéla Amarak izenburu horixe duen liburua aurkeztu du; bertan, emakume arabiar gazteek Frantzian dituzten gizarte eta hezkuntza mailako arazoak jasotzen dira; izan ere, Frantziako gizarteak *otzanak* direla eta euren talde erlijiosoak *putak* direla pentsatzen baitute. Liburuan mugimenduaren historia azaldu eta zenbait gai aztertzen ditu; esate baterako: immigrazioa, emakume musulmanak, feminismoa, kultura aniztasuna, unibertsalismoa, eskola barruko laikitutasuna eta ghetto bihurturiko azunak.

Bibliografía

- Agrela Romero, Belén (2002a): "El poder de las definiciones en la construcción de "las otras": reflexiones sobre las retóricas demarcaciones entre "las semejantes" y "las diferentes". Gregorio Gil, Carmen eta Agrela Romero, Belén (ed.) *Mujeres de un solo mundo: globalización y multiculturalismo*, Granada. Feminae.
- ___ (2002b): "De fundamentalismos institucionales y discursos culturalistas: la construcción de otredades en la política de inmigración española". García Castaño & Muriel López, Carolina (ed.) *III Congreso sobre la inmigración en España. La inmigración en España, contextos y alternativas*. Granada. Kultura arteko Ikerketen Laborategia, Granadako Unibertsitatea (407-420).
- ___ (2004): "El efecto dominó del levantamiento de fronteras", Santibáñez, Jorge eta Castillo, M.Ángel. *Nuevas tendencias y nuevos desafíos*. Mexiko: Colegio de México (prentsan)
- Amara, Fadela (2004): *Ni putas ni sumisas*. Madril: Cátedra.
- Amnistía Internacional (2002): *España, crisis de identidad. La tortura y malos tratos de índole racista a manos de agentes del Estado*. Madril: Amnistía Internacional argitaletxea.
- ZZAA. (2004): *Hogares, cuidados y fronteras... derechos de las mujeres inmigrantes y conciliación*. Madril: Traficantes de sueños.
- Bourdieu, Pierre (1994): *Razones prácticas. Sobre la teoría de la acción*. Bartzelona: Anagrama.
- Carrasco, Cristina, et al (1997): *Mujeres, trabajo y políticas sociales: Una aproximación al caso español*. Madril: Instituto de la Mujer.
- Comas D'argemir, Dolores (1995): *Trabajo, género, cultura. La construcción de desigualdades entre hombres y mujeres*. Bartzelona: Icaria
- Dietz, Gunther (2003): *Multiculturalismo, interculturalidad y educación: una aproximación antropológica*, Granada: Granadako Unibertsitatea.
- Franzé Mudanó, Adela (2002): "Inmigración y escuela: algunas reflexiones teórico-metodológicas para su estudio", García Castaño, Fco. Javier eta Muriel López, Carolina. *Edit. cit.* (591-600)
- García-Cano, María (2002): "Formación ocupacional y promoción de la igualdad de género en España ante la inmigración extracomunitaria". Gregorio Gil, C. & Agrela Romero, B. (ed.) *op.cit.*
- Gil Araujo, Sandra (2002): "Políticas públicas como tecnologías de gobierno. Las políticas de inmigrantes y las figuras de la inmigración", Aguirre, Mariano eta Clavijo, Claudia (ed.), *Políticas públicas y Estado de bienestar en España: las migraciones*. Madril: 2002ko txostena, FUHEM
- Gregorio Gil, Carmen (dir.) (2002a): "Análisis del impacto de las políticas públicas en la reproducción y el cambio de las desigualdades de género: acción social, cooperación al desarrollo e inmigración". I+G+B proiektua, Lan eta Gizarte Arazoen Ministerioko Emakumearen Institutuak finantzata. Granadako Unibertsitatea.
- ___ (2002b): "Representaciones de género, clase y cultura en las políticas de acción social". Symposium honetan aurkezturiko jakinarazpena: Emakumeen eta generoaren ikerketan balantzea eta ikuspegiak. Ikerketa programa berrirantz. Emakumearen Institutua. Lan eta Gizarte Arazoen Ministerioa.
- Halkier, Henrik (2003): "Discourse, Institutionalism and Public Policy", Center for International Studies. Discussion Paper N. 23/2003. Aalborg University.
- Juliano, Dolores (2002): *La prostitución: el espejo oscuro*, Bartzelona: Icaria
- Maquieira, Virginia, Gregorio, Carmen eta Gutierrez, Elena (2000): "Políticas públicas, género e inmigración". Pérez Cantó, P. (ed) (2000) *También somos ciudadanas*. Madril. Madrileko Unibertsitate Autonomoko edizioak.
- Mestre, Ruth (s.f.): "La exclusión de las mujeres inmigrantes de la ciudadanía". Inmigratioari eta Eskubideei buruzko lan-agiria. Zaragozako Unibertsitatea.
- http://www.unizar.es/derechos_humanos/
- Miranda López, Mª Jesús, Martín Palomo, Mª Teresa, eta Vega Solís, Cristina (2003): "Mujeres inmigrantes en prisión. Articulación de las políticas penales y de extranjería en el contexto de la Unión Europea", *Cuadernos del Instituto de Investigaciones Feministas*. Madrileko Unibertsitate Complutense, 3.

- Parejo Fernández, Mª Angustias (2002): "La rebelión de las eternas menores en Marruecos", Gregorio Gil, C. & Agrela Romero, B. (ed.). *Op. Cit.*
- Santamaría, Enrique (2002a): Inmigración y barbarie. La construcción política del inmigrante como amenaza. *Papers. Revista de Sociología*, 66, 59-75.
- (2002b): *La incógnita del extraño. Una aproximación a la significación sociológica de la «inmigración no comunitaria»*. Barcelona: Anthropos.
- Setién, Luisa eta Arriola, Jesús (1998): "Política social y servicios sociales", Alemán Bracho eta Garcés Ferrer
- Shore, Cris & Wright, Susan (1997): *Anthropology of Policy. Critical perspectives on Governance and Power*, Londres: Routledge.
- Vallespín, Fernando (2000): *El futuro de la política*. Madrid: Taurus
- Volpp, Laetitia (2001): Feminism versus multiculturalism. *Columbia Law Review*, June 2001, 101. zenbakia.
- Yuval-Davis, Nira (1997): *Gender and Nation*, London: SAGE Publications.
- Zapata-Barrero, Ricard et al. (2002): "Estructuras institucionales y redes de actores en las políticas de acomodación de los inmigrantes en España: cultura de acomodación y cambio estructural". F.J. García Castaño eta C. Muriel López (ed.) *op cit*

Emakume etorkinek elkartegintzan duten partaidetza

Remei Sipi Mayo • Mariel Araya

Artikulu honetan emakume etorkinek Katalunian, eta oso bereziki Bartzelonan, duten partaidetzaren gaineko gogoetak aurkeztu ditugu, bertan emakumeen mugimendua bere erreferentziazko tokia izan dela eta dela, eta bertan parte hartzeko hamaika modu uztartzen direla, horiek emakumeen mugimendu osoaren heterogeneotasunaren erakusle izanik.

Sarrera

Azalpen hau garatzerakoan, emakumeek migrazio inguruneko elkarreetan duten partaidetzaren deskribapenetik abiatzen gara, eta ondoren, emakumeen berezko elkarteei helduko diegu, azkenik emakume etorkinen ohiko partaidetzako tokiak berriro deskubritu ahal izateko, haiek emakumeak diren bezain anitzak izanik. Modu hertsian tipologiak ez badaude ere, hurbilpena egingo dugu, honek ikuspegi orokorra ematen du, parte hartzeko leku ugariak deskribatu ahal izateko, eta horrela emakume etorkinek parte hartzeko guneetan duten balizko "ikusiezintasuna" ukatzeko.

Zentzu horretan, ez gara partaidetza sozialekotzat (elkartegintza) jotzen diren lekuez bakarrik ari, harremanetarako espazioez baizik, "emakumeen artekoaz". Gune haiek mugimendu feministak aitortu eta erabilitako espazioak dira, eta harremanetan sartzen diren emakumeen artean dagoen heterogeneotasun handiaren eta dabiltzan jakintzen aniztasunaren berri ematen dute.

Azkenik, partaidetza sozial aitortuagoa gauzatzeko (esparru asoziatiboan) dauden mugak ere adierazten dira, dela jatorriko arrazoiengatik dela emakumeak izateagatik.

Lan honetan egindako proposamena, funtsean, egiten dugun emakumeon esperientzian bertan oinarritzen da, eta esperientzia hori ere gure jatorrizko tokietatik, gure kanonengandik, partekatze gogoz beterik zeuden eta eguneroko trukaketaren bidez, emakumeen eta hauen artean egindako eguneroko hausnarketaren bidez, aberastu diren gure maletetatik generamendu esperientzian oinarritzen da.

Partaidetza immigrazioaren ingurunean

Elkartegintzaren etapak

Gizartearen eraikuntzan modu batera edo bestera eragiten duen edozein jarduera, ekintza edo erabaki hartzea partaidetza da.

Hala ere, prozesu migratzaileak, berez, gizartea suntsitzea dakar (lehen egiten zuten lekuetan parte hartzeari uzten badiote) eta elkartegintzaren barruan prozesu migratzaileak berez dakarren isolamendua borrokatzen da, hain zuzen ere.

Horregatik, elkartegintza etorkinen taldeetan oso garrantzitsua eta beharrezkoa dela esatea egia handia da.

Immigrazioaren fenomenoak dakarren isolamendu soziala suntsitzen duen gunea da. Elkartasuna sustatzen den eta talde guztiek bere burua aurkitzeko baliozko erreferenteak aurkitzeko gunea. Bitartekotza benetan egiazkoa den gunea da, izan ere, desplazatuak bertan aurkitzen dituen pertsonekin, immigrazioaren bere lehen etapan, dolu eta urradura bideratzen ditu, eta bertan bere ahotsak familiakotasun eta hurbiltzeko ahotsa aurkitzen du, lotura eta berrelkarketa bere jatorriarekin.

Gizarte hartzailearen zenbait taldek etorkinen elkarteak nolabaiteko mesfidantzaz ikusten dute, eta batzuetan horiek gizarteratzea zailtzen dutela adierazten dute, zenbaitetan jatorriko gizartearen eskemak errepikatzen dituztelako, hala nola talde etnikoak, nazionalitateak, etab. Ezta hurrik eman ere, talde hauek gizarteratzea gauzatzeko negoziazioak adostu eta bateratzeko lekuak ere badira.

Elkarteak aldatzen, eraldatzen joan dira.

Elkarteen hasierako etapa batean, hirurogeiko urteen hamarkadaren erdialdean, Bartzelonan kokatu zen Sahara hegoaldeko kolektiboan batez ere, taldeak jatorri bereko pertsonen osatuta zeuden: Gambia, Senegal, Ekuatore Ginea, orduan helburutzat honakoa zutela:

- Pertenentzia-taldearekiko pertenenzia eta leialtasuna berresten dituzten alderdiei eustea.
- Gai garrantzitsuetan, batez ere sozialetan, elkartasun-sareak sostengatzea.

c. Jatorriko herrialdeen eredu soziala, bere aukeren neurrian, errepikatzen saiatzea eta, zenbaitetan, baita bertakoen artean polemika eragin zuten jatorriko herrialdeetako kultur praktika batzuk ere, giza eskubideak urratzen dituzten, eta emakumeen talde batzuk borrokatzen ari diren praktikak, hain zuzen ere.

Lehen etapa honetan, hirurogeiko hamarkadaren aurreneko bosturtekoa hartzen duen honetan, elkarteek eginkizun ikusezina zuten harrera-taldearentzat, taldeen arteko lana nolabaiteko endogamiaz egiten zen, horrek babes gisa balio izan zigula. Pertsonen egonkortasun emozionala eskaintzen zitzairen. Doluak partekatzen zituzten, eta egoera hauek, zenbait kasutan, zerikusirik ez zuten patologiekin lotu ziren, esate baterako, egoera depresiboa hurbileko senide baten hiletara, jatorriko herrialdean, ez joateagatik egoera somatikoarekin nahastea, etab.

Pasibotzat egindako irakurketa honek, guretzat harmena irudikatzen du berritik eman eta jasotzean.

Elkartegintzaren bigarren etapa laurogeiko urteen bukaeran, laurogeita hamarrekoko hamarkadan kokatu ahal dugu. Saharaz azpiko kolektiboak talde berriak hartu zituen, eta aurreko beharrezanez taldearen esparrutik haratago egin behar zituzten bestelako batzuk eransten zaizkie, aldarrikapen-izaera handiago dutenak.

Premia berriak ondoko hauetan laburbil daitezke:

- Legezko aldarrikapenak (atzerritarrei buruzko legearen aurkako borroka esaterako) eskubide zibil eta sozialen alde.
- Kultur adierazpenak, beste taldeak eta gizarte hartzailea gonbidatuta.
- Gobernuko Erakundeek edo GKEek antolatutako ekitaldietan laguntzea eta parte hartzea.

Europako bestelako herrialdeetan bezalaxe, etorkinen aurreneko elkarteak elkarte mistoak izan ziren. Emakumeak, oro har, oinarriko bazkideak ziren. Azpisahararrei dagokienez, asoziazio-ekimena ekuatorreginearrengandik atera zen, hirurogeita hamarrekoko hamarkadaren bukaeran. Azkar asko, zonalde geografiko honetatik, zehazki Afrika mendebaldetik, zetozen bestelako kolektiboek ekimen honekin bat egin zuten.

Horrela Bartzelonako kolektibo ginearraren Riebapua, Jama kafo Mataron, Easu Premiá de Mar herrian, Musa Molo Calellan bezalako elkarteak sortu ziren, horiek guztiak Gambiako kolektiboak eratutakoak. Gambiarrren elkarteek 1994. urtean GAS (Espainiako Gambiarrren Elkarte) sortu zuten, Espainian dauden elkarrekin bateratzeko guztien Federazioa dena.

Latinoamerika, Filipinak, Magreb... eta abarreko beste-lako elkarteak elkarrekin harremanetan jarri ziren, eta FCIC (Kataluniako Etorकिन Kolektiboen Federazioa) sortu zuten, guztion aldarrikapenak egiteko ahaleginak bateratzeko talde garrantzitsua eta beharrezkoa.

Federazioaren lana bere eskubideak urratuta ikusten dituzten kolektibo hauen eguneroko borrokan oinarritu da.

Hala ere, Bartzelonako etorkinen elkarteak ez daude finkatuta, egiturak oraindik ahulak dira, eta arazo erantsitaz GKE batzuek etorkinen eta bere elkartearen eginkizuna usurpatu nahi dutela ikusten dugu.

Horren bidez, etorkinen kolektiboa lagundu beharko luketen erakundeek programak etorkinentzat eta ez etorkinekin diseinatzeko dituzten GKE hauek babestu nahiago dute. Oro har, laguntza ekonomiko handiak jasotzen dituzte etorkinen eta bere elkartearen kaltetan, azken hauetan bere programak etorkinekin, etorkinena, etorkinengandik eta etorkinentzat direla; gainera, hori dela kausa, hainbat arazo ere gertatu dira GKEko taldeen eta etorkinen artean, gehienetan leunak eta bestetan zuzenak, beste bide batez, kritikatzeko dutela dioten diskriminazioa sendotzen dutela.

Horrela, GKE batzuek, zeharka, etorkinen taldeak finka ez daitezten eta bere asoziazio-potentziala ahultzen laguntzen dute, horrela bada, talde hauen lider eta dinamizatzaile batzuei lansaria jasota hauetan laguntza eman dezaten eskaintzen diete, kolektibo hauek izaten duten lan-kolokatasunaz eta immigrazioaren fenomenoan duten esperientziaz baliatzen direla.

Emakume etorkinen elkarteak

Laurogeiko hamarkadaren erdialdean emakume eta gizonen osatutako elkarteetatik landa, emakume etorkinek, batez ere emakume filipinarrek eta azpisahara-

rrek, emakumeen elkarteak eratzeko beharra ikusi genuen, horrela guk bakarrik egin dezakegula sinesten genuena eta duguna aldarrikatzen joateko, esparru mistoetan ez zituztelako kontuan hartzen.

Emakumeen independentzia berez zaila da, gainera, sendia berriro elkartzeko kasu askotan, hauek dituzten arazoak areagotzen dira ez dutelako bere dokumentazioa, eta senarraren menpe egoten dira; izan ere, bere egoitza-baimena gal dezakete eta, dokumentazioa ez dutenez, kanporatu ere egin ditzakete.

Jatorriko herrian edo harrera-herrian jaiotako gure seme-alaben errealitatea oso konplexua da. Kultura amaren eskutik helarazten bada guztion jakina denez, "Herri gehienek kultur berezitasuna amaren aldetik helarazten delako kontzientzia argia dute", harrera-gizartearen eta gure familien arteko agente edo bitartekariak izateko premia dugu.

Lan-baimenen, egoitza-baimenen... eta abarren garrantzia gutxietsi behar, gure seme-alaben egiazko gizarteratzea eta gure senarren menpe juridikoki ez egotearen borroka, emakumeen arteko laguntza-sareak sortzea emakumeen elkartegintzaren giltzarriak dira.

Hauek gure jatorrizko herrialdeetako emakumeekin eta emakumeen elkarteekin harremanetan jartzen gaituzte eta, modu horretan, laguntza eta orientazioa eskaini ahal dizkiegu.

Hasiera zaila izan zen. Pertsona hauek bere aldarrikapena izateak nolabaiteko harridura eragiten du harrera-gizartearen, izan ere, pertsona hauek otzan, ezjakin eta abartzat jotzen dutelako leku jakin batean jaiotzeagatik eta immigrazioaren tokian gutxiengokotzat hartzen den taldekoak izateagatik; horri guztiari gure errealitateaz, oro har, dagoen ezjakintasuna erantsi behar diogu.

Horrek ez zuen eta kontuan izaten ez zuen bertakoen, eta are gutxiago gure kide etorkinen, bataioarekin. Hala ere, zailtasunei aurre egitera ohituta gaudela, gure proiektua gauzatu genuen eta, horrela, emakume etorkinen aurreneko elkarteak agertu ziren.

Talde mistoen antzera, emakumeen elkarteak jatorriko herrialdeen arabera etorkinen kolektibo ezberdinetatik jaio ziren. Hau da, filipinarrak bere taldearekin,

gambiarrek berearekin, magrebtar batzuek bere taldea sortu zuten eta ekuatoreginearrek bere elkarte. Horrela, modu horretan, emakume ginearren E'Waiso Ipola elkarte; gambiarren Musu Kafo elkarte eta emakume filipinarren "Amistad" elkarte jaio ziren.

Ekimen hauen osteko urte batzuen buruan, emakumeek frogatu dugu emigrazioan benetako bitartekariak garela ageriko gardentasun batetik, harrera-gizartean emakume etorkinei ikusi ezta entzun ere ez zitzaizenean, errealitatea den gizarte kultura anitz eta etnia anitz hau pitzadurarik gabeko bizikidetzako lekua izateko tresna baliagarria izaten ari gara.

Emakumeok lortuko dugula ziur gaude, betiere antzekotasun eta berdintasuneko baldintzan sartzeko plano batean jartzen bagara.

Familia berriro elkartzeko asmoz lekualdatzen diren emakumeek bere dokumentazioa izateko eskubidea, eskolako testu arrazista, baztertzaila eta etnozentriko batzuk aldatzea, hauek Hegoaldeko herrien egungo errealitatea biltzetik urruti daudela, eta horregatik etorkinen seme-alabak eta gutxiengotzat ikusten diren bestelako etniak gutxiagotasun sinbolikoko egoeran daude, eta askotan ez dakite bere jatorria ez dela inolaz ere lotsagarria; komunikabide zenbaitek bere kolektiboari ematen dioten tratua, denak ez baitira delitugileak ezta droga-trafikatzailak ere, etab. Emakumeen elkarteetan egiten ari diren lan ugarietako batzuk dira.

Emakume etorkinak, bere elkarten bidez, bere errealitateak gizarte hartzaileira hurbiltzen ari dira, eta bere aldarrikapenak bere zatitzat, izan ere, asko dagoeneko migratzaile gara, eta emakumeak gara gizarteratzeko lana benetan egiten dugunok. Gizarte hartzaileko emakumeen zenbait talderen aldetik nahikoa babes eta elkartasuna izan dugu, hauek ulertu baitute ezen, batzuetan premiak ezberdinak badira ere, emakumea izateak askotan marjinazio egoeretan jartzen gaituela eta klaseko elkartasuna beharrezkoa dela.

FCIC delakoaren barruan (Kataluniako Etorkinen Kolektiboaren Federazioa) hainbat kolektiboren emakumeek emakumearen idazkaritza sortu genuen, lan nekeza, baina bideragarria emakume eta etorkin gisa batzen gaituena guztion aurrean jartzen badugu. Taldea sortzearen aurreneko urratsek erakutsi digute

ezen jatorriak, immigrazioaren arrazoiak, batzuetan aldarrikapen dibergenteak egitera eramaten gaituela, horrek barne eztabaida oso gogorrak eragin dituela, baina ez dugu horregatik taldea ez beharrezkotzat jo behar. Egotea ona da, idazkaritza hau osatzen dugun etorkinen lehen belaunaldiaren helburuak bat ez badatoz ere, eta horrek aldarrikapen-politika desberdinak egitera eramaten bagaitu ere, gizarte honetan jaio diren gure seme-alabek eta oso txikitatik etorri zirenek arazo komunak eduki badituzte, gizarte honetan subkulturetako kide diren gurasoen seme-alabak dira (ez dugulako inolako boteretik, ez politikorik ezta ekonomikorik ere) eta botere ekonomikoa edo politikoa edukitzera iristeko perspektibak ez dira, hain zuzen ere, itxaropentsuak. Ekonomikoa ia betatuta dugu, estatusa aldatzearen zailtasun errealengatik, zuzenduta gauden lan prekarioengatik. Etorkinoi negozioa mantentzea zailago izaten dugu, kreditua etab. lortzea ere zailagoa delako.

Politikoari dagokionez, egoera egoki batetik oso urruti gaude. Gutarrekoren bat hauteskunde-zerrendaren batean dagoenean gertatzen dena ikusi baino ez dugu egin behar: zerbait lortzeko aukeratik urruti egoteaz arduratzen dira ondo asko, ezta eskubide hau erabili ahal dezaketen etorkin guztien botoen bidez ere.

Ahaleginak bateratu behar ditugu gure seme-alabek harrera-gizartean urtzeko beharra izan ez dezaten, eta subkulturako egoera honetatik duintasunez atera ahal izan daitezen eta, batez ere, Dolores Juliano izeneko doktoreak hain zehatz azaldu zuena ("Konbertitu berriaren ideologia") ez garatzeko orientabideak emateko, horrek ideia pendularrak garatzera eramaten dituela. Horiek prestatu eta hezi behar ditu, berarentzat eta hegoaldeko herrialdeentzat egoera ekonomiko duina aldarrikatzeko moduan egon daitezen; izan ere, lehengai eta giza potentzial nahikoa dugu miseria moneta-truke izan dadin eta biztanle "osasuntsuek", intelektualek eta gazteenek hegoaldeko herri pobretuak utz ditzaten saihesteko.

Testuinguru honetan, emakumeen taldeak, kolektibo gehienetan, integrazioko egiazko agenteak dira. Emakumeak dira ikastetxeekin harremanetan egoten direnak, irakasleek, oro har, ama ezagutzen dute aita baino gehiagotan, emakumeak dira I.G.E.etan (Ikasleen Gurasoen Elkarteak) parte hartzen dutenak; ikastetxe-

etan hainbat talde etniko agertzeak aniztasun honen inguruan dauden ekitaldiak dituzten programak diseinatzea eragin zuen; oso maiz kultur adierazpenak daude, hala nola ipuinen narrazioak, dastaketa gastronomikoak, dantzak, txirikordak, kultura ezberdinei buruzko konferentziak... eta ia beti jarduera hauek "arrakastaz" egitea eragiten dugunok emakumeak gara.

Partaidetza sozialaren mugak migrazio inguruneetan

Etorkinen kolektiboen elkartegintza, gaur egun, egoera ahulean dago, eta egoera honen ondorioz, etorkinek erabakitzekeko prozesuetan esku hartzeko eta immigrazioarekin lotuta dauden politiketan eragiteko oso gaitasun txikia dute.

Etorkinen kolektiboarentzat partaidetza osoa egoteko mugak daude, honako hauek adibidez:

Kulturalak, instituzionalak, politikoak.

1. **Kulturalak:** kode komunak eraikitzea adosteko ahalegina egin behar dugu. Kontuan hartu eta ezagutzea merezi duten kultur ereduak daude.
2. **Instituzionalak:** erakundeen formak zurruneziak dira gure herritarrontzat.
3. **Politikoak:** atzeritarrei bere hiritartasuna, sindikatuan izena emateko eskubidea, bozkatzeko botoa etab. ukatzen dizkiete.

Ezin da partaidetzarik egon erabaki ezin denean, zuri buruz eta zuretzat egiten dituzten gauza askoren ikusle hutsa izatera gonbidatzen zaituzte, muturreko desberdintasuneko zure estatusagatik bertaratu ere egiten ez zaren unea iristeraino.

Era berean, muga hauekin batera gertatzen diren arrazoiak ere badaude, eta hauen erruz elkarrekin ez dute indartzea lortzen:

- Asoziazio-potentzial orokorraren ahultasuna.
- Erakunde ofizialen aldetik laguntza ez jasotzea.
- Etorkinentzat lan egiten duten GKEekin dagoen lehia.
- Kideen kontzientziaziorik eza.

Bestaldetik, emakumei dagokienez, zailtasun erantsiak daude:

- Emakume migratuek aurkitzen ditugun funtsezko zailtasunak, batetik, sistematikoki sortu eta errepikatutako bizitzako baldintza materialak dira. Gure lana, gizartean, inork nahi ez duen lantzat hartzen dute eta, harrez geroztik, nahi ez diren lanpostuak betetzera gatozen "txiroak" bagina bezala ikusiko gaituzte. Lan-merkatuaren baldintza errealek zailtzen dute eta, ez gutxitan, banako frustrazioa sortzen dute, berau gizartera aldatzen da, dela partaidetza sozialean, dela seme-alaben bitartez.
- Partaidetza sozialeko ordutegiak eta formak, oro har, emakumeen eguneroko ordutegi eta formen aurkakoak dira.
- Migrazioaren ordezkartza bisuala, oraindik ere, gizonaen bitartez.
- Mugimendu feministaren emakume askoren begirada (eta itxaropena), oraindik ere, emakume migratuen "gutxiago izate horretan" ainguratuta dago. "Burka", "dagoeneko igaro dena", "burujabetu ez direnak" irudikatzen ditugu. Gure ekarpen soziala eta, emakume gisa, ditugun partaidetza sozialeko gure formak adieraztea falta da. Funtsean, garrantzitsuena: emakumeek (denak migratuak ez, baina bai migratu guztiek) burutu-tako zibilizazio-obra.
- Tipologiek, formatuek, elkartegintza instituzionalizatuaren zentzuak, geroz eta handiagoa den profesionaltasunak, bai eta demokrazia parte-hartzailea deitutakoan dagoen instrumentalizazioak ere, "subjektu partaideak" eskatzen du, benetan nolabaiteko abstrakzioa baita "profesional partaideak" ere dena. Joera hori egiaztatu bitartean, aldi berean, eguneroko partaidetza ez da ezagutzen, hau da, instituzionalak ez diren baina horiek bezain eragingarriak edo gehiago diren harremanak eratzea, azken hau gehiago egin izan dela "emakumeen artekoan" emakumeen historian zehar.

Elkarrekin tipologiak

Immigrazioaren inguruneetan

1. Egun bere kolektiboen aldeko jarduerak burutzen ari direnak, eta neurri batean edo bestean nabarmendu beharreko eginkizuna dutenak.

2. Elkartegintzaren aurreneko fasea, jatorriko talde-arekiko pertenezia eta fideltasuna berresten dituzten alderdiei eustea eta elkartasuneko sareak sostengatzea dena, gainditutakoan beste fase batera igaro diren kolektiboak, bestelako taldeekin elkarlanean aritzen direla eta kolektibo bakoitzaren eremutik haratago doazen aldarrikapenak egitera pasa direla.
3. Etorkinek osatutako taldeak, bere jarduera jatorriko herriarekin solidarioa den GKE batena izanik, mintegi, jardunaldi, erakusketa eta abarren bidez bere jatorrizko herriaren errealtatea harrera-gizartean ezagutaraztera zuzendutako jarduerak egiten dituztenak, eta aldi berean, Hegoaldeko herriekin lankidetzako proiektuak egiten dituztenak.
4. Etorkinen kolektiboen federazioa, etorkinen ia elkarte guztiak batzen dituen taldea.
5. Sortzaile etorkinen lanak argitara ateratzen saiatzen diren taldeak, horren bidez, jatorriko herrietatik kanpo jaiotako belaunaldien autoestimua igo dadin laguntzea lortzen dutela; izan ere, horiek erreferente garrantzitsuak dira, horiek ez dituzte bere jatorriak modu umiliagarrian edo era guztietako delitugile gisa (droga-trafikatzaileak, poltsa ebasleak, etab.) aurkezten.
6. Laguntza taldeak, etorkinek eta herri hartzailetako pertsonak osatuta egon daitezkeela, eta azken talde honetako herrien pertsonak bakarrik osatuta, azken hauek, paternalismorik gabe, etorkinei bere elkartasuna erakusten dietela eta, batzuetan, etorkin hauen eta erakundeen arteko bitartekariak ere direla; izan ere, erakundeen formen zurruntasuna dela eta, gainditzin zailak diren hauen trabek bitartekotza eskatzen dute.
7. Elkarteen eta kolektiboen arteko sareak. Sare hauek, nagusiki, solidarioak izanik (elkarri laguntzeko).

Elkartasun sareak kolektiboetan eta, batez ere, Afrikako emakumeenetan egon badaude, eta oso garrantzitsuak dira. Batzuetan elkartasuneko sare hauek psikologoak ordezkatzeko dituzte, eta, oro har, gizarte-laguntzaren zereginak diren egoerak konpondu dituzte.

Elkartasuneko sare informal hauek jatorria Afrikako gizartean dute eta emakumeen artean oraindik praktikatzen dira, doluen kasu askotan; sare hauetako kideek errealtatearen erradiografia erraztasun handiz hartzen dute eta laguntza zehatzak lortzen dituzte depresioaren prozesuetan.

Elkartasuneko sareak, funtsean, laguntza eta komunikaziokoak dira. Distantziak eta lanaldi luzeak egon arren, pertenezia taldearekin harremanari eusten saiatzen dira, eta harreman honek elkartasuneko sareak sustatzen ditu.

Sistematikoki biltzeko puntua aukeratzen dute: eliza bat izan daiteke Filipinarren kasuan bezala; Aravaca parkea dominikarrentzat Madrilin; Premiako lokal bat Musa Kafoko gambiarrentzat, bertan *tonfin* izenekoak egiteko biltzen direla (elkartasunean oinarritutako sistema ekonomikoa). Elkartasuneko sareen zenbait bilerak lehen eskuko berriak izateko balio dute, dirua eta gutunak jatorriko herrialdeetara etorri berriko herrikide baten bidez. Bidalketa ekonomikoak oso garrantzitsuak dira jatorriko herrialdeetarako, eta sareen bitartez zeregin hau burutzeko sortu diren enpresek ezarritako interesak saihesten dira. Gutun hauetako askotan diru kopuru handiak zeuden, Saskia Sassen izenekoak honela deitu zuen: "Garapeneko estrategiaren makro mailan sartzea beste bide baten bitartez": etorkinen bidalketena, egun, bidalketa hauek, guztira, 80.000 milioi dolarretara iristen dira.

Elkartasuneko sareak etorkinen familia guztietara zabaltzen dira, gizarteko maila guztietara, esate baterako, etorkinen familien etxebizitza askotan etxeko lanak bere kolektiboko pertsona batek egiten ditu, eta erlazioak oso ondo zaintzen dira.

Jatorrien aniztasuna

Azaletik, eta hurbilpen gisa, hurrengo tipologia hauek egongo lirateke migrazioaren jatorriko herrien edo jatorriko eremu geografikoen arabera:

1. **Afrika.** Afrikako emakumeek egunero gizonengandik banatutako guneetan biltzeko ohitura dute. Ez da gune geografiko honetan dagoen patriarkatuagatik. Horiek, emakumeak, seme-alabei, ilobei, arbasoen jakintzak helarazi, hezi eta mintzaira sinbolikoa eraikitzeaz arduratzen dira.

Emakumeek duten biltzeko modua hala ohituren nola bizitza partekatzekeo beharren produktua da, esparru publiko-privatua ez baitago hertsiki mugatuta eta, agian, emakume afrikarrek ez dute modu dikotomiko honetan hautematen. Kataluniara iristean, "emakumeen artean" biltzeko joera hau ez da zerbait bortxatua, alderantziz, oso naturala. Prozesu migratzailean, biltzeko praktika behar afektiboetatik, beste batzuekin partekatzetik, elkarri lagundu ahal izateraino. Ez da gizonen aurkako borroka eta, aldi berean, hauek ez dute inolako "arriskurik" ikusten emakumeen bileretan eta, oro har, ez daude bilera horien aurka. Bestaldetik, emakume gisa bere elkarte propioak sortzean dauden zailtasunak, nagusiki, "*emakumeak elkartzearen zergatia*" deitu genezakeenean oinarritzen dira: Afrikako emakumeak, beti, beste emakume batzuekin biltzen dira berehalako helburuak lortzeko. Katalunian, elkarteak helburuak lortzeko ere sortzen dituzte, baina horiek estatutuetan jasotzen dituzte, denboran mugagabe irauteko bokazioa duten jarduteko ildo nagusitzat. Afrikarren taldeak bere helburuak lortzeko biltzen dira eta, lortutakoan, taldea desegiten dute premia berria sortu arte. Esan ahal dugu afrikar batentzat biltzeak ez lukeela zentzurik izango helburua inoiz ez lortzeko: prestigio handiagoa du bere helburuak azkarago lortzen dituen talde batek denboran mugagabe irauten duen eta epe luzerako helburuak dituen batek baino. (Katalunian ez bezala, hemen prestigio handiagoa baitute arlo sozial batean denbora batez lanean dabiltzan elkarteek, sortu berriko beste batek baino). Sentsazio orokorra hori bada ere, emakumeen elkarteak egotea baloratzen dute iristen direnak hartzen dituzten espaziotzat, bertan nagusien jakintzak helarazi ahal dituztela, bertan emakume afrikarren arteko elkartasuna eta afektibitatea praktikatzan direla. Orduan, sustraiak galdu barik, elkarteen formatuak janzten dituzten partaidetza kataluniarraren forma nagusietarako egokitzen diren egon badago.

2. **Latinoamerika.** Latinoamerikako emakumeak kultur mestizaiatik eta Europatik sustatutako balioak eta praktikak nagusitu ziren deskolonizazioetik datoz, eta parte hartzeko indigenen praktikak, nagusiki, ez dituzte ezagutzen. Oso politiza-

tuta daudela jo ahal genituzkeen parte hartzeko lekuetatik, emakumeek halakotzat parte hartzen dute erakunde eta alderdi politikoen esparruetan, sindikatuetan, mugimendu feministan. Bere prozesu migratzailean, Kataluniako kulturaren, gehien bat, jarraitzen dituzten asoziazio-praktikak hurbilago eta onargariago zaizkie. Eta hori dela kausa, orokorrean "mistoak" diren elkarteetan (emakume zein gizonenak), baita emakumeentan ere (emakumeen mugimendua), aurkitu ahal ditugu.

3. **Asia.** Kasu honetan bi polaritate bereizi beharko genituzke. Alde batetik emakume txinatarrak eta beste muturrean emakume japoniarrak, ezberdintasunak erakusten dituzten adibideak jartzearen. Emakume txinatarrek ere bere arbasoen ohiturak dituzte, eta hauetan amak izaten dira kultur transmisioaz arduratzen direnak, eta emakumeen arteko bilerak ohitura dira, eguneroko bizitzaren zatitza. Aldi berean, egoera politiko jakin batean egoteak eragin nabarmena izan du emakumeen bestelako partaidetza motak egin daitezen, batez ere Estatutik sustatutakoak. Bartzelonan, adibidez, emakume gazte eta emakume txinatarren elkarteak batasunak daude, eta emakumeak ere badira dauden kultur elkarte txinatarrak sustatzen dituztenak. Emakume japoniarrei dagokionez, emakume gisa hertsiki ez dago elkarerik, eta, hala ere, kultura, diseinu eta arteko sustapenetan emakumeak gizonak baino gehiago dira.

4. **Magreb.** Magrebeko emakumeekin lotuta, Aljeriatik datozenen edo Marokoko leku batzuetatik, adibidez, datozenen artean ere alde nabarmenak daude. Aurrenekoek kultura eta ekonomikoa sustatzeko elkarteetan aktiboki parte hartzen dute, eskubideak egikaritzeko maila Katalunikoaren antzekoa dela, eta bere elkarteak sortu gabe jarduerak sustatzen dituzten emakume feministak daudela. Marokori dagokionez, emakumeenak hertsiki diren elkarteak badaude, eta bertan aktiboki parte hartzen dute emakumeen artean transmititu eta partekatzekeo ariketa gisa, eta emakume gisa eskubide berdintasunaren aldeko borrokan dituzten eskari zehatzetatik ere. Elkarteren batek, era berean, askatasun erlijiosoa aldarrikatzen ditu, eta Islamaren interpretazio-

tik lan egiten dute, diskriminatzailea ez den testu erlijioso gisa. Baina Marokoko historian erlijioarekin lotutako haustura zibilik gertatu ez den bitartean, denok ezagutzen ditugu egitate erlijiosoa erradikalizatzeak eragin dituen gertakari larriak. Aljeria (tradizio errepublikarra duena) Maroko baino estatu "modernoagoa" dela jo liteke, baina gertaera historiko horiek gizarte osoari eta emakumei zehazki, baita migratzen dutenei ere, eragiten die.

5. **Asiako hego-ekialdea.** Pakistan, Bangladesh eta Indiatik datozen emakumeek ez dute, halakotzat, elkarte propiorik sortu. Kultura zabaltzeko zereginetan aktiboki parte hartzen dute etorkinen elkarte batzuetan eta "emakumeen artean" izenekoaren praktika zehatz batzuk ere badaude, batez ere prestakuntza eta hezkuntzaren sarbide orokorrari dagokionez, hala elkarteetan bertan nola balibideen sare publikoan. Bere jatorriko herrietan badaude asoziazio-praktikak, ia denak eskubideetan eta emakumeen sustapenean oinarritzen direla. Horrela oso aktiboki parte hartu dute garapenerako proiektuetan, eta aitzindariak dira mikroredituen balibideak erabiltzen. Migrazio-prozesuan aukera asko galtzen dituzte bere negozioak sortzeko, funtsean, familia berriro elkartzea araupetzen duen legeriagatik, honek eskubideak murrizten baititu. Biltzeko dituzten lekurik libreenak bere seme-alaben inguruan daude, ikastetxetatik gertu dauden parkeetan; bertan informalki biltzen dira eta informazioa trukutzen dute, eta elkar laguntzeko praktikak burutzen dituzte. Bestaldetik, Filipinetatik datozen emakumeek aspaldi sortu zituzten bere elkarteak, eta "mistoetan" emakumeak gizonak baino gehiago dira elkarteen zuzendaritza eta antolakundea daramatzatenak. Elkarte hauetako gehienak kolektiboaren berezko premien esparruan sortu dira (emakume gehiago gizonak baino) migrazio filipinarraren historia dela eta: batetik Filipinetako emakume migratzaileak, bai Estatu igorletik bai hartzailetik, etxeko zerbitzuaren zereginetara argi eta garbi bideratzea. Horrek berezko premia batzuk sortu ditu, hala nola informazioa, lan-eskubideak eskuratzeko aukera, afektibitatea partekatzea lan esparrutik kanpoko espazioetan. Bestaldetik,

eliza katolikoak filipinar gehienengan, oro har, duen eragin handia. Erkidegoan parte hartzeko zentzu horrek, kolektiboan, gehi kolektiboak dagoeneko duen ibilbide historiko luzeak, gaur egun, Asiako hego-ekialdetik datozen gainerako etorkinenetik oso desberdina den tipologiakoa izatea eragiten dute.

6. **Europako Ekialdea.** Europako Ekialdetik datorren migrazio heterogeneoak orokorpenak egitera behartzen gaitu, eta hauek emakumeenganako hurbilpen hutsa baino ez dira izango. Herri hauetako gehienek historiak garrantzi handia du elkartegintzari buruz, oro har, emakumeak hauetara hurbiltzen direnean, dituzten sinesmenei dagokienez. Esan genezake ezen, printzipioz, elkartegintzaren ohiko praktika dagoela, funtsean eskubideak aldezteko jarrera korporatibotzat eta laneko baldintza eta eskubideetatik abiatuta kokaturik daudela. "Ekialdekotzat" jotzen ditugun emakumeek, historian zehar, eremu politiko-publikoan parte hartze handia izan dute, ia beti berau laguntzen duen, eta ondorioz, baldintzatu ere egiten duen Estatuaren egiturarekin lotuta. Emakume hauetako gehienek trebakuntza akademiko handia dute, eta askotan berau ez dute Katalunian aitortuta ikusten, eta bere bilerak eta etorkinen elkarreterako hurbilpenak, nagusiki, immigrazioaren aurkako eta eskubideak murrizten dituzten legeen aurkako eskari orokorretan oinarritzen dira, baita lan-eskubideak hobetu eta sustatzeko aukeren aldeko borrokan ere. Gehienak "bidaiari bakarrak" deitzen ditugunak dira, baina horietako asko asilo-eskabideko prozesuetan etorri dira bere senar eta seme-alabekin batera. Kasu guztietan esfera publikoan aktiboki parte hartzen duten emakumeak dira; hauek hainbat estrategia erabiltzen dituzte baina oraindik ez dituzte egunero jarduten duten bere elkarteak sortu.

Parte hartzeko lekuen aniztasuna

1. **Emakumeen elkarteak.** Oro har, mugimendu feministarekin edo bere jatorriko herrietan zegoeneko burutzen zituzten autolaguntzako praktikekin lotuta egoten dira. Emakumeen mugimendurekin lotuta daudenek emakume gisa paira-

tzen dituzten diskriminazioen aurkako erantzun politiko-publikoak, edo eskubide-berdintasuna kolektibo bereko gizonen aldean, azpimarratzen dituzte. Autolaguntzako praktikak azpimarratzen dituzten elkarteek, ordea, emakumeen lan-autonomia oinarritzat hartzen dute desberdintasunen aurkako borrokaren erantzun egoki gisa eta emakumeak jakintzak alabei igortzen dizkietenak diren kultur ohiturei eusteko bidetzat. Banaketa hau ez da hertsia, baina joera hauek ikusten dira; era berean, emakume migratzaileen elkarrekin praktikak eta jarrerak anitzak eta elkarlotuak direla berretsi behar dugu.

2. **Emakumeen taldeak etorkinen elkarrekin.** Talde hauek, nagusiki, immigrazio orokorraren aldean eskari eta premietan dauden ezberdintasunak aldarrikatzeko zereginak burutzen dituzte, izan ere, estatistiken aurka, berau, gehienbat, gizonezkoen gauzatutako ikusten baita. Alderdi politiko-publikoan lan egiten dute, etorkinen kolektibo orokorrarekin koordinatuta, baina emakumeek bakarrik diren espazioetatik.
3. **Emakumeen taldeak kultur elkarrekin edo jatorriko herrien kulturak sustatzeko.** Talde hauetan emakumeek hainbat jarduerak garatzen dituzte, emakumea izatea edo emakumea izateko kontzientzia adierazten ez direla, baina emakumea sustatzeko jarduerak azpimarratuta, hala nola prestakuntza, ugaltzeko eskubideak, independentzia ekonomikoa...
4. **Etorkinak laguntzeko elkarrekin parte hartzen duten emakumeen taldeak.** Talde hauek lausotuta daude elkarrekin eta GKE anitzen barruan, eta migratutako emakumeen egoerari buruz sentsibilizatze lanengatik nabarmentzen dira, direla Katalunian bizi direnak, direla Hegoaldeko herrietan bizi direnak. Nagusiki, elkarrekin hauetan emakumeek harrera, informazio eta eskubideak aldezteko zereginak egiten dituztela esan dezakegu. Emakumeek militantzia eta lan-jarduerak batera egiten dituztela ere nabarmendu ahal dugu, emakumeak sustatzeko bere lanak profesionalizatzen dituztela.
5. **Harremanaren praktika politikoa.** Harremaneko partaidetza emakumeen artean zabaldu-

na da, egunerokoa begiratu eta geure burua ikustean egiaztatu ahal dugunez. Era berean, harremaneko partaidetza hau emakumeen politika deituta barruan sartzen da, nahiz eta hala bilera informalean nola partaidetza (ekintza) gauzatzean, anekdotiko iruditu ahal zaizkigun. Harremanen praktika honen (kontzienteki eta politikoki egindakoa) eta horretatik ateratzen den jarduerak politikoen eragin-kortasuna, emakumeek egindako ekitaldi eta ekintza bakoitzean frogatuta gelditu da. Horrela, gure artean, milaka adibide aurki ditzakegu ekitaldia nola antolatzen dugun eta ekintzak egin behar direnean norekin kontuan har dezakegun (ezagutzen ditugun emakumeen agendara deia egitea, hurbilen daudenei, egunero ikusten ditugunei...). Hala eta guztiz ere, oraindik ere, sinboliko eta askatasun-praktika gehiago sortzea beharrezkoa da, ekitaldi eta ekintza hauek aipa ditzaten eta gizartearen aitor ditzaten "politiko" bezalaxe. Emakume migratzaile gehienek, bere jatorriko herrietan egiten zuten bezala, emakumeen arteko harreman praktikak dute bere interesak lortzeko eta bere nahiak sostengatzeko formula egokitzat, laguntza, sormen eta jolaseko espaziotzat. Horregatik, bien arteko harremanaren praktika emakumeen praktika politikoen jatorri eta oinarria da, praktika hauei ospe instituzionala emateko estatutuen tresnak erabiltzen badira ere. Hori egiten bada, nagusiki, "sozial" deituta koan beste leku batetik ere eragin ahal izateko, baina hori ez da lehentasunezkoa migratutako emakume gehienentzat. Lehentasunezkoa, oraindik ere, harremanaren plazeraren praktika plazer hutsagatik da, eta ez horri eman ahal zaion izaera instrumentalagatik. Baina, era berean, harremanean eta harremanen praktika politikoa da, hain zuzen ere, emakumeek, gehienbat, bere nahiak, biziko lekuak, eta emakumeek egiten dugun bizitza sortu eta birsortzekoak lortzeko espazioak aurkitzen dituztenean.

Harremanen politika

Lehen ikusi dugun bezala, emakume migratzaileek hainbat elkartetan eta hainbat modutan parte hartzen

dugulako baieztapenetik abiatzen gara. Zailtasun handienak, funtsean, hala dauden elkarten egituretatik, hauek homogeneousatzeko joera dutela, hala emakumeen eguneroko bizitzaren baldintza materialetatik datoz, hauek "publikoan" parte hartzea zailtzen dietelako.

Baldintzatzaile horiek badituzte ere, emakumeak ere elkarteetan daude eta tresna egokitzat baloratzen dituzte eskubideen aldeko borroka egiteko batzeko beharra dagoen momentuetan: aldarrikapen publiko-politikoaren momentuetan, ordezkari eta eskubide demokratikoak erabiltzearen politikan, proposamen programatikoak eta legegintzako aldaketak egiteko momentuetan. Aldi berean, pertsona arteko erlazioak, konplexuak eta ez homogeneousoak, egituratzen jarraitzen dute; erlazio hauek berehalako helburuak eta partzialak lortzeko berezko topaketan artean dabilta eta gehiago bat datoz bere bizi-denborekin.

Erlazioek eta erlazioaren politikak, benetan, emakumeek gizartean jokatzeko duten modua osatzen dute, nahiz eta, gaur egun, behar bezala aitortu eta izendatuta ez dauden. Erlazioen esparrua da emakumeok, oro har, mugitzen garena. Horrela, emakumeen elkarten bilera asko egiten dituzten ordutegietan emakumeen zeregina ikusten da, edo etxeetan egiten dituzte harremanean egoteko gustuagatik.

Emakume migratzaileek ematen dugun plus hori, zainketako lanetan ari garenok (umeak, zaharrak...) eta gizarteko eguneroko egiturari eusten diogunok gabela da. Hori ez dago gizartean behar bezala baloratuta, izan ere, horiek dira gutxien aitortzen dituzten lanak, gutxien ordaintzen dituztenak, estatus soziala ez dutenak. Hala ere, lan hauek egiten dituzten espazioek emakume migratuoi, oro har, bizitzen ari garen gizartearen eza-gutza sakona ematen digute: etorkizuna eta iragana; neska eta mutilak; zaharrak, horretaz gain, zainketaren zeregin ederra eta lan horrek gainerako lan-esparruetarako beste emakume batzuei sortzen dien aukera ere.

Erlazioko espazio berriak

Parke eta merkatuak, etxeko esparruetan lan egiten duten emakume migratuen artean, elkartruke eta egunerokotasuneko erlazioak sortzen diren tokiak dira. Harreman horiek ikastaroei, lan-sustapenari, aisiari eta abarrari buruzko informazio ederra ematen ari direnak

dira. Lan hori elkarten esparruan ere egiten da, baina ez da hain eraginkorra emakume migratuen baldintza erreal eta bitalei dagokienez. Adibide moduan, Afrikako "tontina" izenekoaren praktikekin, edo latinoamerikarren batek elkarte baten estatutuen eskema arretaz irakurtzean dituen begi harrizkoen aurrean, partaidetza sozialaren forma klasiko eta aitortuei buruz islatzen digunari begiratzen diogunean, eta ikusten dugu ezen emakumeak –horietako askobenetan elkarten direla zerbait zehatza egiteko, eta berau egiten dutenean taldea desegiten da. Ez dute aipatutako taldea edukiz betiko betetzen jarraitu beharrik, estatutuen agindu batzuetara betiko lotuta. Hori, adibidez, egunero ere bizitzen dute IGE direlakoen esparruan. Amak (eta aitaren bat) elkarten dira urtero errepikatzen dituzten ekitaldiak egiteko (Gabonak, Dant Jordi, iraileko liburuak, txangoak, ikasturte bukaerako jaia...). Gelditu beharko genuke pentsatzeko partaidetza ordezkariaren egungo esparrua benetan bat datorren eguneroko errealitatearekin edo, aipatutako arau-esparru horietan emakumeen arteko erlazioak nolakoak diren ikustera ere gelditu beharko genuke, azken hauek gizartean partaidetzako elkarriketatzat aitortuta egonik.

Ekinza sozialerakoaldi baterako formak eta momentuak, prozesu migratzailearen esparruak hitz egiten badugu aipatzen ditugun emakumeen aniztasunarekiko ia adinako menpekotasuna dute. Emakumeen arteko sarea badaude izendatu ezta sailkatuta ere ez daudenak, hauek hainbat urtez inolako jarduerarik gabe egon daitezke bestelako momentu batean berriro biltzeko.

Aniztasuna egonda ere, baieztatu ahal dugu laguntzen duten bi bizi-ziklo bezala daudela: etorrera eta informazio eta laguntzako premia; amatasuna eta familia berdintzen duten loturen beharra; erretiroa edo langabezia; ezkontza-banantzeak; eskola bizitza; seme-alaben nerabezaroa; berriro hastea migrazioaren alaba bazara... Araudiak gogortzea edo errepresioa edo arrazakeria eta xenofobia piztea bezalako kanpoko gertaerak; egiturazko indarkeria edo zehatza; baita emakumeekin harremanetan egoteko nahi hutsa ere emakumeen arteko erlazioak abian jarri ahal izateko pizgarria izan daiteke, azken horiek, bestaldetik, beti presente daude, nahiz eta gizartean edo akademikoki izendatu ez.

Ondorioak

1. Emakume immigratuen ikusezintasunik eza, partaidetza sozialaren nahiaren potentzia

Immigrazioa, bestearekin elkartzea, benetan, ispilua aukera da eta halakotzat hartu beharko lukete eta ez "problematikatzat". Hortaz, "ispiluan geure burua begiratzeko" geure esperientziatik abiatzen gara, bertan emakume migratuen harremanean duten parte hartzeko modu hau bistaratu, egiaztatu eta ondo eza-gutzeko aukera izan dugula (emakumeek, oro har, ere burutzen dutena).

Zalantzarik gabe, emakumeek parte hartzeko nahia eduki badute eta, gainera, partaidetza hau erakutsi eta frogatzen duen errealitate sendoa dago, historia ere badena emakumeen mugimenduan. Pertsonen informazio-triptikoa edota bazkide-kanpaina irakurtzearen ondorioz elkarre jakin batean parte hartzen dutelako ustea ez da guztiz erreala. Gehienetan, aldiz, emakumeak partaidetza sozialeko tokietara hurbiltzen dira oso zehatzak diren kidetasunengatik eta bestelako pertsonekin harremanak edukitzegatik. Horrelakoa da esparru guztietako partaidetza-errealitatea.

Bestelako giza lekuetatik datozen emakumeek duten partaidetza sozialeko nahia azaltzeko, prozesu migratzailea aipatu behar dugu; beti gogoratu behar dugu emakumeak ez direla homogeneousak.

Emakume askok partaidetzako nahiak murriztuta ikusi ahal dituzten bizitzaren baldintzatzaile materialak agerian ditugu. Zenbait emakumeren iritziz *ez dute* astirik bileretarako (ordutegi bateraezinak dituzten lanak dituzte; edo zaindu beharreko seme-alabak...), edo partaidetza mota horri ez diote berehalako baliagarritasun praktikorik ikusten. Gehienbat, elkartegintzaren eremuaren partaidetzako tokiez ari dira.

Beste aldetik, baina, emakumeek benetan ez dutela parte hartu nahi eta bere eskubideen alde ez direla mobilizatzen bere problematika handiengatik: biktima bihurtzen dituzte eta bere egoeraren erantzule egiten dituzte.

Aldi berean, hala ere, emakumeek beste emakume batzuekin erlazionatzeko nahia aipatzen dute, eta horri bai ikusten diotela baliagarritasun praktikoa: elkartruketa, autolaguntza, informazioa elkarri ematea, akon-

painamendua, harrera (elkarre askoren oinarriak) eta harreman mota hau egunero praktikatzen dute.

Oro har, harreman hauetatik abiatuta da, hain zuzen ere, ondoren bere burua *erakunde antolatuz* hornitzeko "beharra" planteatzen dutenean. Eta horrek, askotan, gorpil zoroa sortzen du; izan ere, elkarre parte hartzeko esparruek harrera egiteko zailtasunak dituzte, egunerokoan. Ez oso gutxitan, elkarre kanpoko faktoreen menpe daude bere jarduerarako (Administrazioaren interesa, esate baterako), partaidetza homogeneousatzen da, "subjektu partehartzaile" moduko bat sortzen dute, benetan pertsona errealean abstrakzioa dena. Hainbat gauza egiten dira "*herriarengatik baina herririk gabe*": gizarterantz eta gizarterarengatik hitzaldi bikainak egiten dituzte, baina sarritan barneko egiturek huts egiten dute, elkarre barneko demokrazia barne.

2. Emakumeen harremanak partaidetza soziala dira

Hain zuzen ere, harreman horiek gizartea sostengatzen ari dira. Adibide moduan, GKEen praktika askok, emakume migratzaileei zuzendutako mikrokredituak inplementatuta, ezarri berriko negozioetarako gehieneko aprobetxamendua (eta marketinga) sortu ahal dute eta gizarte eta harremanen egitura horiek aitortzen dituzte. Elkarri eta egunero laguntzea (aurretiko hitzordu eta zenbakien eskabiderik gabe) funtsezkoa da emakume migratu askoren bizitzan. Tamalez, egoera horiek, ordezkartza sozialaren hizkuntzatik ulertezinak izateagatik, ez dituzte aitortzen eta askotan eskuartze publiko eta instituzionala oso txarra izan daiteke harreman horietarako. Zentzu horretan, erakundeek, mugimendu sozialei eta harreman sozialei dagokienez, duten eginkizunaz ere hausnartu beharra dago. Hasteko, fede onez eta emakumeren baten eginkizun nagusia aitortuta, ordezkartza politikoarako "hartzeko" dutenean, honi harremanen eguneroko ehuna galarazten zaio, eta oso zaila gertatzen da aipatutako ehun horiei eutsi ahal izatea, aldi berean, ordezkartza instituzionala bete behar badu. Horrekin ez dugu esan nahi ezinezkoa dela oreka lortu ahal izatea, baina zaila izaten da aldi berean bi erregistroetan mantentzea: harremanen politika, ordezkartza politika.

Kolektiboaren esparruko harremani dagokienez, gorabeheratsuak dira. Heredatu/inportatutako erlazioek eta tradizioek, eta ondoren halakotzat jotzen ez dituen esparrura aldatutakoek, jatorriko herrialdean agintaritzako erlazioak hondatzen dituzten eragin kaltegarriak ekar ditzakete, beste herri batean autoritarismo bihurtzen direnak. Horrela, adibidez, "amonen" kulturak (Afrika, Latinoamerika) ez du tokirik topatzen zahartzaro eta bere jakinduriarekiko mesprezu argia dagoen lekuan. Zibilizatzeko lan hori, emakume migratuek maletetan eramana (funtsean, baina ez bakarrik), Europarako aukera paregabea izango litzateke, eta kategoria sozial garrantzitsutzat aitortu, izendatu eta hartu beharko genuke.

Emakume immigratuek ondo asko dakite prozesu migratzailean eta harrera-gizartean integartzeko atalean duten erantzukizuna, eta gizarteratze hau eztabaidarik gabe gauzatzeko tresna guztiak bilatzen ari dira. Bestelako sentimenduetarako irekiak izanik, hauen artean harrera-gizartearen batzuk, gizarteratze hori gauzatu ahal izango da mugimendu anitz, solidoen bidez eta harrera-gizartearen konplizitateaz, eta pitzadurarik gabeko berdintasuneko plano batzuen gainean.

3. Emakume immigratuen partaidetza sozialaren joerak

Azaldutakoari jarraituta, gaur egun, 2 joera nagusi daude emakume immigratuen partaidetzari dagokionez.

Alde batetik, jatorriko herriak zehaztutako etorkinen kolektibora iristeko lehen momentutik abiatuta, emakumeek bakarrik osatzen dituzten taldeak sortzen hasten diren emakume taldeak. Hauek, mugimendu femi-

nistarekin dituzten harremanen bidez, pixkanaka, lehenik emakume gisa eta bigarrenik migratu gisa bere burua jartzeko beharra agertzen dute.

Egoera hau ez da homogenea ezta prozesal-lineala ere, baina elkarrearen izenetik haratago emakumeen berezko estrategiak argi eta garbi ikus daitezke, erlazioatzeko, izendatzeko, askatasuneko praktika eta bilaketak egiteko direnak. Eta egoera hau ez da migratutako emakumeen artean bertako emakumeekin topatzeko nahizat bakarrik, baizik eta topaketa bide bikoitzean gertatzen da; izan ere, emakumeen mugimenduaren aldetik emakume migratuak deitzen dituzte eta bere partaidetza, emakume gisa dituzten elementu komunetatik abiatuta, sustatzen dute.

Bestaldetik, beste joera bat ere ikus dezakegu, berau, hasiera batean, aurretik aipatu dugunarekin kontraesankorra dela iruditu ahal badu ere, esperientziak, nahiak, harremanak partekatze espazio propioak bilatzen dituzten emakume gazteen taldeak (migratuak edo migratuen alabak) agertzea da. Oro har, bi tokitan ikus daitezke: "bertako" emakume gazteen elkarreak (bertan bere partaidetza sustatzen dutela) eta "gazte" deitutako espazioetan emakume migratuen elkarreen barruan.

Testuan zehar, Kataluniako oraingo immigrazioaren historia bildu nahi izan dugu, emakumearen ahotsa eta gorputza duena. "Emakume gaixoak" delakoa irudikeria sozialetik baztertzea, hain lotuta kontzeptualki eta baztertu sozialtzat begiratuta, bertan ematen uzten ez digutela eta jaso baino ez dugula nahi diotela.

Emakume Immigranteen sexu eta ugalketa mailako osasuna

Adriana Kaplan Marcusán

Orainsu arte, osasun sexuala eta ugalketa jokabidea biomedikuntzako zientzien ikerketan sartu dira, edo gizarte zientzien ikerketaren barruan (demografia, antropologia, soziologia, etab.), eta beraz, orain arte ez dute tratamendu integraturik eduki.

Biztanleria eta Garapeneko Nazioarteko Konferentziak (CIPD, Kairo, 1994), *ugalketa eskubideen* eskutik *ugalketa osasuna* kontzeptu berria sortzean, lehenagoko urteetan foro askotan eztabaida bizia egin ondoren, zientzia sozialen eta esperimentalen paradigma nagusien berrikuspen sakona eragin du; gainera, bi gai horiek diziplina anitzeko ikuspegitik aztertu beharra jarri du mahai gainean. Konferentzia hori, mundu mailako egiaztapena emanez, ugalketa osasuna ongizate fisiko, mental eta sozial osoa dela erabaki zen, eta ez gaixotasunik edo ezegonkortasunik ez egotea soilik, ugalketa sistemarekin, horren funtzioekin eta prozesuekin erlasionaturiko arlo guztietan. Hori dela eta, ugalketa eskubideek bermatu egin behar dute pertsona guztiek bizitza sexual pozgarria eta arriskurik gabea edukitzea, baita ugaltzeko gaitasuna eta erabakitzeko (bai ala ez, noiz eta zein maiztasunarekin) askatasuna ere.

Ugalketa osasuna ugalketaren eta osasunaren arteko erlazioak beste modu batera pentsatzeko modua da, erlazio horiek ugalketa arautzearen arlora mugatu barik; hain zuzen ere, sexualitate eta ugalketa pozgarriak sustatu eta segurtatu behar dira, osasunaren hiru dimentsioak kontuan hartuta: biologikoa, psikologikoa eta soziokulturala. Horretarako, beharrezkoa da bi sexuetakoen kideen arteko bidezko erlazioak izatea, hau da, ugalketa biologikoan parte hartzen duten pertsonen arteko bidezko erlazioak izatea, baina ugalketa sozialari zentzua ematen dioten talde eta eragile sozialen erlazioak ere halakoak izan behar dira. Ildo horretatik, ugalketa osasuna kontzeptua kontzeptualizazioan aurrerapausoa izan arren, emakumeen eta neska gazteen askatasun legala, soziala, kulturala eta psikologikoa berma-

tzen duen gizarte harremanen eredu jakina garatu behar da, euren gaitasun guztiak garatu ahal izateko (sexu eta ugalketa mailako gaitasuna ere barne).

Itxuraz, Kairon ugalketa osasuna kontzeptua nola planteatzen den kontuan hartuta, badirudi mende-baldeko herrietan gai hori konponduta dagoela, baina hori ez da inondik inora ere egia, ezta biztanleria autoktonoen kasuan ere; are gutxiago zenbait arrazoiengatik sistema legalaren, ekonomikoaren, sozialaren eta kulturalaren periferian dauden giza taldeen kasuan. Horixe gertatzen da Afrikako Saharatik hegoaldera dauden herrietatik iritsitako emakume migratzaileen kasuan, adibidez, Senegaletik eta Gambiatik etorritako emakumeen kasuan; horiek, hona etortzean, beste hizkuntza batean mintzatzen den biztanleria aurkitzen dute, eta gainera, emakumeen bizitzan garrantzitsuak diren gauzei buruzko unibertso sinbolikoak (ezkontza, amatasuna, osasun egoeraren pertzepzioa, gorputzaren pertzepzioa, identitate etnikoa eta generoa) beste modu batera ikusten dituzte eta modu hori sarritan estigmatizaturik dago.

Biomedikuntzako zientzietan sexu eta ugalketa mailako osasunari buruz dauden kezketan (haurdunaldia, erditzea, erditze ondoa, amen nahiz haurren erikortasuna eta hilkortasuna edo sexu bidezko transmisioa duten gaixotasunak, besteak beste) ez dago argi gizarte zientzien ezagupena nola integratu behar den; izan ere, zientzia horiek interes handiagoa dute osasuna eta ugalketa beste ikuspegi batetik aztertzeke: sexualitatea, generoko identitatea, etnizitatea, ugalketa eskubideak, emakumeen nahiz neska gazteen gaineko biolentzia, nerabeen osasun sexuala, gizonen ugalketa prozesuetan eta sexualitateari nahiz ugalketari buruzko erabakietan duten presentzia, desberdintasun sozioekonomikoak, eta amen erikortasuna, besteak beste. Horrenbestez, hain zatikatua ez den eta integralagoa den eztabaida planteatu beharra agerikoa da, Saharatik hegoaldera dauden herrietako emakume migratzaileen eskubide sexualeri nahiz ugalketa eskubideei eta osasunari buruz galdetzen dugunean.

Gure lana eremu horretan sartzeko da eta, bertatik, helburuak bi alderdi nagusietan sortzen dira: osasun sexuala eta ugalketa osasuna.

I. Ugalketa osasuna

Helburu nagusia gizarteratzea aztertzea da, ugalketa jokabidean eta generoko erlazioetan gertatzen diren aldaketak kontuan hartuta; aldaketa horiek Afrikako Saharatik hegoaldera dauden herrietatik Espainiarako migrazioa bezalako prozesu konplexu baten eraginezkoak dira. Ikerketa, berriz, halako jarioen talde protagonistetan oinarritzen da, eta bertan, bi migrazio-jarioen arteko ugalketa esperientziak konparatzen dira (80ko eta 90eko hamarkadak). Helburu bereziak, bestalde, emakumeek migrazioan, batasunean eta amatasunean dituzten esperientzia biografikoari buruzkoak dira, baina beste zenbait alderdi ere aztertzen dira, adibidez, Kataluniako sarrera eta bertako zerbitzu sozio-sanitarioen erabilera, emakumeek eurek kontrolaturiko kontrazepziozko metodoak (ikasketa nahiz erabilera), egoerak, beharrianak zein ibilbideak, eta gizonen eta emakumeen ezagupena, gaitasunak nahiz praktikak.

Senegaleko emakume migratzaileen ugalketa jokabideari buruz planteatzen diren oinarritzko hipotesiak formulatzeko, lehen aipatu ditugun helburuak hartzen dira aintzat:

1. Biografia migratzaileei eta familiarrei buruzko hipotesiak:

- 1.1. Bigarren migrazio jarioaren protagonistak diren emakumeek ez dute hasi euren bizitza "ugalkorra" batasunean, eta Afrikan ere ez dute bizi amatasunaren esperientzia. Espainiara iristen direnean, familia berriro biltzeko prozesuaren ondorioz iritsi ere, oso gutxi ezagutzen duten senarrarekin datoz (sarritan Espainiako aireportura iristean ezagutzen dute senarra); orduantxe hasten da euren familia osatzeko prozesua, eta prozesu hori, berriz, emakumeen enkultrazio sare tradizionalen laguntza barik gertatzen dira (euren jatorrizko herrietan hain ohikoak diren sareak). Euren biografia familiarra eta aurrendariena ez dira berdinak (aurrendariak 80ko hamarkadan iritsitakoak dira, eta gehienek migrazioa baino lehenagoko ondorengoak dituzte, eta beraz, amatasunean hastapen erri-tuala izan dute); izan ere, beranduago gelditzen dira haurdun eta, kasu batzuetan, Espainiako egonaldia laburragoa da, inguruaren eraginez.

- 1.2. Generoko ikuspegia sartzeari ezinbestekoa da migrazio prozesuak eta familia eraikitze prozesua euskarrizten dituzten sekuentziazioa eta egutegia ulertzeko. Emakumeen kasuan, euren bikoteen eta lotura anitzen migrazio esperientzia nahiko konplexua da bi prozesu horietan.
2. Espainiako zerbitzu sozio-sanitarioak lortzeari eta erabiltzeari buruzko hipotesiak:
  - 2.1. Sahararik hegoaldeko emakumeen taldearen eta osasun-langileen arteko komunikazioaren/ulermenaren zailtasun bakarra ez da hizkuntza (ez batzuek eta ez besteek ez baitakite hizkuntza komunik); osasunaren/gaixotasunaren gaineko bi ulermen desberdinak ere aurrez aurre gelditzen dira, baita bi errealitate sozio-sanitario eta bi kultura oso desberdin ere.
  - 2.2. Bigarren migrazio jarioan iritsitako emakumeak ez dira aurrendariak, eta hori abantaila handia da; enbaxadoreen eginkizuna dute, baina horrek esperientziarik ezaren alde txarra dauka (oso gazteak dira eta ez dute bizi Afrikako gizarteko erritua nagusienetarikoa: ama izatea); gainera, aurrendariak baino ugariagoak dira eta horrek euren isolamendua eragin dezake. Hala eta guztiz ere, "kopuru handiaren" zailtasun kuantitatibo hori, osasun zerbitzuak programatzearen ikuspegitik begiraturik, pizgarri kualitatiboa izan daiteke, horiek hobetzeko.
  - 2.3. Ugalketa-osasunaren arazoaren barruan, honako hauek sartzen dira: nerabeen haurdunaldiak, abortuak, bitarte genesiko oso laburrak, ugalkortasunik eza eta bigarren mailako antzutasuna (sexu bidezko transmisioaren gaixotasunei lotuta), ondorioak eta arazoak genitalen mozketaren kasuan (erabatekoa, infibulazioaren kasuan), antisorgailuen erabilera, haurdunaldiaren eta erditu osteko fasearen kontrola nahiz jarraipena, zesararen bidezko erditzea, edoskitzea eta amen zein alaben erikortasuna nahiz hilkortasuna.
  - 2.4. Udalerriaren neurria eta, hain zuzen ere, osasun arretako zentroen ezaugarriak (familia planifikazioa, toko-ginekologia eta gizarte lana), lagungarriak edo oztopagarriak izan daitezke bertako zerbitzu sozio-sanitarioak lortzeko eta

erabat erabiltzeko, baita osasuneko profesionalen eta zerbitzu horietara doazen emakume migratzaileen arteko harremanetarako ere (adibidez, Salt, Gironan, eta Mataró, Bartzelonan).

- 2.5. Afrikako Sahararik beherako migrazio jarioetan tradizio handiagoko eta antzinagokoak duten beste herri batzuen esperientzia kontuan hartuta, esan daiteke, ugalketa osasuneko arazo jakinei aurre egiteko, ez dela nahikoa zerbitzuak ondo kudeatzea; izan ere, ezinbestekoa da zenbait arlotan prebentzioa garatzea: nahi gabeko haurdunaldiak, sexu bidezko transmisioaren gaixotasunak, emakumeen mozketaren genitalak, elikadura mailako tabuak eta emakumeen nahiz neska gazteen osasunean eragina duten beste praktika tradizional batzuk.

Lanean erabiltzen ditugun aldagaiak demografikoak eta antropologikoak dira (osasuna/gaixotasuna pertzepzioa, bizi zikloa, igarotzeko erritua, etnizitatea, eskolatzea, ahaidetasuna, etab.), baita biomedikuntza-koak (erikortasuna-hilkortasuna, ama-alaba) eta sanitarioak ere (osasun-zentroetarako sarbidea, eskariak nahiz baliabideen erabilera, deribazioak, bazterkeria, diskriminazio positiboa, ekintza positiboak, etab.).

Informazioa biltzeko teknikei eta emaitzen azterketa-ri dagokionez, aipagarria da, ikerketa diziplina anitzekoa denez, metodologia kuantitatiboa eta kualitatiboa erabili dugula. Metodologia kuantitatiboari dagokionez, informazioa biltzeko teknikak honako hauek izan dira: a) historia klinikoak hustu eta galdeketa-fitxa bete, eta fitxa horretan gure unibertsoko emakume migratzaile guztien ugalketa historiaren oinarriko datu guztiak jasotzea; b) inkesta biografikoa egin, eta horren barruan migrazio ibilbideari, loturen historiari eta ugalkortasunari buruzko informazio zehatza jasotzea, ikerketaren barruan sartzen diren bi herrietako emakume migratzaileei dagokienez: Salt (Girona) eta Mataró (Bartzelona).

Metodologia kualitatiboari dagokionez, informazioa biltzeko teknikak etnografikoak izan dira: a) landa-lana; b) elkarrizketa sakonak, bai Afrikako gizon-emakumeei eta bai osasunaren, gizarte zerbitzuen eta kulturen arteko bitartekaritzaren barruko profesionalen, eta c) elkarrizketa fokalizatuko taldeak (talde bereberekin).

Azkenik, jorratzen ditugun dimentsioei dagokienez, honako hauek daude: osasuna eta ugalketa eskubideak, migrazio mugimenduak eta prozesuak, generoko erlazioak, etnien arteko erlazioak eta gizarteratze politikak, besteak beste.

II. Osasun sexuala

Senegaleko emakumeei buruz mintzatuko gara, euren identitate etnikoa eta generokoa (zer diren) bi unibertsoko zentralitateari zentzua ematen dioten bi erri-tualetan oinarrituz eraikitzen duten emakumeei buruz: gizarte pubertaroko hastapena eta amatasunaren munduaren sarrera. Halaber, jatorrizko eta harre-rako gizarteetan gertatzen ari diren aldaketa txikiei eta egiten ari diren ahalegin handiei buruz ere mintzatuko gara, baita aldaketa horiek zenbait arlotan duten garrantziari buruz ere: osasun sexuala nahiz ugalketa osasuna, euren alaben osasuna eta euren eskubideen konkista, osotasun fisikoaren, psikikoaren, kulturalaren eta sozialaren errespetuari dagokionez.

Gai zail, konplexu eta eztabaidagarri hori aztertze-ko (jarrera erlatibistetatik deterministetara doan gaia), erabil dezakegun baliabide bakarra daukazuna eta ez daukazuna da; horrenbestez, gure ekarpenaren oinarriak Afrikako emakume migratzaileen kultura, ekarri-tako ezagutza nahiz eduki etnikoa, euren identitatea eta izan nahi dutena izango dira; hortik abiatuz, euren identitate etnikoaren eta generoko identitatearen aldaketa prozesuak eragingo dituzten negoziazioak eta jarraitasunak aztertuko ditugu, gizarteratzea bezalako prozesu zabalago batean.

Hori dela eta, ezinbestekoa da inimizazioaren erritualaren esangura Afrikako testuinguru zabalean txertatzea, bai mutilen eta bai nesken kasuan, horren edukien deskribapen etnografikoa eginez, gero apurka-apurka emakumeen ezaugarrietan oinarritzen joateko¹.

1. Inimizazio erritualaren testuingurua:

Van Gennepek (1986) zioenez, inimizazio erritualak ez dira pubertaro fisikoaren barruko erritualak, ez baita-

toz bat pubertaro fisiologikoarekin, pubertaro soziala-rekin baizik; horren adinak aldagarriak dira sexuaren, etnien, horien kokaleku espazialaren eta taldeen den-
tsitate demografikoaren arabera. Neskak, gaur egun, lau eta zazpi urte bitartean dituztenean erdaintzen dituzte; hala ere, etniaren arabera, neska batzuk lehe-nago erdaintzen dira, adibidez, talde sarahole batzuen kasuan; beste kasu batzuetan geroago erdaintzen dira, esaterako, djola etniako nesken kasuan, baina betiere lehenengo hilekoarekin.

Inimizazio erritual horien esangura konplexua da eta horien barruko fase bakoitzak elementu, pertsonaia eta eduki erritual espezifikoak ditu. *Kaseo* deritzona (gizo-nen inimizazioa) eta *nyakaa* izeneko² (emakumeen inimizazioa) haurtzarotik pubertarorako igarotzeak dira eta azken hori helduen bizitzako lehenengo fasea da. Bi kasu horietan, Van Gennepek bereizitako erritualaren hiru faseak daude: banaketa, marjinazioa eta agregazioa.

Lehenengo fasean, haurrak komunitatetik banatu eta erdaindu egiten dira. Aurreko etaparekiko (haurtzaroa) apurtzea prepuzioaren ebaketak edo klitoriaren mozketak, odolak eta minak markatzen dute. Bigarren fasea, marjinazioa, zauria orbaintzeko denboraren eta inimizati-
tuen ikaskuntza prozesuaren araberkoa da.

Prepuzioaren mozketaren kasuan bi edo hiru hastekoa izaten da, eta klitoriaren mozketaren edo infibulazioaren kasuan, berriz, bi eta zortzi aste bitartekoa izaten da, egindako ebakuntza motaren arabera. Arrisku handiko aldia da, eta tabuz eta arau zorrotzez beteta dago, preskripzio eta debeku berezietan beteta, eta horiek zaintzei, higienerari, janariei, arropari eta mugimenduari buruzkoak dira. Fase honetan, inimizatiuen ikasketa gertatzen da; bertan, euren herriaren aberastasun kulturalaren eta sozialaren inguruko ikaskuntza guztiak ematen zaizkie. Hirugarren fasean, agregazio fasean, "graduazioko" jai handia ospatzen da, eta bertan, inimizatiuen aurkezpen publikoa egiten da, gizartearen kide berrizat, euren rol eta ezaugarri sozial berrie-
kin. Horrela, komunitateak emakumeen edo gizonen gizarte sekretuko kide berrizat onartzen eta legitimatzen ditu.

¹ Atal honetan A. Kaplanek (1998) argitaraturiko lanaren laburpena dator, eta horrek errituala hobeto ulertzeko aukera ematen du.

² Erabilitako hitzak mandinga hizkuntzakoak dira; hizkuntza hori nagusia da Gambian eta hedapen handia dauka Bissau Ginean, Malin (banbara) eta Senegaleko hegoaldean (Casamance).

Euren bizi ziklo osoan lotuta edukiko dituen kide izateko sentimendu horrek identitate ezaugarri bereziak ematen ditu; ezaugarri horiek inoiz ere ezabatuko eta aldatuko ez diren aztarna fisiko jakinek abalazten dituzte (bizi osoan eramango dituzte aztarnak); gainera, talde bakoitza bereizten duten ikaskuntzek ere abalazten dituzte, eta ikaskuntza horiek lehenengo mailakoak dira, euren identitate etnikoaren eta generoko identitatearen eraikuntzan.

Klitoridektomia eta infibulazioa antzina-antzinako praktikak dira eta Afrikako herri askotan hedaturik daude, baita bertatik kanpoko beste herri batzuen ere, eta sustrai sozial eta kultural sakonak dituzte. Praktika hori mantendu, errebindikatu, defendatu eta garatzen duten emakumeek emandako arrazoi nagusienetarikoa bat higieneari lotuta dago: erdaintutako emakume bat emakume garbia da. Gizonak ere higieagatik erdaintzen dira: erdainturiko gizon bat gizon garbia da. Bi erdaintze horien arteko desberdintasun nagusienetarikoa bat, izan ere, kultura horiek erdaintze mota bakoitzari ematen dioten izaera erlijiosoa da. Gizonen erdaintzea *farata* edo *farada* da, hau da Koranak ezarritako betebeharra, eta beraz, manuzkoa da. Emakumeen erdaintzea *sunna* da, hau da, tradizioaren barruan dago eta komenigarria da, baina ez beharrezkoa. Gizon musulman guztiak erdainturik daude, baita juduak ere, baina emakume musulman guztiak ez daude erdainturik. Hala eta guztiz ere, Koraneko txataletan ez da halako praktikarik aipatzen; Biblian, berriz, aipatzen dira, Itun Zaharrean (Genesis, Lebitikoa, Deuteronomioa, Exodoa, etab.), betiere gizonentzat. Aipagarria da gauza bat islamak ezarritako betebeharra dela, eta beste bat betebeharrak soziala, islamean edozer ezarrita ere, adibidez, Etiopiako emakume juduen (falashak) infibulazioa edo Egiptoko kristau koptoen infibulazioa.

Kulturaren eta gizartearen aldetik, emakumeen eta gizonen zirkunzisia helduen bizitzara igarotzeko errituala izateak esan nahi du pubertaro soziala (eta ez fisiologikoa) izan arren erritual horren bidez haurrak helduen munduan sartzen direla. Eta kultura askotan mundu hori ondo zehaztuta eta berezita dago, emakumeen ezkutuko munduaren eta gizonen ezkutuko munduaren artean. Zirkunzisia bizi osoan eramaten duten "marka" da eta taldearekiko lotura bizi artekoa izango dela adierazten du. Kide izateari loturiko gaia da, hau da, barruan ala kanpoan zaude.

Iniziazioa egiteko ardua duten pertsonaia erritualak berberak dira emakumeen eta gizonen kasuan, eta horiek taldeko zaharrenek legitimazioa edukitzen dute. Bakoitzak izen bat dauka eta eginkizun jakinak ditu. Guk *Ngnangsimbah* (iniziatuen aita/ama) izenekoaren rola soilik aipatu eta azalduko dugu hemen. Taldearen buru den zaharra da eta ikuskatzaile nahiz gidari errituala da; ebakuntza egiten du eta errituala antolatzen, garatzeko eta betetzeko ardua dauka. Herrixkak gehien errespetatzen duen eta beldurrik handiena eragiten duen pertsonetarikoa da; naturaz gaindiko ahalmenak omen ditu, hau da, *kufanungte* edo buruhandia izaten da, hau da, espiritu gaiztoen presentzia hautesmaten duena. Ebakuntza hori egiten duten emakumeak euren amek eta amonek trebatzen dituzte, eta errementarien gizarte mailakoak izaten dira. Halaber, jaiotzetan laguntzen duten emagina tradizionalak ere izaten dira eta amak nahiz haurrak zaintzen dituzte, erditzearen osteko lehenengo egunetan.

Iniziatuek proba jakinak eta irakaskuntza moralak nahiz sozialak gaintu behar izaten dituzte. Huts egiten dutenean jo eta zigortu egiten dira, errespetua erakusteko. Guraso, nagusi nahiz zaharrekiko errespetu arauak irakasten zaizkie, baita generoen arteko erlazio moduak ere. Hurkoa lasaitzeko modua ikasten dute; gainera, gizartean gizonenak nagusiztat agertzen diren unetik aurrerako eskubideak eta betebeharrak ere irakasten zaizkie. Halaber, gainerako talde etnikoekiko harremanak ere ikasten dituzte; harreman horiek, berriz, euren arteko erlazio historikoak kontatzen dituzten kondairetan oinarritzen dira, eta harremanetarako, gainera, elkartasun loturak ezartzen dira. Irakaskuntzen barruan ahozkoa ez den hizkuntzak garrantzi handia dauka eta hizkuntza hori talde sekretu bereko kide batek soilik interpretatu ahal izango du: keinuak, *lenjengo* deritzona (dantzak) eta *kijo* izenekoa (jazarpena). Mallartek (1993) jakintzen bereizketa esaten dio horri.

Lehen esan dugunez, emakumeen erdaintzea *sunna* da, tradizioari lotuta dago, eta beraz, Koranak ez du halakorik agintzen. *Ngnansimbah* batek horixe kontatzen du (Kaplan, 1998):

"Profeta bigarrenez ezkondu zenean, lehenengo emaztea oso jeloskor jarri zen. Senarrak emakume berria ukatzeko, ikatzarekin margotu zizkion koko-

txa eta bibotea, eta gainera zuloak egin zituen animalia baten txertoarekin, inoiz ere kendu ezin izateko³. Profetak atsegina izan zuten hori. Gero, teknika bera erabiliz, ahoko oiak ilundu zituen eta Profetak pentsatu zuten hori ederra zela. Azkenik, erdaindu egin zuten, klitoria moztuta. Senarrak zoriona eta garbitasuna aurkitu zituen, otzantasun ekintza horretan”.

Beste erreferentzia garrantzitsu bat Maliko dogonen kosmogoniatik iritsitakoa da. Marcel Griaulek (1987: 22) sorkuntzari buruzko kontakizuna jaso du, Ogotemeli zaharrak kontatu ondoren. Horren arabera, Lurra emakumeen gorputza da, eta bertan, “sexua inurritegia da eta klitoria termitategia. Amma (Zeruko Jainkoa) bakarrik dago eta kultura horrekin batu nahi du; berarengana hurbildu da. Orduan, unibertsoaren barruko lehenengo ordenarik eza gertatu da. Jainkoa hurbildu, termitategia altxatu, igarotzen itxi ez eta bere gizentasuna adierazi dio. Lurra eta jainkoa sexu berekoak dira. Batasuna ez da gauzatuko. Hala eta guztiz ere, Jainkoa ahalguztiduna da. Matxinaturiko termitategiaren aurka egin eta mozketaren menpe dagoen Lurrarekin bat egiten du. Baina jatorrizko gertakariak betiko markatu zituen bat egite akastunaren inguruko gertaerak...” “Jainkoak beste harreman batzuk izan zituen bere emaztearekin eta oraingoan ez zuten oztoporik izan, mozketaren eraginez lehenengo ordena ezaren eragilea desagertuta zegoelako”. Gaur egun ere pentsatzen dute klitoria moztu ezean hori neurri barik haziko dela, harik eta zakilaren neurria eduki arte, eta uste dute erekiarekin gizonak ezin izango duela emakumearen barruan sartu.

Bestalde, Alice Walkerrek (1992: 209) bere eleberriko Tashi pertsonaia zaharrei entzundako elkarrizketa bat kontatzen du: “...Horrexegatik esaten dute *tsunga*⁴, emakumea izan arren, Jainkoaren laguntzailea dela”. “...Jainkoak Erregina bihurtu zuten kolpea eman zuten. Jainkoak atsegina zuten borroka egitea! Jainkoak atsegina zuten bera estu egotea! Jainkoa jakintsua zen eta horrexegatik sortu zuten *tsunga*, bere harri zorrotzarekin eta arantzen poltsarekin, hariarekin eta orratzarekin! Berak oso estu atsegina zuelako! Jainkoak atsegina

zuen handi sentitzea. Zein gizonak ez du halakorik atsegina? Horixe izan daiteke etnia askok (batik bat, Ekialdeko Afrikan) oraindik ere mantentzen duten infibulazioa euskarritzen duten arrazoiatariko bat. Egile batzuek diotenez, sakonago ikertu behar da gizonen kitzikapenaren eta emakumeek koitoan mina sentitzearen artean dagoen lotura mota. Olayinka Kosso-Thomasek (1987) eta Efua Dorkenook (1995) egiten diren hiru mozketak motak bereizten dituzte:

- a. Klitoridektomia: klitoriaren prepuzioa kendu. Mundu islamiarrean horri sunna izena ematen zaio eta horri hemen erdaintzea esaten diogu; Afrikan hori gizonaren erdaintzearekin konparatzen dute.
- b. Mozketak: klitoriaren eta ezpain txikiaren ablazioa, erabatekoa edo partziala, eta ezpain handiak ez dira ukitzen.
- c. Infibulazioa: klitoriaren mozketak, ezpain handiena eta txikiena, eta bulbaren bi aldeak josi egiten dira. Zulo txiki bat uzten da txiza eta hilerokoaren odola irteteko.

Emakumeek eurek azaldutako modalitateak (batik bat, klitoridektomia eta mozketak) gauzatzen jarraitzeko ematen dituzten arrazoiak (euren ustez “arrazoi praktikoak” dira eta oso ohikoak Senegaleko eta Gambiako emakumeen artean, emakume mandingak, sererak, djolak, fulakak, akuak eta saraholak, eta wolefak salbuetsita daude talde horretatik) honako hauek dira: higiena, estetika, erditzeko erraztasuna, gizarte kohezioaren sustapena, promiskuitatearen prebentzioa, ezkontzeko aukeren gorakada, birjintasunaren zaintza, emakumea gizonengandik urrun egotea, ugalkortasunaren sustapena, osasun onaren mantentzea eta haur hilen jaiotzearen prebentzioa, primigrabidoen kasuan, uste baitute haurrak buruarekin klitoria ukituz gero hil egin daitekeela edo buruko gaixotasunen bat eduki dezakeela. Izan ere, ez dago ekintza horretarako justifikazio espliziturik, eta gehiagoko barik egiten dute. Nolanahi ere, galdetzen zaie, elkarrizketaturiko emakume guztiak tradizioa eta arrazoi estetikoak (gehiegi hazi ahal da), osasunekoak (garbiagoa da)

³ Emakume musulman batzuek halako edertasun-seinaleak dituzte (sортzeko prozesuan oso mingarriak diren seinaleak): *dasoo* eta *timisoo* izenekoak.

⁴ *Tsunga*, izatez ere, olinka hizkuntzan ngnansibah deriztonari ematen zaion izena da: hau da, zirkunzidatu egiten duen andreari, iniziatu guztien amari ematen zaion izena.

nahiz babeseakoak (birjintasunaren babesa) aipatzen dituzte. Izan ere, Dembourrek dioenez (1996), "normaltasunaren eta izugarrikeriaren" ulermen desberdina erabiltzeaz gain, elkarrekiko "konmozio faktore" jakina ere erabiltzen ari gara: emakume migratzaileek ez dute ulertzen gu erdairuak ez egotea, eta gainera, nekez onartzen dute hori.

Ngnansing-janjango deritzonean, hau da, agregazioaren hirugarren fase erritualean, emakumeek eurek dantzak eskaintzen dizkiete neska gazteei, onarpena adierazteko eta talderako ongietorria emateko, eta horrela, harrotasunez beterik, kontrolatu egiten dute komunitateko neska gazte guztiek errituala bete eta jarraitzen dutela. Emakumeak neska gazteentzat dantzari. Kasu isolaturen batean, amak alaba erdairu nahi ez duenean, aitaren parteko amonak eskubide gehiago dauka neska gaztearen gain, eta iloba inimizio errituala betetzera eramango du. Ez da aukerako gauza, tradizioetik datorren ekintza baizik. Dembourrek dioenez (1996), "neska gazteak bi esanguratan dira biktimak, bai ekintza beraren eraginez eta bai ama kondenatuz gero ama barik gelditzen direlako". Nire ustez, hirugarren alderdi bat ere badago: amak errituala bete nahi ez badu, neska gaztea bazterturik, marjinaturik eta makurrarazita geldituko da herrian. Diotenez, *solima* batek (erdairu gabeko emakumea) emandako ura edo eskaintako janaria ezin da onartu, pertsona zikina delako eta, zikintasun egoera horretatik, ekintza kutsagarria egiten duelako (Douglas, 1991) berak ukituriko gauza guztietan.

2. Eztabaida terminologikoa eta kontzeptuen azterketa

Emakumeen erdairuak? Emakumeen genitalen ebaketa? Emakumeen genitalen mozketak? *Sunna*? Emakumeen kirurgia genitala? Klitoridektomia? Ebakuntza? Praktika tradizionala? Ikusten denez, era askotako kontzeptuak erabiltzen dira; eta, zertaz ari garen ulertu arren, horien azterketa kontzeptuala (laburra izan arren) beharrezkoa da kontzeptu bakoitzaren barruan zer dagoen, nork erabiltzen dituen eta nondik aztertzen diren ulertzeko.

Luzaroan, baita gaur egun ere, halako ebakuntzetarako gehien erabiltzen den izena zirkunzisia da, eta horren barruan mutilena ere sartzen da, adin nagusian

sartzeko erritultzat. Adierazpen horrek ez du biolentziarik edo erasorik islatzen, eta bi sexuetan gauzatzen den praktika kulturalari lotuta dago. Posizioan erlatibitateak erdairu izenaren erabilera defendatzen dute, baita beste izen batzuk ere, esate baterako, ebakuntza edo praktika tradizionala. PAA '99 (Population American Assoc.) kongresuko hizlari batzuek ere kontzeptu hori erabiltzen dute; beste batzuek, berriz, sinposio horreketan, ebaketak aipatzen zituzten. Praktika horiek erabiltzen dituen biztanleria musulmanak ere, adibidez, Sudanen edo Etiopian, *sunna* hitza erabiltzen dute, edo bestela, hizkuntza autoktonoan erabiltzen duten hitza darabilte: mandinga hizkuntzan *nyakaa* edo somalieran *gudniin gadbahaada*, eta horien karga sinbolikoagoa da, eta ez hain emozionala. Afrikako etnia batzuetan erabiltzen diren beste hitz batzuk "irekia" edo "itxia" dira.

Eremu akademikoetan, erabiltzen den kontzepturik irmoena *Female Genital Cutting (FGC)* da, eta horren itzulpena Emakumeen Genitalen Mozketak izan daitezke. Gizarte zientzietako autore batzuek, adibidez, Maria de Bruyn antropologoak (1998) edo Dara Carr demografoak (1997) nahiago dute FGC erabili, ebakuntza egiten duen biztanleriari buruz errespetu handiagoz hitz egiteko modutzat; horren barruan lehen aipaturiko hiru ebakuntza motak sartzen dira. Horrela praktika horren estigmatizazioa, ankertzea edo iritzi moralak saihesten dira. Osasun zientzietako profesional batzuk ere horren aldekoak dira. Hala eta guztiz ere, osasunaren beste arlo batzuetan medikuntzaren aplikazioa eta eskubide horren errebindikazioa aipatzen dira (adibidez, Egipton), eta, orainsu arte, praktika hori Emakumeen Kirurgia Genitalaren barruko espezialitatetzat hartu da.

Posizio feministagoetatik (Dorkenoo, 1995; Grassivaro, 1998; Guine, 2000; Koso-Thomas, 1987; Leye, 1999 edo Walker, 1993, besteak beste), Emakumeen Genitalen Mozketa hitza (EGM) proposatzen da; horrek orientazio terminologikoa eta kontzeptuala aldatuko ditu, uste baitute halako praktikak emakumeen osotasun fisikoaren eta psikikoaren aurkakoak direla, eta emakumeen organismo zati funtzional eta osasuntsu baten anputazioa dela esaten dute. Une honetatik aurrera, nazioarteko foro batzuetan EGM aipatzen da, edo bestela, praktika hori erabiltzen duten kulturekiko errespetuz, hauxe erabiltzen da

ekintza hori antolatzen duen kontzeptutzat: "Emakumeen eta haurren osasunean eragina duten praktika tradizional kaltegarriak".

3. Ondorio kaltegarriak emakumeen osasun sexualean eta ugalketa osasunean

a. **Medikuntza arazoak:** *ngnansimbah* deritzonak "kirurgiako" ezagupen oso mugatuekin egiten ditu ebakuntzak, tresnak ez daude esterilizaturik (bizarra mozteko aitzurrak, aiztoak, sokak, akaziaren arantzak, etab.), ez da anestesiarik erabiltzen edo bertako sendagaiak erabiltzen dira (lokatzak, zuringoak, kafea, belarrak, errautsak, etab.), eta neska gazteek sufrimendu handia dute. Hori dela eta, zauria ebakitzea eta jostea ezegokiak izan daitezke eta lesioak eragin ditzakete ebakitako zonetatik hurbileko organoetan, esate baterako, infekzioak edo hemorragiak, eta kasu batzuetan, neska gazteak jartzen duen erresistentziaren arabera, apurtzeak era bai.

Medikuntzako arazoak (WHO, 1997) ondoren adierazitakoaren arabera sailka daitezke:

- Berehalako arazoak: arazoren bat edo batzuk ebakuntza egiteko unean bertan ager daitezke, edo zauria orbaintzen den bitartean. Nahitaez, eta leku arrazoiak kontuan hartuta, ugarienak eta gogorrenak baino ez ditugu aipatuko, eta horiek batzuetan heriotza ere eragin dezakete.
- Hemorragiak: klitoriaren anputazioa arteria klitoraletik egiten da; odol jario handia eta presio arterial handia dago. Arteria pudendotik egindako ebaketak ere odol jario handiak eragin ditzake, eta horien eraginez, ondo kontrolatu ezean, neska gaztea hil egin daiteke.
- Shocka: odol galtze handiaren eta min gogorraren ondorioz gertatzen da.
- Tetanoa: ez dago kirurgiako tresna esterilizaturik eta tetanoaren aurkako txertorik.
- Ondoko egituren trauma: uretra, ipurtzuloa, baginako hormak, etab.
- Gernuaren atxikitze gogorra: kasurik gehienetan gertatzen da, gernuak zauri irekian sortzen duen minaren eta erreminaren eraginez, edo uretran

nahiz inguruko zuntzetan kalte egiten delako, edo ezpainak itsatsi eta buxadura sortzen dutelako.

- Zauriaren infekzioa edo gernu-infekzioa: gernua atxikitzearen eta esterilizatu gabeko tresnak zein materialak (enplastuak) erabiltzearen ondorioz.
- Sukarra eta septizemiak, zauriaren orbaintzearen luzapena eta anemiak.
- HIESa: gehienetan tresna berberak erabiltzen dira haur guztiekin, eta horrela, birusa hedatzeko iturria sortzen da.
- Heriotza: hemorragia edo shock septikoen, tetanoen eta abarren eraginez gerta daiteke, bertatik hurbil ez baitago osasun-zentrorik edo ez baitago horiek erabiltzeko aukerarik.

Epe ertainerako arazoak:

- Hemorragien eta elikadura txarrari loturiko arazo- en ondoriozko anemia gogorrak.
- Pelbisaren infekzioa: uteroaren eta baginaren infekzioa, eta horrek nekrosia sortzen du.
- Dismenorrea: pelbisaren infekzioaren edo baginaren zuloa tratatzearen eraginez (infibulazioaren kasuan).
- Orban keloideen eraketa, zauria orbaintzeko prozesu motelaren edo ezegokiaren eta sortzen diren infekzioen eraginez.

Epe luzerako arazoak:

- Hematokolpoak: infibulazioetan, bulbaren klausurak hileroko odolaren atxikipena eragiten du baginan eta uteroan.
- Ugalkortasunik eza: pelbiseko infekzio kronikoen eraginez (diagnostikatu gabeko edo txarto osaturiko infekzioak), horiek Falopioren tronpak blokeatzen baitituzte. Abortuak sortzen dituzten eten-gabeko infekzioak.
- Fistula rektobaginalen eta besikulobaginalen eraketa.
- Txiza egiteko arazoak, uretrak kaltea izan duelako. Txizari eta kakari eusteko arazoak.
- Baginan kalkuluak/harriak sortzea.

- HIESaren transmisioa, baginako ultzera txikien odol jarioaren bidez.
- Arazo obstetrikokoak, infekzio perinealen, hemorragien, urraduren eta abarren eraginez; horien ondorioz, erditzeak kasu askotan zesarearen bidezkoak izaten dira.
- Fetuaren arriskuak, erditzeak luzatzearen, trabatzearen eta HIESa kutsatzeko arriskua handitzearen ondorioz, besteak beste.

Arazo sexualak:

- Desinfibulazio partziala, ezkontzaren erritualaren zatitza, sartzea ahalbidetzeko.
- Koitoko minak.
- Frigidotasuna, pelbisaren infekzioaren, dispareuniaren eta abarren eraginez.
- Orgasmorik eza⁵, klitoriko glandea anputatzearen ondorioz.

b. Arazo psikologikoak:

- Gaixotasun psikosomatikoak, depresioa, psikosia, etab.
- Makurrarazte sentimenduak, lotsa, gaueko beldurrak, etab.
- *“Genitally focused anxiety-depression”* sindromea, hau da, genitalen egoerarekiko etengabeko kezka eta ugalkortasunik ez izateko beldur handia.
- Traizio, gezur eta dezepzio sentimendua.

4. Erronkak eta inplikazioak: azterketako, gogoetako eta jarduketako lau eremu (soziokulturala, osasuneko, juridikoa eta elkarkorra)

Azaletik begiratuta, hiru dimentsio ezar daitezke eta, horietan oinarrituz, nazioarteko komunitateak pronuntziamentuak egin ditu EGMri buruzko foroetan, konbentzioetan eta adierazpenetan: giza eskubideak, emakumeen eskubideak eta haurren eskubideak. Antzina-antzinako praktika horiek (Emakumeen

Pekineko Mundu Konferentziaren -1995- oztopo nagusienetarikoa) debekaturik daude Afrikako gobernu batzuetan; beste batzuetan, ostera, adibidez, Gambian, oraingoz ez dago horri buruzko legeriarik. Beraz, giza eskubideen “unibertsaltasunaren” eta osotasun fisikoaren nahiz psikologikoaren defentsaren (alde batetik) eta kultura desberdinekiko errespetuaren eskubide unibertsalaren artean mugitzen gara. Nolanahi ere, Teresa San Román (1996) aipatu nahi dut, horrek tolerantziaren mugen berrikuspen eta definizio sakona egin baitu.

Afrikako errealitate desberdinetan egiten diren sentsibilizazio lanetan kontuan hartzen den oinarria, izan ere, klitoridektomiari edo ebaketari buruz hitz egitea ezinezkoa izatea da, hori eraginkorra ez delako, taldean ukapen handia sortzen baitu. Ebakuntza horien ondorio ikusgarriak eta ugariak nabarmendu behar dira, esate baterako, antzutasuna, infekzioak eta hemorragiak, horiek batzuetan heriotza dakartelako. Lanaren barruko bigarren fasearen helburua, lehenengo tailer honen harrera-mailaren arabera, lan komunitarioa egitea da, eta bertan, gizonak halako arazoetara duten erantzukizunaz jabetu eta parte hartu ahal izango dute, mota horretako arazoek eragin zuzena baitute emakumeen eta haurren osasunean, eta horrela, komunitatearen ongizatean ere eragina izan eta ondorio sozioekonomiko larriak sortzen dituzte familia taldean. Zoritxarrez, oraingoz, errealitateak agerian jarri du lana apurka-apurkakoa dela eta herri batzuek ez dutela horretarako baimenik emango. Hala eta guztiz ere, zenbait herritan (adibidez, Senegal, Burkina Faso, Ghana edo Mali) aurrerapauso garrantzitsuak eman dira; bertan, herri askok praktika hori bertan behera utzi eta ebakuntza egiten zuten emakumeek euren “aiztoak” eman dituzte. Praktika horiek ezabatzeke planteatzen diren estrategiek aldaketa sozial, erlijioso eta kultural handia eragiten dute; hori sustrai kulturaletara eta generoko erlazioetara iritsi behar da, eta ez debeku legalen edo dekretuen bidez bakarrik, horiek nekez errespetatzen, akatatzen eta betearazten baitira, batez ere nekazaritza inguruetan.

Espanian EGMen Ikerketarako eta Prebentziorako Diziplina arteko Taldea sortu da; bertan, profesional

⁵ Iritzi klinikoek orgasmorik eza aipatzen dute, baina beste ikerketa kualitatibo batzuek agerian jartzen dutenez (Lighthfoot-Klein, 1989; Amnesty Internacional, 1998, besteak beste), iritzi batzuek konpentsazio-prozesuak edo beste zona erogeno batzuen garapen handiagoa iradokitzen dituzte (Kaplan, 1998); horietan, emakumeek diote gogo sexualak dituztela eta harremanetan gozatu egiten dutela.

batzuek euren esperientzia osoa eskaini dute material eta agiri lagungarriak lantzeko eta sortzeko. Ildo horretan, gaur egun, laguntzako 5 elementu indartsu ditugu, medikuntzako profesionalen artean EGMei loturiko arazoak ezagutzeko eta horien zabalkundea egiteko:

- **Bideoa:** Gambiako ikertzaile nagusiak gaiari buruz berriaz egindako bideo-dokumentala, ebakuntza jasaten duen Sahararik hegoaldeko biztanleriaren zatirik handiena bertakoa baita. Dokumental horretan, 1992an grabaturiko erritual batean oinarrituz, bertan parte hartzen duten bi neska agertzen da eta horiek (gaur egun eskolatuak) praktikaren aurka daude. Halaber, eraginpeko emakumeen historia pertsonala jaso eta modu integralean aztertzen dira EGMei loturiko alderdi soziokultural guztiak (jatorrizko herrietan).
- **Profesionalentzako gida:** "Emakumeen genitalen mozketa: prebentzioa eta arreta". Gidaren helburua hau da: "EGMei buruzko ezagupen antropologikoak, sanitarioak, sozialak eta juridikoak ematea, eta osasunaren, hezkuntzaren eta gizartearen arloko profesionali aukera ematea esku-hartze eraginkorra, gogoetatsua eta profesionala edukitzeko, Espainian bizi den Afrikako biztanleriarekin, EGMen prebentzioaren arloan". Gaur egun, gaztelaniako edizio mugatua dago eta interesgarria izango litza-teke edizio handiagoa egitea eta hori Estatuko gai-nerako hizkuntza ofizialetan ere zabaltzea.
- **"Prebentzio Kontratuak"** geuk garatu dugun gutun-agiria da; bere helburua nesken gurasoek jatorrizko herrietara egiten dituzten bidaietan erabili ahal izatea da, alabei EGMei ez egiteko erabakia euskarritzeko elementutzat. Agiri horren bidez, gurasoek alabak ez ebakitzeko duten konpromisoa indartu nahi da, eta horrela, ez dituzte onartuko jatorrizko herrietako familiaren presioak.
- **Bartzelonan EGMei buruz egindako Adierazpena.** "Ebaketarik gabeko Iniziazioa" izeneko elkarrizketaren ondorioak azaltzen dituen agiria; hori Emakumeen 2004ko uztailko Mundu Foroan garatu zen (ikusi II. eranskina).
- **Heziketa tailerra:** Heziketa tailer baten diseinua, osasunekoak diren eta ez diren eta EGMen azterketan inplikazioa duten profesionalentzat (pedia-

tria taldeak, familiako medikuntza, emaginak, ginekologia-obstetria eta langile sozialak). Tailer horren helburua oinarritzko arretako profesional soziosanitarioei beharrezko ezagupen eta elementu metodologiko guztiak ematea da, EGMei loturiko arazoan azterketarako eta prebentziorako, Sahararik hegoaldeko biztanleria Immigratuari dagokionez.

Taldeak arlo honetan dituen lan-ildoak honako hauek dira:

- Zabalkundeko eta heziketako materialen hedapen ahalik eta handiena lortzea, EGMen azterketan inplikaturiko taldeen artean.
- "Prebentzio Kontratuaren" balioa ikertzea, gurasoak jatorrizko herrietan laguntzeko elementutzat.
- Ikastaro-tailerrak duen erabilgarritasuna ebaluatzea, profesionalak arazo horrekiko dituzten jarre-aldaketaren elementu eragiletzat.

EGMari loturiko arazoekin kontaktuan dauden profesionalen heziketa eta motibazioa ezinbestekoak dira esku-hartzearen arrakasta bermatzeko. Osasunaren eremuan oraindik ere nolabaiteko ezjakintasuna eta jarrera nihilistak daude, EGMei dagokionez.

Oinarritzko arretaren arlotik orain arte egindako lana urria izan da, heziketa ezaren eta amek funtsezko lau arrazoi kontuan hartuta zituzten zalantzen eraginez: a) jatorrizko gizarteko zaharrekiko leialtasun gatazka, b) komunikabideetatik hedaturiko biolentzia sinbolikoa, c) estigmatizatzea versus integratzea, eta hori ez da batere lagungarria enkulturazio prozesu baterako, horrek hausnarketa sakonagoa eragingo bailuke seme-alaben etorkizunari buruz, eta d) itzuleraren mitoak presentzia dauka eta zuzenean eragiten du haurrak sozializatzeko eta identitate etnikoa nahiz generoko identitatea eraikitze prozesuan. Horri dagokionez, ikerketaren barruan (ikerketa-ekintzatat ulertuta) zailtasunen, negoziazioen eta elkarreraginaren multzoa sartu nahi da, eta,aldi berean, landa-lan ona ahalbidetzeko ezagupen egokia eskaini nahi du, eta landa-lan irmo eta egituratu hori AMAMeko emakume afrikarrek eurek garatuko dute.

Azken batean, luzetarakoa, zirkularra eta nazioz gaindikoa den ikerketa horren helburu nagusia proposa-

men egokia lantzea eta garatzea da, kulturen arteko zubiak ezarri ahal izateko eta, horrela, honako hau ulertzeko bi moduen elkarrekiko ulermena bermatze-ko: generoko erlazioak; gizakien osasunean, ugalketan eta sexualitatean dauden desberdintasunak; eta identitate etnikoaren eta generoko identitatearen erai-kuntzan dituzten inplikazioak, bai Afrikan eta bai Espainian.

Proiektu honetan ikerketa aplikatua eta aplikagarria garatu behar da. Aztertuko dugun jendearen eta erre-alitatearen ezagupena planteatzea eskakizun zientifi-koa eta morala da. Ikerketa batek horren aplikazio eta zabalkunde sozialarekin duen lotura zenbat eta estua-goia izan, hainbat eta handiagoa izango da erantzuki-zun soziala, eta gainera, ikerketa, lasaia, kontzientea eta zorrotza egiteko beharra ere areagotu egiten da. Ikerketa aplikatu hau horrelaxe ulertzea nahi dugu. Horrenbestez, ezinbestekoa da lortzen diren emaitzak jakinarazteko ardura edukitzea; aldi berean, gertatzen diren aldaketak interpretatu, autogobernuko lanetan lagundu eta ezagupeneko, elkarriketako nahiz haus-narketako lotura izan nahi dugu, bai Afrikako emaku-meentzat eta bai arreta zuzenean lan egiten duten nahiz oinarrian jarduten duten pertsonentzat. Gure ustez, emaitzen bitartez, ulermenerako bideak ireki eta, gainera, aditzera emango dira Saharatik hegoal-deko emakume migratzaileen eta horien alaben osasu-nean nahiz eskubide sexualetan edo ugalketa eskubi-deetan arazoak sor ditzaketen faktoreak. Eurekin lan egiten eta lankidetzan jarduten ari gara, baita bilatu-riko aldaketak lortzeko lan egiten ari direnekin ere, bidezkoagoak diren erlazioak ezartzeko baldintzak hobetu ahal izateko.

"Hezkuntza ez da eskolako formula, bizitzako egintza baizik", zioen Celestin Freinetek (1979). Alfabetatzea ezin daiteke banandu pertsonen bizitzan izan duten eskolatik, bestela zentzu gabeko dualtasuna sortuko litzatekeelako. Paulo Freireren ustez (askapenaren pedagogoa), jakin egin behar da alfabetatzea nori zuzenduta dagoen eta horren errealitate zehatza zein den; horren helburua hitzen irakurketa eta silaben ahoskatzea gainditzea da, eta horrela, errealitatea irakurtzea eta mundua ahoskatzea.

Bibliografia

- Amnesty Internacional (1998): *Female Genital Mutilation: a human rights information pack*. London.
- BLEDSON, C.H. (1994): "Children are like bamboo trees: potentiality and reproduction in Sub-Saharan Africa" Lindahal-Kiessling, K. eta Landberg, H. (ed.) *Population, Economic Development and the Environment*. Oxford University Press.
- BLEDSON, C.H.; HILL, A.G.; D'ALESSANDRO, U.; LANGEROCK, P. (1994): "Constructing natural fertility. The use of western contraceptive technologies in rural Gambia" *Population and Development Review* 20-1. zeb.
- BODDY, J. (1991): "Body politics: continuing the anti-circumcision crusade" *Medical Anthropology Quarterly*, 5,1 liburukia.
- BRUYN de, M. (1998): *Sociocultural aspects of female genital cutting*. DAPHNE Workshop deritzonean aurkezturiko txostena, Ghent, Belgika.
- CARR, D. (1997): *Female Genital Cutting*. Demographic and Health Surveys Program, USA.
- DEMBOUR, M.B. (1996): "From female circumcision to genital mutilation back to circumcision". EASaren Europako IV. Kongresuan aurkezturiko txostena, Bartzelona.
- DOUGLAS, M. (1991): *Pureza y peligro: un análisis de los conceptos de contaminación y tabú*. Siglo XXI, Madril.
- GRASSIVARO, P. (1998): *Figlie d'Africa Mutilate: la pratica dell'escissione sessuale femminile*. L'Harmattan Italia, Torino.
- GRIAULE, M. (1987): *Dios de Agua*. Alta Fulla argitaletxea, Bartzelona.
- INTERAFRICAN COMMITTEE (2004): Newsletter n 35, December 2004.
- JAUMA, R.M. eta VIÑAMATA, B. (1994): "Morbilidad atendida en de la población migrante africana en un centro de salud", *Atención Primaria* 13. liburukia, 6. zenb.

- JULIANO, D. (1996): "Las mujeres inmigrantes, un plus de extranjería" Kaplan, A (koord.) *Procesos Migratorios y Relaciones Interétnicas*. Antropología Social VII. Kongresuko aktak, Zaragoza.
- KAPLAN, A. (1998): *De Senegambia a Cataluña: Procesos de aculturación e integración social*. "la Caixa" fundazioa, Bartzelona.
- KAPLAN, A. (1993): "Sobre el clítoris y las mutilaciones", *El País*, 1993ko maiatzaren 11n.
- KOSO-TOMAS, O. (1987): *The circumcision of women. A strategy for eradication*. Zed Books, London.
- LACOSTE-DUJARDIN, C. (1993): *Las madres contra las mujeres*. Cátedra-Feminismos argitaletxea, Emakumearen Institutua, Valentziako Unibertsitatea.
- MALLART, L. (1993): *Ser hombre, ser alguien. Ritos e iniciaciones en el sur de Camerún*. Universitat Autònoma de Barcelona, Bellaterra.
- READ, D. (1998): *Out of sight, Out of mind?* Forward, London.
- SAN ROMAN, T. (1996): *Los muros de la separación. Ensayo sobre alterofobia y filantropía*. Tecnos argitaletxea, Madril.
- TURNER, R. (1992): "Gambian religious leaders teach about Islam and family planning" *International Family Planning Perspectives* 4. zenb.
- VAN GENNEP, A. (1986): *Los ritos de paso*. Taurus argitaletxea, Madril.
- VERNET, J. (1983): *El Corán*. Planeta argitaletxea, Bartzelona.
- WALKER, A. (1992): *En posesión del secreto de la alegría*. Plaza y Janés argitaletxea, Bartzelona.
- WALKER, A, eta PARMER, P. (1993): *Warrior Marks: FGM and the sexual binding of women*. Harcourt Brace & Co., London.
- WHO (1997): *Female Genital Mutilation. A joint Report WHO/Unicef/UNFPA statement*. Technical Group, Geneva.

Emakume immigranteak

Feminismotik emandako iritzi batzuk

Begoña Zabala González

Herri eta kultura ugariko milaka emakume agertzen ari dira gure gizartean. Emakume immigranteak dira, immigrante pobreak, edo hobeto esateko, herri pobreetatik iritsitako immigranteak. Eta agertze eta ikuskatze horrek (gero eta kontzienteagoa) euren dibertsitatea eta berezitasuna ikusarazten du, bai bertoko emakumeekin eta bai euren artean.

Gure ustez, desberdintasuna, dibertsitatea eta diferentzia ez dira txarrak; baina diskriminazioaren, behetik egindako desberdintasunaren, mendekotasunaren, esplotazioaren edo esplotazio plusaren aurka gaude, hori guztia jasaten baitute emakume eta immigrante izateagatik. Gainera, emakume horiek guztiak bertoko "emakumearen" eskemara egokitzea eta eskema horretan sartzen saiatzea ere arbuigarria da.

Eta zer ardura ote die feminismoari eta feministei gai horrek? Ba, asko. Errealitate horren aurrean, feminismoak ezin du beste alde batera begiratu, erantzunen bat eman behar duela uste baitu. Izan ere, feminismoaren planteamenduetarako erronka handia da. Guk, "besteak" izatera oso ohituta gaudenok, oraindik ere mendekotasun handiagoa duten "beste batzuk" daudela ikusten dugu, eta horri soluzioa aurkitu ezean, gurekiko mendekotasuna ere izango dute. Gure feminismotik, batzuetan aldez aurrekoak diren ideiekin eta identitateekin, mugitzen eta beste interes nahiz errealitate batzuk kontuan hartzen hasi behar dugu; horrela, mugimendu feministaren lorpenetarako asko berriro formulatu beharra dago.

Eskalera Karakola taldeak "Otras inapropiables. Feminismos desde las fronteras" liburuaren hitzaurrean halako zerbait esaten du:

Beste ezegoki batzuk, identitatearen politikaren mendebaldeko kartografia modernoetan eta nahiaren hizkuntzan kokaturik ez daudenak; kategoria argiak eta desberdinak gaindituz, garbitasun eta banaketa promesak gaindituz; ahalezko geometria berriak proposatuz, zeharkako eta diferentzia *desberdinek* eraturiko erlazioak edukitzeko. Beste ezegoki batzuk, *mugetatik eta mugen bidez zeharkaturiko feminismoak* egiteko premia ezartzen dutenak. Konplexutasunari... ukorik egiten ez dioten feminismoak, berori onartuz partzialak nahiz anitzak, kontraesankorrak eta kritikoak direla onartzen dutenak. Ondo kokaturiko feminismoak, nahasiak eta sar-

kinak, jainkozko leialtasunak eduki eta jabetza eskusiborik gabeak. Identitatea mugiarazten duten bidegurutze arriskutsuen eta biraozkoen tentsioan eta gatazkan abiatuz konpromiso handia dutenak, ezagupen eta praktika politiko pentsakorragoekin eta kritikoagoekin. (BELL HOOKS eta beste batzuk, 2004, 9. or.) (Kurtsibak jatorrizkoan).

Euskal Herriko oraingo feminismoak ekintzaileenetik egiten diren planteamendu guztiek kontuan hartu behar dute "emakume" kontzeptuaren barruan era askotako emakumeak daudela. Hori dela eta, "euskal emakumea" kontzeptuaren barruan errealitate guztiak sar daitezke. Eta, garrantzitsuena dena: estrategia desberdinak diseinatu beharko ditugu, beste errealitate batzuk ez ezik beste borroka, tradizio eta planteamendu batzuk ere barruan hartzeko, askapenak agian mota askotakoak izan daitezkeelako.

Feminismoa aurrendaria izan zen emakumeen dibertsitatea berresten eta horren inguruko teoria sortzen (bere buruaren kritika ere egin zuen, dibertsitate horretaz lehenago ez jabetzeagatik), betiere talde-subjektuari eta emakumeek borrokan izan beharreko batasunari uko egin barik. Horrela, hauxe esaten da: *"feminismoa mugimendu intelektual dinamiko eta konprometituenetarikoa izan da, kezka eta aldaketa kulturalari dagokionez; gainera, jarduera errebisionista eta deseraikitzaile handia hasi du, ustezko esentzia batzuen inguruan, bai ustezko ordena biologikoari eta bai gizarte zientzien ordena zabalagoari dagokionez; bi ordena horiek gizarte egitura patriarkalaren justifikazio metafisikotzat erabili dira."* (De la Concha, 2004, 156. or.).

Emakumeen arteko desberdintasunak (horien arteko txikiena ez da kulturala) derrigorrezko erreferentziak izan behar dira, errebindikazioaren eta aliantzen orduan. Hori agerian gelditzen da Frantziako lege polemiko batean; lege horren arabera, ikastetxeetara doazen neska gazteek mendebaldeko modari jarraitu behar diote, hau da, ezin dute buruan belorik eraman,

eta gainera, feminista askok Frantziako eskuineko Gobernuaren alde egin dute ekimen horretan.

Dibertsitate kulturalen gaia, lehen bezala orain ere, behin eta berriro agertzen da, kideen artean dibertsitate kultural eta etniko handia duten gizarteetan, esate baterako Amerikako Estatu Batuetan edo Erresuma Batuan.¹ Eztabaida eta ekarpen onak sortu ditu, batik bat korrante eta mugimendu feminista handiekin identifikatu ez diren emakume taldeen aldetik, eta horri buruz mintzatuko gara; hala eta guztiz ere, hemen eztabaida maila oso desberdina da, baita dibertsitate etniko eta kulturala ere. Hauxe da dibertsitate kulturalaren, kultura aniztasunaren eta errealitate desberdin asko biltzen dituen gizarte baten eraikuntzaren gaia. Eta feminismoak ere mestizajea egin beharko du, ez bakarrik errebindikazioetan, baita borroka motetan eta eskubideak lortzeko moduan ere.

Hala eta guztiz ere, feminismoak emakume inmigranteen gaiarekiko interesa badu ez da bakarrik dibertsitatearen eta kultura aniztasunaren ikuspegitik, une honetan dagoen errealitate gordinago baten ikuspegitik baizik: emakume inmigranteen erabateko diskriminazioa eta emakume horien eskubideen ukapen totalarioa (esplotazio oso handiko baldintzetan bizi eta lan egiten dute). Horrela, feminismo askatzailearen lehenengo eginkizuna emakume guztientzako eskubide guztiak eskatzea izan behar da, euren jatorria eta nazionalitatea edozein izan arren. Eta lehenengo eskubidea gizarte honetan eskubidedun pertsonatzat eta subjektutzat egon ahal izatea da.

Une honetan bi gai horiek aztertuko ditugu, azken gai horretatik hasita, hau da, emakume inmigranteen egoera legala nahiz bizi-baldintzak eta egoera horri dagokionez salatu zein gainditu beharreko jarrerak. Izan ere, gure ustez, Atzerriartasun Legea bidegabea eta diskriminazionarioa da emakumeentzat, eta gainera, horren babesean eta berari esker, erakundeek, gizarteak eta jende arruntak era guztietako gehiegikeriak egiten dituzte. Eta gehiegikeriarik gehienak, jakina, agintariek eta erakundeek egiten dituzte.

¹ Esan behar da herrialde anglosaxoietan gai horri buruz garaturiko eztabaida apur bat desberdina dela, emakume iparramerikarrei edo britainiarrei buruz (gehienak behintzat) hitz egiten ari garelako, nazionalitate estatubatuarra edo ingelesa duten emakumei buruz, eta gehienak ez dira atzerriarrak, baina estereotipoarekin bat ez datozen gutxiengo taldeen barrukoak dira (emakumea, zuria, profesionala, maila ertainekoa...). Eztabaida horiek lehen bezala orain ere oso aberatsak dira eta euren helburua mugimendu feminista jakina eraikitzea da; mugimendu horrek kontuan hartuko ditu emakumeen arteko desberdintasunak eta gauza izango da emakumeak barruan hartzen dituzten eskariak egituratzeko, edo talde berezientzako eskari bereziak planteatzeko. "Las otras inapropiables. Feminismos desde las fronteras" liburuan (horren aipamena azkenean dator) eztabaida horietariko batzuk agertzen dira.

Bertora iritsitako emakumeak: etortzeko arrazoiak, iristeko baldintzak

Emakumeek gure herrira etortzeko dituzten arrazoen artean, lehenengo eta behin, aipagarria da emakumeok euren herrietan duten pobrezia eta marjinazio egoera. Hala eta guztiz ere, inmigrazioaren abentura hasten dutenak ez dira pobreenak, horiek bidaia ordaintzeko beste dirurik ere ez dutelako. Sarritan, familia buruak izaten dira, hau da, familiaren mantenuaren ardura ekonomikoa dutenak. Horren zergatiak era askotakoak dira: haurren aitengandik banandutako emakumeak dira eta aita horiek ez dute laguntzen haurren mantenuan; gerren, gatazka armatuen edo jazarpen politikoaren eraginez beste nonbait dauden gizonekin ezkonduko emakumeak dira; lanaren ondorioz emigraturiko gizonekin ezkonduko emakumeak dira, eta sarritan, bizileku berrian beste familia erlazio batzuk ezartzen dituzte, lehenagoko familia ahaztuz; krisi ekonomiko larriko zonetako emakumeak dira, euren senarrek edo bikoteek ez dute ordaindutako lanik, eta emakumeentzat lana aurkitzea errazagoa da... Azken batean, halako egoeretan emakumeek euren burua ez ezik familiakoak ere zaindu behar dituzte, horiek ez baitute baliabiderik, eta familiaren biziraupenerako baliabideen hornitzaile bakarrak edo nagusiak dira.

Hala eta guztiz ere, pobrezia egoera horren ondoan, ekonomiko hutsak ez diren zergatiak ere aipatu behar dira, urriagoak izan arren: gerra, gatazka armatuak edo zapalkuntza politiko handia duten herrietan jazarpen politikoa jasaten dute; eraso sexisten biktimak dira edo izan daitezke, leku horretan geldituz gero (adibidez, derrigorrezko edo salerosketaren ondoriozko ezkontzak, mozketak sexual erritualak, ezkontza porrotak edo dibortzioak, baita alarguntasuna ere, herri batzuetan gizonak eta estamentu erlijiosoek emakumeen kontrol gogorra egiten baitute); hausteren bat egitearen ondorioz euren hirietan edo herrietan estigma duten emakumeak dira, esate baterako, seme-alabaren bat duten emakume ezkongabeak edo adulterio giletzat hartzen direnak edo prostituzioan dabilzanak.

Dolores Julianok egindako sistematizazioa erabiliko dut, hiru ataletan, emakumeek euren herrietatik emigratzeko arrazoiak dagokienez; gizonen leporatzeko

modukoak ez diren emakumeen arrazoi espezifikoak dira. (JULIANO, 1999, 31-34. orr.).

Lehenengo arrazoiak patrilokalitatearen eraginez modu estrukturalen gertaturiko lekualdaketa da; horren ondorioz, kulturarik gehienetako emakumeek euren jaioterritik kanpo edukitzen dute ezkonduko bizilekua, eta lekualdatze horiek lan eta ikerketa gutxi izaten dituzte kontuan. Datu hori garrantzizkoa da, bertora datozen emakume inmigrante askok lehenengo ere egin dutelako lehenengo lekualdatzea edo migrazioa, generoko arrazoen ondorioz, adibidez, ezkondu egin direlako, eta beraz, guk uste duguna baino esperientzia handiagoa dute beste gizarte batean eta beste harreman sozial nahiz familiar batzuetan integratzearen arloan.

Bigarrenez, migrazio ekonomikoa aipatu behar da, gizartearen sexuaren arabera lan desberdinak esleitzearen ondorioz. Nekazaritza inguruak uztea da garrantzitsua, eta uzte hori batez ere emakumeek egiten dute. Gizonak ere parte hartzen dute emigrazio mota honetan, baina sexuen arabera motibazioak eta eragin demografikoa desberdinak dira. Zergati ekonomikoaren edo jaraunspenaren ondorioz, gizon askok nekazaritza inguruetan gelditzen dira, eta emakumeek, berriz, modu masiboan uzten dituzte inguru horiek, hirira lan bila (zerbitzu sektorean) eta bizi-baldintza hobeen bila joateko. Joan den mendetik hona, neska-mek agerian jartzen dute tradizio horrek gure lurretan duen sustrai handia. Garapen bideko herrietan, migrazio mota hori modu masiboan gertatzen ari da; izan ere, nekazaritzan batez ere gizonak hartzen dute parte eta emakumeen laborantza familiarreko lurralde txikiak desjabetzen ari dira, nazioarteko merkaturako monolaborantzako lur-azalera handiak erabiltzeko.

Halako lekualdatzeak generoko ikuspegi batetik aztertzea oso interesgarria da; egin-eginean ere, halako kasuetan, emakumeak lekutik mugitzen dira, eta, neurri batean, estrategia batzuetan familiarra izan arren eta eurek bakarrik erabakitzen ez badute ere, modu autonomoan lekualdatzen dira. Gainera, estatus ekonomikoa oso garrantzitsua hartzen du, familia emakumeak bidalitako baliabideekin biziko baita, eta gainera, bidaiaren gastuak ere ordainduko ditu. Emakume horiek jaioterrira itzultzen direnean, aldi baterako bada ere, nolabaiteko gaitasun ekonomikoarekin eta

aginte itxurarekin agertzen dira herrikideen artean, eta horrek izen ona ematen dio euren egoera sozialari, familia mantentzeko gauza direla frogatu dutelako. Zenbait kasutan, harrerako herritik bertatik biltzen dute familia, eta bertara eramaten dituzte familiako beste kide batzuk. Argi eta garbi ikusten da emigrazio autonomoko estrategia honen eta familiako gizonen batek edo senarrak berak eskaturiko emigrazio tradizionalaren arteko desberdintasuna.

Hirugarren migrazio mota bat² euren gizarteetan balio gutxioko estatusa duten emakumeek egindakoa da, edo bertako arauekin eta tradizioekin bateraezinak diren helburuak dituzten emakumeek egindakoa, eta horiek generoaren eraginezko errefuxiatuak direla esan daiteke. Nahi gabeko ezkontzetatik ihes doazenak, ukatuak, prostitutat, ama ezkongabeak eta eraso sexualen biktimak edo mehatxatuak. Gerrek, diktadorek eta, orokorrean, sistema patriarkalek halako emakumeen zerrenda luzeak sortzen dituzte eta horiek jaioterriak kanpo berregiten dituzte euren bizitzak. Horrek ez du esan nahi migrazioa generoko zapalkuntzaren aurkako errebindikaziotzat planteatzen duten emakumeak direnik; bizi ezin duten lekuetatik ihes egiten dute, edo hobeto bizitzeko egiten dute ihes, euren ustez hobeak diren lekuetara, bai azken leku horietan tolerantzia handiagoa dagoelako edo bertan jazarpenaren zergatia desagertzen delako.

Emakumeek euren jaioterria uztearen zergatiak adierazteaz gain, emakume horien egoera ondo aztertzeke, horiek bertora etortzearen zergatiak aztertuko ditugu. Galdera hau egiten diogu geure buruari: zertara datoz emakume horiek gure herrira? Eta, jakina, horrekin ez ditugu euren ametsak, itxaropenak eta ilusioak adierazi nahi (mundu zoragarria edo, behintzat, jaioterrikoa baino egokiagoa aurkitzeko ilusioak).

Erantzun behar da gure herrira dei egiten zaielako etortzen direla, bertan euren beharrezana dagoelako, hemen eurek bakarrik egiten dituzten lanak daudelako, bertan mundukorik zaharrenak omen diren lanbi-

deak daudelako, eta horiek guztiak eurek egingo dituzte. Horixe da dei-efektua eta ez Espainiako gobernuak esandakoa. Hemen lana dago eta bertora datozen emakumerik gehienek lana aurkitzen dute. Beste gauza bat lan hori egiteko baldintzak dira, eta jasan beharko duten esplotazioa, baina lana eduki badute.

Emakume inmigranteen kasuan esan behar da bertoko emakumeek utzitako lan eremu batzuk hartzen ari direla, neurri batean bertoko emakumeek euren bizi nahiz lan baldintzetan eta eskubideetan izan duten hobekuntzei esker. Gizonen menperaturiko sistemak eta sistema ekonomikoak betidanik emakumeentzat utzi dituen lanak dira. Orain, bertoko emakumeentzat egoera aldatu egin da eta horien eginkizunak beste batzuk dira, bai ordaindutako lana eta heziketa akademikoa nahiz profesionala lortu dutelako, bai rolak apurto direlako eta dagoeneko etxeko andreen zein zaintzaileen eginkizun tradizionala onartzen ez dutelako, bai erregularizaturiko sektorean lan baldintzek hobera egin dutelako (ezkutuko ekonomiari edo etxeko enplegatuko lan "bereziari" edo prostituzioari dagokionez).

Argi dago bertoko emakumeak egin nahi ez duten edo egin ezin duten lan asko daudela. Dena delakoagatik, ez dituzte egiten. Baina, halaber, argi dago lan horiek norbaitek egin behar dituela, halako lanen eta eurok egiteko eskulanaren eskari handia dagoelako. Horrexegatik esaten dugu emakumeoi bertotik egiten zaiela dei, harrerako gizartetik. Gainera, halakoak "erdi" lanak dira, lantzat hartzen ez direlako edo babes sozialeko eskubide guztiak ez dituztelako, edo ezkutuko ekonomiakoak direlako. Onartu egin behar da lan horiek batzuetan legalitatearen mugan daudela eta oso egokiak direla legalitatearen mugan mantendu nahi diren emakumeentzat, emakumeek ez baitituzte inoiz ere esplotazio baldintza horiek salatuko, paperik edo eskubiderik ez dutelako edo behin-behinekotasun egoeran daudelako, bertan bizitzeko eta lan egiteko aldi baterako baimenekin. (ZABALA, B. 2003, 29-30. orr.).

² Migrazio mota hau Dolores Julianok eta Flora Tristánek aztertu dute, *Necessité de faire un bon accueil aux femmes étrangères* izeneko lanean, eta bertan esaten denez, "egilea, sozialismoaren eta feminismoaren aurrendari erromantikoa, kezkatuta dago emakume guztien eta, batez ere, emakume atzerritarren legeko babesik ezarengatik, azken horiek, gizartearen ustez, jokabide txarra dutelako eta legeek babesik eskaintzen ez dietelako... hirugarren postua, bere iritziz ugariena eta interesgarriena, lotsatik edo sexu jazarpenetik ihesi iristen diren emakumeek betetzen dute: "elles se réfugient en foule dans la sein de ces grandes villes y cherchant la liberté de pleurer inaperçues dans l'ombre, et d'y cacher leur douleur et leur misère".

Bertotik egindako dei-efektuari buruz esandakoari dagokionez, bi gauza esan nahi ditut; horiek ondo ulertzea nahi nuke, eta beraz, kontu handiz azalduko ditut.

Esan daiteke bertora datozen emakume asko orain arte bertoko emakumeek betetako hutsuneak betetze-
ra datozela. Esate baterako, gizonen beharrizan eta nahi sexualak asetzera, edo euren beharrizan afektibo-
ak asetzera, eta batzuetan, gizonak aita izateko edo ezkontzeko duten gogoak asetzera. Arrazoi konplexuen eta anitzen ondorioz, gure gizartean gizonaren nahiak asetzen dituen emakumearen prototipoa krisian dago, maila batean. Adituzera eman behar da rolaren lekualdatze hori elkarri loturiko arrazoi askoren ondoriozkoa dela; dena den, bertoko emakumeek, labor-labor esateko, ez dute prostituta lanik egiten, ezta etxeko enpleguaren, lanaldi osoko etxeko andrearen eta emaztearen nahiz amaren lanik ere.

Hori, berriz, ezagutzen diren erreserba eta salbuespen guztiekin esan behar da. Bertoko emakumeen rola aldatzen ari dira eta, horretarako, emakume inmigranteak erabiltzen dira. Horrek ez du esan nahi bertoko emakumeek goragoko estatusa lortu dutenik eta "duintasun gutxieneko" edo behe mailako lanak emakume inmigranteak egiten dituztenik. Datu horretan ez dago balorazio moralik. Eginkizunen aldaketaren azalpena baino ez da, eta horri, nahi izanez gero, azterketa politikoa ere gehitu behar zaio. Oraingoan, generoko ikuspegitik egindako azterketarekin geldituko gara. Orain arte prestazioak zeuden, funtzioak, zerbitzuak, lanak, zaintzak,... eta horiek bertoko emakumeak egiten zituzten. Gainera, posizio desberdinetatik egiten ziren, adibidez, amaren, emaztearen, amorantearen, prostitutaren, etxeko enpleguaren, soldatapeko zaintzailearen, familiako emakumearen eta abarren posiziotik. Esan behar da horiek guztiek batez ere emakumeek egiten dituztela, eta gizonentzat edo horien alde egiten dituztela (batik bat), dohainik egiten direla (familiak osatzen duen doakotasun handiaren barruan), edo orokorrean txarto ordainduta eta behin-behineko egoeran daudela, hau da, ez dutela "kalitateko" lanik osatzen.

Gaur eguneko egoeran zenbait fenomeno gertatu dira eta horiek eragina izan dute halako zerbitzuak emateko orduan. Horrela, botere publikoek murriztu egin

dute zerbitzu sozialen prestazioa, eta horrela, haurrentzat, zaharrentzat, gaixoentzat eta elbarrientzat gero eta zaintza gutxiago dago (merkea edo doakoa den zaintza), erakundeen aldetik, eta, aldi berean, erakunde pribatuek gero eta prezio garestiagoetan eskaintzen dituzte halako zerbitzuak.

Beste alde batetik, jakina denez, mugimendu feministak ere horixe adierazi baitu, lan merkatuan sarturiko emakume kopurua nahiko handia izatearen ondorioz, emakume horiek lanaldi bikoitza dute, hau da, bizitza publikoan sartu dira (berdintasuneko segmentu batzuetan), baina gizonak ez dira inondik inora ere lan pribatuetan edo etxekotan benetan hasi, eta botere publikoek ez dute gutxieneko erantzunik ere eman: gastu publiko soziala murrizteko politiken bidez, ez dute jakin emakumeek ospe handikoa baina alferrekoa den berdintasuna lortzeko egindako esfortzuari erantzun egokirik ematen.

Arrazoi batzuen eta besteen eraginez, zerbitzuak eta arretak eskaintzeko orduan hutsune handia egon da, eta hutsune hori beste mundu batzuetatik iritsitako emakumeek bete dute. Eta, orain, emakume horiek laneko bizitzaren eta bizitza sozialaren nahiz familiarren arteko ustezko adiskidetasuna petatxatzen ari dira.

Non dago arriskua eta non deia mundu garatuko gizarteetako hiritarrak diren emakume horientzat? Jakina, feminismo ekintzailearen eta kontzientzia solidarioaren ikuspegitik ez da onargarria emakumeen eskubideak emakume inmigranteen gainetik eraikitzea. Hori ez da gizarte honetako emakumei errurik botatzea. Eurei atentzioa deitzea da. Guk, Euskal Herriko emakumeok, ez dugu errurik edo erantzukizunik Hegoaldeko herrietako emakumeak bertora eskubiderik gabe datozelako eta desberdintasun nahiz esplotazio egoeran bizi direlako. Inondik inora ere ez. Guk, bertotik, konplizeak, solidarioak, lagunak eta adiskideak izan behar dugu emakume horiekin, eta ez dugu utzi behar eurek egindako ordezen lana gehiegizko esplotazio baldintzetan eta eskubiderik gabe egitea. Izan ere, ez da onargarria gu horretaz baliatzea eta "emakume hiritar europarren" estatusa euren kontura eraikitzea, hau da, guk eskubide guztiak edukitzea eta europarrak ez diren emakumeek eskubiderik ez edukitzea. Hori, izatez ere, gizonek emakumeekin era-

bilitako eskema errepikatzea izango litzateke: euren eskubide asko, batik bat lanerako eskubidea, euren emazteen eskubide ezaren gainean eraiki dituzte. Ez da elkartasuna bakarrik: berriro ere subjektu femeninoa eskubide barik, baliorik gabe, bigarren mailan eta gutxietsita eraikitzen ari gara. Eta egoerak behera egiten duenean, oraindik ere balio gutxiago duen subjektu femenino hori gainerako emakumeengana hedatuko da (ZABALA, B. 2001. 92-93. or.).

Beste alde batetik, emakume inmigranteen jaioterrietan ere ordezen fenomeno gertatzen ari da, eta horri, berriz, zaintzen nazioz gaindiko katea esaten zaio; gainera, nazioz gaindiko etxeen egituran ikusten denez, etxe horiek emakumeen esku daude ia oso-osorik. Horrela, bertora zaintzak eta hemengo amen ordezenak egitera datozen emakume askok, aldi berean, euren jaioterrian uzten dituzte euren seme-alabak, eta horiek familiako beste emakume batzuek zaintzen dituzte. Horrenbestez, munduko mugak gaintzen dituen emakume-katea sortu da, hiritarren sareak eratu dira, eta bertan, posizio desberdinetatik txertatzen dira. (HUARTE, 2002).

Maite Huartek dioenez, 2000ko datuen arabera, Nafarroan bizi ziren emakume inmigranteen %48,4ka jaioterrian utzi zituzten seme-alabak, eta %22,1ek, gainera, senarra ere bertan utzi zuten. Datu horrek agerian jartzen du emigrazioa bakarrik egiten duten emakumeen zifraren handitasuna.

Eskubide guztiak emakume guztientzat: betebeharrak saihestezina

Pertsonaren kategoria orokortu eta unibertsalizatu nahi duen feminismo baten lehenengo konpromisoa hau da: gutxieneko eskubideak, giza eskubideak, gure lurraldean bizi diren pertsona guztiei aplikatzea.³ Laneko baimenen edo sartzeko bisatuen arauzko bal-

dintzarik ez betetzea ezin da aitzakiatzat erabili, bertan bizi den emakume batek eskubiderik ez edukitzea eta Gobernuak planteatzen duen soluzio bakarra kanporaketa izateko (hori egiten den bitartean, gainera, ez da pertsonatzat existitzen, eta beraz, ez dauka eskubiderik).

Immigrazioaren fenomenoari dagokionez, azken urte hauetan, gure gizartean bigarren mailako hiritartasunaren benetako finkapena gertatzen ari da. Hiritartasun izenik ere ezin zaio jarri ia eskubiderik ez duen pertsona talde bati; horiei dagokienez, paperak ondo eduki ezean, botere publikoek kanporaketa baino ez dute planteatzen, izatez espetxeak diren zentro espe-zifikoetan sartzearen bidezko zalantzarik ez duen bidez.

Paperak dituzten pertsonen dagokionez, horiek eskubide mugatuak eta behin-behinekoak dituzte, eta gure gizarteko biztanleriaren estatus ertainetik behera daude, nahiz eta estatus hori oso altua ez izan. Emakumeen kasuan, gainera, Ruth Mestrek dioenez, lege hori sexista eta diskriminaziorikoa da emakumeekin, eta, halaber, gizon inmigranteentzat pentsaturik dago: lan egitura erregularrean edo ezkutuko ekonomian txertatuko den gizona, baina beti ere lanaren arloan. (MESTRE eta CASAL, 2002).

Mugimendu feministatik kritika gogorra egin behar da eskubideak edukitzea nazionalitateari lotuta dagoelako eta eskubide mailarik altuena dutenak, kasu honean, Espainiako nazionalitatea duten pertsonak direlako. Horrela, hiritartasun kontzeptua (unibertsalagoa) nazionalitate kontzeptuarekin nahasteko joera interesatua ikusten da.⁴ Ondoren, administrazioaren aldetik erregularizaturik dauden pertsona inmigranteek (bertan lan egiteko edota bizitzeko indarreko baimenak) lehengoek baino eskubide segmentu baxuagoa edukiko dute, eta hori lanerako eskubideari eta horren era-

³ Hemen giza eskubideak modu generikoan aipatzen dira; eskubide horiek Nazio Batuek 1948ko abenduaren 14an egindako Giza Eskubideen Adierazpen Unibertsalean jasota daude; hori mendebaldeko gizarteen bilgunea da eta eskubideak pertsona guztiei aplikatu behar zaizkie, euren arraza, sexua, erlijioa, nazionalitatea eta abar edozein izan arren. Baina azkenean pertsona jakinei baino ez zaizkie aplikatzen. Ustezko giza eskubide horien (hain unibertsalak eta hain giza-tiarrak ez diren eskubideak) kritikarako eta formulazio berrirako, Emakume Internazionalistak taldeak egindako "Eskubide guztiak emakume guztientzat" txostena ikus daiteke (bibliografian aipaturikoa).

⁴ Mugimendu feministaren barruan sakon eztabaidaturik dagoen eta Europaren eraikuntzari dagokionez gaurkotasan handia duen gai bat hiritartasunarena da. Eta, batez ere, nazionalitateari dagokionez. YUVAL-DAVISen (1997) horri eta planteamendu nazionalista hertsiei buruzko hausnarketa oso argia dago (hiritartasunaren estatus osoa nazionalitateari lotzen duten planteamendu nazionalistak). Horri dagokionez, zer esan dezakegu Euskadin derrigorrez ezarritakoa ez ezik eskubideak egituratzen dituen nazionalitate bati buruz? Gai horri dagokionez, eta planteamendu erradikalenetik begiratuta, hiritartasunari zaintza kontrajartzen zaio, eta horren bidez, emakumeek zaintzetan duten arduraldia aipatzen da, horrela ere ez baitute erabateko hiritartasunik lortzen. Ohar hori Amaia Pérez Orozcok egin du, "Precarias a la deriva" lanean.

ginezko prestazioei lotuta egongo da. Eskubide askorik ez duten pertsona horien dilema ez da eskubideen kantitatea horien nolakotasuna baizik; izan ere, behin-behinekotasun egoeran daudenez, lan kontratuak indarrean edukitzea ezinbesteko dutenez (berton bizitzeko baimenak luzatzeko), enplegatzaileekiko erabateko mendekotasuna dute.

Nolanahi ere, ez da onargarria beherengo mailan (sexuaren langiletzat nahiz etxeko enplegatutzat dabilzan emakume inmigranteen edo paperik gabekoen maila) dagoeneko eskubiderik ez egotea. Gainera, egoera hori arintzeko edo konpontzen saiatzeko, zigor-neurriak baino ez dira eskaintzen, pertsona horiek kontratatzen dituzten edo bertora etortzeko laguntza (mafietakoak izatearen akusazioarekin) ematen dietenen aurka, kontuan hartuta sarritan familien nahiz lagunaren sareek edo elkartasuneko erakundeek errazten dutela etorrera edo egonaldia.

Egoera ikusita, ez da ulertzen edo ulertuz gero ez da onartzen planteamendu feminista batzuek berdintasuna gauza guztien gainetik aldarrikatzea eta,aldi berean, atzerriartasan legeria edo Europa eraikitzeko proiektua onartzea; izan ere, horrek, pertsona inmigranteen jarioa erregularizatzeke aitzakiarekin, gutxieneko eskubideak ukatzen dizkie bertora lan bila datozen milioika emakumeri.

Lanerako eskubidea: emakumeak baztertzen dituen egitura maskulinoa.

Atzerriartasanari buruzko lege xedapenetan sartuta, bere aplikazio osoa (ia modu eksklusiboan) kontzeptu eta helburu bakarrera, lanera, bideratzen duen legeria daukagu. Eremu juridikoan eta beste eremu batzuetan lanari buruz egiten den kontzeptualizazioa eta eraketa oso maskulinoa eta sexista da. Atzerriartasan legeriari alderdi askotatik egin ahal zaio kritika, batez ere migrazio jarioak lan eskaria egotearen arabera soilik arautzen direlako. Hala eta guztiz ere, hori baino larriagoa da erabiltzen den lan kontzeptua oso murrizgarria izatea eta bertora iritsitako emakumeen jarduerarik gehienak horren barruan ez sartzea, horien jarduera ez baita lantzat hartzen. Eta jarduera horietako

gehienak etxeko zerbitzuan (zaintzen lan oso garrantzitsua ere barne) eta prostituzioan egiten dira.⁵ (Zenbait autore, 2003, 21-21. orr.)

Esan behar da lanaren eraketa hori ez dela emakume atzeritarrei aplikatzeko bakarrik egiten; ez da emakume inmigranteen interesen eta eskubideen aurka egiten, emakume guztien aurka baizik. Bertoko emakumeen kasuan ere, euren jardueraren zatirik handiena ez da lantzat hartzen, legerian ezarritakoaren arabera. Eta nik arlo hori azpimarratu nahi dut; izan ere, nire ustez, lan kontzeptuak eta horren instituzionalizazioak garrantzi handia dauka emakumeentzat, eta gainera, emakume guztiak elkartzeko eta errebindikaziorako lotura garrantzitsua da; azken batean, borroka horrek denok ere borroka bakarra benetan egiteko jarraibide interesgarrietariko bat emango digu.

Horrela, lanerako eskubidea, gizarte modernoaren barruko erakundetzat izan duen eraketaren ikuspegitik, familia burua den gizonak lanerako duen eskubidetzat sortu da, berarentzat eta familia osoarentzat (emakumea-emaztea eta seme-alabak) mantenua lortzeko eskubidetzat. Gizon hornitzailearen eta etxeko andrearen erudia da. Emakumeek ordaindutako lana lortzeko dituzten debekuak eta mugak (garai desberdinetan egon direnak, batez ere Francoren diktaduran) alde batera utzita, lanerako eskubidea gizonengan pentsatuz egituratu da eta, horrela, emakumeak bertatik salbuetsita gelditu dira, edo euren laneratzea oztopatu da, arrazoi juridikoak erabiliz.

Hori dela eta, lanerako eskubideak (inoren eta norberaren konturako lana, nekazaritzako lana ere barne), soldatapeko lana ez ezik, beste eskubide batzuk ere baditu barruan, eta horiek aipatzea komeni da.

Lan kontratua edukiz gero, modu automatikoan, Gizarte Segurantzaren izena emateko eta alta hartzeko eskubidea dago, eta horrek honako prestazio hauek dakartza:

- Langilearentzako osasun laguntza, laneko gaixotasuna eta istripua sortzen zaionean.
- Langilearen menpeko familia unitatearen barruko pertsonentzako osasun laguntza, gaixotzen dire-

⁵ Aipagarria da emakumeek egindako jarduerak inoiz ere lantzat ez hartzea. Emazteek egindako etxeko lanak ez dira lantzat hartzen, ez baitira ordaintzen. Eta, prostituzioa ere, irabazi onak lortu arren, ez da lantzat hartzen, horren inguruko konnotazio moralen edo etikoen eraginez.

nean: emaztea, seme-alabak eta langilearen menpeko gainerako ondorengoak. Kasu horretan, prestazioak onuraduntzat hartzen dira, ez titulartzat.

- Baxan zeharreko prestazio ekonomikoak, laneko gaixotasuna edo istripua dagoenean, titular-langilearentzat.
- Langabeziaren eraginezko prestazio ekonomikoak, titular-langilearentzat, nahigabeko langabeziaren kasuan.
- Prestazio ekonomiko osagarriak, titular-langilearentzat, langabezia egoera luzatzen denean, baldintza batzuk beteta.
- Lanerako erabateko elbarritasunaren eraginezko prestazio ekonomikoak, titular-langilearentzat, gaixotasunaren edo istripuaren ondorioz.
- Adinaren eraginezko erretirorako prestazio ekonomikoak, titular-langilearentzat.
- Prestazio ekonomikoak alarguntasunerako eta zurtasunerako, langilea hiltzen denean, alargunaren edo alargunen eta adin txikiko ondorengoen alde, titularraren pertsona onuradunentzat.
- Prestazio horietako gehienak norberaren konturako lan eskubideak ere ematen ditu, baita nekazaritza sektorean ere, langile autonomoen Gizarte Segurantzaren sistemarekin, bertan interesatzen zaigunaren aldetik, azken kasu honetan prestazioak mugatuagoak izan arren.
- Familia nuklearraren eredu ideal honetan, emakumeek etxeko lanak egiten dituzte dohainik, eta ez dute soldatapeko lanik; testuinguru honetan, prestazio sozialak eta osasunekoak, soldataren kasuan bezala, familiakotzat jasotzen dira. Horrela, familia buruaren lana eta horrek Gizarte Segurantzaren duen alta funtsezko elementua da familia osoak (etxeko andrea-ama ere barne) prestazio sozialak eta osasunekoak jasotzeko eskubidea edukitzeko.

Lanerako eskubidea horrela egituratu ondoren, jarduerak jakina lantzat hartzea ez da garrantzirik gabeko gauza, Gizarte Segurantzaren sistemari sartzea eta horren eraginezko prestazio guztiak horren araberakoak baitira.

Gainera, lanari soilik loturiko inmigrazioaren kontzeptuak (inmigranteak lan merkaturako eskulantzat soilik hartzen dituen kontzeptua) indartu egiten du lanaren erakunde hori; eta, atzerriko pertsonen ematen zaizkien eskubide guztiak, baita sartzeko eta gelditzeko eskubidea ere, legez halakotzat onarturiko lana egotearen baldintzapean jartzen ditu.

Adierazitakoaren ostean, esan daiteke eskubideak zehaztearen eta horiek pertsona guztiengana hedatzearen arloan dauden lehentasuneko eginkizunak, lanaren arloari dagokionez, zehaztapen berriak egite-rik igarotzen direla.

Lehenengo eta behin, geurea bezalako gizarte batek (eskubidearen subjektua pertsona bera da batik bat, langilea izatea edo familia jakinokoa izatea alde batera utzita) pertsonen banakako eskubidetzat egituratu behar ditu bere eskubide sozialak eta osasunekoak, eta horrela, eskubide unibertsaltzat eta banakotzat finkatu behar ditu osasun prestazioetarako eskubidea eta prestazio ekonomikoetarako eskubidea, langabeziaren, elbarritasunaren edo erretiroaren kasuan. Modu korrelatiboan, desagertu egin behar dira “onuradunen” (emakume onuradunak) eskubideak, gizon batekin ezkontzearen ondorioz sortutakoak. Horrela, amaitu egingo litzateke alarguntasun pentsioen eraginezko borroka lotsagarria, alargunak gogor borrokatu behar izaten baitira bizitzeko gutxieneko zenbateko duina lortu ahal izateko. Gainera, beste egoera onartezin bat ere amaitu egingo litzateke: behin baino gehiagotan ezkonduko gizon bat hiltzean “alargun” bi edo gehiago gelditzea, eta pentsioen %45 urri hori euren artean bizikidetzako urte kopuruaren arabera banatzea.

Bigarrenez, lan kontzeptua ere ikuskatu egin behar da, formula zabalago batera hedatzeko, lan eskubidearen edo lanerako eskubidearen ondoretarako; izan ere, jarduerak egitea edo zerbitzuak ematea lana izan behar da, baita merkaturako ondasun batzuk sortzea ere, ordainketa baten truke. Horrela, zerbitzu sexualak edo sexuaren industria deritzon kontzeptu generikoaren barruko jarduera (zerbitzu jakina ordainketa baten truke ematen den neurrian) lana izango da eta, bertan jarduteko, gure herrian legez bizitzeko baimena beharko da.

Bi planteamendu horiek lanerako eskubidea berreraikitzeke proposamen nahiko moderatu baten barruan

sartzen dira, gaur egun gure gizartean bizi diren pertsona guztiek eskubide berberak edukitzeko eta definizio jakinaren menpe ez egoteko (Iana zer den eta zer ez eta horrek sortzen dituen prestazioak erabaki dituen definizioa). Erradikalagoa eta alternatiboagoa da lan kontzeptu bera zalantzan jartzeko eta horren barruan batez ere emakumeek egindako beste jarduerara batzuk sartzeko proposamena; hortik beste eztabaida bat sortu eta eskubideen beste eraketa bat agertuko litzateke, baina gai hori ez dugu hemen aztertuko. (CARRASCO, C. 1999).

Berdinak eta desberdinak.

Ba ote dago eskubide unibertsalik?

Argi dago beste herri batzuetako emakume kopuru handia gure gizartera etortzearen ondorioetarik bat, izan ere, feminismoaren bizkarrezur-muina zeharkatzen duten bi gai nabarmentzea izan dela. Hori, berriz, behin eta berriro egiten diren bi galderatan laburbiltzen da, eta galderok sarritan urrundu eta hurbildu egiten dituzte feminismoaren barruko emakume aktibistak: berdinak ote dira emakume guztiak? Edo, zertan nabaritzen da berdintasun hori? Galdera horrekin batera, errebindikazio feminista tradizionalaren printzipioekin erlazionaturiko beste galdera bat egiten da: Printzipio unibertsala ote da berdintasuna? Orain, agian, unibertsaltasun eskaera horri beste eskaera batzuk gehitzen zaizkio, eta horien helburua printzipio edo eskubide unibertsalik ote dagoen aztertzea da. Eskubideak unibertsalizatzeko modua, edo, pertsona moderno batzuek diotenez, globalizatzeko modua, izan ere, aurrekoaren ondorioa da. Emakumeen eskubideak herriak odolarekin eta suarekin inbadituta hedatu eta globalizatu nahi izan direla kontuan hartuta, batzuen ustez herriak ez dira inbaditu behar emakumeen eskubideak bermatzeko, eskubideok batzuetan emakume horiek eurek ere ez baitituzte ahoz adierazten.

Goazen zatika, gai zail hau ondo aztertu ahal izateko. Lehenengo eta behin, emakumeek dituzten ezaugarri komunak aztertu behar dira, batasunetik denentzako

moduko aukerak eraiki ahal izateko. Hain zuzen ere, emakumeen benetako egoeraz ari naiz, eta euren ametsak eta itxaropenak beste une baterako utziko ditut. Azterketetan eta esanguretan ere ez naiz komuntasuna lortzen saiatuko.

Dirudienez, adostasuna dago: emakumeok batzen gaituena denok zapalkuntza berbera jasatea da. Horrek ez du esan nahi zapalkuntza hori emakume guztien kasuan berdin adierazten denik, baina emakume guztiek gizonetikiko duten diskriminazio egoera da, baita gizonetikiko mendekotasun egoera ere, eta gainera, erakundeek, enpresek, gobernuek, elizek eta abarrek ere zerikusi handia dute horretan. Zapalkuntza horri izen asko eman ahal zaizkio: generoko zapalkuntza, diskriminazio sexista, mendekotasun patriarkala, emakumeen mendekotasuna, gizonen nagusitasuna eta beste izen asko. Agian ez gara guztiz ados horren edukian, hedapenean edo adierazpen zehatzetan, baina argi dago munduko edozein lekutan emakumeak gizonen azpian eta gutxietsita daudela. Ikusten denez, ez da desberdintasun arazo hutsa, gizonen aldeko desberdintasun arazoa baizik.

Esan daiteke, zapalkuntzaren unibertsalizazio horren eraginez, emakumeen bi mundu martxetan (2000 eta 2005) emakume guztiak biltzen dituen bi errebindikazio ardatz bateratu ahal izan direla: biolentziaren aurka eta pobrezia-aren aurka. Horrek agerian uzten du munduko leku guztietan emakumeek gizonen biolentzia sexista jasaten dutela, eta, era berean, emakumeek taldeka eta banaka ere pobregoak direla, generoari loturiko zergatien eraginez. Beste gauza bat hori errebindikazioa ez izatea da, batez ere bidegabekeriaren aurkako aldarrikapena baita, baina hori beste gai bat da. Azken batean, pobrezian eta biolentzian generoko berdintasuna eta zehaztasuna dago.

Emakumeen aurkako pobrezia-aren zergatiak aztertu ondoren, esan daiteke pobrezia-aren feminizazioaren azpian lanaren banaketa sexuala dagoela,⁶ horren adiera osoan; hau da, emakumei esleituriko lanak eta ez-

⁶ Pobrezia-aren feminizazioa, hau da, emakumeen pobrezia, ez da lanaren banaketa sexualaren eraginezkoa soilik. Emakumeak baliabide ekonomikoak berdintasunez ez eskuratzean edo horiek autonomiaz ez erabiltzean eragina duten beste elementu batzuk daude, eta horiek ere garrantzi handia dute. Esate baterako, jaraunpenaren legeak, eta, horien eraginez, herri musulman batzuetan emakumeek gizonen herena jaraunsten dute; familiaren arauak, eta horren ondorioz emakume ezkonduak ez dute soldatarik jasotzen, adibidez, Espainiako Kode Zibilean 1975era arte gertatzen zena; arau eta tabu erlijiosoak, eta horrela, emakumeek ezin dute animalia jakin batzuk euren ardurapean eduki; jabetzaren legeak, eta horiek familia burua den gizonari ematen diote ondasun higiezinaren titularrak izateko ahalmena... Emakumeak baliabideak eskuratzeko aukerarik gabe uzten duten arau, erabilera, ohitura eta sinesmen asko dago, baina ezin daiteke esan horiek unibertsalak direnik; hori dela eta, horren azpian lanaren banaketa sexuala dagoela esaten da.

lanak eta ordaindu gabeak diren jarduerak kontuan hartuta, eta lanaren inguruko eraketa ere aintzat hartuz, esan daiteke lanaren banaketa horretan onuradun nagusiak gizonak izan direla. Lanaren banaketa sexuala, horrenbestez, emakumeen egoera bateratzen duen gai unibertsala izango litzateke, baina hori leku bakoi-tzean nola gertatzen den aztertu beharko litzateke.

Biolentzia sexistaren kasuak emakumeen gorputzen besterentzearen eta desjabetzearen gaia dakarkigu; gorputz sexuatua eta ugalkorra da, eta, gizonek ez ezik (horren gaineko nagusitasuna inplementatuz, batzuetan biolentzia kota handiak erabilita), erakundeek, estatuek, enpresek, elizek eta nazioarteko erakundeek ere espoliatzen dute, emakumeen gorputzak eta horien fruitu preziatua (haurrak) kontrolatzeko.

Emakume guztientzako ia beti betetzen den beste errealtate bat, izan ere, gainontzekoek amatasunaren gainean ezarri nahi duten kontrolarena da, alderdi eta une guztietan ezarri nahi duten kontrola: erditzearen lehenengo unetik amatasun funtzioa amaitu arte, ia emakumeen bizitza osoan. Amatasuna beti dago kontrolatuta eta araututa, sarritan arau ezkutuen, ohituraren edo tabuen, erlijioen, sinesmenen, debekuen eta aginduen bidez. Badakigu amatasuna eta horren gaineko iritzi soziala oso desberdinak direla oraingo eta lehengo gizarte desberdinetan. Baina gizarte guzti-guztietan emakumeen gaineko kontrol handia ezartzen da, eginkizun eta jarduera hori derrigorrez ezartzeko.

Uneren batean, Iparraldeko eta Hegoaldeko herrietako mugimendu feministek arazoren bat eduki zuten, jaiotzaren eta biztanleriaren inguruko gaietan komunikatzeko. Itxuraz, dilema jaiotza-tasaren kontrolaren ingurukoa zen, batzuk horren aldekoak eta besteak aurkakoak baitziren. Mendebaldeko herrien ikuspegitik (jaiotza-tasa baxuak), antisorgailuak eskuratzea lorpen garrantzitsua zen, sistema patriarkalaren barruan emakumeak horrenbeste lotu zituen amatasuna mugatu ahal izateko. Herri pobreen ikuspegitik, emakumeei gero eta gehiago inposatzen zitzairen jaiotza-tasaren kontrola, eta, pobrezia murrizteko aitzakiarekin, euren gorputzetan sartu eta haur-kopu-

rua murriztera behartzen zituzten, euren borondatearen eta balioen aurka.

Feministen arteko ulermen esfortzu handiaren ondorioz, errebindikazio-mugimenduek argi ulertu zuten emakume guztien borroka hori bateratzeko aukera zegoela, etsai komunaren aurka (eliza fundamentalistak, gobernuak eta nazioarteko erakundeak, biztanleriak horien kontrolpean baitaude), eta horretarako kon-signa oso simplea zen: "Jaiotza-tasaren kontrola edo aberastasunaren banaketa? Emakumeok erabaki behar dugu"⁷. Lema horren bidez, agerian uzten zen inork ez zuela uste seme-alaba gutxiagorekin emakumeak hain pobreak izango ez zirenik, aberastasuna gero eta esku gutxiagotan banatzen baita; hala ere, argi ikusi zen jaiotzaren gaia estu lotuta dagoela emakumeek euren gorputzaren gaineko erabaki askeak hartzeko duten eskubidearekin. Nire ustez, emakumeak bateratzearen eta emakumeen aniztasuna nahiz euren arteko desberdintasunak (erreala edo beste mota batekoa) errespetatzen dituen unibertsalizazioaren adibidea da hori, eta, desberdintasun guztien gainean, printzipio komuna formulatzen du.

Horrela, mugimendu feministatik ahaleginak egin behar dira borrokak bateratzeko, baina emakume guztien helburuak, ideiak, borroka-metodoak eta tradizioak batu ahal dituen errebindikazio beraren barruan. Nire iritzian, horretarako, azterketa eta ulermen ahalegin handia egin behar da, bi tentsioen arteko planteamendua lortzeko: emakume guztien errebindikazioak bildu eta, aldi berean, zerbait errebindikatu, baina ez bakarrik bidegabekeriaren aurkako aldarrikapena egin, eta horixe da, nire ustez, Emakumeen Mundu Martxarekin (2000 eta 2005) gertatzen ari denaren zati bat. Horrenbestez, nire iritziz, "emakumeen aurkako biolentziaren eta pobrezia-aren aurkako" lema bat egitea ez da eraginkorra, ez du ezer lortzen eta mundu guztia dago ados horrekin, orain inork ez baitio emakumeak jotzea ondo dagoenik. Halaber, Mundu Gutunaren edo Eskubideen Adierazpenaren idazketan (orain prestatzen ari dena) unibertsalak omen diren balioak sartzen dira, baina mendebaldeko printzipioak baino ez dira.

⁷ Lema hori Euskadiko "Emakume Internazionalistak" taldeak erabili zuen, Kairon 1994an egindako kanpainan, Nazio Batuek sustaturiko Biztanleriaren eta Garapenaren Gailurrean. Lema hori baliozkoa izan zen feministen proposamenak nazioartean bateratzeko, hain zuzen ere, "50 urte nahiko dira" Foroan, bertako erreferente integratzaileak izan baitzen.

Geure mundura gehiago hurbilduta, batez ere geure herrira hurbilduta, formulak aukeratu behar dira gure kultura eta tradizio nagusikoak ez diren emakumeek gure deia eta ordezkapena onartzeko, eta, aldi beran, eskaintzen diren tresnak eurek ere erabili ahal izateko. Erabiltzen den hiztegitik bertatik hasita, hori gureak ez bezalako beste errealitate batzuetan ulergarria izateko, Euskal Herrian bizi diren emakumeek hitz egiten hasi behar da, gure taldean nekez integratuko baitira emakume euskaldunetz mintzatzen bagara. Norberaren proposamenetan eta planteamenduetan oinarrituz, eskubideak errebindikatzen direnean kontuan hartu behar da gure artean inolako eskubide barik edo eskubide oso gutxiarekin bizi diren emakumeak daudela, eta beraz, lehenengo eta behin, emakumeek eskubideak izateari eman behar diogu garrantzia.

Atal hau amaitzeko, Frantzia haurrei eskola publiko-
ra beloa eramateko ezarri zaien debekuaren inguruko eztabaida aipatuko dut; horren aitzakia, izan ere, eskola publikoa laiko izatea eta beloak emakumeentzat mendekotasuna sinbolizatzea da.

Nire ustez, kasu honek aditzera ematen du mugimendu feministatik eta emakumeen erakundeetatik gauzak nola egin behar ez diren. Egin-eginean ere, nire iritziz, neurri hori eskuineko gobernu batek hartu behar duen eta hartu duen neurri koherentea da; izan ere, gobernu horrek estatu jakobinoaren interesak adierazten ditu, eta estatu horrek ezarritako "liberté, égalité y legalité" printzipio sakrosantuak, berriz, Frantziako eraikuntza nazionalaren horma osatzen du eta ez dio dibertsitateari biderik uzten. Are gutxiago emakumeen eremuen edo gorputzen kasuan. Nolanahi ere, horixe da gobernu atzerakoi baten eginkizuna, eta kito.

Gainera, nire iritziz, kasu honetan ondo aztertu behar dira mugimendu feministaren eginkizunak; izan ere, milaka emakume kalera irteten dira, beloa jartzeko askatasuna eskatzera, eta Gobernuak, ostera, mehatxu egiten du esanez eremu laikoetan beloa erabiltzea debekaturik egongo dela. Agian, emakume horiek esan beharrekoa entzuteko garaia iritsi da; egin-eginean ere, beloak eurentzat zer esan nahi duen azaldu beharko lukete, euren bizi baldintzak ere kontatu beharko lituzkete, auzorik baztertuenetan, gizonen biolentziaren eta kontrolaren menpe, Gobernuak

horretan ezer egin barik, eta ustezko eremu laikoan eta eremu erlijiosoan esangura ere azaldu beharko lukete.

Gehiegizko ustezkotasuna eta aurreiritzia dago Frantziako gobernuak egindako azterketan, eta, agian, hori lasaiago aztertu beharko litzateke. Zein da benetan beloaren esangura? Interpretazio sinboliko baka-
rraren aldeko apustua egitea, hau da, erlijioaren eta emakumeen mendekotasunaren ikurra dela esatea (beloa erabiltzen duten askok uste dutenaren aurka), agian gehiegizkoa eta sinplistegia da. Hori errealitatearen azterketari dagokionez. Eta balioei dagokienez, zer da giza eskubidearen goi-kategoriari igo nahi den eta eremu publiko batzuetan ikur erlijiosorik ez eramatean oinarritzen den laikotasunaren balio unibertsal hori? Edukia eta hedapena kontuan hartuta, baina batik bat aplikazioa aintzat hartuz, hausnarketa sakona egin beharko genuke horren inguruan.

Nolanahi ere, azkenean, galdera nagusia hau da: Guretzat funtsezkoa den printzipio edo balio bat derrigorrez ezar ote daiteke eraginpekoen edo interesatuen borondatearen aurka?

Hori egin dela kontuan hartuta, orain horrek emakumeengan eta mugimendu feministan izan ditzakeen ondorioak aztertu behar dira. Berrito ere aztertu egin behar da, Frantziako gizarteak sorturiko "ghettoetan" eraso jasanezineko egoeran bizitzeaz gain, bertako eskola partikularretan, erlijiosoetan edo meskitetan eskolatuko diren neskato gazteen kopuru handia. Eremu publikoaren eta eremu pribatuaren arteko banaketa hobezin horren eraginez, feminismoa berriro ere iruzurrean erori da. Izan ere, haur horiek eremu pribatuan sartu dira, eta bertan, dirudienez, ez dago arazorik beloa eramateko, aberraziorik zentzugabekoenak jasateko, hezkuntzarik edo irakaskuntzarik ez edukitze-
ko eta mendekotasunaren jarraibidearekin gizareratzeko, baina ez beloaren esangura sinbolikoan, askatasunik gabe utziko dituen zentzu errealean baizik.

Berdintasun printzipioaren unibertsalizazioa

Emakumeen taldeak eskubideen murriztapen handia izan eta desberdintasun oso handia jasan du; desberdintasun hori, lehen bezala orain ere, mendekotasuna edo diskriminazioa izan da, edota fenomeno horri

eman nahi zaion beste edozein izen; hau da, taldeak emakumeak zapaldu ditu, eta emakumeok berdintasunezko planteamenduak nahi dituzte; halako planteamenduak ez dira diskriminaziokoak, adibidez, ukaturiko eskubideak ematen dituztenak eta ukaturiko eremuak eskatzen nahiz errebindikatzen dituztenak. Esan daiteke diskriminaturiko edo eskubiderik gabeko talde guztien lehenengo eginkizuna ukaturiko eskubide horiek lortzea dela. Horixe da berdintasunaren aldeko borroka. Oso ondo dago.

Hortik abiatuz, nire iritzian, berdintasunaren paradigma berriro pentsatu beharra dago. Emakume guztiak berdinak ez direla eta, beraz, desberdintasunak ezabatu egin behar direla esatea ez da nahikoa. Eztabaidatu beharrekoa berdintasun printzipioa bera da. Emakume guztien arteko berdintasuna. Gizonen eta emakumeen arteko berdintasun helburuak. Bi paradigma horiek zalantzan jartzen dira.

Eta zergatik da hain garrantzitsua gai hori, immigrazioari eta feminismoari dagokionez? Nire ustez, gure gizartearen parametroetatik begiratu, Europan eta mendebaldeko munduan berdintasuna nagusikeria etnozentrismo handiarekin ezartzen ari da, kontzeptutzat eta praktikatzat, batez ere beste kultura batzuetako emakumeei begira. Berdintasun hori ez da bertoko emakumeentzat lortu, behintzat ez da lortu elementurik garrantzitsuenetan eta argienetan (esate baterako, lanean -kontzeptu horren hedapen osoan, adibidez, ordaindu gabeko lanean-, edo biolentzia sexistan, bertako biktimak bakarrik emakumeak baitira); eta horixe ari zaie inposatzen beste kultura batzuetako emakumeei, hau da, feminitatearen, emakumearen, feminismoaren, eskubideen, askapenaren eta abarren eredu autoktonoa ezarri nahi zaie. Frantziako beloaren kasuan adierazitakoa da hori.

Berdintasun printzipioari dagokionez (feminismo modernoaren programa guztietan agertzen den printzipioa), nire ustez, horren hasierako formulaziotik (eskubide berdinak eta diskriminaziorik eza aipatzen zituen formulazioa) berdintasunaren aldekoenak diren politikarien oraingo formulaziorantz bilakatu da: gizonen eta emakumeen arteko berdintasuna. Eta nik uste dut hori ez dela onargarria. Nahitaez, berdintasunaren formulazioan konparazioko termino bat dago, eta hori kasu honetan gizona da. Horrenbestez, pentsatu behar

da gizonen eskubideen eraketa juridikoa hobezina dela, gizon guztientzat berdina dela eta gure helburua ere horixe izan behar dela. Baina hori ez da egia. Eskubideak gizonen eskubideen hedapenez lortzea izango litzateke hori.

Pertsona desberdinentzako eta anitzentzako eskubide berdinak aipa daitezke, arrazakeriaren aurkako mugimenduaren kasuan bezala (berdintasuna bizitzeko, dibertsitatea bizikidetzarako edo berdintasuna eskubideetan eta desberdintasuna kulturetan), baina esan behar da hori ez dela nahikoa, eta gainera, zabalagoa den beste batetik laburturiko formulazioa da. Horrela, eskubide berdinak errebindikatzen dira eskubide politikoaren kasurik ohikoenean: botorako eskubidea, ordezkari politikoa izateko eskubidea... eta horiek ukatu egiten zaizkie une bakoitzean gutxietsita dauden gutxiengoei.

Gainera, ez da ahaztu behar kasu askotan emakumeek ez dutela gizonen eskubide berberak eduki nahi; izan ere, ikuspegi maskulinoetik egituraturiko eskubideak batzuetan ez dira eskubideak, emakumeen mendekotasunaren kontura eraturiko benetako pribilegioak baizik. Eskubideak, beraz, berriro formulatu edo deseraiki egin behar dira, hitzaren esangura postmodernoan, gizonak eta emakumeak (biak boterearekiko posizio simetrikotatik) kontuan hartzen dituzten eskubide batzuk idazteko. Emakumeei emakume izateagatik ukaturiko eta gizonen soilik edukitako eskubideen kasua da hori, adibidez, lanerako eskubidea.

Baina esan behar da emakumeen eskubideen zerranda ez dela hor amaitzen. Eskubide espezifikoak daude, emakumeentzat soilik sorturiko eskubideak, bai eurek bakarrik dituztelako (esaterako, ugaltzeko eskubidea) edo bai generoko zapalkuntzako eta mendekotasun patriarkaleko egoeraren eraginez emakumeei soilik ukatzen zaizkielako edo behin eta berriro urratzen zaizkielako, esate baterako, biolentzia sexista, horren zabalera osoan. Mugimendu feministarik unibertsalenetik emakumeen eskubide sexualak eta ugalkorrak errebindikatzen direnean ez da berdintasuna esan nahi, ezta gizonen eskubideekiko berdintasuna ere, eta gizonen dituzten eskubide batzuen formulazio berria ere ez. Norberaren gorputzerako eskubidea aipatzen ari da, norberaren sexualitaterako eskubidea, ama izateko erabakirako eskubidea, horiek behin eta berriro ukatzen baitira. Formulazio horrek, berriz, emakumeek

gizonen erasoa jasatean edo erakundeek nahiz agintek ugalketa gaitasuna ukatzen dietenean bizi duten egoera eta errealitatearen berariazko onarpena izan behar du kontuan.

Gai honen barruan, emakumeen eskubideetan, giza eskubideetan eta horien formulazioan interesa dugun talde feminista batzuek paradigma berri bat sartu nahi dugu, nire ustez horrek berdintasuna baino gehiago esan nahi duelako. Emakumeen autonomia, gure gorputzen autodeterminazio eskubidea, askatasuna, independentziarako eskubidea eta abar errebindikatu behar dira. Gure iritziz, gure irudia, gure izenak eta gure autonomia ukatzen dituzten errealitateen aurkako aldarrikapena egin behar da.

Emakumeen ukapenari loturiko kasu askotan pentsatuz, honako adibide batzuk datozkigu burura: ezkontzen den emakume batek abizena galdu eta senarrarena jartzen zaio, oso sustraiturik dagoen ohitura baten edo legeriaren eraginez; ezkontzen den emakume batek ez ditu eskubide guztiak, horiek senarrari edo familiari uzten dizkielako; emakume ezkondu batek senarraren egoeraren araberrako eskubideak ditu, adibidez, nazionalitatea edo lana; laguntza edo eskubide batzuk familia osoari ematen zaizkio, osotasun harmonikoa edo berdintasunezkoa balitz bezala; senarrak, bikoteak edo Gobernuak seme-alaba gehiago edukitzera behartzen duten emakume bat, eta horretarako, konpentsazio ekonomikoak erabiltzen dituzte... Beste adibide askotan ere ez da eskubide jakinik urratzen, hori onartuta edo formulatuta ez dagoelako. Gure ustez, emakumeen autonomia eta independentzia berariaz onartuta eta euren gorputzaren autodeterminazioa garatuta, eskubideak eta berme-sistemak egituratzeko bidea has daiteke, eta hori beste pauso bat izango litzateke oraingo egoeran, gaur egun gure eskubideak urratzen edo zapaltzen direnean baino ez baitira kontuan hartzen; horrela, emakumeak biktimen edo laguntza-hartzaileen betiereko eginkizunean gelditzen gara, baina ez dugu eskubideen titularitate-rik lortzen.

Borroka feministarako hausnarketa batzuk

Azalpen honetan emakumeen arteko ezaugarri komunak eta desberdinak ikusten saiatu gara, batez ere borrokarako mekanismo eta errebindikazio komunak

sortzeko, horiek baliozkoak baitira mugimendu feministaren barruko kideak bateratzeko. Batasun handirik egon ez arren, behintzat feminismoak ez ditu beste kultura batzuetatik iritsitako emakumeen interesik hurbilenean aurkako errebindikaziorik planteatu behar. Halaber, modu korrelatiboan, beste mugimendu batzuek ere (emakumeak, feministak, inmigratorako laguntzakoak...) bertoko emakumeen egoera, tradizioa eta borroka hartu beharko dituzte kontuan, horrela planteamendu guztiak bateratu ahal izateko.

Laburtzeko, aurrera egiteko, hiru kontzepturekin lan egiteko proposamena egin nahi dut.

Ezagutu. Beste emakume batzuen errealitatera hurbildu behar da. Euren historiak nahiz bizitzak ezagutu behar dira, batik bat euren errealitateak eta bertan aurkitzen dituzten errealitateak. Entzuteko jarduera zabala eta lasaia egingo dugu, emakumeak ohituta baikaude horretan, emakumeek kontatu behar dutena barneratzeko. Behar-beharrezkoa da euren beharraznei eta nahiei buruzko aurreiritziak edukitzea. Guretzat bistakoena den errealitatea ere interpretatu, aztertu eta eztabaidatu egin daiteke. Era berean, gure herrian bizitzeko eta borrokatzeko dauden baldintzak ere prisma komunetik aztertu behar dira. Gainera, emakumeen bizi-baldintzak azaldu eta euren helburuak adierazi behar dira.

Interesgarria da Dolores Julianok emakume inmigranteen errebindikazioak ikusteko moduari buruz esaten duena:

... nire ustez, garrantzitsuagoa da jendeak benetan egiten duena ikustea, egiten duenari buruz esaten duena entzutea baino. Kasu askotan, diskurtsoak benetan egiten den jarduera minimizatzeke edo disimulatzeke joera dauka, eta ez du hori ondo azaltzen. Emakume inmigranteen generoko errebindikazioei dagokienez, esan nahi dut emakume horiek aldaketa prozesu batean murgilduta daudela, eta prozesu hori ez da harrerako gizartearen diskurtso esplizituen araberrakoa, bertora iritsi baino lehen antolaturik baitago. Emakume inmigrantea jatorria utzi duen eta bizikidetzako estrategia berriak eratzen ari den emakumea da. Emakume horrek, beraz, pauso asko eta asko eman ditu, autonomiaren, erabakiak hartzearen eta arriskuak nahiz erantzukizunak bereganatzearen arloan. Ez da emakume tradizionala eta mundua ez

zaio irekitzen harrerako gizartera iristen denean, mundua lehendik irekita duelako iristen baita bertora. Bestela ez litzateke jaioterritik mugituko. Egoera horretan eta aurretiazko esperientzia horiekin, emakumeek euren biziraupen sistemekin eta aurretiazko estrategiekin bateragarriak diren gauzak aukeratzen dituzte harrerako gizartean, hau da, elementu batzuk indartu eta beste zenbait baztertu egiten dituzte. (JULIANO. 2000).

Onartu. Anitza eta apur bat mestizoa izan nahi duen mugimendu feministak ezin du pentsatu beste herri batzuetatik iritsitako emakumeak inoiz ere ez direla borrokatu edo zapalkuntzaren aurka inoiz ere egin ez dutela. Zorte handiagoarekin edo txikiagoarekin, munduko emakume guztiek banako edo taldeko borroka garatzen dute, eta mendekotasun patriarkalaren aurka egiten dute. Bestela, biolentzia sexistaren eraginez, emakumeak dagoeneko suntsiturik egongo ziren. Gainera, bizirik irauteaz gain, emakumeek seme-alabei eta familiako beste kide batzuei ere bizirik irauteko laguntza ematen diete. Borrokatzeko eta aurre egiteko beste modu batzuk daudela onartu behar da, erresistentziako borroketan lehentasun bat dagoela, eta lehentasunak sarritan ez datozela bat bertan adierazitakoekin. Gure bizitzetan printzipio eta balio garrantzitsu asko daudela onartu behar da, baina garrantzitsuak diren beste batzuk ere egon daitezkeela onartu behar dugu; hala ere, horrek ez du esan nahi horiek “per se” unibertsalak direnik. Unibertsalak izateko, beharrezkoa da mundu osoan hori erabakitzea. Eta, berez, pertsona guztientzat unibertsala den gauza ez dago zertan derrigorrez ezarri edo aldarrikatu.

Bertora datozen beste mugimendu feminista batzuek eta beste emakume batzuek ere bertoko feminismoa eta emakumeak onartu beharko lituzkete. Borrokatu egin da eta borrokan jarraitzen dugu. Batzuetan trebetasun barik eta hanka-sartzeekin. Beste zenbaitetan, erakundeetan eta foroetan emakumeak ordezkatzeko omen dituztenek engainatu eta bertan behera uzten gaituzte. Kasurik gehienetan energia eta indar handiarekin egiten dugu borroka, eta elkartasun handiarekin ere bai. Hori guztia oraingoz ez da baliozkoa izan,

esate baterako, emakumeen biolentzia sexistaren indizea murrizteko; hain zuzen ere, Espainiako estatuan urtero 90-100 emakume hiltzen dituzte. Hala eta guztiz ere, borrokan jarraitzen dugu.

Elkar ezagutu. Iparraldeko eta Hegoaldeko emakumeak elkar ezagutzeak esan nahi du euren arteko gauza komunak azaldu behar direla. Ahalegin dialektikoa egin behar da errealitate desberdinen arteko zubiak eraikitzeko. Gure feminismoak ez du elkartasun borrokarik eskaini nahi, emakume guztientzako borroka feminista da. Eta, horretarako, gainerako emakumeak berdinak direla onartu behar da, euren arazo asko geuk ditugunen berdinak direlako. Desberdintasunak banantzeko, gu goratzeko eta ez kutsatzeko erabili beharrean, batzuk derrigorrez eraman behar duten beloan, adibidez, beste batzuek derrigorrez eraman behar duten gona laburra edo eskotea ikusi behar da. Derrigorrez ezarritako entseina hori borrokaren ikur bihurtzea, gainera, mendekotasunaren aurkako altxamendua izan daiteke.

Eskubiderik gabeko emakume inmigrante horien errealitatea gure aurrekorik hurbilenean errealitatearekin konparatu behar dugu, horiek ere emigratu egin behar izan baitzuten zapalkuntza frankistatik edo erabateko pobreziatik ihes egiteko. Edo atzerrira prostituta joan zirelako, estigmatik ihes egiteko. Bertora iritsitako emakume inmigranteak diasporan bizi diren bertoko emakume gazte askoren errealitatearekin konparatu behar ditugu; izan ere, horiek euren euskalduntasuna errebindikatzeko atzerrian eta euren tradizioan, hizkuntzan eta kulturaren bizi nahi dute, euren bizileku berrian horiek arrotzak izan arren. Onartu egin behar dira emakume askok berreskuratu nahi dituzten tradizioak, geuk ere ukaturik ditugun nortasunaren ezagutza asko berreskuratu nahi ditugun bezala. Aldi berean, emakumeak sarritan ikusezin bihurtu dituen edo ezkutatu egin dituen tradizio baten garrantziaren onarpen kritikoa egin behar da.

Gloria Anazaldúa⁸ urradura handiz adierazten du tradizioaren eta borroka feministaren arteko tentsio hori, eta hori munduko edozein lekutako emakume inmi-granteen kasuan aplikatu daiteke:

⁸ Gloria Anazaldúa. Texas. (1942-2004) Ekintzaile feminista, mexikarra eta lesbiana; hiru ezaugarri horietan oinarrituz egin du lan beti; norberaren kulturaren maitasunaren eta kultura horrek eragindako zapalkuntzaren arteko kontraesan horiek adierazi ditu beti, kultura horrek askapen eta autonomia prozesuen aurkako rola ezartzen baititu.

Eta bai, "etxeak" nire gorputzeko muskulu eta kartilago bakoitza iragazi arren, neu ere etxera itzultzeko beldur naiz. Beti defendatuko ditut nire arraza eta kultura, *mexikarrak ez direnek* eraso egiten dietenean, *baina nire kulturaren ondoeza ezagutzen dut*, badakit gure emakumeei ez diela aukerarik ematen, *astoak balira bezala* erabiltzen baititu; gure indarrak gure aurka erabiltzen dituzte, apaltasuna duintasunez daramaten emakume baldarrak eta *astoak*. Zerbitzatzeko trebetasuna da, gizonek diotenez, gure bertuterik handiena. Gorrotatzen dut nire kulturak bere gizonen karikaturak egitea, *arrak* balira bezala.

Beraz, niri ez eman zuen dogmarik eta zuen legerik. Ez eman zuen jainko hutsalik. Hiru kulturak nahi ditut nik, zuria, mexikarra eta indiarra. Nire aurpegia lantzeko eta zizelatzeko askatasuna nahi dut, hemorragia errautsekin ixteko eta nire jainkoak barne-barnetik modelatzeko askatasuna. Eta etxera joatea debekatuz gero, orduan altxatu eta nire eremua aldarrikatu beharko dut, kultura berria sortuz (*kultura mestizoa*), nire zurarekin, nire adreiluekin nahiz kareorearekin eta nire arkitektura feministarekin. (ANAZALDUA, 2004).

Azkenik, pentsatu behar da borrokatzeko gauza komun asko ditugula, bidean nahiz borroka jakinetan elkar aurkitzen ari garela, eta beraz, Iruñeko Mugarik Gabe taldeko nesken testu polit batekin amaitu nahi dut:

Emakumeen mugimendua, emakumeak mugitzen

Eta borroka hau planteatzeko, kritika askori egin behar izan zaie aurre, horiek borrokako fronte askotatik akusatatu baitituzte emakume feministak. Aurka omen duten sistema bezain sexistak eta banatzaileak izatearen akusazioa izan dute; emakumeen taldeetan modu autonomoan antolatuz gero, behin eta berriro esan behar izan dute antolaketa propioa behar dela, talde-subjektua eraikitzeke eta indartzeko. Diskurtso feminista inperialista eta etnozentrikoa dela esan da, beste mundu eta kultura batzuetako milioika emakumeekiko elkartasuna erakusten saiatu delako, emakume horiek ere lapurreta eta eraso jasaten baitute; frogatu egin dute, munduan dibertsitate handia egon arren, emakumeen zapalkuntza unibertsala dela espazioan eta denboran, eta gero eta gehiago gainera, globalizazioaren eta pentsamendu bakarraren menpeko mundu batean.

Borroka feminista zatikatzeko ahaleginei aurre egin diete, borrokan batasuneko ardatzak eraikita. Izan ere, munduko edozein lekutan, emakume batek beste emakume batekin batera borroka egiten duenean (askatasun handiagoa lortzeko eta gizonen zapalkuntzaren kateak apurtzeko), nagusitasun patriarkalaren aurkako mugimendu feminista eraikitzen ari da. Horixe da feminismoaren mundu ondarea: denok batera borroka komunean. (MUGARIK GABE, 2000. 49. or.)

Bibliografia

- ANAZALDÚA, G (2004): "Movimientos de rebeldía y las culturas que traicionan", BELL HOOKS, eta beste batzuk. *Otras inapropiables. Feminismo desde las fronteras*. Madril. Traficantes de sueños.
- BELL HOOKS, eta beste batzuk. (2004): *Otras inapropiables. Feminismos desde las fronteras*. Madril. Traficantes de sueños.
- CARRASCO, C. (1996): "Presente y futuro del trabajo. Apuntes para una discusión no androcéntrica", RODRÍGUEZ, A., GOÑI, B. eta MAGUREGI, G. *El futuro del trabajo*. Bilbo. Bakeaz.
- (Ed.) (1999): *Mujeres y economía. Nuevas perspectivas para viejos y nuevos problemas*. Bartzelona. Icaria.
- DE LA CONCHA, A. (2004): *Las mujeres y los niños primero. Discursos de la maternidad*. Bartzelona. Icaria editorial.
- EMAKUME INTERNAZIONALISTAK. (2001): "Todos los derechos para todas", JORNADAS FEMINISTAS CÓRDOBA 2000. *Feminismo.es... y será*. Córdoba. Kordobako Unibertsitatea.
- HUARTE, M. (2002): *Las mujeres inmigrantes en Navarra*. Iruñea. Doktoretzako ikerketa lan argitaragabea.
- JULIANO, D. (1999) "Los nuevos modelos de investigación y la migración de las mujeres". *Ankulegi. Revista de Antropología Social*. Zenbaki berezia. 1999.
- (2000): "Mujeres estructuralmente viajeras: estereotipos y estrategias". *Papers*. 60. zenbakia. Bartzelona 2000.

- MESTRE, R. eta CASAL M. (2002): "Migraciones femeninas", DE LUCAS, J. eta TORRES, F. *Inmigrantes: ¿cómo los tenemos? Algunos desafíos y (malas) respuestas*. Madril. Talasa.
- MUGARIK GABE (2000): *Las mujeres mueven el mundo*. Iruñea. Mugarik Gabe.
- ZZ.AA. (2003): *El oficio de la prostitución en Navarra: estigmas y modo de vida*. Mimeografiatua. Iruñea.
- YUVAL-DAVIS, N. (1997): "Mujeres, ciudadanía y diferencia", HOLA, E eta PORTUGAL A. *La ciudadanía a debate*. Txileko Santiago. Isis Internacional.
- ZABALA, B. (2001): "Mujer y Globalización". *Globalización, inmigración y cuestión nacional*. Bilbo. Ipes (heziketa koadernoak).
- (2003): "Mujeres inmigrantes en Euskal Herria". *Herria 2000 Eliza*. 185. zenb.

EAEko emakume atzerritarren ezaugarriak

Trinidad L. Vicente Torrado

Azken urteotan, gure kaleetatik dabiltzan eta gure eguneroko bizitza partekatzen duten emakumeen ezaugarriak aldatzen eta dibertsifikatzen ari dira; errealitate hori erregistro estatistikoek egiaztatu dute, eta gainera, gizarteak berak ere nabaritzen du. Izan ere, Euskal Autonomia Erkidegoa beste herri batzuetatik iritsitako pertsonen inmigrazio lurraldea da dagoeneko (Espainiako estatutik kanpoko leku gero eta gehiagotik iritsitako inmigranteak); horrenbestez, komenigarria da pertsona horien ezaugarriak aztertzea eta diziplina anitzeko hausnarketa egitea, iritsi berriak diren pertsona horiek gizarteratzeko duten moduari buruz. Egin-eginean ere, gure inguruan bizi diren atzerriko pertsonen kopurua oraindik nahiko txikia da, baina dirudienez horien presentzia gero eta handiagoa izango da etorkizun hurbilean, eta horrek erronka berriak planteatuko dizkio gure eguneroko bizikidetzari.

Artikulu honetan, baita berau barruan hartzen duen obra osoan ere, arreta nagusia gure gizartera iritsi eta bertan finkatu diren emakume atzerritarren multzoan jarriko dugu. Izan ere, horien presentziaz jabetu arren, gehienetan gizon atzerritarrek baino gizarte eta hezkuntza interes txikiagoa izaten dute: gizonak migrazio prozesuaren protagonistatzat hartzen dira, eta horrela, euren mugimendu dinamikak nahiz ezarkuntza jarraibideak eta gizarteratzeko modua azaldu ondoren, den-dena azalduta dagoela jotzen da, eta beraz, mesprezatu egiten dira emakumeek emigratzeko erabakian duten funtsezko eginkizuna, euren berezko mugimendu dinamikak, ezarkuntza jarraibideak, arlo ekonomikoan, sozialean zein familiarrean izandako eginkizuna...

Artikulu honen helburua ez da arlo horiei guztiei erantzuna ematea, oraindik ere gehiago sakondu behar baita errealitate horren ikerketan. Izan ere, nazioarteko migrazioei eta horiek EAEn duten gizarteratzeari buruzko ikerketak lehenengo pausoak baino ez ditu eman. Artikulu honetan, hala ere, emakumeek EAEko oraingo migrazio stocketan duten presentzia nabarmendu nahi da; hain zuzen ere, atzerriko emakume horien ezaugarri sozio-demografikoetan sakondu nahi da, batez ere erroldetan jasotako datuetan oinarrituz. Egin-eginean ere, zifra horien aurkezpena hotza dela eta erakaragarria ez dela jakin arren, nahitaezko abiapuntua da oraindik ere beharrezko arreta ez duen errealitate hori aztertzeke; beste alde batetik, sexuaren arabera bereizitako datu gutxi dago, bai nazioarte mailan eta bai, neurri handiagoan, gure inguru geografikorik hurbilenaren mailan. Hortaz, sarritan kontraste handirik gabeko ondorioak ateratzen ditugu, esate baterako, talde nazional jakinen egotea edo ez egotea, horiekin daukagun kontaktu pertsonal handiagoan edo txikiagoan oinarrituz, edo elkarteen munduan

duzen partaidetzan nahiz eurei zuzendutako beste edozein jardueratan duten partaidetzan oinarrituz; hori oso larria da, kontuan hartuta inmigranteak gizarteratzeko politikak geuk diseinatu, betearazi edo ebaluatu behar ditugula.

Emakume atzerritarren biztanleriak EAEn izandako bilakaera

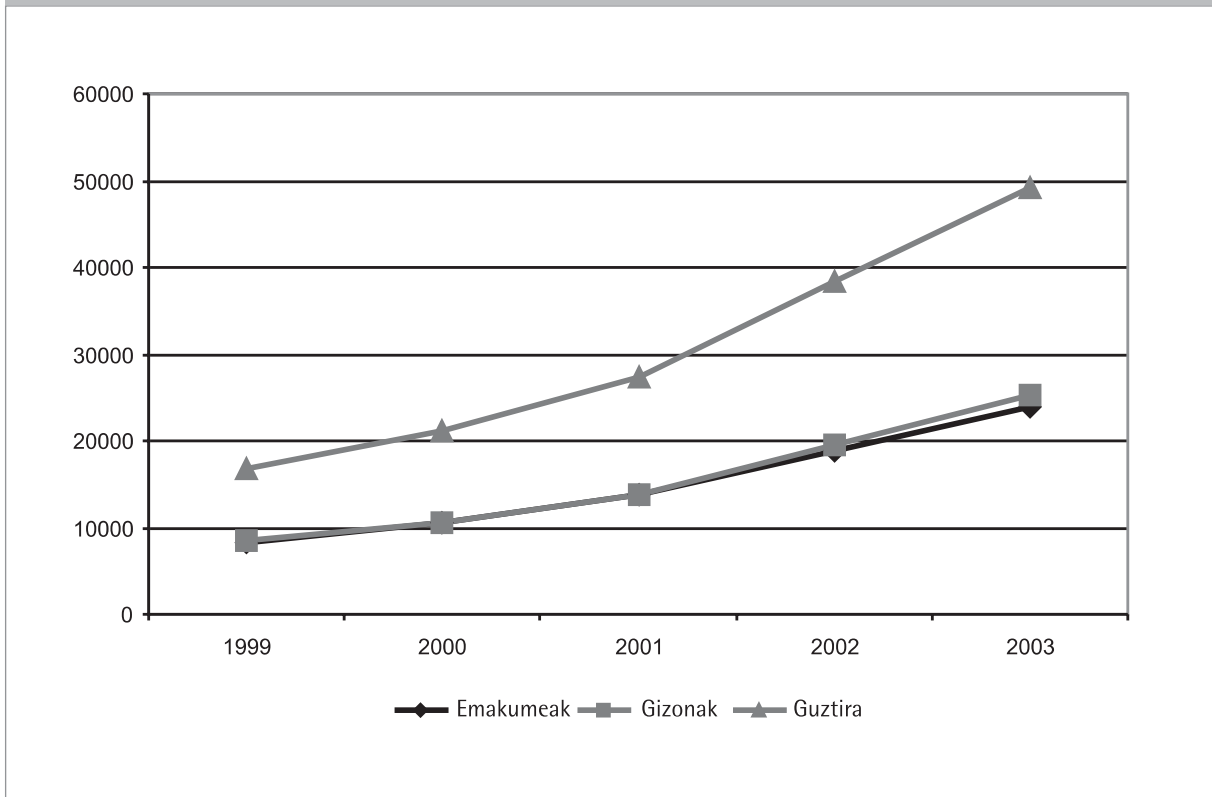
Euskal Autonomia Erkidegoan, 2003ko udal erroldan jasotako datuen arabera¹, 24.000 emakume atzerritar inguru bizi dira, eta kopuru horrek gure lurraldean fin-katuriko atzerriko biztanleria osoaren %49 egiten du; horrek argi eta garbi justifikatzen du talde horrentzat

eskatzen dugun protagonismo handiagoa, bai ikuspegi akademikotik eta bai erabakiak hartzea eragin dezakeen beste edozein arlotatik begiratuta.

Hala eta guztiz ere, emakumeek EAEko migrazio stocketan duten presentzia handi hori ez da berria, honako hauek agerian jarri baitute presentzia handi hori: aurreko urteetako udal erroldak eta lan edota bertan bizitzeko baimeneko erregistroak (Gobernuak egin eta urtero argitaratzen diren atzerritartasun urtekarietan jasotako erregistroak).

Grafikoetan ikustenenez, emakume atzerritarren biztanleriak izandako bilakaera gizon atzerritarren biztanleriak izandakoaren antzekoa izan da, baina

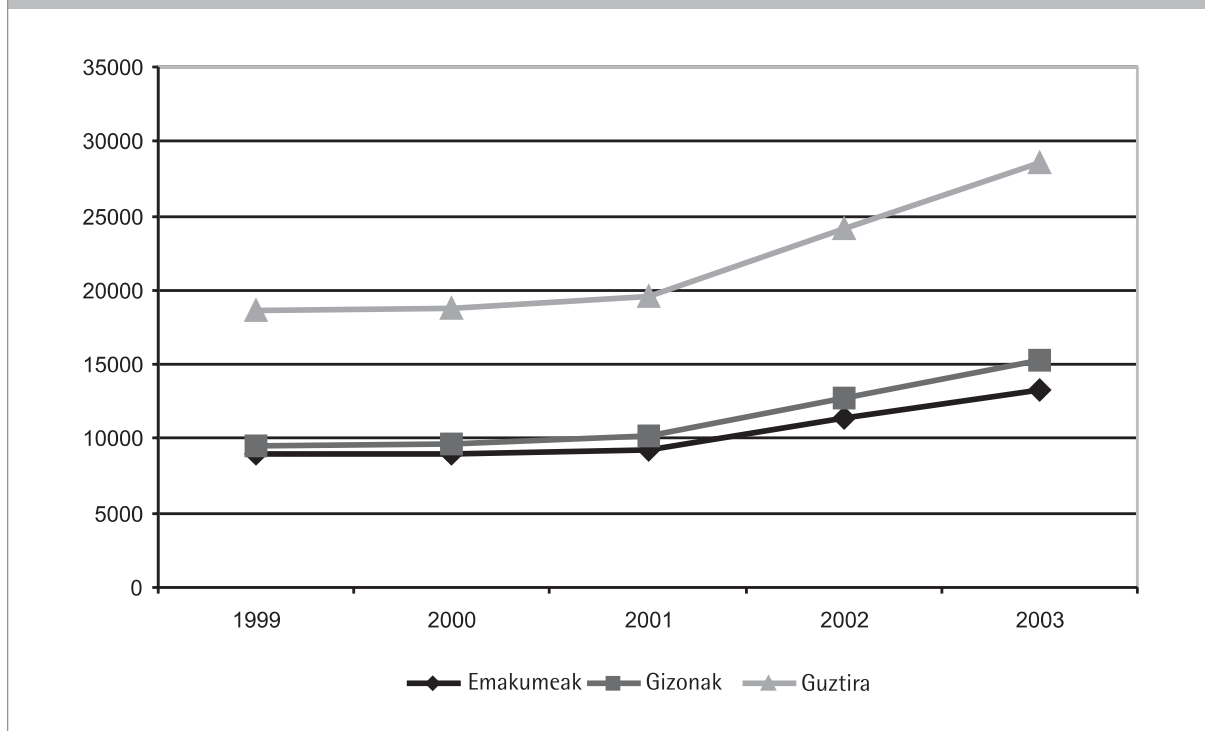
1. grafikoa: EAEn erroldaturiko atzerriko biztanleen bilakaera, guztira eta sexuaren arabera. 1999-2003. urteak

Iturria: Idazleak landuta INEren estatistiketan oinarrituz.

¹ Badakigu ondoriozko zifra gutxi gorabeherakoa dela; izan ere, alde batetik, erroldaturik gabeko atzerriko pertsonak daude (aldi baterako etorritakoak edo beste edozein arrazoiren eraginez erroldatu ez direnak), eta bestetik, erroldaturiko pertsona batzuk ez dira modu egonkorrean bizi udalerrian eta bertatik joan ondoren ere ez dute baxarik hartu kasuan kasuko erroldan.

2. grafikoa: EAEn bizitzeko baimena duten atzerriko biztanleen bilakaera, guztira eta sexuen arabera. 1999-2003. urteak

Iturria: Idazleak landuta, Atzerriartasan Urtekarietako estatistiketan oinarrituz.

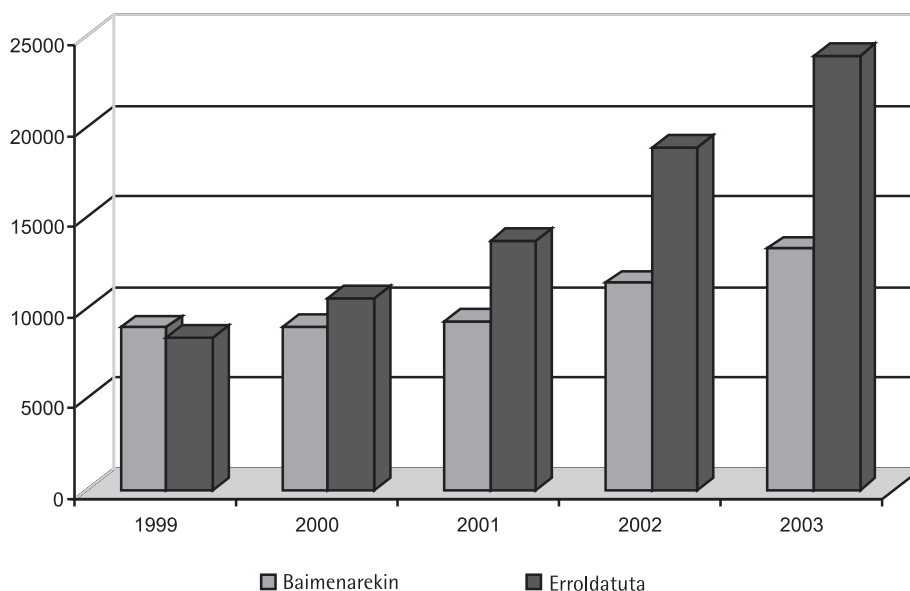
Itxura emakumeek zailtasun handiagoa dute euren egoera erregularizatzeko; horrela, erroldaturiko biztanleriaren %49 osatzen dute, baina Espainiako estatuan bizitzeko behar den dokumentazioa duten pertsonen %46,5era baino ez dira heltzen. Beste modu batera esateko, EAEn erroldaturiko ehun emakumetik 44k ez dute bizitzeko baimenik; gizonen kasuan, berriz, kopuru hori 40koa da eta horrek aditzera ematen du talde horren handitasuna. Emakume atzeritarrei Espainiako estatuan bizitzeko emandako baimen kopuruak etengabeko gorakada izan du azken urteotan, baina ez du mantendu emakume horiek gure gizartera izandako etorreraren eta bertako ezarkuntzaren erritmo bera. Zalantzarik gabe, datu hori oso garrantzitsua da pertsona horien gizarteratzeari aurre egiteko orduan, gizarte bazterkeriarik ez egoteko, eta kontuan hartu behar da artikulua hau amaitzeko unean, erregularizatzeko prozesu berezi berria hasiko baita; bertan argi ikusiko da hemen dauden emakumeek eta gizonen zein neurritan lortzen dituzte hoba-

riak eta beharrezko dokumentazioa, euren egoera Espainiako estatuan erregularizatzeko.

Emakume atzeritarrek EAEn izandako presentziak gorakada iraunkorra izan du azken urteotan, eta hiru lurralde historikoetan nabaritu da joera hori. Gaur egun, emakume atzeritarrek gehienak Bizkaian daude, gero Gipuzkoan eta azkenik Araban. Izan ere, EAEn erroldaturiko emakume atzeritarren erdia Bizkaian bizi da, beste %30 Gipuzkoan eta gainerako %20 Araban.

Hala eta guztiz ere, emakume atzeritarren kopurua bertoko emakumeen kopuruarekin konparatuta ikusten denez, emakume atzeritarrek Arabako lurralde historikoan dute garrantzi erlatiborik handiena, garrantzi hori oraindik ere txikia izan arren; lurralde horretan guztizkoaren %3ra iristen dira, eta Gipuzkoan eta Bizkaian, berriz, ez dira ehuneko 2ra iristen.

3. grafikoa: EAEn bizitzeko baimena duten eta erroldaturik dauden emakume atzerritarren bilakaera. 1999-2003. urteak

Iturria: Idazleak landuta, Atzerritartasun Urtekarietako estatistiketan eta INEn oinarrituz.

Beste alde batetik, atzerriko biztanleriari dagokionez, sexuen arteko orekarik handiena duten lurraldeak Bizkaia eta Gipuzkoa dira, eta Araban gizonak nagusitzen dira, beste leku batzuetatik iritsitako pertsonen dagokionez (hain zuzen ere, 55 gizon eta 45 emakume); hori zalantzarik gabe, lurralde horretan gizonen nagusitasuna duten hiru talde nazionalen nagusitasunaren eraginezkoa da: portugaldarrak eta Afrika iparraldekoak (Maroko eta Aljeria), bertan emakumeen presentzia oso mugatua baita (hiru emakume eta zazpi gizon).

Emakume Atzerritarren biztanleriak jatorriko kontinentearen arabera duen banaketa

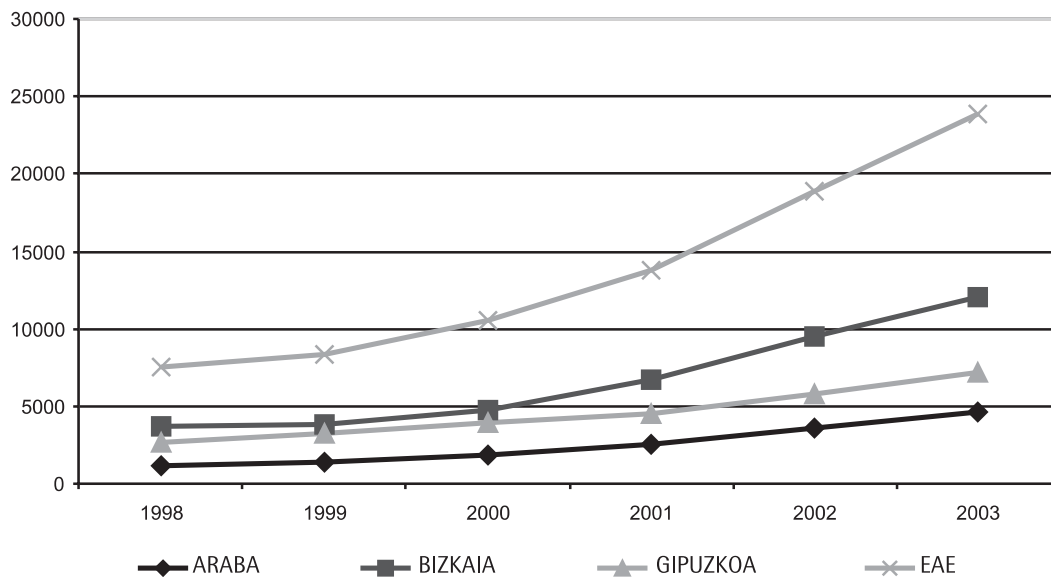
EAEko hiru Lurralde Historikoetan erroldaturiko 23.917 emakume atzerritarren ezaugarriari dagokionez (jatorriko kontinentea kontuan hartuta), esan daiteke hamarretik sei Amerikatik iritsitakoak direla, batez ere Amerika Latinotik. Bigarren tokian Europako emakumeak daude, hain zuzen ere emakume guztien laurdena; (Europar Batasuneko %18 eta Europa ekialdeko

beste herri batzuetatik etorritako %7 emakumeak). Afrikatik iritsitako emakumeak hirugarren postuan daude rankingean, baina gure gizartean finkaturiko emakume atzerritar guztien %11ra baino ez dira helduz; azken postuan Asiatik iritsitako emakumeak daude (%4).

6. grafikoa adierazitakoaren arabera, gure lurraldean bizitzeko arauzko dokumentazioa duten emakume kopururik handieneko eremuak, aldi berean, egoera irregularrean dauden emakume kopururik handiena dute.

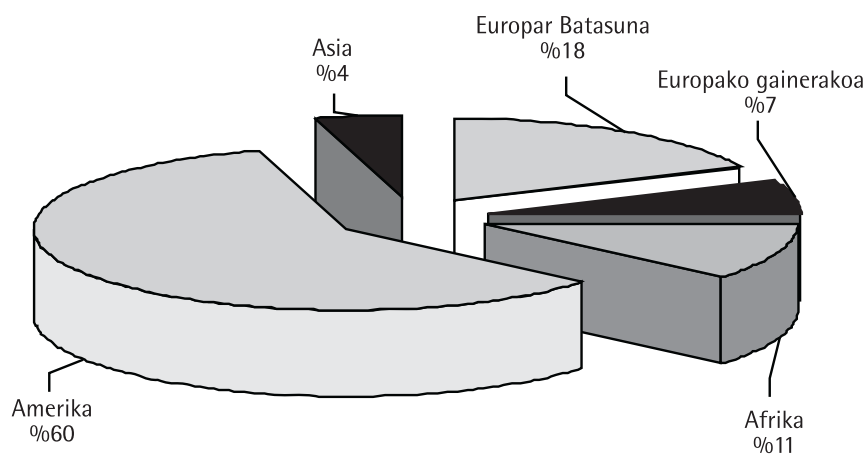
EAEn erroldaturiko emakume inmigranteen taldearen jatorri nagusiaren arabera banaketa hau talde horrek orain dela bost urte (1999) izandakoarekin konparatuta agerian gelditzen denez, Amerikatik iritsitako emakume inmigranteen kopuruak hazkunde azkarra izan du. Talde horrek, 2003an, Europatik iritsitako emakumeen taldeak baino 35 puntu gehiago zituen; 1999an, oster, rankingaren lehenengo postuan azken talde hori zegoen, Amerikako taldeak baino 10 puntu gehia-

4. grafikoa: EAE eta bertako hiru lurralde Historikoetan eroldaturiko atzerriko emakumeen bilakaera. 1998-2003. urteak

Iturria: Idazleak landuta, INEren estatistiketan oinarrituz.

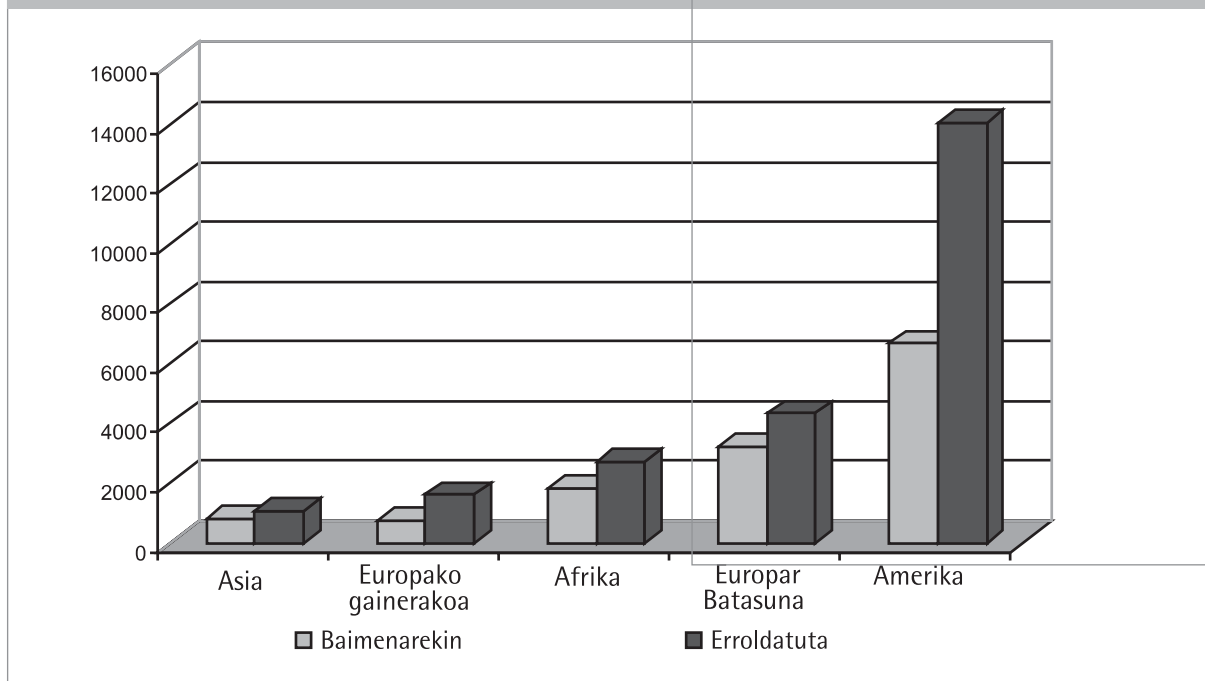
5. grafikoa: EAE eroldaturiko emakume atzeritarren banaketa, jatorriaren eremu nagusiaren arabera. 2003. urtea

Iturria: Idazleak landuta, INEren estatistiketan oinarrituz.

6. grafikoa: EAEn bizitzeko baimena eta bertan errolatuta dauden emakume atzerritarren bolumenaren konparazioa, euren jatorri nagusiaren arabera. 2003. urtea.

Iturria: Idazleak landuta, INEren estatistiketan eta 2003ko Atzerritartasun Urtekarian oinarrituz.

gorekin. Izan ere, hurrengo grafikoan ikusten denez, EAEn errolaturiko emakume europarren kopuruak 1999tik 2003ra gorakada etengabea izan arren, hazkunde erritmoa Amerikako emakumeen taldearena baino txikiagoa izan da; horrenbestez, euren garrantzi erlatiboa 45etik 18ra jaitsi da, Europa ekialdeko herrietatik iritsitako emakumeen ekarpena handiagoa izan arren (balio absolutuetan eta erlatiboetan).

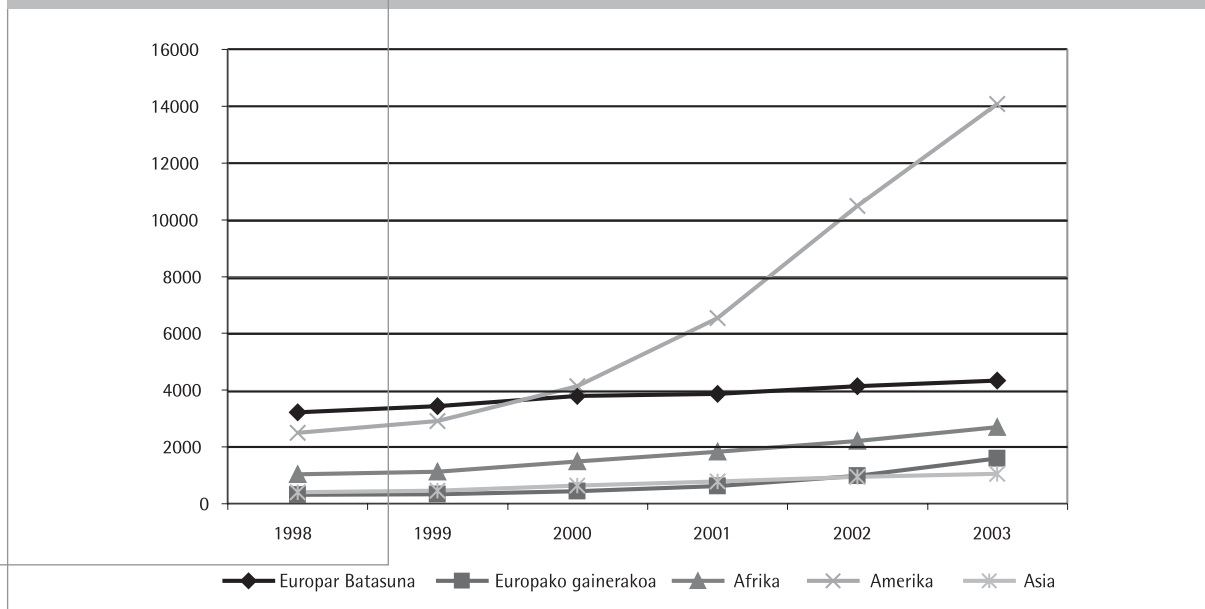
Hazkunderik ikusgarriena Amerikako emakumeen taldeak izan du, batez ere Erdialdeko eta Hegoaldeko Amerikatik iritsitako taldeak; horrela, rankingaren lehenengo postuan daude orain eta, dirudienez, etorkizun hurbilean beste taldeek nekez atera ahal izango dute postu horretatik. Izan ere, 1999an atzerriko emakumeen taldearen %35era iristen ziren; bost urte geroago, euren presentzia bost aldiz handiagoa zen; 2000tik aurrera hazkunde oso handia izan dute eta gaur egun guztizkoaren %60ra iristen dira.

EAEn bizi diren Afrikako eta Asiako emakumeen kopuruak ere goranzko joera iraunkorra izan du balio absolutuetan; hala ere, Amerikako taldea baino erritmo motelagoan hazi direnez, gure inguruan garrantzi erlatiboa galdu dute, eta, hurrenez hurren, 3 eta 2 puntu jaitsi dira, Amerikako taldearen mesedetan.

EAEn bizi diren emakume atzerritarren taldeak jatorri nagusiaren arabera Lurralde Historikoetan duen banaketari dagokionez, hiru lurraldeekiko komunak diren gauza batzuk esan daitezke: alde batetik, Amerikatik iritsitako emakumeen nagusitasun argia (batez ere, Erdialdeko Amerikakoak eta Hego Amerikakoak); bestetik, Lurralde Historiko bakoitzean (Araba, Bizkaia eta Gipuzkoa) finkaturiko emakume atzerritarrek jatorriko kontinentearen arabera duten ordena bera. Beraz, adierazitakoaren arabera, rankingaren lehenengo postuan Amerikako emakumeak daude; hurrengo postuan Europatik iritsitako emakumeak daude², hirugarren

² Europatik iritsitako emakumeen grafikoetan ikusten denez, horiek bi taldetan banaturik daude, emakumeok Europar Batasuneko beste herriren batekoak edo Europa ekialdekoak izatearen arabera, bai batzuek nahiz besteek bizitzeko edota lan egiteko baimenak lortzeko orduan dituzten aukera desberdinak kontuan hartuta, bai bertoko biztanleek horiei buruz orokorrean duten iritzi desberdina aintzat hartuz.

7. grafikoa: EAEen erroldaturiko emakume atzerritarren kopuruaren bilakaera, jatorri nagusiaren arabera. 1998 – 2003. urteak

Iturria: Idazleak landuta, INEko estatistiketan oinarrituz.

postuan Afrikako emakumeak; azkenik, hiru kasuetan, laugarren eta azken postuan Asiatik iritsitako emakumeak daude.

Hiru Lurralde historikoek, hala eta guztiz ere, desberdintasun batzuk dituzte, emakume atzerritarren taldeen osaketari dagokionez. Alderdi horretatik, esan behar da Amerikako emakumeek beste kontinente batzuetakoekin baino garrantzi erlatibo handiagoa dutela, Bizkaiko Lurralde Historikoan, guztizkoaren %65arekin, eta Araban eta Gipuzkoan kopuru hori %53koa da. Azken lurralde horretan, Gipuzkoan, aipagarria da europar jatorriko emakumeen garrantzi handiagoa (%35), batez ere Europar Batasuneko herrietatik iritsitako emakumeen kasuan; Euskal Autonomia Erkidegoaren geografiako beste bi lurraldeetan, ostera, ehuneko hori %21-24 bitartekoa da. Azkenik, afrikar jatorriko emakume atzerritarren presentzia erlatiborik handiena Araban dago, %19ko ehunekoarekin; Bizkaian eta Gipuzkoan, berriz, ehuneko hori %9-10ekoa da, bertan erroldaturiko emakume atzerritarren talde osoari dagokionez.

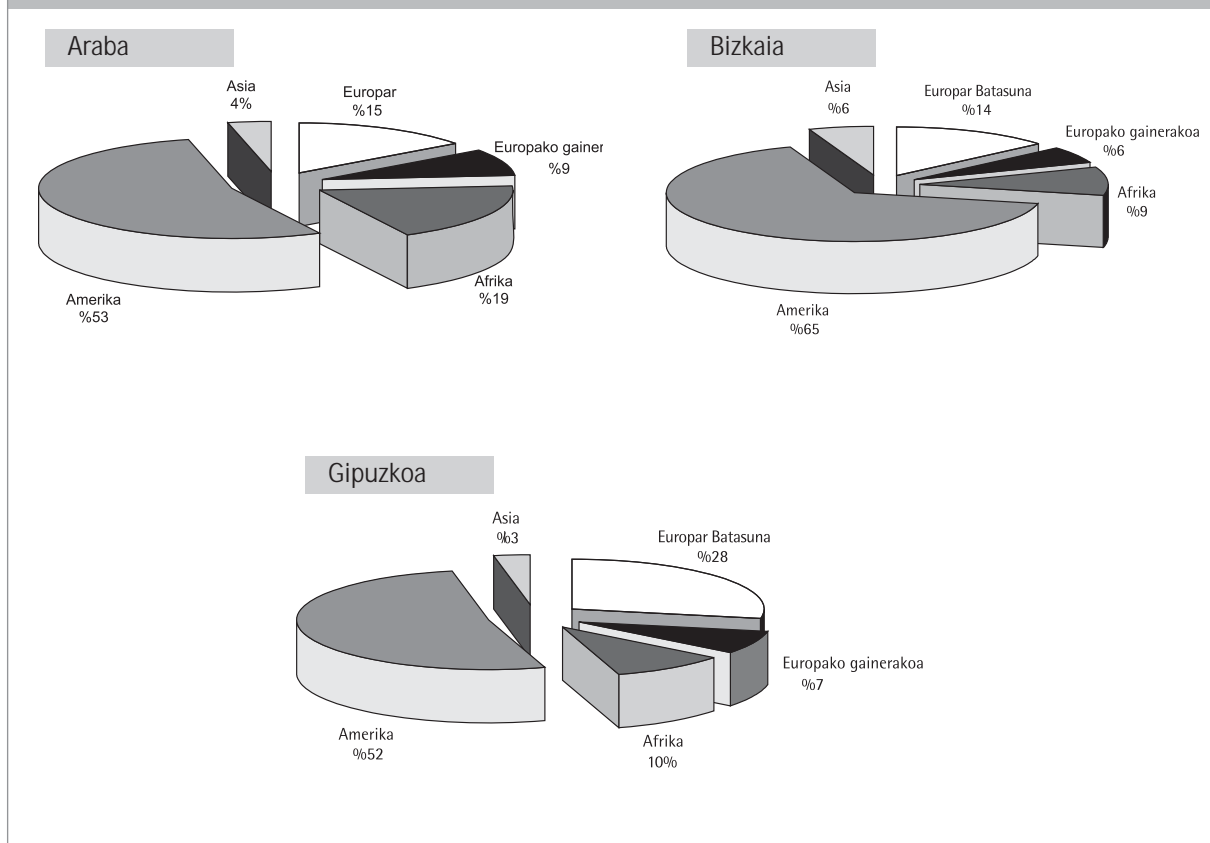
Hiru lurralde historikoek hazkunde absolutuak dituzte, emakume talde guztien aldetik, emakume horien jato-

ria edozein izan arren. Hala eta guztiz ere, hiru lurraldeek ez dute hazkunde erritmo berbera, EAE osorako adierazitakoaren arabera. Horri dagokionez, lurralde bakoitzerako prestatu diren 9, 10 eta 11 grafikoetan ikustenenez, bai Araban eta bai Bizkaian edo Gipuzkoan, presentzia kopuruaren gorakadarik handiena Amerikako emakumeek izan dute, hain zuzen ere, Erdialdeko Amerikako eta Amerika Latinoko emakumeek, eta horiek 2000tik aurrerako goranzko joera oso nabaria izan dute.

Arabian aipagarria da bertan erroldaturiko afrikar jatorriko emakume kopuruak izandako hazkundera; izan ere, ia bost urtetan euren kopurua ia lau aldiz handiagoa da, eta lehenengoz, Europar Batasuneko emakumeak kendu egin dituzte bigarren postutik; Europa Ekialdeko emakumeak, bestalde, finkatu egin dira laugarren postuan eta bitarte gero eta handiagoa ireki dute, asiar jatorriko emakumei dagokionez, horietan osatzen baitute atzerriko talderik txikiena.

Gipuzkoan, amerikar jatorriko emakumeen taldeak izandako hazkundera ez ezik, aipagarria da Europar Batasuneko emakumeek duten garrantzi absolutu eta

8. grafikoa: Erroldaturiko emakume atzerritarren banaketa, jatorri nagusiaren eta Lurralde Historikoaren arabera. 2003. urtea.

Iturria: Idazleak landuta, INEren datuetan oinarrituz.

erlatibo handiagoa, aldi osoan zehar, EAEko beste bi lurraldeetan dutenarekin konparatuz. Egin-eginean ere, Gipuzkoan gure inguru hurbiletik iritsitako emakumeen talde hori rankingaren lehenengo postuan egon da, kontuan harturiko aldi ia osoan, eta gainera, aipagarria da horiek gainerako taldeei dagokienez duten distantzia handia; bitarte hori, hala ere, Amerika Latinoko emakumeek laburtu eta, batzuetan, gainditu egin dute, azken bi urteotan; talde horrek Bizkaian eta Araban 1998rako gainditu zuen Europar Batasunetik iritsitako emakumeen taldea.

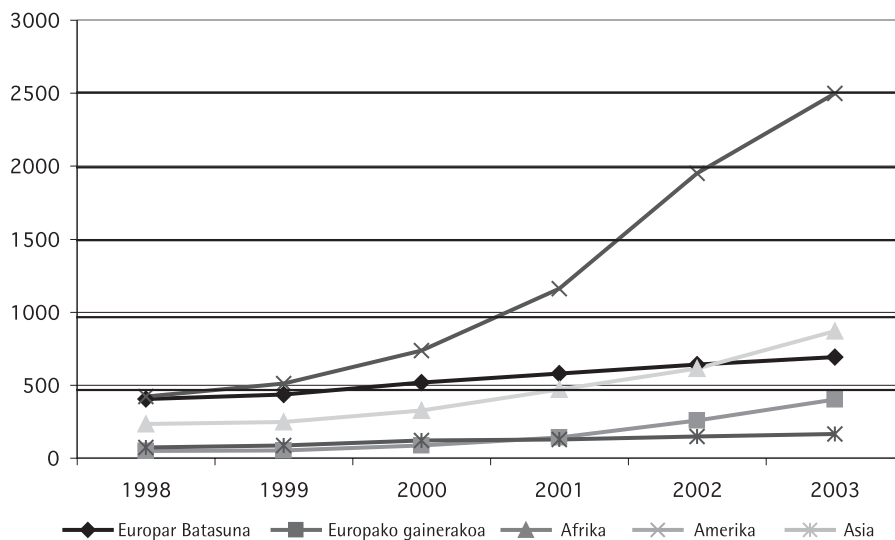
Bizkaian, Erdialdeko Amerikako eta Amerika Latinoko emakumeek garrantzi absolutu eta erlatibo handiagoa dute, eta gainera, asiarrak jatorriko emakume atzerritarrek ere garrantzi absolutu eta erlatibo handiagoa

dute, eta hori aipagarria da, nahiz eta talde hori rankingaren azken postuan egon, kopuruari dagokionez.

Emakume atzerritarrek nazionalitatearen arabera duten banaketa

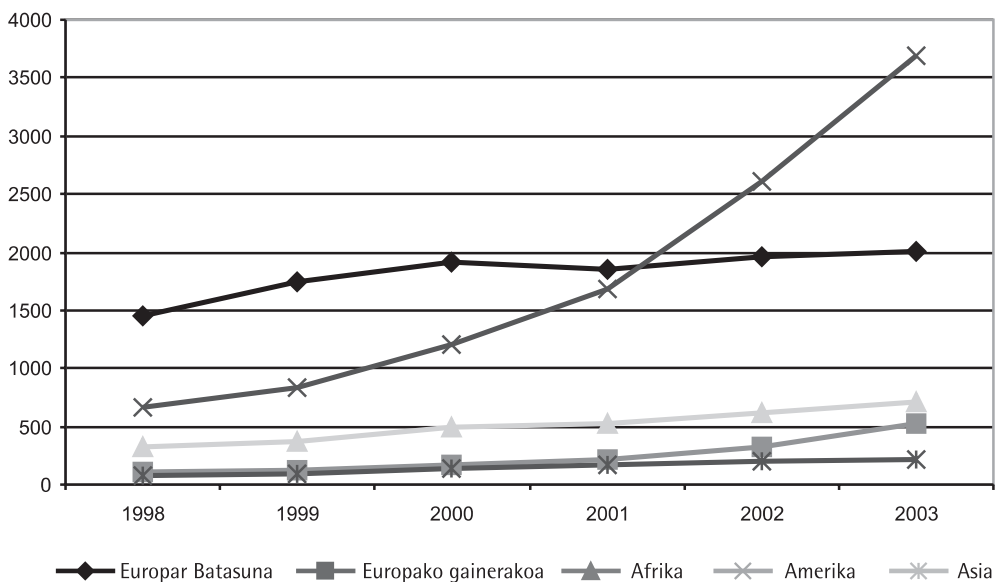
Orain nazionalitatearen arabera aztertuta egingo dugu. Lehenengo eta behin, aipagarria da emakumeen azken urteotako migrazio jarioen dibertsifikazioa, EAERI dagokionez: gure erkidegoan finkaturiko emakume atzerritarren kopuruak gora egiteaz gain, gero eta gehiago dira emakume atzerritarrek osaturiko talde horretan efektiboak dituzten herriak. Horrela, INEk jasotako datu estatistikoetan ezarritakoaren arabera, 1998an gutxienez 150 kide erroldaturik zuten

9. grafikoa: Araban erroldaturiko emakume atzerritarren kopuruaren bilakaera, jatorri nagusiaren arabera. 1998 – 2003. urteak

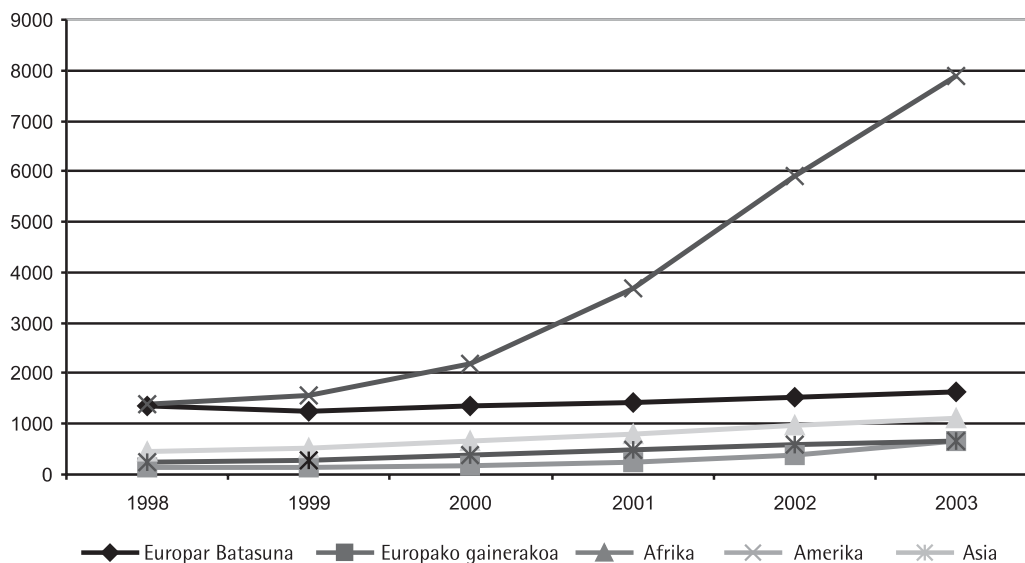
Iturria: Idazleak landuta, INEren estatistiketan oinarrituz.

10. grafikoa: Gipuzkoan erroldaturiko emakume atzerritarren kopuruaren bilakaera, jatorri nagusiaren arabera. 1998 – 2003. urtea.

Iturria: Idazleak landuta, INEren estatistiketan oinarrituz.

11. grafikoa: Bizkaian erroldatutako emakume atzerritarren kopuruaren bilakaera, jatorri nagusiaren arabera. 1998 – 2003. urteak

Iturria: Idazleak landuta, INEren datuetan oinarrituz.

nazioak 11 ziren, eta zifra hori, 2003an, 26koa da. Azken urte hauetan, gainera, aldaketa nabariak egon dira nazionalitatearen arabeko talde nagusien rankingean: 1996an, lehenengo bost postuetan sarturiko Europatik kanpoko nazionalitate bakarra marokoarra zen (hirugarren postuan, portugaldarrarekin eta frantziarrarekin batera -lehenengo eta bigarren postuak, hurrenez hurren-). 1998an, rankingaren lehenengo bi postuetan berriro ere Europako bi nazionalitate zeuden, portugaldarra eta frantziarra, eta gero, marokoarra eta kubatarra, eta azken nazionalitate horrek lekua kendu zion alemanari; alemana bosgarren postuan gelditu zen eta britainiarra, berriz, seigarren postuan. Hiru urte geroago, 2001ean, aldiz, rankingaren lehenengo postuan Amerikako hiru nazionalitate zeuden (Kolonbia, Brasil eta Ekuador, lehenengo, hirugarren eta seigarren postuan, hurrenez hurren), eta barruan Europako bi nazionalitate soilik gelditu ziren, portugaldarra (bigarren postuan) eta frantziarra (bosgarren postuan); nazionalitate marokoarra ere barruan gelditu zen, laugarren postuan. 2003an, kolonbiar nazionalitateko emakumeak lehenengo postuan zeuden eta horien atzean ekuadortarrak, portugaldarrak, brasilda-

rrak eta marokoarrak; Amerika Latinotik iritsitako emakumeen talde horien lidergoa gero eta garbiagoa zen. Urte hauetan, Europar Batasuneko beste herri batzuetatik iritsitako emakumeen taldeak ere goranzko joera izan du, balio absolutuetan, baina horren garrantzi erlatiboa gero eta txikiagoa da, Batasunetik kanpoko emakumeen taldeak izandako hazkunde eritmo biziagoaren eraginez.

Berriro ere lurralde historiko bakoitza bere aldetik aztertzen badugu (oraingoan, erroldaturiko emakume atzerritarren talde nagusiak -nazionalitatearen arabera- aztertzeko), aipagarria da Amerika Latinoko bi nazionalitatearen nagusitasuna, hain zuzen ere, kolonbiarra eta ekuadortarra; rankingeko lehenengo postuetan daude, aztertutako hiru eremu geografikoetan.

Kolonbiarren nagusitasuna oso nabaria da Bizkaian, eta bertan, talde hori bigarrena (ekudortarren taldea) baino askoz ere handiagoa da; bi taldeen arteko distantzia oso handia da Arabaren kasuan ere, baina ez da Bizkaian bezain handia; Gipuzkoan ez da halakorik gertatzen, bertan biak baitaude lehenengo postuan,

ekarpen kopuru berberarekin. Azken lurralde horretan, europar jatorriko emakume atzerritarren taldearen garrantzi handiagoa nazionalitatearen arabera sailkapenean ikusten da; izan ere, Gipuzkoan europar nazionalitateko bi talde sartzen dira lehenengo postuen barruan: emakume portugaldarrak (hirugarren postuan, baina lehenengo eta bigarren postuetatik oso hurbil -Amerika Latinoko bi nazionalitate-) eta Gipuzkoan erroldaturiko emakume frantziarrak, bosgarren postuan; Araban eta Bizkaian, berriz, horiek hamargarren postuan daude, eta bertan ere europar jatorriko nazionalitateek ez dituzten gainditzen. Gipuzkoan, gainera, europar nazionalitateko beste talde bat lehenengo hamar postuen barruan sartzen da, hain zuzen ere, emakume britainiarren taldea, eta hori bederatzigarren postuan dago.

Araban, aipagarria da Magrebetik iritsitako bi emakume taldek duten protagonismo handiagoa: marokarrak (laugarren postuan) eta aljeriarrak (seigarren postuan), eta horiek lurralde historiko honetan erroldaturiko emakume atzerritarren %14 osatzen dute

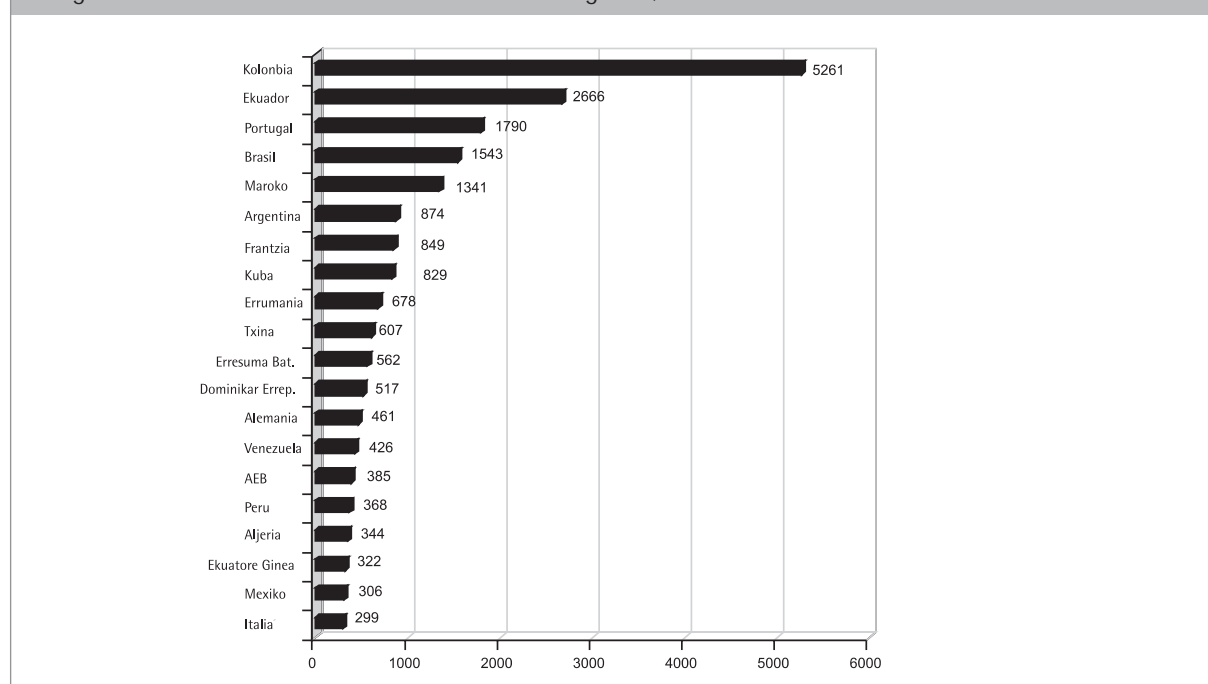
(Gipuzkoan eta Bizkaian ehunekoak %7koa eta %5ekoa dira, hurrenez hurren). Azken lurralde historiko horretako emakume atzerritarren talde nagusienera bat asiar jatorrikoa da; txinatarren taldea da eta seigarren postuan kokaturik dago.

Batasunekoak ez diren europar nazionalitateen taldearen barruan, Araban eta Bizkaian lehenengo hamar postuen barruan dagoen bakarra errumaniarra da, nahiz eta munduko leku horretatik iritsitako emakumeek balio absolutuetan gorakada iraunkorra izan, bai EAE osoan eta bai bertako lurralde guztietan.

Atzerriko biztanleek adinaren arabera duten banaketa

2003ko Udal Erroldan jasotako datuen arabera, emakume atzerritarrek Euskal Autonomia Erkidegoan adinaren arabera duten banaketa ondoren adierazitakoa da: emakumeen ehuneko 12k 14 urte edo gutxiago dute; gutxi gorabehera hirutik batek 15-29 urte ditu; ehuneko 38k 30-44 urte ditu; EAEn bizi diren emaku-

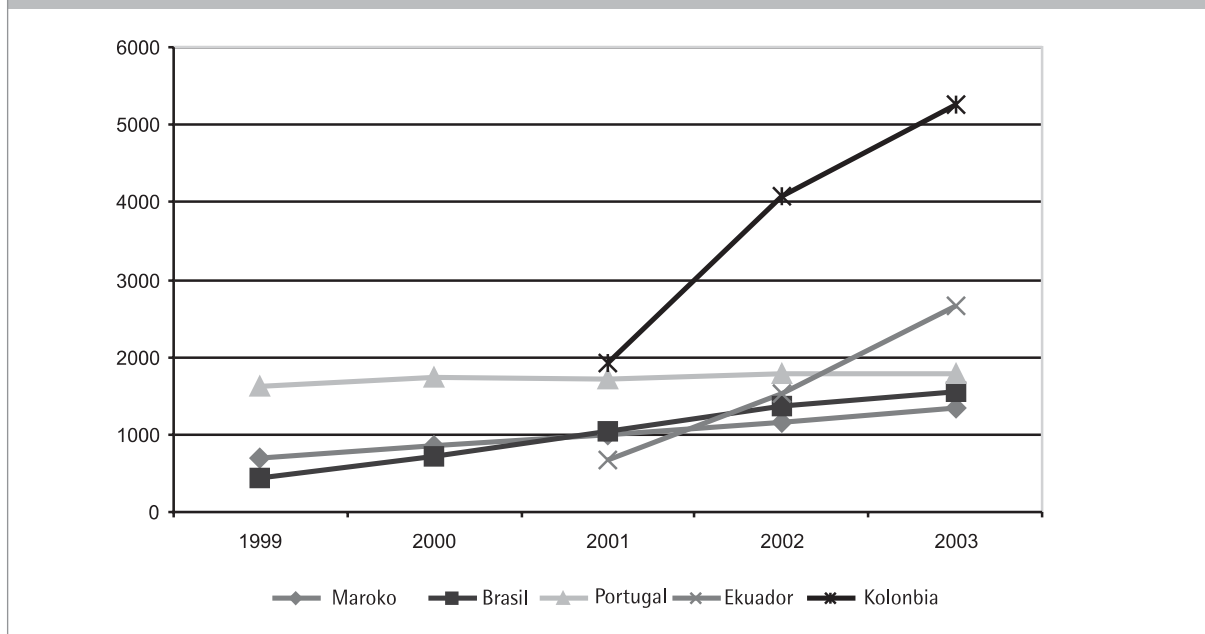
12. grafikoa: EAEko emakume atzerritarren talde nagusiak, naziotasuneko herriaren arabera. 2003. urtea

Iturria: Idazleak landuta, INEren estatistiketan oinarrituz

13. grafikoa: EAEn erroldaturiko emakume atzerritarren talde nagusien bilakaera³, naziotasunaren arabera. 1998-2003. urteak

Iturria: Idazleak landuta, INEren estatistiketan oinarrituz. me atzerritarren ehuneko 12k 45-60 urte dute, eta 60 urtetik gorakoen ehunekoa askoz ere txikiagoa da: ehuneko 5.

Adinaren araberako banaketa hori aztertuta, esan daiteke emakume horietako asko (gehienak familia sortzeko eta haurrak edukitzeko adinean) horrexetarako etorri direla gure lurraldera: sarritan senarrekin edo bertan daudenekin biltzeko; batzuetan seme-alabekin eta beste zenbaitetan bakarrik, baina etorkizun hurbilean haurrak bertan edukitzeko helburuarekin, bikotea gure erkidegoan finkatu ondoren. Emakumeak migrazio fenomenoaren subjektu pasibotzat ikusten dituzten estereotipo guztiek ideia hori sortzen lagundu dute, baita komunikabideetan esaten diren gauza guztiek ere, horietan emakumeek inmigrazioan duten presentzia aipatzen baita, horren helburua EAEko jaiotzasun gorakadarekin lotzea soilik izan arren. Baina adinaren araberako banaketa horrek, aldi berean, EAera iritsitako emakumeen inmigrazioaren izaera ekonomiko nagusia uzten du agerian. Izan ere, emakume

horiek geure gizartera etortzeko arrazoiak asko eta oso anitzak izan arren (pizgarri ekonomikoak, familia berriro biltzea, seme-alabentzako aukera hobekak lortzea, askatasun nahiz independentzia pertsonal zein sozial hobearen bilaketa, abentura espiritua, maitasuna, aldatzeko edo gehiago ikasteko nahia, etxe barruko biolentzia egoeretatik ihes egitea, biolentzia politikoa, generoari loturiko arrazoen eraginezko jazarpena...), emakume askok ez diote ukorik egingo enplegua lortzeari, geure inguruan bizi ahal izateko behar diren baliabide ekonomikoak lortzeko. Baina lanaren arloan sartu baino lehen, emakume horien heziketa maila aztertzea komeni da.

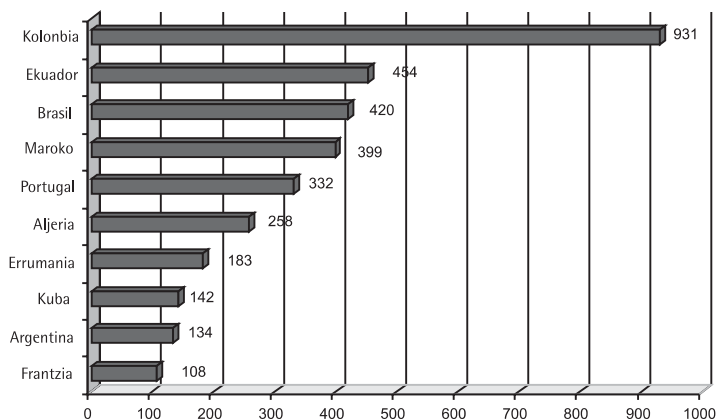
Emakume atzerritarrak eta heziketa maila

EAEn bizi diren emakume atzerritarren heziketa maila biztanleria autoktonoak duena baino baxuagoa da, baina nahiko urruntzen da kulturarik eta heziketarik gabeko inmigranteen estereotipotik.

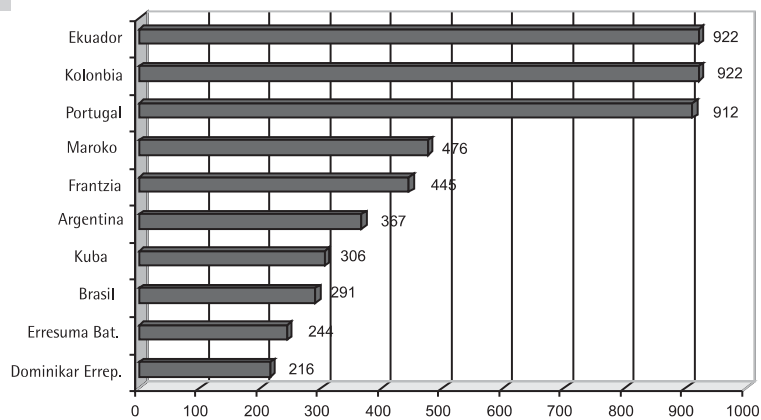
³ Ekuadorren eta Kolonbiaren kasuan sekuentzia ez da aurkezten 1998tik, 2001etik baizik; izan ere, lehenagorako, INEK ez du zehazten bereizitako kopurua, segurutik EAEn erroldaturiko nazionalitate horretako emakumeek izandako presentzia txikiaren ondorioz, eta horrek aditzera ematen du bi talde horiek azken urteotan izandako gorakada ikusgarria.

14. grafikoa: Erroldaturiko emakume atzerritarren talde nagusiak, naziotasuneko herriaren arabera

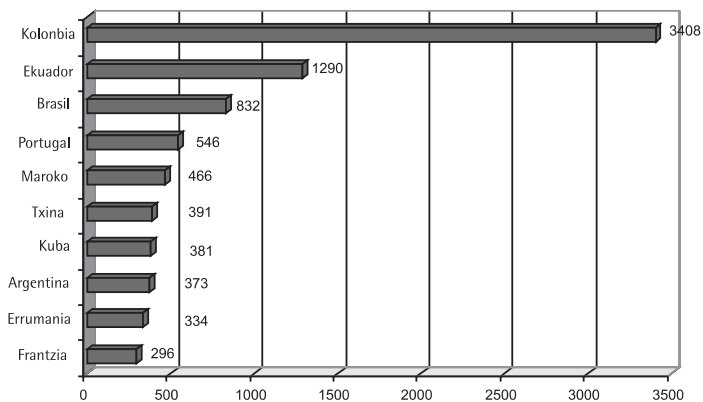
Araba

Gipuzkoa

Bizkaia

Iturria: Idazleak landuta, INEren estatistiketan oinarrituz.

EUSTATEk emandako informazioaren arabera, gure lurraldean bizi diren 10 urtetik gorako hamar emakume atzerritarretik ia seik ez dute oinarrizko ikasketarik (%23) edo ez dute titulu akademikorik edo analfabetoa da (%36). Zalantzarik gabe, heziketa gutxiko talde horixe da ugariena, eta horrek indartu egiten du emakume inmigranteek heziketa maila oso baxua izatearen ideia. Hala eta guztiz ere, ondorio horri zenbait nabardura egin ahal zaio, EAEko biztanleriak dituen zifrekin konparatuz gero, bertako %54k oinarrizko, eskolaurreko edo behezagoko ikasketak baino ez dituelako.

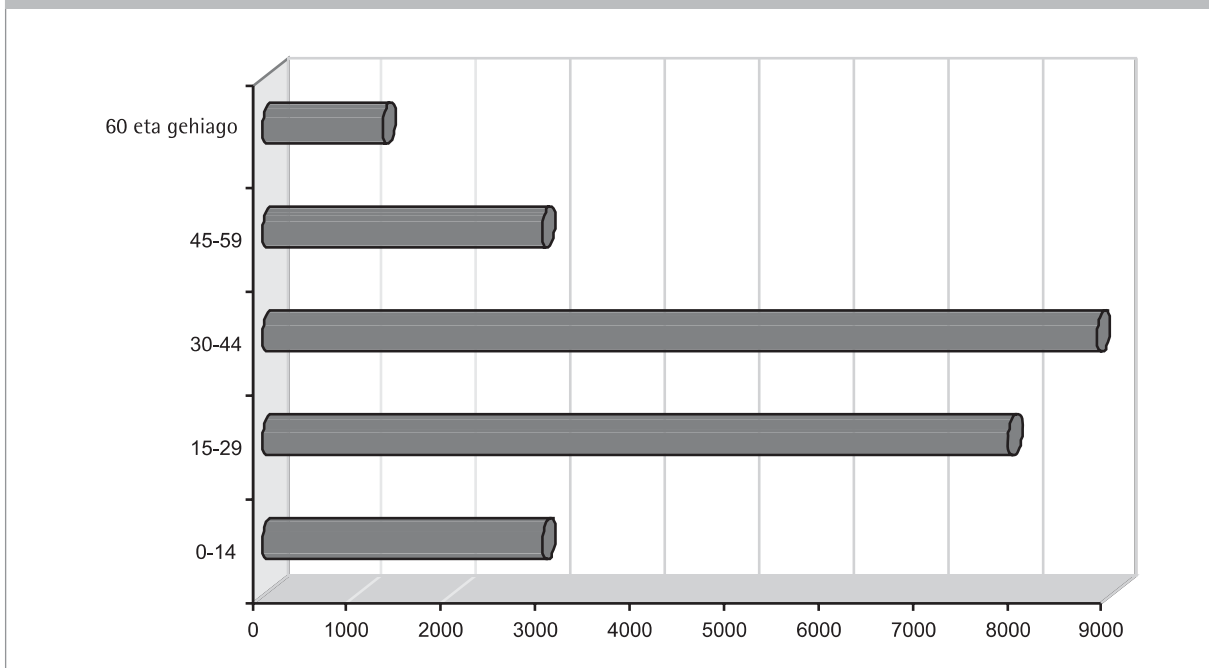
Bestalde, EAEn bizi diren emakumeen taldeari dagokionez, bigarren hezkuntzako edo lanbide heziketako tituluren bat dutenen ehunekoa guztizkoaren herenetik gorakoa da, biztanleria autoktonoaren kasuan gertatzen den bezala (hain zuzen ere, %31 bi kasuetan). Guztiarekin ere, emakume atzerritarren artean, lanbide heziketa ez da oso ospetsua (%3k baino ez dauka titulu akademiko horietarikoren bat), baina bigarren hezkuntzan ehunekoa handiagoa da (emakume atzerritarren %29k maila akademiko hori dauka).

Azkenik, unibertsitateko heziketa kontuan hartuta, aipagarria da hezkuntza maila horrexetan daudela desberdintasun nagusiak emakume atzerritarren eta EAEko biztanleriaren artean; egin-eginean ere, emakume atzerritarren artean unibertsitateko titulua ehuneko 8ak baino ez du eta EAEko biztanle autoktonoen kasuan ehuneko hori %15ekoa da; hala eta guztiz ere, kasu honetan ez da eskatzen heziketa hori amaituta edukitzea, hasita edukitzea baizik.

Emakume atzerritarrak eta lan merkatua EAEn

Euskal Autonomia Erkidegoan, bizitzeko baimena duten emakumeen ia erdiak, gainera, lanerako baimena ere badauka; halaber, gizarte segurantzaren alta hartuta dauka. Hala eta guztiz ere, lan baimenen eta laneko alden (Gizarte Segurantzaren) herenera baino ez dira heltzen, gure lurraldean atzerriko pertsonen ematen zaizkien guztiei dagokienez. Izan ere, biztanle talde hori azken mailan dago lanaren aldetik, bi talde autoktonoen atzetik (EAEko gizonen eta emakumeen

15. grafikoa: EAEn erroldaturiko emakume atzerritarren banaketa, adinaren arabera. 2003. urtea

Iturria: Idazleak landuta, INEren estatistiketan oinarrituz.

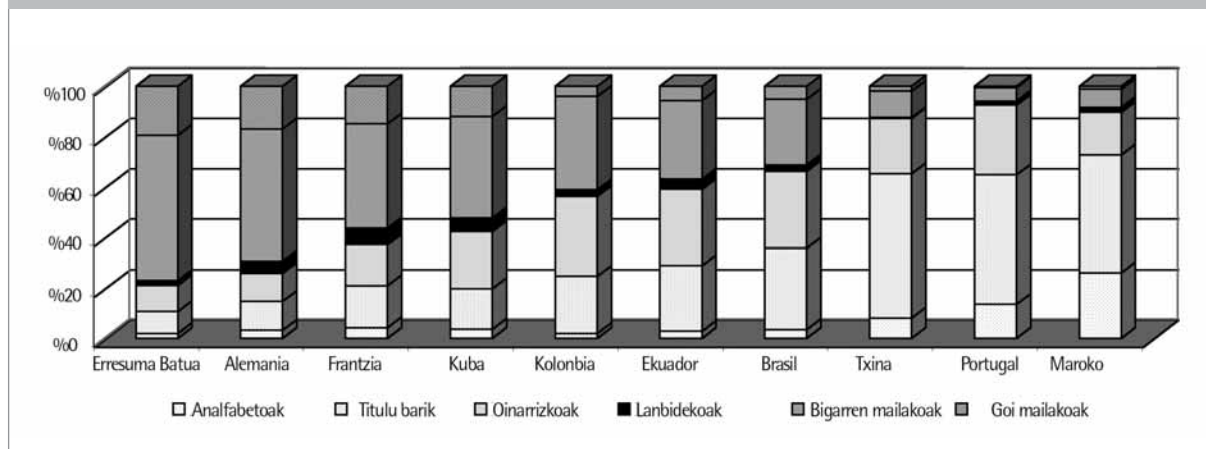
taldeak), baita gizon atzerritarren taldeak osaturiko taldearen atzetik ere, eta sarriegi, lanik gehienak ezkutuko ekonomiari lotuta egiten dituzte.

Bestalde, inguruko beste leku batzuetan gertatzen denez, emakume atzerritarrek oraindik ere enplegu aukera oso mugatuak dituzte gure gizartean, eta aukera horiek "emakumeen lanetan" oinarriturik daude. Egailanek EAEko inmigrazioari eta lan merkatuari buruz oraintsu argitaraturiko txosten batean jasotakoaren arabera, enplegua eskatzen duten emakume atzerritarrek, atzerriko gizonek baino ezaugarri akademiko hobekiak eduki arren, prestakuntza gutxiago eskatzen dituzte (adibidez, etxeko laguntzaileak,

saltzaileak, sukaldaritzako laguntzaileak, zerbitzariak, etab.) eta enplegu horiek ez dira bereizten Estatuan edo Europako beste herri batzuetan bizi diren emakume atzerritarrek egiten dituztenetatik; hori, dirudienez, harrerako gizarteak emakume horiei uzten dien lan-nitxoetara egokitzeko estrategia baten eraginezkoa da, emakumeok duten aurretzako heziketa akademikoaren eraginezkoa baino gehiago.

Emakume horien eskaria, horrenbestez, langile autoktonoek baldintza txarren eraginez nahi ez dituzte lanetan biltzen dira (lanaldi luzeak, soldata txikia, segurtasun nahiz higiene baldintza txarrak, ospe eta gizarte babes txarra, egonkortasun txikia eta, batzue-

16. grafikoa: EAEn bizi diren emakume atzerritarren talde nazional nagusien titulazioa. 2001. urtea. Ehuneko bertikalak.

Iturria: Idazleak landuta, udal erroldan 2001eko maiatzean zeuden datuetan oinarrituz (EUSTATEk emandako datuak).

tan, inolako kontraturik ez, etab.); izan ere, lan merkatuan sartzeko aukera eskaintzen duten lan bakarrak dira, lan hori ezkutuko ekonomiari lotuta egon arren; gainera, baliabide ekonomikoak lortzeko aukera ematen dute, baliabide horiek urriak badira ere; hala eta guztiz ere, lanok ez dira lagungarriak euren lege-estatusa aldatzeko, baimenak lortzea eta berriztatzea zaila delako, eta gainera, lanok emakume asko zapalkuntzako eta gizarte bazterkeriako egoera nabarian uzten dituzte.

Azken batean, emakume horiek hiru diskriminazio jasaten dituzte: emakumeak izatea, atzerritarrak izate-

tea eta langileak izatea, gizarteak ospe, erregulazio eta soldata txarreko enpleguak ematen dizkielako, eta horrela, zalantzarik gabe, emakumeok gizarteratzea zailagoa da. Izan ere, halako enpleguen eraginez, emakume askok bizitza berria hasten dute, itxaropenez beteriko bizitza, baina emakume horientzako aukera berriak eskaini behar dira, horiek hobeto laneratzeko eta gizarteratzeko. Horrela, bazterkeria prozesuak ekidin eta hobetu egingo dira euren baldintza familiarrak, pertsonalak eta sozialak; hori funtsezko abiapuntua da pertsona horiek EAEn gizarteratzeko.

Bibliografía

- EGAILAN (2003): *Inmigración y mercado de trabajo en la Comunidad Autónoma del País Vasco 2003*, Lan Merkatuaren Behatokia, www.lanbide.net
- EGAILAN (2002): *Inmigración y mercado de trabajo en la Comunidad Autónoma del País Vasco 2002*, Lan Merkatuaren Behatokia, www.lanbide.net
- EGAILAN (2001): *Población inmigrante y mercado de trabajo en la CAPV, 2001*, Lan Merkatuaren Behatokia, www.lanbide.net
- INSTITUTO NACIONAL DE ESTADÍSTICA (2003): *Migraciones. Estadísticas de variaciones residenciales*. www.ine.es
- SECRETARÍA DE ESTADO DE INMIGRACIÓN Y EMI-GRACIÓN (2004): *Anuario de Extranjería 2003*, Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

Autoreak

DOLORES JULIANO CORREGIDO

Filosofia eta Letretan doktorea (Historia Modernoa sailean) Bartzelonako Unibertsitatean; Antropologia lizentziatua Mar del Plata Unibertsitatean. Irakasle titularra izan da Bartzelonako Unibertsitateko Geografia eta Historia fakultatean, 1984tik 2001era. Heziketa eta graduondoko ikastaroetan gonbidaturiko irakaslea da. Parte hartu du inmigrazioari, kultura aniztasunari eta generoari buruzko ikerketa taldeetan, eta ERAPIko kidea da (identitate prozesuei buruzko antropologia ikerketarako taldea). Bere argitalpenen artean, aipagarriak dira: *Cultura Popular* (Anthropos. Bartzelona 1985. 2. edizioa 1992); *El juego de las astucias. Mujer y mensajes sociales alternativos*. (Horas y Horas. Madril. Cuadernos Inacabados bilduma, 11. zenb., 1992. 2. edizioa 2001); *Educación intercultural. Escolarización y minorías étnicas* (Eudema. Madril. 1993); *Las que saben... Subculturas de mujeres* (Madril. Horas y Horas, 1998); *El espejo oscuro: la prostitución*. (Bartzelona. Icaria 2001); *Excluidas y marginales. Una aproximación antropológica* (Madril: Cátedra argitaletxea, 2004. 2. edizioa 2006); *Les altres dones. La construcció de l'exclusió social. Els discursos que ens uneixen i ens separen* (Bartzelona: Quaderns de l'Institut 2006).

SANDRA GIL ARAÚJO

Soziologian lizentziatua Buenos Aireseko Unibertsitatean, eta migrazio politiketan aditua, Madrileko Unibertsitate Autonomoan. Europako emakume migratzaileen taldeekin lan egiten du. Irakasle gonbidatua da heziketa eta graduondoko ikastaroetan, baita mintegietan eta jardunaldietan ere. Ikerketa eta heziketa proiektuetan parte hartu eta horiek koordinatu egin ditu, nazioarteko migrazioen arloan. Honako hauen gonbita jaso du: Bakerako Ikerketa Zentroa (CIP), Gatazkei eta Giza Ekintzari buruzko Ikerketa Institutua (IECAH), Afrikarako eta Amerika Latinorako Ikerketa Politikoen Institutua (IEPALA), Alcalako Unibertsitateko Ipar Amerikako Ikerketen Unibertsitate Institutua (IUEN) eta Amsterdamgo Transnational Institute (TNI). Gaur egun, ikertzailea da Ortega y Gasset Unibertsitate Institutuko Migrazioak eta Hiritartasuna Programan, eta bertan, doktorego-tesia amaitzen ari da, "Las argucias de la integración. Construcción nacional y gobierno de lo social a través de las políticas de integración de inmigrantes. Los casos de Cataluña y Madrid." Bere azken argitalpenen artean, aipagarriak dira: *Las políticas de integración de inmigrantes en el contexto español. Entre la normalización y el derecho a la diferencia* (Vidal Fernández, Fernando argit.); *La exclusión social y el Estado de bienestar en España* (gizarte politiken V. FUHEM txostena, FUHEM/ICARIA, Bartzelona, 2006); *"Nation-State Building Process and Cultural Diversity: Spain"* (Blaschke, Jochen ed. Nation-State Building Processes and Cultural Diversity, editions PARABOLIS, Berlin, 2005); *"Muros alrededor de El Muro. Prácticas y discursos en torno a la inmigración en el proceso de construcción de la política migratoria comunitaria"* (Miranda, M.J., Martín, M. eta Vega, C. (koord.), Delitos y fronteras. Mujeres Extranjeras en prisión, Ikerketa Feministen Institutua-UCM, Madril, 2005).

M. TERESA MARTÍN PALOMO

Lizentziatua Soziologian eta Zientzia Politikoetan Madrileko Unibertsitate Konplutentsean (UCM). 1997 eta 2002 bitartean laguntzailea izan da Unibertsitate Konplutentseko Soziologia sailean eta Zientzia Politikoak eta Soziologia fakultatean, eta parte hartu du generoaren, politika publikoen eta soziologia juridikoaren arloan egindako ikerketetan; arlo horiei buruzko argitalpenak ditu. Oraintsu, *Delitos y Fronteras. Mujeres extranjeras en prisión* argitalpena koordinatu du (Madril, 2005, argitaletxe Konplutentsea). 2001etik Unibertsitate Konplutentseko Ikerketa Feministen Institutuaren Batzordeko kidea da. Gaur egun, kontrataturiko ikerlaria da Zientzia Ikerketen Goi Batzordeko Ekonomia eta Geografia Institutuan (CSIC).

RUTH M. MESTRE I MESTRE

Lizentziatua Zuzenbidearen Filosofian eta Valentziako Unibertsitateko Institut de Drets Humans deritzonoko kidea. Doktorea Zuzenbidean, Masterra Zuzenbidearen Teorian (Brusela) eta Soziologia Juridikoan (Oñati). Marie Curie fellow izan da CRERean (University of Warwick, UK). Valentziako Unibertsitateko doktorego sari berezia jaso zuen, *Feminismes, dret i immigració: una crítica feminista al dret d'estrangeria* tesiarengatik. Parte hartu du hitzaldi eta eztabaida-foro askotan, ez bakarrik akademikoetan; gainera, artikulu asko idatzi ditu, Zuzenbidearen eta emakumeen (batik bat, emakume inmigranteak) arteko harreman konplexuak eta kontraesankorrak aztertuz. Oraintsu, *La Caixa de Pandora. Introducció a la teoria feminista del dret* liburua (SPUV, Valentzia, 2008) argitaratu du, eta, López Preciosorekin batera, *Trabajo sexual. Reconocer derechos* (La burbuja argital., Valentzia 2006).

EMMA MARTIN DÍAZ

Gizarte Antropologiako irakasle titularra Sevillako Unibertsitatean. Aditua da migrazio prozesuen eta lan merkatuen ikerketan, eta horietan lehentasuna ematen die generoaren eta etnizitatearen aldagaiei. 1982an itzultze-inmigrazioari buruzko lanak hasi zituen Andaluzian. Bere doktorego tesia (Blas Infante fundazioak saritutakoa) honako izenburu honekin argitaratu zen: *La inmigración andaluza en Cataluña: identidad cultural y papel político* (Sevilla, Blas Infante fundazioa, 1992). 1995etik aurrera, migrazio berriaren azterketa ikertu du eta Andaluzian gaiari buruz ikerketa asko egin dituen talde bateko zuzendaria da. Berrogeita hamar liburu baino gehiago idatzi ditu gaiari buruz, eta horien artean honako hauek aipa daitezke: *Procesos migratorios y relaciones interétnicas en Andalucía*, (OPI, MTAS, 1999), *Mercado de trabajo e inmigración extracomunitaria en la agricultura mediterránea* (Andaluziako Batzarra, Valentziako Generalitatea eta Bartzelonako Diputazioa, 2001) y *Procesos migratorios y ciudadanía cultural* (Mergablum, 2003). Parte hartzen du etnizitateari eta migrazio prozesuei, generoari eta giza eskubideei buruzko doktoregoetan, masterretan eta heziketa ikastaroetan, Europan eta Amerika Latinoan. Ikerketa bat amaitu du oraintsu, Sevillako prostituzioan dabilzan emakume inmigranteei buruz (prentsan). Gaur egun, nazioz gaindiko ikerketa proiektu bat koordinatzen ari da, emakume inmigranteek euren jatorrizko herrien garapenean duten eginkizunari buruz; proiektu hori Emakumearen Institutuak finantzatu du, I+G+B deritzonaren Plan Nazionalaren barruan; Tangerreko Abdelmalek Essaadi Unibertsitatearekin eta Ekuadorreko FLACSO Unibertsitatearekin lankidetzan egindako proiektua da.

BELÉN AGRELA ROMERO

Lizentziatua Zientzia Politikoetan eta Soziologian, eta diplomatua Gizarte Lanean, Granadako Unibertsitatean; doktorego-tesia egin du: "El análisis antropológico de las políticas de acción social con inmigrantes". Jaengo Unibertsitateko Gizarte Laneko Eskolan irakaslea da. Aditua da politika publikoetan, gizarte lanean, geroan eta inmigrazioan; aholkularia eta ikerlaria izan da herri administrazioetan, eta gainera, parte hartu du nazio eta nazioarteko ikerketa askotan. Era berean, ikerketa egonaldien bitartez, honako hauei lotuta egon da: Departement

de Travail Social (Université du Québec à Montréal); École de Service Social (Université du Montréal); Doctoral School for Postgraduate Interdisciplinary Research on Interculturalism and Transnationality (Aalborg University, Danimarka. Marie Curie bekaduna); Center for Comparative Immigration Studies (University of California San Diego, AEB). Azken horretako ikerlari elkartua eta "Otras perspectivas feministas en investigación social" ikerketa taldeko kidea da. Gizarte teknikariei zuzendutako heziketa ekintzen irakaslea da. Oraintsu argitaraturiko liburuen artean, aipagarria da *Mujeres de un solo mundo: Globalización y multiculturalismo* (2002, Granada: Feminae). Honako liburu hauetako kapituluak idatzi ditu: *Delitos y fronteras. Mujeres Extranjeras en prisión* (2005, Madril: Argit. Konplutentsea) eta *Controlling Immigration: A Global Perspective* (2004, Standford:Standord University Press).

REMEI SIPI

Lehendakaria da Kataluniako Ginear Elkarten Federazioan; baterako sortzailea eta idazkaria da Emakume Afrikarren E`Waiso Ipola elkartean; Europako emakume beltzen eta gutxiengo etnikoen sareko kidea da eta horren egoitza Londresen dago 1991tik. Baterako sortzailea eta kidea da Espainiako Afrikar Intelektualen MFUNDIKUPA elkartean. Bartzelonako Ca la Dona Emakume Taldeko kidea da. 2002an, Gijoneko Ezker Batuko emakumeek Dolores Ibarruri saria eman zioten. Liburuak eta artikulua argitaratu ditu eta, horien artean, aipagarriak dira: *Inmigración y género. El caso de guinea Ecuatorial* (GAKOA, 2004).

ADRIANA KAPLAN MARCUSAN

Ikerlari seniorra Ramón y Cajal programan, Bartzelonako Unibertsitate Autonomoko Gizarte eta Kultura Antropologian, eta Praktika Tradizional Kaltegarrien Prebentziorako eta Ikerketarako Diziplina arteko Taldeko (GIPE/PTP) ikerlari nagusia da. Bere ikerketak Afrikako Sahara hegoaldeko migrazioetan oinarritu dira, baita akulturazio eta gizarteratze prozesuen azterketa antropologikoan ere, generoko ikuspegi zirkular eta nazioz gaindiko batetik. Landa-lanak egiten ditu Gambian, Senegalen eta Bissau Ginean, 1989tik orain arte, osasunari loturiko gaietan (batez ere, osasun sexuala nahiz ugalkorra eta elikadura). Gambian ikerlari laguntzailea izan da Medical Research Council deritzonean; gainera, aholkularia izan da Women's Bureau izenekoan eta nazioarteko zenbait agentzian (UNFPA, UNDP, Unicef, EB), emakumeen mozketak genitalei buruzko gaian. Espainian aholkularia eta lankidea izan da toki eta autonomia mailako zenbait erakundetan, migrazioen arloko gizarteratze politiken eremuan. Artikuluak eta liburuak argitaratu ditu eta, horien artean, honako hauek aipa daitezke: *Migración, Cultura y Alimentación* (1999) eta *De Senegambia a Cataluña: procesos de aculturación e integración social* (1998) ("la Caixa" fundazioko Dr Rogeli Duocastella Gizarte Zientzien Ikerketako X. saria). Ikus-entzunezkoen arloan, bi dokumental zuzendu ditu: *"Gambia, ciclo vital y supervivencia"* (1991) eta *"Iniciación sin Mutilación"* (2004). Horietan aukerako proposamen metodologiko berritzailea eskaintzen du, emakumeen mozketak genitalen prebentziorako. Dokumental hori Gambiako gobernuaren proposamen ofizialtzat hartu da eta bertako bost hizkuntzatan itzulita dago.

BEGOÑA ZABALA GONZÁLEZ

Zuzenbidean lizentziatua Deustuko Unibertsitatean; Emakume Internazionalistak eta SOS Arrazakeria elkarteetako kidea Nafarroan; emakumeen egoerari eta indarkeria sexistaren aurkako errebinkazioei buruzko ikerketak egiten ditu, baita emakume inmigranteen diskriminazioari edo emakumeen eskubideei buruzkoak ere. *"El oficio de la prostitución en Navarra: estigmas y modo de vida"* ikerketaren baterako autorea da (2003ko martxoa). Gainera, Mugarik Gabe elkarteak Nafarroako Unibertsitate Publikoan antolatzen dituen ikastaroetan irakaslea da: lankidetzari buruzko ikastaroak, generoaren ikuspegitik. Txostenak aurkeztu ditu kongresuetan, mintegietan eta jardunal-

dietan, eta horien artean aipagarria da Kordobako 2000ko Kongresu Feministan aurkezturiko "Feministas es...y será" txostena. Justa Monterorekin batera, "El movimiento feminista frente a las agresiones sexistas" dosierra koordinatu du (Viento Sur, 87. zenb., 2006ko uztaila); bertan, autore horrekin batera, "Algunos debates feministas en torno a la prostitución" deritzona idatzi du.

TRINIDAD L. VICENTE TORRADO

Soziologoa. Zientzia Politiketan eta Soziologian lizentziatua Deustuko Unibertsitatean (Bilbo). Masterra Europako Ikerketetan, espezialitate sozio-politikoan, unibertsitate horretan. Masterra Bake Ikerketetan, Ulsterreko Unibertsitatean (UK). Irakaslea Zientzia Politikoak eta Soziologia fakultatean eta kidea Deustuko Unibertsitateko Pedro Arrupe Giza Eskubideen Institutuan. Kidea Deustuko Unibertsitateko Nazioarteko Migrazioak, Gizarteratzea eta Gizarte Kohesioa deritzonengan. Kidea Migrazioen Europako Bikaintasun Sarean (IMISCOE). Egonaldiak egin ditu Europako unibertsitateetan (Bradfordeko Unibertsitatea –UK– eta Utrechteko Unibertsitatea –Holanda–), baita Amerikako unibertsitateetan ere (Unibertsitate Jabiertarra –Kolonbia–, Simon Fraser University –Kanada– eta University of Illinois –AEB–). Hizlaria izan da nazioko eta nazioarteko konferentzietan, Espainiako estatura iritsita-ko nazioarteko migrazioen gaiarekin, batez ere emakumeen migrazioei dagokienez. Gai horri buruzko argitalpenak ditu eta berrienak honako hauek dira: *Mujeres al frente de familias monoparentales* (2006); *Modelos migratorios femeninos* (2005); *Cross-disciplinary views on migration diversity* (2005); *La inmigración extranjera en la Comunidad Autónoma del País Vasco* (2005); *Las inmigrantes: Distintas mujeres, diversos proyectos, diferentes situaciones* (2004); *Women migrants: invisible or creative actors?* (2003); *España: país de inmigración femenina* (2003); *Presencias y ausencias de las mujeres en los movimientos migratorios* (2002).

Harresiak Apurtuz Koordinakundeari buruzko informazioa

Harresiak Apurtuz Inmigranteen Laguntzarako Euskadiko GKEen Koordinakundea da. Euskadira beste herri batzuetatik iritsitako pertsonak gizarteratzearen aldeko lana garatu du laurogeita hamarrek hamarkadaren hasieratik. Gura lanaren bidez, oinarriak sortu nahi ditugu euskal gizartea kultura aniztasunean apurka-apurka sartzeko, bertakoen eta inmigranteen arteko errespetuan oinarrituriko bizikidetzaren bitartez.

Bilbon 1993an antolaturiko “Migrazioak eta Gatazkak” deritzonari buruzko jardunaldien ostean, horiei amaiera emateko, migrazioarekin harremanak ditugun elkarte eta erakundeok bilgunerako mahaia ezartzea erabaki genuen. Etapa horretan egindako biltzarretan, inmigranteekiko esku-hartzearen arloan euren esperientzia jakinarazi nahi zuten Bizkaiko elkarte guztiek hartu zuten parte.

Une horretan, ikusi genuen garrantzitsua zela gure elkarteetara immigrante kopuru ahalik eta handiena hurbiltzea, bai euren “paperak” konpontzeko eta bai hiritartzat dituzten eskubideen errebindikazio prozesuan inplikatzeko. Horrela, Koordinakundetzat abiatu genuen lehenengo jarduketa informazio-liburuxka baten edizioa izan zen; bertan, geure buruaren aurkezpen publikoa egin ondoren, GKE bakoitzaren lan-eremuak islatzen ziren, eta gainera, immigranteei dei egiten zitzairen elkarteetan parte hartzeko. Aldi berean, beste jarduketa batzuk ere abiatu genituen, esate baterako, gure boluntarioen heziketa (immigranteei berme guztiekin laguntzeko tresnak eskatzen zituzten boluntarioak); halaber, Erakunde Publikoekin taldeztat harremanak izateko lehenengo kudeaketak hasi genituen.

1995ean, gizarte mugimendutzat, baina oraindik ere estatutu barik eta eraketa juridikorik gabe, Koordinakundea jendaurrean aurkeztu zen, Bilboko San Frantzisko auzoan jasaten ari ziren egoerak salatze-ko manifestu batekin. Koordinakundetzat garaturiko jarduketak euskarrizten zituen printzipio nagusia, izan ere, Lege oso murriztaile baten ondorioz immigranteak izateagatik pertsona izaera kenduta zuten pertsonei “aurpegia” eta “ahotsa” ematea izan zen. Une honetan, modu sistematikoan urratzen ziren pertsona horien funtsezko eskubideak.

1997an “HARRESIAK APURTUZ” koordinakundearen (Inmigranteei Laguntzeko Euskadiko Gobernu Kanpoko Erakunde Koordinakundea) eraketa Eusko Jaurlaritzako Elkartearen Erregistroan inskribaturik gelditu zen. Ordutik aurrera, zehaztuta gelditu zen gure jarduketa eremua, Elkartearen Estatutuek mugatzen dituzten helburuetan eta xedeetan oinarrituz. 1999an, Harresiak Apurtuz koordinakundeak oraingo egoitza ireki zuen, Bilboko Bailen kalean.

Harresiak Apurtuz koordinakundeak honako helburu hauek ditu:

- Ekintza koordinatuak proposatzea, defendatzea eta gauzatzea, tokiko, nazioko eta nazioarteko iritzi publikora, indar sozialetara eta politikoetara bideratuta, baita nazioarteko erakundeetara, Espainiako estatuko Administrazioa zein bertako autonomietako administrazioetara eta gainerako erakunde publiko edo pribatu guztietara bideratuta ere.
- Interes komunekoa gaia ikertzea, migrazio fenomenoari buruzko heziketa plan bereziak eginez, Euskadiko oraingo egoera nabarmenduta.
- Kideen artean informazio garrantzitsua trukatzea, elkarteen eraginkortasuna hobetzeko. Gure herrian sartzeari eta bertan gelditzeari loturiko arlo juridikoak arreta berezia behar duela uste dugu.
- Esfortzuak koordinatzea, immigranteei laguntzeko eta horiek gizarteratzeko jardueretarako baliabide ekonomikoak lortzeko.
- Iritzi publikoari informazioa ematea EAEn immigranteak eta errefuxiatuak egoteak sortzen dituen iritziei buruz; Nazio Batuek errefuxiatuak nahiz asilodunak eta, orokorrean, immigranteak babesteko onetsitako nazioarteko tresnetan jasotako printzipioen eta arauen zabalkundea egitea
- Pertsona horiei babes juridiko eta laguntza sozial hobea emateko eta arrazaren, erlijioaren edo aurreiritzien eraginezko diskriminazioaren aurka babesteko behar diren legezko arauen ikerketa eta onespena sustatzea.

Harresiak Apurtuz koordinakundearen barruko elkarteak honako hauek dira gaur egun:

Afrovasca elkarte

Euskadiko argentinarren elkarte, "ARVAS"

Euskadiko txinatarren elkarte

Euskadiko emigrante filipinarren elkarte, "PAGKAKAISA"

Euskadiko Ekuatore Gineako emigranteen elkarte, "12 de Octubre"

Inmigrante marokoarren elkarte, "AL KHAIMAH"

Euskadiko emigrante ghanatarren elkarte, "ASUMDWE NE NKABOM"

Euskadiko immigrante marokoarren elkarte, "AZRAF"

Bizkaiko maliarren elkarte, "BENKADI"

Senegaldarren elkarte

Latinoamerikarren elkarte, "AHISLAMA"

Euskadi-Senegal elkarte, "SENEVASCA"

Euskadi-Kongo elkarte

Munduko Emakumeak, "BABEL"

Nô Pintcha elkarte

ASOCOLVAS

Bilbo Etxezabal

Bilboko Caritas Diozesiarra

CC.OO. CITE-EUSKADI

C.E.A.R.

Círculo Solidario de Euskadi-Euskadiko Elkarbidea

Euskadiko elkarte soziokultural marokoarra, "AL MANAR"
Gurutze Gorria
ELA sindikatua
Etorkinekin Bat
Goiztiri
Talde soziokultural latinoamerikarra, "INTI LLACTA"
Talde folklorikoa, "CHILE LINDO"
Hegoa
Ideasur
Igualdad sin Distinciones
Izangai
Munduko Medikiak
Misio Diozesiarrak
Solidaridad Internacional
UGT-Zentro gidaria
Zubietxe
Zutalur

Harresiak Apurtuz koordinakundearen web orrian, Koordinakundeari eta horren jardueri (heziketa, kanpaina...) buruzko informazioa dago, baita bera osatzen duten elkarteei buruzko informazioa ere. Era berean, legeria, albisteak eta deialdiak azaltzen dituzten atalak daude. www.harresiak.org

HARRESIAK APURTUZ

Immigranteen Laguntzarako Euskadiko GKEen Koordinakundea
K/ Bailén 11 bis, behea. 48003 Bilbo
Tel.: 94 415 07 35
Faxa: 94 415 60 79
E-maila: harresiak@euskalnet.net
www.harresiak.org

